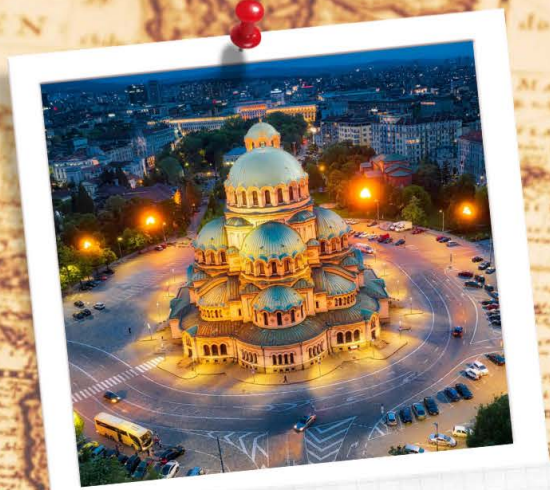

Наукові перспективи
Видавнича група

СУЧАСНІ АСПЕКТИ МОДЕРНІЗАЦІЇ НАУКИ: СТАН, ПРОБЛЕМИ, ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

у рамках роботи Видавничої групи
"Наукові перспективи"

Матеріали XXXVI Міжнародної науково-
практичної конференції (07 вересня 2023 року,
м. Софія (Болгарія) дистанційно)

В Мирного небі!
Більшої України!

Міжнародний економічний інститут (Есеніце, Чехія)
Central European Education Institute (Братислава, Словаччина)
Національний інститут економічних досліджень (Батумі, Грузія)
Казахський національний університету імені аль-Фарабі (Казахстан)
Інститут філософії та соціології Національної Академії Наук Азербайджану
(Баку, Азербайджан)
Батумський навчальний університет навігації (Батумі, Грузія)
Регіональна Академія Менеджменту (Казахстан)
Громадська наукова організація «Всеукраїнська Асамблея докторів наук з
державного управління» (Київ, Україна)
Громадська організація «Асоціація науковців України» (Київ, Україна)
Університет Новітніх Технологій (Київ, Україна)
Міждержавна гільдія інженерів консультантів (Київ, Україна)
Інститут освіти Азербайджанської республіки (Баку, Азербайджан)
у рамках Видавничої групи «Наукові перспективи»

СУЧАСНІ АСПЕКТИ МОДЕРНІЗАЦІЇ НАУКИ: СТАН, ПРОБЛЕМИ, ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Матеріали XXXVI-ої Міжнародної науково-практичної конференції

(07 вересня 2023 року, м. Софія (Болгарія) дистанційно)

2023 р.

International Economic Institute s.r.o. (Jesenice, Czech Republic)
Central European Education Institute (Bratislava, Slovakia)
National Institute for Economic Research (Batumi, Georgia)
Al-Farabi Kazakh National University (Kazakhstan)
Institute of Philosophy and Sociology of Azerbaijan National Academy of Sciences
(Baku, Azerbaijan)
Batumi Navigation Teaching University (Batumi, Georgia)
Regional Academy of Management (Kazakhstan)
Public Scientific Organization "Ukrainian Assembly of Doctors of Sciences in
Public Administration" (Kyiv, Ukraine)
Public Organization Organization "Association of Scientists of Ukraine" (Kyiv, Ukraine)
University of New Technologies (Kyiv, Ukraine)
Interstate Consultants Engineers Guild (Kyiv, Ukraine)
Institute of Education of the Republic of Azerbaijan (Baku, Azerbaijan)
within the Publishing Group "Scientific Perspectives"

MODERN ASPECTS OF MODERNIZATION OF SCIENCE: STATUS, PROBLEMS, DEVELOPMENT TRENDS

Materials of the 36th International Scientific and Practical Conference

September 7, 2023, Sofia (Bulgaria)

2023

*Матеріали XXXVI-ої Міжнародної науково-практичної конференції
(07 серпня 2023 року, м. Софія (Болгарія), дистанційно)*

DOI: <https://doi.org/10.52058/36>

УДК 001.3-048.35:09](06)

C91

Схвалено до друку Президією Громадської наукової організації «Всеукраїнська Асамблея докторів наук з державного управління» (Рішення № 1/9-23, від 04.09.2023)

Матеріали конференції індексуються у міжнародній пошуковій системі Google Scholar

Організаційний комітет конференції:

І.В. Жукова – кандидат наук з державного управління, доцент; *Є.О. Романенко* – доктор наук з державного управління, професор, Заслужений юрист України; *О.М. Непомнячий* – доктор наук з державного управління, професор, Заслужений будівельник України; *О.І. Дацій* – доктор економічних наук, професор, Заслужений працівник освіти України; *О.М. Макаренко* – доктор медичних наук, професор; *Маркета Павлова* – директор Міжнародного економічного інституту (Чехія); *Юрій Кійков* – доктор інформатики, доктор технічних наук у галузі розвитку освіти (Чехія); *Володимир Бачишин* – доцент кафедри економіки (Словаччина); *Гумеїр Гусейн Ахмедов* – доктор педагогічних наук, професор (Азербайджан); *Петер Оиват* – доцент юридичного факультету (Словаччина); *Л.С. Ахметова* – доктор історичних наук, професор політології, професор кафедри ЮНЕСКО (Казахстан); *Бадрі Гечбаїя* – доктор економічних наук, професор, Асоційований професор Батумського державного університету ім. Шота Руставелі (Грузія).

Секретар: *А.С. Ковальчук* – здобувач ступеня доктора філософії (PhD).

Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку: матеріали XXXVI Міжнародної науково-практичної конференції / за ред. І.В. Жукової, Є.О. Романенка. м. Софія (Болгарія): ГО «ВАДНД», 07 вересня 2023 р. 320 с.

У матеріалах XXXVI-ої Міжнародної науково-практичної конференції висвітлені оригінальні дослідницькі та оглядові розвідки з теоретичних та прикладних аспектів державного управління, права, економіки, історії, педагогіки, психології, техніки та інших галузей науки для їх інтеграції у європейський, світовий науковий простір.

Матеріали будуть корисними та цікавими науковцям, викладачам, педагогам-практикам, представникам органів державної влади та місцевого самоврядування, здобувачам вищої освіти, громадсько-політичним діячам, а також, усім, хто цікавиться міжнародним досвідом реалізації інноваційних освітніх процесів.

Матеріали подані в авторській редакції. Відповідальність за зміст та орфографію матеріалів несуть автори.

© автори, 2023

© Видавнича група «Наукові перспективи», 2023

© Громадська наукова організація «Всеукраїнська Асамблея докторів наук, 2023

з державного управління», 2023

© Громадська організація «Асоціація науковців України», 2023

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1.	14
ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ, САМОВРЯДУВАННЯ І ДЕРЖАВНА СЛУЖБА	
Романенко Є.О., Жукова І.В.	14
<i>УДОСКОНАЛЕННЯ ПОРЯДКУ ПРИТЯГНЕННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОСІБ, УПОВНОВАЖЕНИХ НА ВИКОНАННЯ ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВИ АБО МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ</i>	
Liu Cheng	24
<i>THE IMPORTANCE OF IMPROVING THE PLANNING PROCESS IN THE MANAGEMENT OF ACTIVITIES</i>	
Liu Lu	28
<i>GENDER-ORIENTED APPROACH IN ADMINISTRATIVE MANAGEMENT</i>	
Lu Yiting	31
<i>THE EFFECTIVENESS OF GOAL MANAGEMENT AND MODERN APPROACHES TO ITS EVALUATION IN THE ENTERPRIS</i>	
Zhao Min	33
<i>RESEARCH ON THE SCIENTIFIC MODERNIZATION OF ENTERPRISE MANAGEMENT UNDER THE BACKGROUND OF DIGITAL ECONOMY</i>	
Анісімов В.О.	36
<i>ІНСТИТУТИ ГРОМАДСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА, ЯК СУБ'ЄКТИ СИСТЕМИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ</i>	

- Возовик О.О.** **40**
ПРИНЦИПИ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ У ПУБЛІЧНІЙ СФЕРІ
- Іськів І.Я.** **44**
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СУТНОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В СИСТЕМІ ЗМІЦНЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ
- Котов І.В.** **47**
СУТНІСТЬ УПРАВЛІННЯ СТАЛИМ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД
- Лапичак Н.І.** **51**
ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТАНДАРТИЗАЦІЇ І СЕРТИФІКАЦІЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ
- Лукашевський Ю.О.** **54**
ВИБІР ІНСТРУМЕНТАРІЮ ФОРМ УЧАСТІ МЕШКАНЦІВ У МІСЦЕВОМУ САМОВРЯДУВАННІ
- Маринушкін А.Г.** **60**
ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ МЕХАНІЗМІВ КОНТРОЛЮ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
- Менська О.А.** **64**
КУЛЬТУРНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ У НАПРЯМІ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОБ'ЄКТІВ КУЛЬТУРНОГО НАДБАННЯ: НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ СУПРОВІД
- Михайленко М.М.** **73**
ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЗМІЦНЕННЯ СПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ІМУНОПРОФІЛАКТИКИ НАСЕЛЕННЯ

Мосьондз О.Д. <i>ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В СФЕРІ ОБОРОНИ УКРАЇНИ</i>	79
Седельніков К.К. <i>ЕТИМОЛОГІЯ ПОНЯТТЯ РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗВИТОК</i>	83
Славінський О.В. <i>ВПЛИВ ОРГАНІВ МІСЦЕВОЇ ВЛАДИ НА ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНОЇ СФЕРИ</i>	87
Федотова О.О. <i>РОЛЬ АНАЛІТИЧНИХ МАТЕРІАЛІВ В УПРАВЛІНСЬКОМУ ПРОЦЕСІ</i>	93
Хар М.І. <i>ФУНКЦІЇ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ТА ГРОМАДСЬ- КОСТІ У СФЕРІ МІСТОБУДУВАННЯ</i>	98
СЕКЦІЯ 2. ПРАВО	102
Романенко Є.О. <i>КОМПАНІЇ МІЖНАРОДНІ СПОНСОРИ ВІЙНИ В УКРАЇНІ</i>	102
СЕКЦІЯ 3. ПЕДАГОГІКА, ОСВІТА, ФІЛОСОФІЯ ТА ФІЛОЛОГІЯ	115
Chornous V.P. <i>THE WAYS OF DEVELOPING CREATIVE ABILITIES OF FUTURE PHARMACISTS IN FOREIGN LANGUAGE CLAUSES</i>	115

- Naila Huseynova** **120**
TYPES OF RHINOLALIA
- Pozharytskyi O.P., Piesarohlo O.H., Beldii M.H.** **124**
THE ROLE OF CHEMICAL DISCIPLINES FOR ENVIRONMENTAL EDUCATION IN HIGHER AGRARIAN EDUCATION
- Беседіна А.А.** **131**
ПРАКТИКО-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД ТА ПРОФОРІЄНТАЦІЯ
- Білай Д.В., Жданова-Неділько О.Г.** **137**
ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПРАЦІВНИКА СФЕРИ ПОСЛУГ ЯК ЗАВДАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ
- Галущенко В.І., Барда К.Р.** **142**
ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ЗАСОБІВ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ У ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ
- Глуховська Н.А.** **148**
ІННОВАЦІЙНИ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ
- Грищук Ю.В.** **153**
КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ДІАГНОСТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ ВВНЗ
- Грітченко Т.Я.** **157**
ДО ПРОБЛЕМИ ЦІННОСТЕЙ І ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ

Лаврениць Ю.М. **161**
*ФОРМИ ТА МЕТОДИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО
ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ
СЬОГОДЕННЯ*

Пежинська О.М., Кулик С.А. **167**
*СИСТЕМА ВНУТРІШНЬОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ У
ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ (ПРИКЛАД ФРАНЦІЇ)*

Синиця А., Кітаєва Г. **172**
*РОЛЬ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО
МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ
НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ*

Цингар Н. В. **178**
*ПОРІВНЯННЯ АНГЛІЙСЬКОГО РОМАНТИЗМУ ТА
ПОСТМОДЕРНІЗМУ*

СЕКЦІЯ 4. **183**
ТЕХНІЧНІ НАУКИ

Smetankina N., Misiura S., Misiura Ie. **183**
*ANALYSIS OF STABILITY OF STRUCTURAL ELEMENTS
UNDER THERMOMECHANICAL LOADS*

Вернигора Д.В. **188**
*МОДИФІКОВАНИЙ МЕТОД ЕЛЕМЕНТАРНИХ ТЕПЛОВИХ
БАЛАНСІВ В УПРАВЛІННІ ПРОЦЕСАМИ МІСЦЕВОЇ
ТЕРМООБРОБКИ*

СЕКЦІЯ 5. **192**
ПСИХОЛОГІЯ

Александров Ю.В. **192**
ПРОБЛЕМА САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ У ПСИХОЛОГІЇ

СЕКЦІЯ 6. **МЕНЕДЖМЕНТ** **198**

Trushkina N. **198**
LEGAL BASIS OF IMPLEMENTATION OF PUBLIC-PRIVATE
PARTNERSHIP AS A MECHANISM FOR ENSURING OF THE
CRITICAL INFRASTRUCTURE DEVELOPMENT IN UKRAINE

Yan youzhi **207**
APPLICATION ANALYSIS OF ENTERPRISE HUMAN
RESOURCE *INFORMATION MANAGEMENT*

Yan youzhi **209**
THE IMPROVEMENT STRATEGY ANALYSIS OF ENTERPRISE
HUMAN RESOURCE MANAGEMENT INFORMATIZATION

**Івахненко І.С., Біденко Д.В., Мовчан М.М., Мухін А.А.,
Тура Є.Д.** **211**
ПРОЦЕС ПРОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМСТВА
НА РИНОК ТА ВИЗНАЧЕННЯ ЙОГО КОНКУРЕНТНИХ
ПЕРЕВАГ

Кобржицький В.В. **217**
НОВІ ВИКЛИКИ ТА ЗАВДАННЯ УКРАЇНСЬКОГО
ТУРИСТИЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Лазебний В.О. **222**
ОСНОВНІ МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ У
СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ: СУТНІСТЬ ТА
ОСОБЛИВОСТІ

СЕКЦІЯ 7. **МЕДИЦИНА** **226**

Voronko A.A., Voronko O.A. **226**
ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN MILITARY MEDICINE

СЕКЦІЯ 8. 231
МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА

Войцех В.О. 231
ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩЕ

СЕКЦІЯ 9. 240
ЕКОНОМІКА Й УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Романенко Є.О., Жукова І.В. 240
*ІНФЛЯЦІЯ І ДАЛІ СПОВІЛЬНЮВАТИМЕТЬСЯ, А
ЕКОНОМІКА ВІДНОВЛЮВАТИМЕТЬСЯ*

Kukhtin Yu. 249
*ON THE ISSUES OF ASSESSMENT OF THE EFFICIENCY
OF LAND RESOURCES MANAGEMENT IN UTC*

Бутко Б.О. 255
*МОНІТОРИНГ СУЧАСНОГО СТАНУ РИНКУ НАНОТЕХ-
НОЛОГІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ*

Дмитришин В.С. 260
*ТЕХНОЛОГІЇ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ІННОВАЦІЙНІЙ
ДЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я*

Мельник В. В. 267
ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РЕСУРСІВ В УКРАЇНУ

СЕКЦІЯ 10.
КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО

Кріпак О.Л. 273
*РОБОТА НАД ФАКТУРОЮ ФОРТЕПІАННИХ ТВОРІВ
Ф.ШОПЕНА: АНАЛІТИКО-ВИКОНАВСЬКІ АСПЕКТИ*

Шевченко Н. С. **280**
*ІНТЕРПРЕТАЦІЯ МУЗИЧНОГО ТВОРУ ЯК СПОСІБ
РОЗШИРЕННЯ СЛУХАЦЬКОЇ АУДИТОРІЇ*

СЕКЦІЯ 11. **284**
МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

Романенко Є.О. **284**
МІЖНАРОДНІ СПОНСОРИ ВІЙНИ

СЕКЦІЯ 12. **300**
ТУРИЗМ

Пеняк П.С., Кривенкова Р.Ю. **300**
*АРХЕОЛОГІЧНІ АРТЕФАКТИ ІРШАВЩИНИ
(ЗАКАРПАТСЬКА ОБЛАСТЬ) ЯК ОБ'ЄКТ ПІЗНАВАЛЬНОГО
ТУРИЗМУ*

Харчук О.Г. **306**
*ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА УКРАЇНИ ЯК
ПОТЕНЦІАЛ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ*

СЕКЦІЯ 13. **311**
СУЧАСНІ АВІАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Романенко Є.О. **311**
*ПРИВЕДЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ АВІАЦІЇ ДО СТАНДАРТІВ
НАТО*

Шановні колеги!

Щиро вітаю Вас з виходом у світ матеріалів XXXVI-ї Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку».

За час свого існування матеріали міжнародного заходу зарекомендували себе як ґрунтовне, солідне, об'єктивне і

високопрофесійне наукове видання, що висвітлює найактуальніші аспекти політичного, економічного і духовного життя нашої країни з позицій патріотизму, демократії і відданості ідеї сильної та справедливої держави.

Хочу зазначити, що, присвячені проблемам реформування державної служби, захоплено обговорюються і вивчаються як у професійному середовищі, так і серед широкого кола читачів.

Бажаю подальших творчих успіхів. Розраховую на продовження нашої, як на мене, досить плідної співпраці.

З повагою,

***директор Видавничої групи «Наукові перспективи»,
кандидат наук з державного управління, доцент,
Лауреат премії Президента України для молодих вчених,
Лауреат премії Верховної Ради України молодим ученим***

Ірина ЖУКОВА

Шановні колеги!

Щиро вітаю із виходом чергового числа збірника матеріалів XXXVI-ої Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку», (07 вересня 2023 р., м. Софія (Болгарія))!

Переконаний, що матеріали міжнародних науково-практичних заходів, відповідаючи вимогам часу, збережуть свій високий авторитет і успішно реалізують свій науковий потенціал.

Сьогодні, організаційний комітет конференції – молодий, професійний, креативний, активний колектив фахівців.

Бажаю бути у постійному творчому пошуку, розширювати коло читачів, а, також, розміщувати більше плідних наукових ідей, цікавих публікацій!

Миру, здоров'я, оптимізму та благополуччя!

З повагою,

**Доктор наук з державного управління, професор,
Заслужений юрист України,
полковник Генерального штабу ЗСУ,
президент громадської наукової організації
«Всеукраїнська асамблея докторів наук
з державного управління»**

Романенко Є.О.

СЕКЦІЯ 1.

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ, САМОВРЯДУВАННЯ І ДЕРЖАВНА СЛУЖБА

Романенко Є.О.

доктор наук з державного управління, професор,
Заслужений юрист України,
полковник,
*Генеральний штаб Збройних Сил України,
м. Київ, Україна*

Жукова І.В.

кандидат наук з державного управління, доцент,
Лауреат премії Президента України для молодих вчених,
директор,
*Видавнича група «Наукові перспективи»,
м. Київ, Україна*

УДОСКОНАЛЕННЯ ПОРЯДКУ ПРИТЯГНЕННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОСІБ, УПОВНОВАЖЕНИХ НА ВИКОНАННЯ ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВИ АБО МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Одним із ключових елементів зовнішньої політики України є інтеграція до Європейського Союзу та НАТО. 28 лютого 2022 року, невдовзі після російського вторгнення, Україна подала заявку на членство в Європейському Союзі. 23 червня 2022 року лідери країн-членів Європейського

Союзу підтримали надання Україні й Молдові статусу кандидата на вступ до ЄС. За надання Україні кандидатства проголосували представники усіх 27 країн Євросоюзу.[1] У документі Єврокомісії окремо уточнюється перелік вимог до України – одне з яких посилювати боротьбу з корупцією.

Наближається час, коли парламент ухвалить закон про відновлення декларування чиновників, депутатів та суддів, тож пристрасті навколо цієї події поступово розпалюються.

Міністерство юстиції 7 серпня 2023 року внесло до Верховної Ради законопроекти №9586[2] та №9587[3] щодо удосконалення порядку притягнення до відповідальності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, які одразу наштовхнулися на критику від голови НАЗК Олександра Новікова.

Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) розпочало проведення антикорупційної експертизи законопроектів №9586 та №9587. Ухвалення зазначених проектів Законів протирічить євроінтеграційним прагненням України, унеможлиблює виконання Державної антикорупційної програми на 2023-2025 рр. та ставить під загрозу злагодженість і скоординованість роботи органів державної влади у досягненні загальної мети – повноправного членства у Європейському Союзі, ОЕСР та НАТО.

Крім того, законопроекти схвалені Кабінетом Міністрів України з порушенням вимог Регламенту Уряду в частині їх погодження та визначення необхідності проведення антикорупційної експертизи Національним агентством - проекти були схвалені Кабміном без запрошення на засідання голови НАЗК та без резолюції НАЗК.

Проведення антикорупційної експертизи є підставою для зупинення процедури розгляду або ухвалення законопроекту на строк до десяти днів.

Відповідні листи НАЗК спрямувало Голові Верховної Ради України Руслану Стефанчуку та керівникам профільних комітетів Парламенту.[4]

Комітет з питань правоохоронної діяльності Верховної Ради на своєму засіданні 9 серпня 2023 року (протокол № 157) розглянув проекти законів України щодо удосконалення порядку притягнення до відповідальності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» (реєстр. № 9587), поданий Кабінетом Міністрів України, № 9587-1 поданий 08.08.2023р. народним депутатом України Мамкою Г.М. та № 9587-2 поданий 09.08.2023р. народним депутатом України Павлюк М.В.

Ретельно обговоривши питання члени Комітету зазначили про можливість застосування процедури, передбаченої частиною другою статті 110 Регламенту Верховної Ради України, а саме щодо можливості підготувати та внести на розгляд Верховної Ради України доопрацьованого законопроекту членами Комітету №9587-д.[5] . Його авторами виступають голова правоохоронного Комітету Ради Сергій Іонушас, депутати Владлен Неклюдов, В'ячеслав Медяник, Олександр Бакумов та інші. Законопроекти №9587, №9587-1 та №9587-2 були відхилені.

Верховна Рада 10 серпня в першому читанні ухвалила проект закону №9587-д про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та інших законів України щодо удосконалення порядку притягнення до відповідальності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. За ухвалення документу проголосували 285 депутатів. Метою розробки проекту Закону є автоматизація оформлення матеріалів про адміністративне правопорушення, передбаченого статтею

172-6 КУпАП за несвоєчасне подання декларації, у зв'язку з чим законопроектом пропонується внести відповідні зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення, а також Закону України «Про запобігання корупції».

Проект Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та інших законів України щодо удосконалення порядку притягнення до відповідальності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» розроблено на виконання п.п.1.4.3.3. Додатку 1 до Державної антикорупційної програми, затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України від 04.03.2023 № 220.

Одним з основних завдань у сфері запобігання корупції є оперативне реагування на факти порушень вимог антикорупційного законодавства з метою невідворотності притягнення винних осіб до відповідальності.

За 2020-2021 роки до Національного агентства з питань запобігання корупції (далі - Національне агентство) надійшло 24 500 повідомлень про несвоєчасне подання декларацій, водночас за такий самий період до суддів на розгляд надійшло 15 050 справ про адміністративні правопорушення передбачених статтею 172-6 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі - КУпАП). Тобто щодо 39% від загальної кількості встановлених фактів несвоєчасного подання декларацій протоколи не складено та відповідно провадження по адміністративним справам не розпочаті. Зазначене стало можливим, в тому числі і через об'єктивні обставини (обмеження щодо здійснення контролюючих заходів у зв'язку із запровадженням карантину COVID-19, рішення Конституційного Суду України від 27 жовтня 2020 року № 13-р/2020, яким визнано значну

частину повноважень Національного агентства не конституційними).

На даний час процес щодо притягнення до адміністративної відповідальності, який складається з встановлення факту несвоєчасного подання, збору доказів для складання протоколу, ознайомлення суб'єкта правопорушення із протоколом, направлення адміністративних матеріалів до суду та розгляд судом справи із обов'язковою участю прокурора та суб'єкта правопорушення вимагає залучення та витрату значного людського та часового ресурсу, що в свою чергу сприяє уникнення відповідальності порушників вимог антикорупційного законодавства.

Зважаючи на вищевказане, необхідно вдосконалити процедуру притягнення до відповідальності за адміністративні правопорушення передбачені статтею 172-6 КУпАП, в тому числі, автоматизувати і спростити фіксацію та оформлення відповідних матеріалів про адміністративні правопорушення.

Законопроект забезпечує мінімізацію залучення людського ресурсу, часових витрат на фіксацію порушення та притягнення особи до відповідальності, оскільки порушення фіксується в автоматичному режимі за допомогою засобів реєстру (стосовно ч. 1 ст. 172-6 КУпАП), протокол про адміністративне правопорушення не складається та розгляд справи відбувається без участі прокурора і присутності особи, яка притягується до адміністративної відповідальності.

Законопроектом надається право Національному агентству здійснювати провадження у справах про адміністративні правопорушення, приймати рішення про застосування адміністративних стягнень та забезпечувати їх виконання в порядку, визначеному Національним агентством.

У зв'язку з тим, що повноваження щодо розгляду справ за статтею 172-6 КУпАП передаються Національному агентству, відбудеться зменшення навантаження на суди через зменшення кількості справ, що ними розглядаються.

Законопроектом також вносяться зміни до Закону України «Про запобігання корупції».[5]

Законопроект пропанує внесення зміни до КУпАП, які дозволять «спростити та автоматизувати» оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення за статтею 172-6 КУпАП.

Ці зміни реалізуються шляхом надання повноважень НАЗК з винесення постанов у справах про адмінправопорушення без складання протоколу про правопорушення за статтею 172-6 КУпАП (Порушення вимог фінансового контролю).

А з самої статті 172-6, яка встановлює відповідальність за несвоєчасне подання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування викреслюють умову «без поважних причин».

Тобто, відповідальність за нею буде наставати, незалежно від того, чи були у суб'єкта декларування поважні підстави подати електронну декларацію із запізненням, чи ні.

Нагадаємо, що карається таке адмінправопорушення штрафом у розмірі від 850 до 1700 грн.

Депутати пояснюють, що бажають таким чином зекономити час та ресурси і зменшити навантаження на суди, бо зараз процес притягнення до адмінвідповідальності складається з встановлення факту несвоєчасного подання декларації, збору доказів для складання протоколу, направлення матеріалів до суду та розгляд судом справи із обов'язковою участю прокурора та суб'єкта порушення.

Тому процедуру будуть автоматизувати. Порухення будуть фіксуватися в автоматичному режимі за допомогою засобів реєстру (стосовно ч. 1 ст. 172-6 КУпАП), протокол не складається та розгляд справи відбувається без участі прокурора і присутності особи, яка притягується до адміністративної відповідальності.

Законопроектом надається право НАЗК здійснювати провадження у справах про адміністративні правопорушення, приймати рішення про застосування адміністративних стягнень та забезпечувати їх виконання в порядку, визначеному НАЗК.

Запропоновані зміни виключають можливість звільнення від адміністративної відповідальності за малозначністю при вчиненні вказаного правопорушення.

При цьому ознайомлення з матеріалами справи, надання пояснень, доказів, клопотань передбачається шляхом подання їх через персональний електронний кабінет Реєстру.

Також передбачається, що постанову про накладення адміністративного стягнення за правопорушення, передбаченого статтею 172-6 цього Кодексу (крім справ про адміністративні правопорушення, пов'язані з несвоєчасним поданням без поважних причин декларації, які знаходились на розгляді у судді до набрання чинності цього Закону) може бути оскаржено у вищестоящий орган (вищестоящий посадовий особі) або у суд, у порядку, визначеному КАСУ, з особливостями, встановленими КУпАП.

Набрання чинності цим законом пропонується прив'язати до вступу в силу ще неприйнятого закону про відновлення декларавання.

Протоколи, які складені, але не розглянуті до дня набрання чинності цим Законом, розглядаються у порядку,

який діяв до набрання ним чинності. Також розгляд справ про адміністративні правопорушення, який розпочався, але не завершився винесенням постанови до дня набрання чинності цим законом, здійснюється у порядку, який діяв до набрання ним чинності. Аналогічно матеріали, які на день набрання чинності цим законом перебувають на розгляді у судах, продовжують розглядатися за правилами, які діяли раніше.

Цікаво також і те, як депутати пропонують врегулювати питання внесення прізвищ чиновників до Реєстру корупціонерів. Якщо особа сплачує штраф на виконання постанови по справі про адміністративне правопорушення винесеною посадовою особою Національного агентства без оскарження, то відомості про таку особу не вносяться до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення.

Крім того, депутати, як і Мінюст, пропонують обмежити строк зберігання відомостей в Реєстрі корупціонерів.

Він становитиме щодо:

- відомостей про притягнення до дисциплінарної або цивільно-правової відповідальності фізичної особи за вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень – 1 рік;
- відомостей про накладення адміністративного стягнення на фізичну особу за вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення – 1 рік;
- відомостей про притягнення до кримінальної відповідальності фізичної особи за вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень – до погашення або зняття судимості з особи, але не менше 5 років;
- відомостей про юридичних осіб, до яких застосовано заходи кримінально-правового характеру у зв'язку з вчиненням корупційного правопорушення – 5 років.

Після завершення цих строків відомості про особу підлягають виключенню з Реєстру корупціонерів.[5]

Висновки. Прийняття Закону сприятиме спрощенню притягнення до відповідальності за несвочасне подання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і також підвищить ефективність впливу держави на забезпечення вимог фінансового контролю особами, які відповідно до частин першої та другої статті 45 Закону України «Про запобігання корупції» зобов'язані подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Список використаних джерел:

1. Романенко Є.О. Україна кандидат на вступ в Європейський Союз //Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку: матеріали XXV Міжнародної науково-практичної конференції / за ред. І.В. Жукової, Є.О. Романенка. м. Рига (Латвія): ГО «ВАДНД», 07 жовтня 2022 - р.110-118.

2. Про внесення змін до статті 59 Закону України “Про запобігання корупції” щодо удосконалення порядку притягнення до відповідальності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування: проект Закону від 07.08.2023 №9586 <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/42472>

3. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо удосконалення порядку притягнення до відповідальності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування: проект Закону від 07.08.2023 №9587 <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/42473>

4. НАЗК розпочало антикорупційну експертизу законопроектів №9586 та №9587 <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/nazk-rozpochalo-antikoruptsijnu-ekspertyzu-zakonoproektiv-9586-ta-9587>

5. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та інших законів України щодо удосконалення порядку притягнення до відповідальності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування: проект Закону від 09.08.2023р. N 9587-д <https://ips.ligazakon.net/document/ji09719i?an=2>

Liu Cheng
Master of Public Administration
Business management

THE IMPORTANCE OF IMPROVING THE PLANNING PROCESS IN THE MANAGEMENT OF ACTIVITIES

Effective planning is a critical aspect of successful activity management in various domains, such as project management, event planning, and organizational operations. However, many organizations face challenges in optimizing their planning processes, resulting in delays, cost overruns, and subpar outcomes.

This abstract presents an overview of the importance of improving the planning process in the management of activities. It highlights the key areas that require attention to enhance planning effectiveness and efficiency. Firstly, it emphasizes the significance of clear goal-setting and objective identification to align activities with organizational objectives. A well-defined and communicated goal helps in prioritizing tasks, allocating resources, and tracking progress effectively.

Secondly, efficient resource management ensures that the necessary tools, personnel, and equipment are available at the right time and place. This not only prevents delays but also eliminates unnecessary costs.

Thirdly, a realistic timeline allows for adequate scheduling of tasks and avoids bottlenecks or rushed work. Additionally, it enables effective coordination among team members and stakeholders, ensuring smooth progress throughout the activity lifecycle.

Furthermore, effective collaboration facilitates sharing of

ideas, expertise, and feedback, enabling improved decision-making and problem-solving. Open and transparent communication channels ensure that all stakeholders are well-informed and aligned with the overall plan.

In conclusion, this abstract highlights the criticality of improving the planning process in the management of activities. By focusing on goal-setting, resource allocation, timeline estimation, and collaboration, organizations can enhance their planning capabilities, leading to more successful and efficient activity execution.

The planning process employed by Amazon

The planning process is a crucial element in managing activities within an organization, and Amazon, as one of the world's largest e-commerce and technology companies, exemplifies the importance of effective planning. This abstract provides an overview of the planning process employed by Amazon in the management of its activities.

Firstly, the abstract highlights the significance of strategic planning at Amazon. The company's leadership focuses on long-term goals and initiatives, enabling them to align their activities with their vision. By setting clear objectives and outlining strategies, Amazon can effectively plan its operations, investments, and expansion efforts.

Secondly, with vast amounts of customer data at their disposal, Amazon leverages advanced analytics to gain insights into customer behavior, demand patterns, and market trends. This data-driven approach enables Amazon to forecast and plan its inventory, logistics, and supply chain operations more efficiently, resulting in enhanced customer satisfaction and cost optimization.

Thirdly, Amazon encourages a culture of innovation and

risk-taking, allowing teams to explore new ideas and experiment with different approaches. This iterative planning approach allows the company to adapt quickly to changing market conditions and customer needs.

Furthermore, the company promotes a collaborative environment where teams from different departments work together to develop and execute plans. This collaborative approach fosters communication, knowledge sharing, and effective decision-making, ensuring that activities are well-coordinated across various business units.

In conclusion, by continuously refining their planning approaches, Amazon can adapt to the ever-changing business landscape, drive growth, and deliver exceptional customer experiences.

参考文献：

1. Salomo, Sören, Joachim Weise, and Hans Georg Gemünden. "NPD planning activities and innovation performance: the mediating role of process management and the moderating effect of product innovativeness." *Journal of product innovation management* 24.4 (2007): 285-302.

2. Johnston, Robert B., and Marrie Brennan. "Planning or organizing: the implications of theories of activity for management of operations." *Omega* 24.4 (1996): 367-384.

3. Abdalkrim, Gaafar Mohamed. "The impact of strategic planning activities on private sector organizations performance in Sudan: An empirical research." *International Journal of Business and Management* 8.10 (2013): 134.

4. Bonn, Ingrid, and Chris Christodoulou. "From strategic planning to strategic management." *Long range planning* 29.4 (1996): 543-551.

5. Kantor, Jodi, Karen Weise, and Grace Ashford. "The Amazon that customers don't see." The New York Times 15 (2021).
6. Denning, Stephen. "How Amazon uses metrics to drive success." Strategy & Leadership 47.6 (2019): 9-14.
7. Warriar, Uma, et al. "Factors that lead Amazon. com to a successful online shopping platform." International journal of Tourism and hospitality in Asia Pasific (IJTHAP) 4.1 (2021): 7-17.

Liu Lu

*Master's student of the Department of
Public Administration
Sumy National Agrarian University
Jiangxi Province, China*

GENDER-ORIENTED APPROACH IN ADMINISTRATIVE MANAGEMENT

Abstract. For a long time, due to objective physiological differences, women's physical strength is generally not as good as men's, resulting in societies that rely on physical labor where women create much less wealth than men, thus forming a patriarchal society. In a society dominated by men, women are deprived of the right to participate in social production, and they are deprived of all political rights and can only educate their husbands and children at home. But since the Industrial Revolution, production tools have been continuously improved, and machine production has replaced manual production, which has led to a narrowing of the wealth gap created between men and women, and the rise of feminism. Women continue to participate in social production, and women from all walks of life occupy a place. In actual production, the objective differences in physiology between men and women cannot be ignored. A gender oriented approach will be applied in administrative management. Managers need to face gender differences, adopt a series of measures and policies to ensure gender equality, and create a more inclusive and friendly work environment.

The aim of this paper is to examine the relevance and implications of a gender-oriented approach in administrative management. Gender equality has gained significant attention in

recent years, and organizations are increasingly aware of the need to address gender disparities in the workplace. Administrators play a crucial role in shaping policies and practices that promote gender equality and create a favorable work environment for all employees.

Firstly, this paper introduces the definition and basic principles of the gender-oriented approach. The gender-oriented approach is a gender-based management approach aimed at eliminating gender inequality and promoting gender equality in organizational behavior. It emphasizes incorporating gender factors into decision-making, policies, and practices and taking measures to eliminate gender differences and biases.

Secondly, this paper will discuss the practical implications of a gender-oriented approach in various aspects of administrative management, including hiring and recruitment, talent development, promotions, and workplace culture. It will highlight the importance of inclusive policies and practices that ensure equal opportunities for both men and women, accounting for their diverse experiences, skills, and perspectives.

Thirdly, this paper will discuss the challenges that gender-oriented management may face in practice, such as cultural beliefs and difficulties in attitude change. It proposes corresponding measures, such as conducting gender awareness education and establishing equal opportunity institutions.

In summary, this paper hopes that managers can create a more equitable work environment and achieve gender equality through gender oriented methods.

Keywords: administrative management; feminism; gender-oriented approach.

References:

1. Modern Feminist Movement. China Net [citation date 2014-12-30]

*Матеріали XXXVI-ї Міжнародної науково-практичної конференції
(07 вересня 2023 року, м. Софія (Болгарія), дистанційно)*

2. Wang Aiying. The World Women's Movement: The Origin of the Women's Movement: Journal of China Women's University Shandong Branch, 1987, Issue 00

3. Du Jie. Women's Movement and Human Rights: "Human Rights", 2001 Issue 00

Lu Yiting

*master student of the Department of
Public administration management
China Shanghai*

THE EFFECTIVENESS OF GOAL MANAGEMENT AND MODERN APPROACHES TO ITS EVALUATION IN THE ENTERPRIS

The article is devoted to introduce comprehensively the goal management, Goals management can help guide company and employee processes. When used consistently and achieved successfully, Goals management create positive, stable and organized work environments where managers remain focused and employees are happier and more productive short- and long-term. In this article, we discuss what Goals management are, why they're important, examples of what they are and tips to establish them.

The article further explores Huawei's goal management system. In the performance evaluation chapter, we introduce the ideas of department cooperation satisfaction and flexible management, further improve the target performance evaluation system, and make the enterprise performance evaluation more systematic and scientific. Based on the research of the application status of Huawei enterprise management by objectives, this paper analyzes its application status and existing problems in Chinese enterprises, and puts forward specific countermeasures and suggestions on how to implement management by objectives on the basis of summarizing experience and lessons, so as to provide useful reference for Chinese enterprise management practice.

References:

1. Guochufan/Huangyanping; Huawei goal management
2. Sunxiaoping; Recognize the two essence of management by objectives
3. Liuzhongwen; Eight elements of enterprise implementation of management by objectives
4. zhangfangfang/Liu pancheng ;On the application of objective management in Chinese enterprises

Zhao Min

Doctoral student of the Department of
Public management and administration
*Sumy National Agrarian University,
Ukraine*

RESEARCH ON THE SCIENTIFIC MODERNIZATION OF ENTERPRISE MANAGEMENT UNDER THE BACKGROUND OF DIGITAL ECONOMY

Abstract. The essence of modern history is the history of the progress of science and technology. Scientific discovery and technological invention have driven the rise of new civilization and modern industry, and influenced the rise and fall of the nation. The development of economy and society must rely on science and technology, and science and technology must also serve the economic and social development. Today, the world economy is facing the huge impact of the global financial crisis, and it is particularly important to rely on scientific and technological progress to promote economic and enterprise development. Today's society has entered the era of digital economy, data and information have become an important asset in the digital economy era, and digital economy is the key development direction of the digital era. At the same time, digitalization, modernization and intelligence are also the core direction of enterprise management mode optimization. Making full use of the value of data and information to enhance the competitive advantage of enterprises in the market has also become a strategic problem in the sustainable development of enterprises in the future. Enterprises have gradually realized the advantages of the digital economy era, began

to investigate the market environment, actively introduced core digital technologies, and optimized their enterprise management strategies with modern management concepts and innovative thinking, so as to make them closer to the direction of modernization. Through the analysis of digital economy and the current situation, this paper expounds the impact of digital economy on enterprise management, and then discusses the scientific and modern enterprise management mode. Finally, in order to further improve the scientific and modern system of enterprise management, the constructive optimization strategy for enterprise management under the background of digital economy.

Keywords: Digital economy, enterprise management, scientific modernization, status quo analysis, optimizing strategy

References:

1. Yu Hairong. Research on digital Transformation and Integrated Development of enterprises under the background of digital Economy [J]. Commercial Exhibition Economy, 2023 (7)
2. Wang Changqing, Wang Zheng, Zhou Yu. Unlock the "password" of technology enterprise management modernization [J]. The Chinese Business Community, 2023 (3)
3. Sun Ruonan. Research on Enterprise Management Mode and enterprise Management modernization [J]. Fortune Today, 2023 (3)
4. Hong Chenyang. Modernization Path of enterprise management information system under the digital economy [J]. Economic Research Guide, 2022 (34)
5. Li Jian, Zhang Jinlin, Dong Xiaofan. How digital economy affects enterprise innovation ability: Internal mechanism and empirical evidence [J]. Economic Management, 2022,44 (8)

6. Luo Yinjiao. Research on the Innovation Strategy of Enterprise Management under the background of Digital Economy [J]. Modern Business, 2022 (21)

7. Chengmingshan. The Influence and countermeasures of the digital Economy era on enterprise management [J]. Business Culture, 2021 (29)

Анісімов В.О.

аспірант кафедри публічного управління та економіки,
*Таврійський національний університет
імені В. І. Вернадського,
м. Київ, Україна*

ІНСТИТУТИ ГРОМАДСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА, ЯК СУБ'ЄКТИ СИСТЕМИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Реалізуючи природний стан людини, в якому вона прагне задовольнити свої права шляхом реалізації своєї свободи у співпраці з однодумцями, громадянське суспільство надає народу можливість брати участь в управлінні державою, надаючи таким чином кожен має право визначати вектор громади та держави. Без зміцнення інституту громадянського суспільства неможливе створення вищої державної влади, заснованої на визнанні фундаментальної цінності людини та почутті поваги до її прав і громадянських свобод [3, с. 9]. Для забезпечення високої ефективності заходів із запобігання та протидії корупційним явищам необхідно забезпечити участі у них громадянського суспільства. Це обумовлено тим, що громадськість за допомогою відповідних інститутів має можливість позначатися на реальному стані розвитку корупції та забезпечувати повільно її зменшувати.

Громадянське суспільство – це сфера самовиявлення вільних громадян і добровільно сформованих асоціацій і організацій, незалежна від прямого втручання і довільної регламентації з боку державної влади. Згідно з класичною схемою Д. Істона, громадянське суспільство виступає як фільтр вимог суспільства до політичної системи [4].

Розвинене громадянське суспільство є найважливішою передумовою побудови правової держави та її рівноправним партнером.

На сьогоднішній день саме інститутам громадського суспільства відводиться важливе значення у системі запобігання та протидії корупції. Погоджуємося з думкою науковців, що корупція вважається важливою особливістю не лише країни, але й її громадянського суспільства в цілому. Це обумовлено тим, що саме громадське суспільство здатне створювати сприятливі умови для виникнення корупції в розвивати її, а також і долучаються до здійснення корупційних правопорушень. Відтак, можна зробити висновок про те, що саме інститути громадянського суспільства є головним осередком виникнення та поширення корупційних явищ.

Взаємодія держави та громадянського суспільства у запобіганні корупції є вагомим чинником національної безпеки. Зокрема, прозорість діяльності органів публічної влади є вкрай важливим засобом згуртування суспільства, що значно підвищує його стійкість до загроз національній безпеці. Результативна взаємодія держави та громадянського суспільства у запобіганні корупції передбачає активну співпрацю, що базується на принципах партнерства. Особливо важливо, що така співпраця є ефективною з погляду зниження рівня політичної корупції, суттєве обмеження якої відкриває можливості для реальних суспільних, насамперед, соціально-економічних перетворень, від яких критично залежить національна безпека [2, с. 125].

З урахуванням закордонного досвіду в Україні мають активніше реалізовуватися такі чотири, на наш погляд, основні, напрями підвищення ефективності запобігання та

протидії корупції пов'язані з інститутами громадянського суспільства:

1) створення дієвого механізму взаємодії правоохоронних та інших компетентних державних органів з інститутами громадянського суспільства, зокрема з громадськими організаціями антикорупційного спрямування та окремими свідомими громадянами;

2) вжиття конкретних заходів, спрямованих на системне залучення громадян до активнішої участі у процесі запобігання та протидії корупції;

3) забезпечення відкритого доступу громадян до інформації про діяльність органів публічної влади;

4) посилення контролю за вирішенням питань, що містяться у зверненнях громадян та відповідальності за недотримання норм чинного законодавства України [1, с. 7-8].

Таким чином, в Україні практика із запобігання та протидії корупції повинна опиратися на тісну співпрацю з інститутами громадського суспільства шляхом здійснення превентивних, просвітницьких та контролюючих заходів. Надання інститутам громадського суспільства все більшого значення у сфері запобігання та протидії корупції в Україні дасть можливість більш ефективно використовувати усі наявні комунікаційні форми взаємодії публічних органів влади з громадськістю, зокрема: взаємне виконання антикорупційного контролю; активізація реалізації дослідницьких, аналітичних, просвітницьких програм в рамках існуючої антикорупційної політики в державі; забезпечення публічними органами влади відкритості інформаційних даних для суспільства стосовно стану розвитку корупції та виконанні заходи, спрямовані на зниження її рівня в країні.

Список використаних джерел:

1. Абдуллаєв В.А. Роль громадянського суспільства у запобіганні та протидії корупції. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2021. № 3 (30). С. 5-13.
2. Горник В.Г., Кравченко С.О. Взаємодія держави та громадянського суспільства у запобіганні корупції як чинник національної безпеки. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського*. 2018. № 29.68. С. 123-130.
3. Чубенко І. Зарубіжний досвід боротьби з корупцією в органах виконавчої влади. *Вісник державної служби України*. 2003. № 1. С. 8-11.
4. Easton D. A system analysis of political life. New York: John Wiley & Sons, 1965.

Возовик О.О.

аспірант кафедри публічного управління та економіки,
*Таврійський національний університет
імені В. І. Вернадського,
м. Київ, Україна*

ПРИНЦИПИ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ У ПУБЛІЧНІЙ СФЕРІ

На сьогоднішній день чимало організацій в Україні знаходяться в досить складних ситуаціях, тому доволі гостро постала проблема, пов'язана із розробкою цілого комплексу заходів, спрямованих на протидію кризовим явищам та вихід з кризового стану. Проте, не зважаючи на це, на даний час немає єдиного підходу із визначення сутності «антикризове управління». Переважно на думку більшості науковців, антикризове управління виступає особливим управлінським напрямом, який вимагає використання належних методів та принципів управління.

Науковці пропонують під час розробки заходів антикризового управління враховувати дві групи принципів [1, с. 10-11]:

1. Загальні для системи управління: економічної ефективності; соціальної відповідальності; розмежування функцій політичного, державного та господарського управління; орієнтації на споживача; системності;

2. Специфічні для антикризового управління, зокрема принципи:

– планування та розробка спеціальних програм стратегічного характеру передбачає використання ефективних управлінських інструментів, упровадження

постійних та послідовних інновацій, оперативного реагування на істотні зміни зовнішнього та внутрішнього середовища за умови найменших фінансових та матеріальних витрат;

- постійного моніторингу зовнішнього та внутрішнього середовища, спрямований на постійне очікування сигналів щодо можливої кризи і вчасну реакцію на ці сигнали з метою раннього визначення загрози та її запобігання;

- безперервності – будь-яке зволікання вжиття відповідних заходів в умовах кризи може призвести до суттєвого погіршення кризової ситуації та її наслідків;

- цілеспрямованість процесу управління – реалізація антикризового заходу повинна бути цілеспрямованою та забезпечувати можливість досягнення заданого рівня ефективності;

- оперативності та достовірності вхідної інформації – формування управлінських рішень має здійснюватися на основі своєчасної, надійної та точної інформації;

- достовірності прогнозів – система менеджменту має забезпечувати прогнозування розвитку подій із заданим рівнем достовірності;

- відсутності універсальних антикризових рішень – ситуативний вибір антикризових стратегій, програм, заходів та рецептів подолання кризи, чітке ранжування пріоритетів вирішення проблем, що виникають через обмеженість ресурсів та часу;

- компетентності – реалізацією антикризового управління мають займатися компетентні спеціалісти;

- кінцевої орієнтації на діяльність в умовах післякризового розвитку – досягнення поставленої мети через запровадження комплексу визначених заходів.

Т. Кравцова, О. Лашенко та О. Кравцов серед головних принципів антикризового управління виділяють: сталість і

безперервність; рання діагностика кризових явищ; науковий аналіз та прогнозування тенденцій; інноваційність під час прийняття управлінських рішень; управління по «слабких сигналах»; професіоналізм антикризового управління; оперативність, гнучкість управління, фактор часу; повна реалізація існуючих можливостей; адекватність вибору механізмів антикризового управління [2, с. 65].

В.О. Лук'янихін, О.О. Мельник, Лі Мін виокремлюють такі принципи антикризового управління: принцип єдинства цілей управління на різних рівнях ієрархії; принцип адекватності; принцип системного підходу до рішення поставлених задач; принцип цілеспрямованості; принцип оптимальності [3, с. 58].

Таким чином, беручи до уваги все вище наведене можна дійти висновку, що найголовніша особливість антикризового управління в публічній сфері полягає у колективній загальній співпраці між усіма учасниками процесу розробки та прийняття належних антикризових рішень, а також координації реалізації заходів, спрямованих на забезпечення виходу з кризової ситуації. Наслідком здійснення такої тісної співпраці повинна бути розроблена державна антикризова політика на основі усіх принципів антикризового управління, а також чітко визначені антикризові стратегічні напрями стосовно виходу з кризової ситуації.

Список використаних джерел:

1. Корженко В.В., Мельтюхова Н.М., Миронова Н.С. Антикризові стратегії в державному управлінні: методичні рекомендації. К.: НАДУ, 2008. 52 с.

2. Кравцова Т., Лащенко О., Кравцов О. Теоретичні основи впровадження антикризового менеджменту в діяльність органів публічного управління. *Аспекти публічного управління*. 2021. № 3. С. 64-72.

3. Лук'янихін В.О., Мельник О.О., Мін Лі Принципи антикризового управління територіальними одиницями. Економічні проблеми сталого розвитку: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті проф. О.Ф. Балацького, м. Суми, 6-8 травня 2014 р. Суми: СумДУ, 2014. Т.1. С. 58-59.

Іськів І.Я.

*Відокремлений структурний підрозділ
Технологічний фаховий коледж,
Національний лісотехнічний університет України,
м. Львів, Україна*

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СУТНОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В СИСТЕМІ ЗМІЦНЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Вирішення багатьох проблем, пов'язаних із просторовим розвитком країни та створенням ефективної системи управління на регіональному рівні, зумовлює необхідність формування комплексу методологічних засад державного управління на основі єдності, інтегрованості в рамках забезпечення високого рівня національної безпеки. Більшість досліджень [1-6], що стосуються теоретичного забезпечення державного управління забезпечення високого рівня національної безпеки, проводилося і переважно проводиться в даний час окремо один від одного, без певної прив'язки до теоретико-методологічних підходів. У цьому контексті особливо актуалізуються проблеми формування ефективної системи управління щодо забезпечення високого рівня національної безпеки, адекватного викликам сучасного суспільного розвитку та спрямованого на максимальний облік специфіки ресурсного та інституційного забезпечення розвитку окремих адміністративно-територіальних одиниць, і, як наслідок, – зменшення, а надалі – на подолання міжрегіональних та внутрішньорегіональних асиметрій та диспропорцій безпекового розвитку.

У сучасних умовах розвитку економіки вирішення перспективних проблем безпекового розвитку регіону може

бути здійснено лише за допомогою потужного регулятора в особі держави. Національна безпека, регульована державою, за певних умов досягає найвищих показників безпекового розвитку. Державне регулювання забезпечення високого рівня національної безпеки поширюється попри всі сфери діяльності, які стосуються компетенції державного рівня управління та є сукупністю спеціально організованих дій політичного, правового, соціального, фінансового та економічного характеру. Від того, наскільки оптимально поєднуються інтереси держави та окремих регіонів, залежить збалансованість розвитку народного господарства. Процесами соціально-економічного розвитку держави загалом неможливо управляти без урахування специфічних, суспільно-територіальних особливостей регіонів, їх інтересів та можливостей. Тому регіонам потрібна ефективна система управління безпекою. Однією з основних складових системи є державна політика безпекового розвитку. Вона є базисом політики держави, що дозволяє визначити основні пріоритети довгострокової стратегії економічного розвитку країни для забезпечення збалансованості та пропорційності, динамічності, стійкості у розвитку народногосподарського комплексу. Практика країн з ринковою економікою свідчить про необхідність проведення обґрунтованої державної політики забезпечення високого рівня національної безпеки, що набуває особливої актуальності у нинішніх умовах господарювання.

Список використаних джерел:

1. Концептуальні засади взаємодії політики й управління / за заг. ред. В. А. Ребкала, В. А. Шахова, В. В. Голубь, В. М. Козакова. К. : НАДУ, 2010. 300 с.

2. Колбеч Г. К. Політика: Основні концепції в суспільних науках; [пер. з англ.]. К. : КМ Академія, 2004. 127 с.

3. Романов В., Рудік О., Брус Т. Вступ до аналізу державної політики. К. : Основи, 2001. 238 с.

4. Петренко І.І. Сутність державної політики та державних цільових програм. Віче (Журнал Верховної Ради України). 2011. № 10. С. 23-25

5. Державна політика: аналіз та механізми її впровадження: методичні рекомендації / уклад.: О.І. Кілієвич,. Київ: НАДУ, 2009. 88 с.

6. Янг Е. Як написати дієвий аналітичний документ у галузі державної політики: практ. посібник для радників з державної політики у Центральній і Східній Європі / Е. Янг, Л. Куїнн; пер. з англ. С. Соколик; наук. ред. пер. О. Кілієвич. К.: К.І.С., 2003. 120 с.

Котов І.В.

Начальник відділу інвестиційної
політики та управління проектами,
*Білогородська сільська рада Бучанського району
Київської області*

СУТНІСТЬ УПРАВЛІННЯ СТАЛИМ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

У вітчизняних умовах при формулюванні головних Цілей сталого розвитку та індикаторів на довготривалий період варто зважати на загальносвітові індикатори і принципи сталого розвитку, а також на думку суспільства стосовно сприймання розвитку в найближчій перспективі. Беручи до уваги практику зарубіжних країн можна стверджувати, що прогресивний розвиток суспільства залежить переважно від підтримки рівноваги між метою забезпечення економічного зростання та екологічної безпеки, конкурентоздатності підприємництва та зниження соціальної нерівності. Тому з метою досягнення цілей, визначених на довготривалий період, потрібно систематично здійснювати конкретні завдання коротко- та середньострокового характеру за рахунок якісного управління, протидії корупції, а також суспільного сприяння. Водночас це потребує розробки та реалізації на рівні держави головних принципів державного регулювання сталим розвитком. Відтак, на даний час виняткової актуальності набуває проблематика визначення головних напрямів сталого розвитку територіальних громад в сучасних децентралізаційних умовах.

Забезпечення сталого розвитку територіальних громад, що передбачає невинищувальне природокористування на

користь соціальному благополуччю нинішніх та майбутніх поколінь, зорієнтованих на посилення економічної спроможності господарських комплексів, здобула за останні роки стрімкого розвитку. За минулі десятиріччя інституціями ООН було розроблено і проголошено ряд концепцій глобального розвитку, спрямованих на подолання системної кризи соціо-еколого-економічної кризи у її глобальному вимірі [1].

Сталий розвиток – це керований розвиток. Основою його керованості є системний підхід і сучасні інформаційні технології, які дозволяють швидко моделювати різні варіанти напрямків розвитку, з високою точністю прогнозувати їх результати та вибрати найбільш оптимальний. Проте забезпечення справжньої сталості позитивних суспільних тенденцій, стійкості економічного зростання та розвитку неможливо без досягнення суспільного консенсусу довкола основоположних складових організаційно-економічного механізму, що забезпечуватиме легітимність і дієвість державної політики [2].

Сталий розвиток територіальних громад – це злагоджений розвиток, мета якого полягає у забезпеченні екологічної безпеки на певній території, а також можливості залучення громадськості до створення належних соціальних умов. Забезпечувати сталий розвиток територіальної громади в Україні покликані органи місцевого самоврядування, які опираючись на власні принципи створюють підходящі передумови для передачі майбутньому поколінню якомога меншого соціально-економічного та екологічного навантаження.

При управлінні сталим розвитком територіальних громад, органи місцевого самоврядування стикаються з

певними проблемами, пов'язаними зокрема із економічним спадом національної економіки; зростанням кількості безробітного населення та недостатністю його доходів; соціальною нерівністю; низьким рівнем підприємницького та інфраструктурного розвитку; дефіцитом водних ресурсів; зростанням рівня забрудненості водою, повітря та території загалом.

Таким чином, управління сталим розвитком виступає систематичною реалізацією цілого ряду управлінських заходів економічного та організаційного характеру, які лежать в основі забезпечення сталого розвитку суспільства. Беручи до уваги умови сучасності, можна дійти висновку, що забезпечення розвитку підприємництва та соціально-економічних процесів в країні, а також перспективні напрями розвитку як суспільства, так і держави загалом залежать від функціонування органів державної влади. Отже, на нашу думку, сталий розвиток – це розвиток, який здатен задовольнити сучасні потреби та забезпечує спроможність майбутнього покоління задовольняти особисті потреби. Головне завдання сталого розвитку полягає у задоволенні потреб суспільства. Виникнення ідеї сталого розвитку пов'язане із результатом об'єднання економічної, соціальної та екологічної підсистем, забезпечення рівноваги яких є доволі складним завданням, яке потребує комплексного їх дослідження. Варто зазначити, що сталий розвиток територіальних громад вважається найважливішим фактором, від якого залежить сталий розвиток держави загалом. На даний час на забезпечення сталого розвитку територіальних громад в Україні суттєво впливають різноманітні чинники правового, економічного, інституційного та організаційного характеру. Тому, з метою послаблення їх несприятливого

впливу варто забезпечити дієву взаємодію усіх елементів сталого розвитку та посилити міру відповідальності як державних, так і місцевих органів влади.

Список використаних джерел:

1. Our Common Future: Report of the World Commission on Environment and Development. Annex to A/42/427. Development and International Co-operation: Environment. 1987. URL: <http://www.un-documents.net/wced-ocf.htm>.

2. Кравченко Т.А. Основа сталого розвитку територіальних громад–системний підхід до реалізації національних інтересів України. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*. 2014. № 1. http://el-zbirn-du.at.ua/2014_1/24.pdf.

Лапичак Н.І.

Докторант кафедри публічного адміністрування,
Міжрегіональна Академія управління персоналом,
м. Київ, Україна,

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТАНДАРТИЗАЦІЇ І СЕРТИФІКАЦІЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ

Стандартизація і сертифікація продукції завжди займало щільне та важливе місце в розвитку кожного учасника цивілізованого світу. При таких умовах, важливим було визначити та встановити дієву систему, яка дозволить належним чином забезпечувати безпеку продукції на ринку та не допущення зниження якості.

Україна являється членом усього цивілізованого світу та в рамках забезпечення національної безпеки прагне максимально уможливити систему управління якістю продукції на своїй території та тої, що призначена для міжнародного ринку, зокрема. Саме тому, була сформована і діє ціла система державного регулювання стандартизації і сертифікації продукції в Україні [1-5].

Система державного регулювання стандартизації і сертифікації продукції в Україні за останні роки можна умовно розділити на два етапи: пандемія COVID-19 та війна проти країни-агресора. В кожному із цих періодів спостерігалися свої, характерні, особливості в системі державного регулювання стандартизації і сертифікації продукції.

Пандемія COVID-19 стає реальною загрозою міжнародній безпеці і її наслідки відчутні досі. Експорт-

імпорт продукції став не рутинною справою для міжнародних торговельних операцій а справжнім випробуванням для контролю з метою не допущення посилення впливу пандемії.

Аналізуючи особливості державного регулювання в Україні, слід зазначити, що наша держава сьогодні в унікальному становищі. З однієї сторони ми страждаємо та несемо втрати внаслідок терорестичних дій країни-агресора і повинні здійснювати державне регулювання в умовах військового часу та стану, коли безпекове середовище досягається іншими способами та ресурсами. Поряд із цим, на більшості території нашої країни продовжується мирне життя завдяки успіхам Збройних Сил України, і тому, державне регулювання попросту розділено на дві складові: паралельно ввести політику продовження мирного життя і протидіяти агресору. Станом на середину 2023 року, система державного регулювання України успішно з цим справляється, що є позитивно.

В умовах війни, особливо гостро стає питання стандартизації і сертифікації продукції, оскільки України є частиною міжнародної продовольчої безпеки і прагне уможливити підвищення її рівня, навіть коли країна-агресора постійно цьому протистоїть.

Список використаних джерел:

1. Зайчук В. Управління якістю освіти як складова державної освітньої політики. Педагогіка і психологія. 2009. № 1. С. 56–78.
2. Кравцова Т.М. Правові форми державного регулювання у сфері підприємницької діяльності. Право України. 2003. № 12. С. 45–47.

3. Шаповал М.І. Основи стандартизації, управління якістю і сертифікації: підручник; 3-є вид., перероб. і доп. Київ: Європ. ун-т, 2001. 174 с.

4. Топольник В.Г., Котляр М.А. Метрологія, стандартизація, сертифікація і управління якістю: навчальний посібник. Львів: Магнолія 2009. 212 с.

5. Ковшова І. О. Сертифікація продукції як засіб підвищення конкурентоспроможності підприємства. Причорноморські економічні студії. 2021, 65. С.66-71.

Лукашевський Ю.О.

аспірант кафедра державної політики та врядування,
*Інститут адміністрування,
державного управління та професійного розвитку,
Національний університет «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна*

ВИБІР ІНСТРУМЕНТАРІЮ ФОРМ УЧАСТІ МЕШКАНЦІВ У МІСЦЕВОМУ САМОВРЯДУВАННІ

Демократизація процесів стимулювання місцевого розвитку є актуальною темою в сучасних умовах. Це не просто тренд або модний термін, а необхідність, яка забезпечує більш стабільний, збалансований та ефективний розвиток регіонів та спільнот. Можна виокремити декілька ключових аспектів:

Громадська участь: Участь громадян у прийнятті рішень на місцевому рівні може значно підвищити якість та ефективність таких рішень. Люди, які проживають у конкретній місцевості, найкраще розуміють свої потреби та можливості.

Партнерство: Коли державні органи чи органи місцевого самоврядування, приватний сектор і неурядові організації працюють разом, це може призвести до більш збалансованих та ефективних рішень. Партнерство може бути формальним або неформальним, але важливо, щоб всі сторони були зацікавлені в позитивних змінах.

Прозорість і звітність: Демократичні процеси вимагають відкритості та прозорості в управлінні, що забезпечує громадянам можливість контролювати дії урядових структур та брати участі в управлінні.

Децентралізація: Передача повноважень від центрального уряду до місцевих органів часто є ключовим елементом успішної демократизації. Це дозволяє місцевим спільнотам краще управляти своїми ресурсами та вирішувати місцеві проблеми.

Культура діалогу: Створення ефективних каналів для обговорення, критики та внесення пропозицій є важливим для розвитку демократії.

Інклюзивність: Усі групи населення, включаючи меншість, повинні мати можливість участі в управлінні, що забезпечує соціальну справедливість та стабільність.

Такий підхід безпосередньо веде до трансформації керівної (управлінської) функції апарату місцевої влади в координаційно-профілюючу, особливо там, де йдеться про стратегічне управління розвитком. Забезпечення реального впливу мешканців на процеси управління є неабияким викликом для кожного сучасного управління на територіальному рівні. Часто спостерігається ситуація, що соціальна участь є формальною або імітованою – самою метою стає виконання умови участі громади у прийнятті рішення, що є юридичним обов'язком, а не намір фактично включити дану соціальну групу в сферу управління.

Демократизація процесів управління громадськими справами на місцях означає включення в правову систему трьох принципів – соціальної участі, партнерства та субсидіарності [1]. Соціальна участь пов'язана із забезпеченням участі в процесі прийняття рішень усіх, хто може бути потенційно зацікавлений у вирішенні конкретного питання, наприклад, через наслідки дій влади. У зв'язку з цим суб'єкти місцевого самоврядування повинні належним чином планувати та здійснювати процес прийняття рішень,

забезпечуючи активну участь у ньому громадян, зокрема, це стосується кількості та якості наданих знань про суть тієї чи іншої проблеми, а також переваги та витрати розглянутого рішення. Проте принципово важливим у цьому відношенні є зворотній зв'язок від механізмів участі, що використовуються щодо ефекту вжитих дій, врахованих постулатів і коментарів, а також причин їх відхилення.

Другий принцип передбачає побудову партнерства чи коаліцій для місцевого розвитку між установами державного, приватного та соціального секторів, тоді як останній є конкретним закликом до децентралізації та деконцентрації місцевих завдань, які можуть бути успішно реалізовані неурядовими організаціями або самими мешканцями.

Така політика місцевого самоврядування відповідає принципам Нового Публічного Менеджменту та доброго врядування, водночас сприяє розбудові політичної культури, заснованої на багатогранному місцевому партнерстві та активній участі громадян у вирішенні питань, що стосуються їх.

Існує низка інструментів або технік, які можна використати для реалізації процесу участі громадськості [3]. До них належать інструменти для особистого спілкування (ті, які передбачають особисту взаємодію – наприклад, зустрічі чи семінари) та дистанційні інструменти (ті, які не передбачають особистої взаємодії – наприклад, письмові опитування, соціальні мережі чи веб-сайти). Цей розподіл інструментів організовано навколо основної мети інструменту (рис.1).

Інструменти для інформування громадськості

- методи, які можна використовувати, щоб надати представникам громадськості інформацію, необхідну їм для розуміння проекту та процесу прийняття рішень.

Інструменти для отримання зворотнього зв'язку від громадськості

- методи, які можна використовувати, щоб отримати внесок громадськості в процес прийняття рішень.

Інструменти для досягнення консенсусу та пошуку згоди

- методи, які можна використовувати, щоб об'єднати різні групи зацікавлених сторін для спільного навчання та прийняття рішень.

Рис.1. Розподіл інструментів участі громадськості

Кожна група інструментів повинна містити питання, які слід враховувати під час вибору інструменту, і наочну інтерпретацію в табличній формі доступних інструментів з інформацією про ситуації та цілі, для яких інструмент найкраще підходить.

Інструменти для інформування громадськості включають методи, які можуть використовуватися на місцевому рівні, зокрема їх можна застосовувати для того, щоб надати представникам громадськості інформацію, необхідну їм для розуміння проекту, процесу прийняття рішень. Ці інструменти мають багато форм і застосовуються

до всіх рівнів участі громадськості. До прикладу такими інструментами можуть бути: Веб-сайти та портали органів влади, їхні офіційні сторінки у соціальних мережах, бюлетені та інформаційні вісники, прес-релізи та медіа-конференції.

Інструменти для отримання зворотнього зв'язку від громадськості мають велике значення для забезпечення двосторонньої комунікації та ефективного управління на місцевому рівні. Найбільш поширені, це «гарячі лінії», зустрічі посадовців із мешканцями, загальні збори, громадські слухання, електронні петиції та місцеві ініціативи, фокус-групи, соціологічні опитування.

Інструменти для досягнення консенсусу та пошуку згоди важливі для того, щоб враховувати різні погляди та інтереси в процесі прийняття рішень. У контексті місцевого самоврядування, наступні інструменти можуть бути корисними: громадські ради при виконавчих органах ради, робочі групи із залученням зацікавлених сторін, в тому числі мешканців, проведення круглих столів, форумів та діалогових платформ, громадський бюджет як спосіб залучення громадян до визначення та узгодження пріоритетів в питаннях розподілу бюджетних коштів.

Список використаних джерел:

1. Бабінова О. Основні елементи, принципи та форми взаємодії органів публічної влади з громадськістю / О. Бабінова // Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр. / [голов. ред. С. М. Серьогін]. – Д.: ДРІДУ НАДУ, 2005. – № 1(19). – С. 83–90.

2. Батанов О. В. Конституційно-правовий статус територіальних громад в Україні: [монографія] / О. В. Батанов; [за заг. ред. В. Ф. Погорілка]. – К. : ВД «Ін Юре», 2003. – 512 с.

*Матеріали XXXVI-ої Міжнародної науково-практичної конференції
(07 вересня 2023 року, м. Софія (Болгарія), дистанційно)*

3. Мажола П. Г. Форми участі громадськості у діяльності органів влади та прийнятті політичних рішень / П. Г. Мажола // Стратегічні пріоритети. – 2007. – № 4 (5). – С. 13–18.

Маринушкін А.Г.

аспірант кафедри публічного управління та економіки,
*Таврійський національний університет
імені В. І. Вернадського,
м. Київ, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ МЕХАНІЗМІВ КОНТРОЛЮ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Будь-яка країна виконує свої головні функціональні обов'язки переважно за рахунок досить широкого державного апарату. Загальновідомо, що на ефективність реалізації державної політики впливає чимала кількість різноманітних чинників. Проте, варто зазначити, що забезпечення прозорості та ефективності роботи публічних органів влади, а також забезпечення реалізації державою власних регуляторних функцій потребує здійснення контрольної діяльності. Відтак, створення високоефективної системи контролю вважається головною метою публічних органів влади у будь-якій державі. Через це, на сьогоднішній день, в сучасних умовах боротьби з корупційними явищами та модернізації державного апарату в Україні, великої актуальності набуває питання визначення впливу механізмів контролю на забезпечення ефективності публічного управління.

Контроль вважається одним із головних інструментів забезпечення ефективності публічного управління, оскільки покликаний регулювати адміністративну діяльність та виявляти розбіжності у реалізації правових норм, а також своєчасно усувати зловживання владними органами та результатів беззаконня в країні. Через це, саме контроль

вважається найголовнішою складовою системи публічного управління.

Контроль, як сукупність форм управлінського впливу, спрямованих на забезпечення законності й стабільності відносин, суспільного порядку і державного устрою, дотримання Конституції та інших нормативно-правових актів, забезпечення додержання законних прав та свобод людини і громадянина, підвищення ефективності управління та його подальшого розвитку, є складним, різноплановим і багатогранним явищем, що проявляється в публічному управлінні як управлінське явище – функція управління та процес її реалізації [1, с. 307].

Контроль, який здійснюють суб'єкти публічного управління є діяльністю, яку спрямовано на своєчасне виявлення та ліквідацію факторів, що заважають ефективному здійсненню функцій держави та місцевого самоврядування, унеможливаючи забезпечення належного рівня забезпечення публічних інтересів. Ефективність здійснення контрольної діяльності суб'єктами публічного управління опосередковує якість функціонування останніх. Метою здійснення контролю, який здійснюють суб'єкти публічної адміністрації є:

- набуття об'єктивної інформації про стан дотримання законності у сфері;
- дослідження набутої інформації на предмет виявлення і припинення фактів порушень чинного законодавства;
- встановлення причин та умов, що сприяють вчиненню порушень чинного законодавства;
- порівняння досягнутих результатів з попередніми та очікуваними;

– недопущення нових порушень і шкідливих наслідків; виявлення осіб винних у порушенні належного стану суспільних відносин тощо [2, с. 4].

На нашу думку, під контролем у галузі публічного управління варто розуміти важливу функцію публічних органів влади, що дозволяє не лише виявляти, але й протидіяти помилкам у роботі суб'єктів публічного управління, а також забезпечувати пошук нових перспективних напрямів для ефективного соціально-економічного розвитку держави. Головним завданням здійснення такого контролю є забезпечення ефективної діяльності державного механізму стосовно досягнення ключової мети демократично розвиненої держави (створення належних передумов для злагодженого, усестороннього особистісного розвитку та захисту державно-суспільних інтересів).

Відтак, контроль є головним ресурсом здійснення будь-якою державою власних функцій та розповсюджується на всі сфери державного розвитку. Отже, на забезпечення ефективності публічного управління прямо впливає ефективність реалізації усіх механізмів контролю. Варто зазначити, що незважаючи на контролюючі органи, сам контроль повинен опиратися на єдині принципи, які дозволяють забезпечити високу ефективність роботи системи публічного управління.

Таким чином, беручи до уваги все вище наведене можна дійти висновку, що на сьогоднішній день в Україні існує доволі стала та уніфікована система контролю, який вважається одним з головних способів забезпечення ефективності публічного управління. Зміст контролю передбачає проведення перевірки відповідності роботи усіх

учасників правовідносин визначеним суспільством нормам, які вони повинні дотримуватися. Мета такого контролю полягає у виявленні будь-яких відхилень від визначених вимог, факторів, які вплинули на появу таких відхилень, а також розкриття напрямів вирішення існуючих проблем з метою забезпечення високої ефективності діяльності системи публічного управління. Відтак, можна стверджувати, що контроль задля забезпечення високого рівня якості роботи системи публічного управління, має сприяти забезпеченню всеосяжного та конкретного моніторингу за належними процесами ухвалення та виконання рішень на усіх управлінських рівнях, спрямованих на забезпечення сталого розвитку суспільної життєдіяльності.

Список використаних джерел:

1. Енциклопедія державного управління: у 8 т. / наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк та ін. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2011. Т. 8. С. 307-310.
2. Ківалов С.В. Контроль як напрям діяльності суб'єктів публічної адміністрації. Правове життя сучасної України: у 3 т.: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 15 трав. 2020 р.). Одеса : Гельветика, 2020. Т. 2. С. 3-6.

Менська О.А.

кандидат юридичних наук, юрист 3 класу,
магістр публічного управління та адміністрування,
позаштатний дослідник
м. Київ, Україна

КУЛЬТУРНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ У НАПРЯМІ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОБ'ЄКТІВ КУЛЬТУРНОГО НАДБАННЯ: НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ СУПРОВІД

Науковий інтерес до проблеми збереження об'єктів українського культурного надбання не припиняється навіть у цих страшних для країни подіях, а тільки-но підсилюється. І цьому, на превеликий жаль, є пояснення. Дана область тримає сумне лідерство, оскільки від самого початку зародження й подальшого формування вітчизняної пам'яткоохоронної галузі, її розвиток сповнений гірких політичних перепитій, й повсякчас припадає на довгий період стагнації. Суттєво посилила проблеми у збереженні та схоронності вітчизняного культурного надбання й збройна агресія країни-окупанта, що призвела до значних й невідворотних втрат.

Так, за даними Міністерства культури та інформаційної політики за період з 24 лютого 2022 року по 15 травня 2023 року пошкоджено або зруйновані 623 нерухомих об'єктів культурної спадщини. З них національного значення – 80, місцевого значення – 484, щойно виявлених – 59. З них, пам'ятки архітектури складають 186 об'єктів, архітектури та містобудування – 184, історії – 166, архітектури, історії – 21, монументального мистецтва – 17, містобудування, монументального мистецтва – 17, археології – 16, архітектури

та містобудування, історії – 6, містобудування – 5, науки і техніки – 2, садово-паркового мистецтва – 1, архітектури та містобудування, монументального мистецтва – 1, архітектури, монументального мистецтва – 1. Згідно з даними ОВА, з початку повномасштабного вторгнення повністю було зруйновано 22 пам'ятки, частково пошкоджено 492 пам'ятки, ступінь пошкодження 109 об'єктів залишається невідомим¹.

Вищеописана ситуація та названі цифри спонукають нас до обміркування питання культурної політики України у напрямі застосування інформаційно-цифрових технологій у збереженні об'єктів вітчизняного культурного надбання.

Інституційно-правове стимулювання та мотивування поширення здобутків у сфері культури за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій бере початок ще з 2013 року, коли Кабінет Міністрів України своїм Розпорядженням від 15 травня 2013 року № 386-р схвалив Стратегію розвитку інформаційного суспільства в Україні [1]. Метою реалізації якої стало формування сприятливих умов для розбудови інформаційного суспільства, соціально-економічного, політичного і культурного розвитку держави з ринковою економікою, що керується європейськими політичними та економічними цінностями за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. Основними пріоритетами діяльності, окрім іншого, стало створення електронних версій культурного надбання бібліотек, музеїв, архівів, образотворчого мистецтва, нерухомого культурного надбання тощо. З метою розвитку е-культури передбачалося здійснювати заходи, окрім іншого, щодо сприяння створенню

---

¹ Дані з офіційного сайту Міністерства культури та інформаційної політики України. URL: <https://mkp.gov.ua/news/9284.html> (дата звернення 31.08.2023).

в електронній формі культурних цінностей, їх збереженню та забезпеченню широкого доступу, забезпечення процесів переведення в електронну форму документів архівних, бібліотечних, музейних фондів, інших фондів закладів культури та створення електронних інформаційно-пошукових систем з історії, культури, народної творчості, сучасного мистецтва України, зокрема, підвищення рівня забезпечення збереженості документів Національного архівного фонду.

Приміром, одним з яскравих починань з використання цифрових можливостей для збереження культурної спадщини у рамках міжінституційної співпраці Міністерства культури та інформаційної політики та «Google Україна» став проєкт «Автентична Україна»². Платформа «Автентична Україна» включає добірку унікальних оцифрованих предметів з музеїв України. Проєкт дає ключ до розуміння української самотності. Ним виявилася нематеріальна культурна спадщина та безліч її виявів.

Окрім вказаного, Міністерство культури та інформаційної політики представило проєкти цифрової трансформації у сфері культури та туризму на найближчий час. Так, до кінця 2023 року має бути реалізовано 4 масштабних цифрових проєкти – е-Спадщина, е-Мистецтво, е-Туризм та е-Книга. Ці проєкти, дозволять створити умови для осучаснення та прозорості ведення процесів у сферах охорони культурної спадщини, мистецтва, туризму та курортів, бібліотек та видавничої справи³.

---

² Детальніше про проєкт «Автентична Україна» див. URL: <https://authenticukraine.com.ua/about> (дата звернення 31.08.2023).

³ Інформація з офіційного сайту Міністерства культури та інформаційної політики. Детальніше про це див.: URL: <https://mkip.gov.ua/news/5040.html> (дата звернення 31.08.2023).

В ході раніше проведення власного дослідження на тему цифровізації ми не обійшли даного аспекту увагою, і у науковому стеженні до визначення потреби застосування цифрових технологій до історико-культурної спадщини ми намагалися з'ясувати її необхідність для українського культурного спадку. Так, у нижче цитованому уривку наукового доробку згадані міркування авторки ілюструють те, що викладене в її роботі дозволило по-новому оцінити ідею оцифрування історико-культурного спадку як складової державно-управлінської стратегії розвитку української пам'яткоохоронної галузі. Адже сучасне бачення механізмів збереження цих об'єктів, порівняно з більш усталеними, зазнало кардинальних змін. Причини цього треба шукати не тільки у великому засиллі не життєздатних для сучасних реалій норм у пам'яткоохоронному законодавстві, але й у неоголошеній війні українському культурному спадку, що стала мішенню російського ідеологічного наративу. Вищезазначені умови й без цього ускладнюють розвиток означеної сфери. Утім, зважаючи на ті зворушення політичного, правового (чи ще якогось) характеру, що мають місце в окремих регіонах нашої країни станом натепер, новітнього відтінку набувають питання, які стосуються української державності, що дозволяють сьогодні говорити про цифровізацію сфери культури як про вкрай потрібний крок не тільки для сприяння інтернаціоналізації вітчизняної культурної спадщини, але й для остаточної інтеграції України до цивілізованої євроспільноти [2].

Подібний підхід закладено в основу Довгострокової стратегії розвитку української культури – стратегія реформ [3]. Зокрема, її реалізація передбачає досягнення операційних цілей у різних секторах культури, що сприятиме досягненню

довгострокових стратегічних цілей. Так, операційними цілями, окрім іншого, є забезпечення доступу до інформації шляхом розкриття архівів, які стосуються національного розвитку, національної культури. Зокрема, шляхом оцифрування архівів для створення можливості широкого доступу до інформації, що стосується сфери культури, а також впровадження сучасних інформаційних та інтелектуальних технологій у музейну діяльність, в тому числі створення системи електронного обліку музейних предметів, цифрового реєстру музеїв і закладів музейного типу України з актуальною інформацією для їх популяризації та управління.

Власне така мета вбачалася при ініціюванні Закону України від 10 червня 2023 року № 3152-IX «Про внесення змін до Закону України «Про культуру» щодо впровадження та ведення електронних реєстрів обліку та управління культурною спадщиною та культурними цінностями України»[4]. Позаяк наразі відсутнє правове регулювання електронної системи як інформаційно-комунікаційної системи, що забезпечує збирання, накопичення, захист, облік, відображення, оброблення реєстрових даних про культурну спадщину (нерухому, нематеріальну та рухому) й надання відповідної реєстрової інформації, як і органу державної влади, що забезпечує створення, функціонування та ведення такого публічного електронного реєстру, постає питання щодо створення сучасних центрів культурних послуг, як багатофункціональних закладів культури, які матимуть сучасну матеріально-технічну базу та будуть спроможні надавати комплекс культурних послуг.

І оскільки у своєму нинішньому вигляді всі наявні реєстри поки що залишаються малоінформативними, а відтак

і малоефективними документами, принципово нові ідеї має бути втілено в створенні таких реєстрів на основі міжнародних стандартів, на кшталт, CIDOC Conceptual Reference Model (CIDOC CRM)⁴. CIDOC CRM представляє «онтологію» для інформації про культурну спадщину. Концептуальна еталонна модель CIDOC CRM є теоретичним і практичним інструментом інтеграції інформації у сфері культурної спадщини. Це може допомогти дослідникам і громадськості вивчати складні питання щодо нашого минулого в різноманітних і розрізнених наборах даних. CIDOC CRM досягає цього, надаючи визначення та формальну структуру для опису неявних і явних концепцій і зв'язків, що використовуються в документації культурної спадщини та становлять загальний інтерес для запитів і дослідження таких даних. Такі моделі також відомі як

---

⁴ «Об'єктно-орієнтована концептуальна еталонна модель CIDOC» (CRM) була розроблена Групою стандартів документації ICOM/CIDOC. CIDOC CRM розроблено CIDOC CRM Special Interest Group. Це спільнота волонтерів, яка займається розробкою та підтримкою спільного стандарту для інтеграції даних культурної спадщини. SIG працює під егідою CIDOC, Міжнародної ради з документації, яка, у свою чергу, є комітетом Міжнародної ради музеїв (ICOM). CIDOC CRM було розроблено таким чином, щоб сприяти спільному розумінню інформації про культурну спадщину, шляхом надання загальної та розширюваної семантичної основи для інтеграції інформації про культурну спадщину на основі фактів. Він призначений бути загальною мовою для експертів у галузі та розробників, щоб сформулювати вимоги до інформаційних систем і служити керівництвом для ефективної практики концептуального моделювання. Таким чином, він може забезпечити «семантичний клей», необхідний для посередництва між різними джерелами інформації про культурну спадщину, наприклад, опублікованою музеями, бібліотеками та архівами. Детальніше про CIDOC CRM див. <https://www.cidoc-crm.org/>

формальні онтології. Ці формальні описи дозволяють інтегрувати дані з багатьох джерел незалежно від програмного забезпечення та схем.

Короткий аналіз раніше апробованого фактичного матеріалу авторки поточної роботи [5], надає їй змогу постулювати, що культурний спадок людства виступає основоположним компонентом свідомості будь-якого притомного члена суспільства будь-якої цивілізованої країни, і знання про це здобуло вже аксіоматичного значення. Тож тема цифровізації збереження вітчизняного культурного надбання є не просто об'єктивно затребуваною у створенні єдиної точки доступу до культурного спадку, але й нагальною в практичній площині її реалізації. На це прямо вказують вимоги сучасного життя й події теперішнього часу, які спонукають вивчати означені питання під кутом зору певної системи цінностей, вибір якої часто означає актуалізацію тих способів й методів, що зможуть стати перспективним напрямом у питанні збереження матеріального культурного надбання України, зокрема, й у сув'язі із цифровими технологіями. А ініціативи та міжнародні альянси з іншими, більш успішними у цьому відношенні країнами з об'єднання зусиль для цифрового збереження вітчизняного культурного надбання (яке, як загальновідомо, було і залишається частиною всесвітньої культурної спадщини), є саме тією перспективною стратегією для збереження культурного спадку України.

І хоча цьогоріч минуло вже двадцять три роки, відтоді як було ухвалено ключовий закон у питаннях охорони українського культурного спадку, який став результатом формування новітньої законодавчої парадигми у

пам'яткоохоронній галузі Незалежної України⁵, проте сформована нормативно-правова база цієї галузі все ще залишається несистематизованою, розгалуженою та такою, що не встигає за викликами часу. Підтвердженням цього є збройна агресія країни-окупанта, яка тільки посилила проблеми в означеній галузі. Тому досі актуальними залишаються теоретичні питання нормативно-правового регулювання культурної політики, включаючи й питання цифровізації культурного спадку. З цього **висновкуємо**, що культурна політика України у напрямі оцифрування об'єктів культурного надбання має вкладатися в матриці не тільки вітчизняного нормативно-правового супроводу, але й міжнародного нормативного орнаментування. Тож перспективи досліджень з означеної нами проблематики убачаємо в обговоренні теми цифровізації як ефективного способу збереження історико-культурної спадщини за міжнародним нормативно-правовим забезпеченням.

---

⁵ Йдеться про Закон України від 8 червня 2000 року № 1805-III «Про охорону культурної спадщини». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text>. По означеному Закону нами здійснено розлогий аналіз й викладено певний комплекс власних публікацій теоретичного осмислення більше як двадцятирічного періоду його чинності. Детальніше про це див.: Менська О.А. Закон України «Про охорону культурної спадщини»: проблеми та напрями вдосконалення правового регулювання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 8. С. 45-48. doi <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-8/7>. Менська О.А. Правове регулювання сфери охорони культурної спадщини в Україні: 22-річний досвід реформування та перспективи розвитку. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 10. С. 45-49. doi <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-10/7>.

Список використаних джерел:

1. Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.05.2013 № 386-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80#Text> (дата звернення 31.08.2023).

2. Менська О.А. Оцифрування об'єктів історико-культурної спадщини як необхідна складова державно-управлінської стратегії розвитку пам'яткоохоронної галузі України. *Education and science of today: intersectoral issues and development of sciences: Collection of scientific papers «ΛΟΓΟΣ» with Proceedings of the V International Scientific and Practical Conference, Cambridge, August 18, 2023. Cambridge-Vinnitsia: P.C. Publishing House & European Scientific Platform, 2023. P. 50-54. doi 10.36074/logos-18.08.2023.13*

3. Довгострокова стратегія розвитку української культури – стратегія реформ: розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.02.2016 № 119-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119-2016-%D1%80#Text> (дата звернення 31.08.2023).

4. Про внесення змін до Закону України «Про культуру» щодо впровадження та ведення електронних реєстрів обліку та управління культурною спадщиною та культурними цінностями України: Закон України від 10.06.2023 № 3152-IX. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/40287> (дата звернення 31.08.2023).

5. Менська О.А. Оцифрування об'єктів культурної спадщини як спосіб формування нового цифрового культурного простору України. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку: матеріали XXXV Міжнародної науково-практичної конференції. (7 серпня 2023 р.) м. Стамбул, Туреччина : ГО «ВАДНД», С. 59-67.*

Михайленко М.М.
аспірантка кафедри управління
охороною здоров'я та публічного адміністрування
за спеціальністю
«Публічне управління та адміністрування»,
Національний університет охорони здоров'я України
імені П. Л. Шупика
м. Київ, Україна

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЗМІЦНЕННЯ СПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ІМУНОПРОФІЛАКТИКИ НАСЕЛЕННЯ

Кабінет Міністрів України розпорядженням від 14.03.2023 р. № 221-р [1] затвердив План пріоритетних дій Уряду на 2023 рік, в якому одним із важливих напрямів дій поруч із безпекою і обороною визначено напрям «Здорова нація». Серед очікуваних результатів поетапного виконання завдань цього напрямку передбачено продовження трансформації системи охорони здоров'я з урахуванням вимог воєнного часу та запровадження нових підходів у системі громадського здоров'я, зокрема в частині захисту здоров'я населення від інфекційних хвороб та удосконалення порядку організації і проведення профілактичних щеплень.

Варто зазначити, що питання вакцинації вважається одним із важливих аспектів національної стійкості в системі національної безпеки. Враховуючи воєнні дії на території нашої суверенної держави, пов'язані зі збройною агресією Російської Федерації проти України, значна частина інфраструктури системи охорони здоров'я, яка забезпечувала проведення заходів з імунопрофілактики населенню, зазнала

суттєвих руйнувань, кількість пунктів вакцинації зменшилась. Крім того, неможливість здійснення управління програмою імунізації на територіях, що постраждали внаслідок військових дій, та на територіях, де ведуться бойові дії, внутрішні та зовнішні міграційні процеси, втрата людського потенціалу та медичного персоналу суттєво вплинули на процес проведення вакцинації населенню, організацію та логістичний механізм проведення профілактичних щеплень. Як наслідок, проблеми санітарно-епідемічного благополуччя населення ускладнилися, тому існує великий потенційний ризик виникнення спалахів інфекційних хвороб, появі яких можна запобігти шляхом вакцинації. Саме тому, в умовах епідеміологічних складнощів важливе інформування населення стосовно переваг вакцинації в контексті запобігання поширенню інфекційних захворювань.

Невід'ємною складовою нової системи епідеміологічного нагляду, яка передбачена Законом України «Про систему громадського здоров'я» [2], стала побудова мережі Центрів контролю та профілактики хвороб (ЦКПХ), які підпорядковуються Міністерству охорони здоров'я України. Головними завданнями цих центрів є реагування на небезпеки для здоров'я та надзвичайні стани у сфері охорони здоров'я, забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя населення та організація проведення заходів імунопрофілактики з метою захисту населення від інфекційних хвороб тощо.

Враховуючи те, що саме Центри контролю та профілактики хвороб здійснюють управління програмами імунізації на рівні своїх регіонів, Кабінетом Міністрів України як потужне посилення системи управління у сфері імунопрофілактики 12.05.2023 р. було ухвалено постанову № 473, яка передбачає передачу функцій з доставки, зберігання,

розподілу та дотримання умов холодового ланцюга під час транспортування, зберігання та використання вакцин до ЦКПХ, та в якій зазначено, що «потреба в імунобіологічних препаратах (вакцинах), медичних виробках, які використовуються для профілактичних щеплень, ... визначається МОЗ на національному рівні з територіальним розподілом» [3].

В цьому контексті, Міністерство охорони здоров'я України за участю міжнародних партнерів «забезпечили ЦКПХ у кожній області усім необхідним обладнанням для зберігання та перевезення вакцин, щоб вони мали можливість повноцінно забезпечити усі логістичні процеси з дотриманням вимог холодового ланцюга» [4]. Таким чином, вищезазначене врегульовує питання щодо наближення послуг з якісної імунізації до кожного українця, відповідності якості вакцин та умов їх зберігання кращим світовим стандартам, усунення перешкод щодо безперервного забезпечення вакцинами на рівні областей.

Разом з тим, суспільна імунопрофілактика вважається головним інструментом протидії поширенню інфекційних захворювань не лише в нашій державі, але й у світі. Європейська програма роботи на 2020–2025 рр. (ЄПР) «Спільні дії для міцнішого здоров'я» включає в собі флагманську ініціативу № 3 «Європейський порядок денний у сфері імунізації до 2030 року», яка має на меті прагнення щодо досягнення високих показників охоплення населення вакцинацією та визначає, що «справедливе розширення доступу до вакцин та зростання показників їх використання значно знизить захворюваність і смертність від захворювань, яким можна запобігти шляхом вакцинації, і дасть змогу запобігти епідеміям та пандеміям» [5].

З урахуванням рекомендацій ВООЗ, які визначають напрями для досягнення цілей та виконання завдань, визначених «Європейським порядком денним у сфері імунізації до 2030 року», розпорядженням Кабінету Міністрів України № 562-р від 01.06.2023 р. [6] була схвалена Стратегія розвитку імунопрофілактики та захисту населення від інфекційних хвороб, яким можна запобігти шляхом проведення імунопрофілактики, на період до 2030 року та затверджено операційний план її реалізації у 2023-2025 роках.

Важливо відзначити, що попри складну ситуацію в країні через повномасштабну війну, у поточному році, як результат взаємодії національного рівня, міжнародних партнерів та громадськості, в Україні впроваджено в дію Національний портал з імунізації [7], який є першим вітчизняним профільним ресурсом, спрямованим на вирішення проблем у сфері імунізації, та завдяки якому українці можуть отримати доступ до джерел надійної та достовірної інформації стосовно щеплень, вакцин та інфекційних хвороб, від яких може врятувати вакцинація. На порталі розміщена інформація, якою можуть користуватися не лише медичні спеціалісти, але й представники громадськості, які перебувають в активному пошуку доказів щодо безпечності вакцин та важливості проведення профілактичних щеплень.

З огляду на вищенаведене доцільно зауважити, що незважаючи на воєнні виклики, зусилля державної політики у сфері захисту населення від інфекційних хвороб, появі яких можна запобігти шляхом вакцинації, спрямовані на забезпечення доступу до необхідних щеплень для всіх громадян України.

Системний та стратегічний підхід держави до подолання сучасних викликів у сфері громадського здоров'я в Україні має бути направлений на зміцнення національної системи

імунопрофілактики, яка сформована на принципах поєднання організаційних та комунікаційних стратегій, та за підтримки з боку держави спроможна забезпечити максимальне охоплення щепленнями населення та ефективний контроль над інфекційними хворобами.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження плану пріоритетних дій Уряду на 2023 рік: розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.03.2023 р. № 221-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-planu-priorytetnykh-dii-uriadu-na-2023-rik-221r-140323>

2. Про систему громадського здоров'я: Закон України від 06.09.2022 р. № 2573-IX. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2573-20#Text>

3. Про внесення змін до Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для забезпечення здійснення медичних заходів окремих державних програм та комплексних заходів програмного характеру: постанова Кабінету Міністрів України від 12.05.2023 р. № 473. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/473-2023-%D0%BF#Text>

4. Логістику вакцин в умовах холодового ланцюга передано Центрам контролю та профілактики хвороб. URL: <https://lexinform.com.ua/zakonodavstvo/logistyku-vaktsyn-v-umovah-holodovogo-lantsyuga-peredano-tsentram-kontrolyu-ta-profilaktyku-hvorob/>

5. Європейська програма роботи, 2020–2025: Спільні дії для міцнішого здоров'я. Копенгаген: Європейське регіональне бюро ВООЗ; 2021. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: [file:///C:/Users/38093/Downloads/WHO-EURO-2021-1919-41670-59496-ukr%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/38093/Downloads/WHO-EURO-2021-1919-41670-59496-ukr%20(2).pdf)

6. Про схвалення Стратегії розвитку імунопрофілактики та захисту населення від інфекційних хвороб, яким можна запобігти шляхом проведення імунопрофілактики, на період до 2030 року, та затвердження операційного плану її реалізації у 2023-2025 роках: розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.06.2023 р. № 562-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/562-2023-%D1%80#Text>

7. Національний портал з імунізації. Офіційний сайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://vaccine.org.ua/>

Мосьондз О.Д.

державний експерт, магістр публічного управління та
адміністрування, спеціальність
«Публічне управління та адміністрування»,
*Навчально-науковий Інститут публічного управління
та державної служби,
Київський національний Університет
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В СФЕРІ ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Сьогодні, ми трактуємо поняття «управління» у сенсі — спрямований вплив із єдиною метою зміни (збереження) стану, поведінки, напрями розвитку, руху держави в різних сферах. Управління у суспільстві носить яскраво виражений соціально-політичний відтінок, являючи собою систему впорядкування й збереження, вдосконалення та розвитку [1, с.216].

В даному контексті варто відзначити, що на сьогоднішній день реформа сектору оборони є найважливішим завданням української держави. Менеджмент у сфері оборони потребує вирішення таких завдань, як розподіл фінансових та людських ресурсів, вирішення стратегічних чи оперативних завдань, а також комплексний підхід та використання бізнес-інструментів для управління оборонним сектором. Для вирішення цих завдань використовується застосування управлінської функції планування, організації, керівництва та контролю над усіма сегментами та діяльністю оборонної структури, які сприяють максимізації оперативної продуктивності збройних сил.

Основою для розробки конкретних програм та організаційних документів у галузі забезпечення національної безпеки є Концепція національної безпеки України [2, с. 17].

Інституційний процес управління обороною здійснюється за допомогою розробки політики та фактичним командуванням й управлінням збройними силами. Він повинен охоплювати такі сфери діяльності, як управління оборонними ресурсами, управління персоналом, де під час реалізації оборонної політики ймовірно, притаманні невизначеності, що вимагають більшої гнучкості та подальших рішень, також можуть виникнути непередбачені проблеми, що вимагають належної ідентифікації та вирішення.

Реформа у сфері оборони вимагає правового регулювання організації комунікації всіх суб'єктів оборонного сектору як у мирний, так і у воєнний час. Можливість підпорядкування одного органу публічної влади іншому є доцільним виходячи із запровадження спеціальних правових режимів (військового або надзвичайного стану, часткової або повної мобілізації або у разі проведення спеціальної військової операції) [4, с. 101]. Враховуючи досвід зарубіжних країн, де в умовах загрози національному суверенітету та національній безпеці, координація здійснюється за рахунок формування єдиного органу влади (найчастіше Міністерство внутрішніх справ чи оборони). І тут, на період ліквідації загрози, органи місцевого самоврядування підпорядковуються спеціалізованому, — призначеному органу.

Структура головного органу реалізації військ та збройних сил повинні мати побудову, що сприятиме забезпечувати здатність й готовність у разі раптової агресії та

керувати переходом на режим воєнного стану без критичної перебудови. Навіть у мирний час оборонне управління має бути реалізовано, виходячи з чіткого поділу адміністративно-господарських та оперативних функцій. А так само має бути сформована організаційно-штатна структура, яка включатиме не лише комунікаційну галузь, а й структуру підпорядкованості, укомплектований особовий склад, який здійснюватиме свою діяльність виходячи зі специфіки певної групи відомств [3, с.217].

У зв'язку з перерахованим вище, управління оборонною сферою є діяльність, спрямовану на припинення можливості війни й тим самим обґрунтовує необхідність самого існування армії. Однак слід брати до уваги, що сама сутність війни та її інструментарій у вигляді армії носить у собі політичну суть, а отже, й оборонне управління містить певну частку політичного характеру. Не слід забувати, що механізм забезпечення оборонної сфери держави — це не лише ресурсне та технічне забезпечення сучасної армії. Але й сукупність владної, управлінської та координаційної діяльності, спрямованої на превенцію та елімінацію зовнішніх та внутрішніх військових небезпек та загроз, на виявлення (вивчення), прогнозування, запобігання, нейтралізацію, а в крайніх випадках й припинення, відображення, усунення або знищення військових небезпек та загроз, — сприятиме функціонуванню оборонної сфери.

Отже, проблематика питань оборони та безпеки знову вийшла на перші ролі сучасної науки. Насамперед це обумовлено геополітичною ситуацією, що склалася, й конфліктною наповненістю перспектив розвитку міжнародної військово-політичної обстановки. Світова спільнота опинилася на межі переходу з фази холодного та

принципового геополітичного протистояння у фазу активних дій, наслідками яких вже стали глобальною проблемою. Пов'язано це з тим, що на наших очах відбувається зіткнення та протистояння двох систем поглядів та геополітичних тенденцій: одна з них полягає у логічному еволюційному формуванні нової архітектури демократичної системи міжнародної безпеки, а з іншого боку — продовжується цілеспрямоване та планомірне впровадження концепції однополюсного світу.

Список використаних джерел:

1. Лікарчук Н. Викривлення інформації як технологія впливу на систему управління. Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти. Випуск 6 2020. С.216-225
2. Сокурченко, В. В. Державна політика у сфері оборони України: сучасний стан та напрями розвитку. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ.2016. № 2. С. 11-22.
3. Стукалін Т. А. Організаційно-правові засади у сфері оборони України в контексті сучасних ризиків та загроз. Ефективність державного управління. 2015. Вип. 42. С. 215–222.
4. Устименко О. В. Проблеми взаємодії складових сектора безпеки і оборони України на тактичному рівні у ході першого етапу антитерористичної операції. Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України ім. Івана Черняховського. 2014. № 3 (52). С. 100–103.

Седельніков К.К.

аспірант кафедри публічного управління та економіки,
*Таврійський національний університет
імені В.І. Вернадського,
м. Київ, Україна*

ЕТИМОЛОГІЯ ПОНЯТТЯ РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗВИТОК

В нинішніх обставинах найбільш вагома ціль роботи системи публічного управління в Україні – гарантування належного підґрунтя для динамічного й раціонального державного і регіонального соціально-економічного зростання, покращення рівня благополуччя суспільства, створення відповідних умов для того, щоб держава гарантувала соціальні стандарти для кожної особи, попри її місце проживання.

Демократичний розвиток кожної країни нероздільно пов'язаний зі становленням її регіонів. Україна весь час прагнула сформувати таку систему місцевого самоврядування, котра б ґрунтувалася на децентралізації державного управління й ефективному співробітництві виконавчої й місцевої влади. Слід зауважити, що реформи, здійснені протягом періоду незалежності України, виявилися не дуже результативними й водночас зі значними прогалинами в законодавчій основі зумовили порушення територіальних взаємозв'язків, брак пропорційності соціально-економічного регіонального розвитку та, крім того, їхню диференціацію за тією ж особливістю. Через це сьогодні головне завдання державного управління – раціональне управління регіональним розвитком. Створення відповідних

умов для регіонального розвитку є значущою складовою державної політики і визначає низку заходів, котрі мають реалізувати органи центральної та місцевої влади, орієнтованих на регулювання територіального формування продуктивних сил.

Здійснимо розгляд контенту поняття регіонального розвитку. З метою понятійного окреслення процесу розвитку регіону як складного формування доречно спочатку вивчити суть поняття «розвиток».

Розвиток вивчається у взаємозв'язку з головними законами діалектики. Він перебуває в тісному взаємозв'язку з часом, рухом та змінами. Через час розвиток отримує орієнтацію; лише під час руху здійснюється взаємодія різних сторін суперечності; зміни під час розвитку мусять передбачати комплексні особливості як у межах певних підсистем та складових, так і їхньої структури. Кількісно-якісні зміни виражають здійснення переходу речі у нову якість: коли низка якісних змін здійснюється в межах єдиної сутності, то остання підлягає відповідним модифікаціям та розвивається в якісно новому вигляді.

Регіональний розвиток за своєю суттю – це економічна концепція, яка враховує взаємний вплив економічної діяльності та інтеграції ринків на територіально географічні об'єкти. Розвиток теорії і методології регіональних досліджень лежить у площині поглиблення предмету досліджень шляхом переосмислення нових процесів і явищ, що, своєю чергою, потребує ґрунтовного вивчення закономірностей, принципів, чинників, інструментів тощо регіонального розвитку [1].

В той же час різні методи опису розвитку регіональних систем можливо об'єднати в два головні підходи.

Відповідно до першого, в регіональному розвитку переважає поступовий тип руху. Поступальність як вид соціально-економічного зростання значить, що відбувається систематичне ускладнення, покращення формування цього регіону, зміцнення його зовнішніх та внутрішніх взаємозв'язків та ін. В певних наукових працях визначається, що розвиток регіональної системи здатний супроводжуватися регресивним рухом відповідних її складових чи формуванням нерезультативних (з будь-якого погляду) взаємозв'язків між ними, однак зазначені варіації досліджуються як результат її «неправильного» розвитку, в прихованому виді передбачаються неминучі прогресивні особливості розвитку системи загалом. Переважання поступального підходу у працях щодо регіональних проблем формулює й суть категорії «регіональний розвиток», яка розкривається, базуючись на наступних поняттях – прогрес та модернізація. В той же час продовжує залишатися незрозумілим, як треба визначати повернення будь-якої складової чи системи загалом в становище деградації, стагнації.

Другий підхід щодо окреслення розвитку регіональної системи ґрунтується на категоріях про циклічно-хвильовий тип руху. В розвитку регіональної системи циклічно-хвильовий тип руху здатний встановлюватися за порівняно довгий (понад 20 років) термін часу. Зазвичай подібний тип руху відзначається змінами в техніці, технології та налагоджені виробництва, що відображається на змінах в особливостях розвитку старопромислових регіонів.

Основні завдання державної політики в секторі гарантування регіонального розвитку зводяться до:

- створення єдиного економіко-правового середовища, враховуючи інтереси й головні завдання регіонального розвитку;

– формування підґрунтя для гарантування стабільного соціально-економічного зростання всіх регіонів України.

Таким чином, усе зазначене вище свідчить про визначення головних завдань державної регіональної політики, які є відповідними інтересам економіки України, в умовах одномоментного встановлення чинників зменшення диференціації регіонів у всіх галузях, через це особливу увагу слід сконцентрувати на аналізі й контролі впровадження державної політики на рівні регіонів.

Список використаних джерел:

1. Возняк Г.В. Регіональний розвиток: сутність і методологічна основа. Регіональна економіка. 2015. № 3. С. 34–43. URL: http://ird.gov.ua/pe/re201503/re201503_034_VoznyakHV.pdf.

Славінський О.В.

аспірант кафедри публічного управління та адміністрування,
Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна

ВПЛИВ ОРГАНІВ МІСЦЕВОЇ ВЛАДИ НА ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНОЇ СФЕРИ

У нових умовах господарювання з'явилась об'єктивна необхідність перемістити центр адміністративної та економічної відповідальності за вирішення проблем подальшого сталого розвитку рекреаційної сфери на місцевий рівень, тобто туди, де ця проблема пов'язана з умовами тієї або іншої конкретної території, наповнюється реальним змістом і, з урахуванням наявних ресурсів, реально існуючих можливостей та запитів рекреантів. Така територіальна диференціація рекреаційної діяльності виступає головною умовою для взаємодії окремих складових, що призводить до формування територіальних рекреаційних комплексів. Це, в свою чергу, вимагає надання даним територіям відповідних прав у мережі формування принципів, функцій і методів управління соціально-економічними процесами в локальних системах, які здатні забезпечити реальну стабільність наповнення місцевих бюджетів та задоволення попиту рекреантів – «потенційного населення населеного пункту, міста, району, області, регіону... відмінність між яким полягатиме у виді здійснюваної ними рекреації, місця та тривалості рекреаційної діяльності» [2].

Оскільки рекреаційна діяльність охоплює певні види діяльності, пов'язані із туристичною, санаторно-курортною,

лікувально-оздоровчою, спортивною [8], відповідно органи публічної влади на місцевому рівні повинні володіти достатньою матеріально-фінансовою базою і мати практичні механізми управління соціально-економічними процесами. Для цього пропонується розширити втручання органів публічної влади на місцевому рівні в рекреаційну сферу. А відтак, «головною запорукою успіху України... є всебічна консолідація, координація та кооперація бізнесу, громадського суспільства, органів державної влади і місцевого самоврядування» [6].

Вважаємо, що в найближчий період розвиток рекреаційної сфери в Україні буде залежати від таких чинників, як темпи зростання доходів населення, приріст обсягу залучених інвестицій, рівень конкуренції, інноваційність технологій та підходів до управління, увага та підтримка з боку місцевих органів публічної влади.

Відповідно, публічне управління розвитком сфери рекреаційних послуг передбачає реалізацію низки заходів, в основу яких закладено:

- процес забезпечення «внутрішньої конвертованості» рекреаційних послуг шляхом підвищення їх якості і розширення асортименту, поліпшення сервісних умов обслуговування [4, с. 50];

- необхідність проведення реконструкції та осучаснення діючих рекреаційних об'єктів із одночасним будівництвом та введенням в експлуатацію нових інфраструктурних комплексів, з метою швидкої окупності коштів;

- потребу направити кошти місцевих бюджетів та відповідне ресурсне забезпечення на розвиток об'єктів рекреаційної та туристичної інфраструктури [4, с.50].

- виготовлення бренд-буків та іншої якісної інформаційно-довідкової продукції з метою проведення широкої рекламної кампанії як в Україні, так і за кордоном;
- співпрацю органів публічної влади та приватного сектору щодо надання рекреаційних послуг (зелений та агротуризм);
- пошук ефективних форм залучення іноземного споживача через створення відповідного сервісу обслуговування і надання рекреаційних послуг, що користуються попитом на міжнародному ринку (наприклад, ліцензійне мисливство) [4, с. 50];
- створення в структурі рекреаційних організацій кількох спеціалізованих сільськогосподарських фірм шляхом організації виробництва екологічно чистої продукції сільського господарства для задоволення потреб відпочиваючих у високоякісних продуктах харчування [4, с. 50];
- сприяти вдосконаленню умов для короткотривалого відпочинку міського населення;
- здійснити орієнтацію потенційних інвесторів на лікувально-оздоровчий і відпочинковий туризм, враховуючи наявність численних природно-рекреаційних ресурсів тієї чи іншої території [3, с. 35];
- пропагувати практику створення сучасних комплексних програм екскурсійного обслуговування з метою популяризації природної, історико-культурної спадщини країни;
- створювати належні умови для відпочинку і реалізації екологічних інтересів рекреантів;
- спроектувати структуру рекреаційного комплексу території, вигідну як для рекреаційного бізнесу і рекреантів, так і для місцевих жителів [107, с.79].

Такі тенденції значною мірою відповідають завданням Державної програми розвитку туризму на 2002-2010 роки, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 29.04.2002 №583 [7] та знаходять відображення у ході розробки регіональних програм розвитку рекреаційної та туристичної індустрії, при підготовці стратегічних планів розвитку територій тощо. Разом із цим, розвиток рекреаційної сфери та її інфраструктури є пріоритетними в реалізації програм соціально-економічного розвитку, а також стають об'єктом вкладення підприємницького капіталу вітчизняних і зарубіжних інвесторів [5], а саме розвитку малого підприємництва.

Малі підприємства у рекреаційній сфері складають базис її подальшого інноваційного розвитку, що акумулює в собі стратегічні завдання, пов'язані з розширенням асортименту (гнучка система знижок вартості) та якості надання рекреаційних послуг, а також диверсифікації діяльності малих підприємств, що передбачає надання окремих послуг, супутніх рекреаційним (перевезення, харчування, проживання тощо).

За умов створення сприятливого середовища для діяльності малого підприємництва у рекреаційній сфері, встановлення економічно обґрунтованих тарифів на рекреаційні послуги і певної фінансової підтримки з боку органів публічної влади на етапі їх заснування, дозволить малим підприємствам стати самодостатніми суб'єктами господарювання, здатним створити належні умови для сталого розвитку рекреаційної сфери [1].

Таким чином, вплив органів місцевої влади на тенденції формування та розвитку рекреаційної сфери потребує активізації роботи малого підприємництва, ефективної

організації, маркетингу сталого розвитку, а також менеджменту якості надання рекреаційних послуг із метою створення та просування, конкурентоспроможного національного туристично-рекреаційного продукту, формування позитивного іміджу територій держави, сприяння збільшенню внутрішніх і зовнішніх туристично-рекреаційних потоків до значної кількості населених пунктів України.

Список використаних джерел:

1. Бутко М.П. Роль малого підприємництва у прискоренні процесів інноваційного розвитку в Україні. *Економіст*. 2011. № 5. С. 49 – 54.

2. Добуш, Ю. Тенденції розвитку ринку рекреаційних послуг. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка"*. 2009. №14(649). URL: <https://vlp.com.ua/files/special/08.pdf>

3. Євдокименко В. Організаційно-економічні важелі розвитку туризму в Україні. *Розвиток туризму в Україні. Проблеми і перспективи*. Збірник наукових статей. К., 1995. С. 32.

4. Кравців В.С., Євдокименко В.К., Габрель М.М., Копач М.В. Рекреаційна політика в Карпатському регіоні: принципи формування та шляхи реалізації. Чернівці: Прут, 1995. 72 с.

5. Онишко С.В. Механізм фінансового забезпечення інноваційного розвитку економіки України: автореф. дис. на здобкття наук. ступеня доктора екон. наук: спец. 08.04.04 "Фінанси, грошовий обіг і кредит". К., 2004. 32с.

6. Офіційний сайт Національної туристичної організації України. URL: https://nto.ua/mission_ua.html

*Матеріали XXXVI-ої Міжнародної науково-практичної конференції
(07 вересня 2023 року, м. Софія (Болгарія), дистанційно)*

7. Про затвердження Державної програми розвитку туризму на 2002-2010 роки: постанова Кабінету Міністрів України від 29.04.2002 №583. УТЛ: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/583-2002-%D0%BF#Text>

8. Стафійчук В. І. Рекреалогія: *Навч. посібник*. 2-ге вид. К.: Альтерпрес, 2008. 264 с.

Федотова О.О.

професор кафедри інформаційної діяльності,
Маріупольський державний університет
м. Київ, Україна

РОЛЬ АНАЛІТИЧНИХ МАТЕРІАЛІВ В УПРАВЛІНСЬКОМУ ПРОЦЕСІ

На сучасному етапі розвитку інформаційного суспільства суттєво зростає роль аналітичних матеріалів в управлінській діяльності. Аналітичні документи зазвичай вміщують інформаційні дані, важливі задля прийняття найбільш ефективних управлінських рішень. Метою їх створення є передача інформації від одного адресата до іншого або фіксація чи аналіз певних інформаційних відомостей.

Вчена Т. Кузнякова стверджує, що аналіз у державному управлінні – це сукупність методологічних, організаційних і технічних засад, що сприяють управлінській діяльності та ефективному опрацюванню інформації, підвищенню наявної якості й отриманню нових знань про процеси, які відбуваються на конкретному регіональному рівні, та розвитку інформаційної бази для управлінської діяльності [6].

Відмінною особливістю всіх аналітичних документів є їхнє призначення. Вони є проміжним етапом у процесі ухвалення управлінського рішення і, в деяких випадках, оформлення цього рішення у вигляді чергового нормативного акта. З погляду організації діяльності найоптимальнішим є розподіл функцій між виконавцями, коли керівникам не доводиться розв'язувати рутинні завдання, пов'язані зі збором і первинним опрацюванням інформації. Рішення керівника є

об'єктивними і неупередженими через його становище, доступу до інформації обмеженого доступу, можливістю порівнювати її з матеріалами інших укладачів та авторських колективів, а також здатністю розставляти пріоритети в певних концепціях на основі власного досвіду та освіти [7].

Практично усі аналітичні документи виконують такі основні функції: інформаційну (сприяють прийняттю різних типів рішень на управлінських рівнях); організаційну (допомагають формувати документальні потоки та масиви); навчальну (сприяють створенню індивідуальної системи знань замовника); кумулятивну (безпосередньо формують банк знань певної наукової галузі); пізнавальну (активізують процес пізнання навколишньої реальності); евристичну (надає фахівцям принципово нову інформацію з урахуванням їх зацікавленості); довідкову (синтезують найбільш нові й актуальні дослідження, пропонують споживачеві фактографічні дані); пошукову (поліпшує пошук первинних матеріалів та дозволяє зекономити час) [8].

Аналітичні документи вміщують узагальненого характеру інформаційні відомості, одержані внаслідок багатоаспектного, ґрунтовного і критичного аналізу відповідних первинних матеріалів, кваліфіковану оцінку поточного, наявного стану і майбутніх перспектив розвитку досліджуваного питання. У цілому їх готують в ході деталізованого, ретельного аналізу і синтезу першоджерел задля вилучення, оцінювання, узагальнення і подальшого використання наведених інформаційних відомостей [7]. Досить важливою ознакою аналітичного документа вважається наявність в ньому аналітичної складової, яку формують ідеї, теоретичні положення, взяті фахівцем-аналітиком з першоджерел, а також і його власна точка зору.

Методика підготовки аналітичних документів являє собою методичні основи інформаційного аналізу і синтезу, оскільки зацентрована на базових положеннях, фактажу, статистичних даних через відсіювання другорядної інформації. Переважна частина аналітичних матеріалів включають в завершальній частині важливу інформацію про характерні тенденції розвитку окресленої проблематики й можливі способи її розв'язання. Присутність щойно отриманого нового знання у них викликає певні непорозуміння з приводу чіткого віднесення їх до категорії вторинної документації.

У цілому аналітико-синтетичне оброблення документів має усі ознаки наукової обробки. Власне набір наукових методів, використовуваних з метою створення аналітичних оглядів, аналітичних доповідей, інформаційно-аналітичних довідок, аналітичних статей, аналітичних записок, безпосередньо застосовується під час науково-дослідної роботи [1].

Аналітичні документи допомагають розібратися як у потоці першоджерел, так і в змістовому аспекті проблематики загалом.

Утім, єдиних універсальних вимог до методики підготовки аналітичних документів на даний момент не існує, тому що їх форма, змістове наповнення, загальна кількість сторінок та назва матеріалу залежать від таких чинників, як: зацікавленість замовника, особливість документа (зокрема, специфіка питання, яке слід розв'язати), вимоги щодо організації робочого процесу, наявність вільного часу тощо.

Упродовж підготовки аналітичного документа фахівцю слід враховувати такі загальні принципи діяльності, як: точність наданих формулювань, лаконічність подачі

інформаційних відомостей, ясність викладу презентованого матеріалу.

Отже, за результатами проведеного дослідження можна підсумувати, що ефективна організація сучасного управлінського процесу неможлива без його належного забезпечення аналітичними документами. Підготовка інформаційної аналітики зумовлює урахування фахівцем цілого ряду методичних вимог та чіткого дотримання етапів роботи над документом. Аналітичні матеріали в сучасному житті є дієвим інструментом інформаційної підтримки процесу прийняття оптимальних управлінських рішень, оскільки дають можливість суттєво заощадити час спеціалістів, уникнути прямого перегляду першоджерел у ході пошуку необхідних даних, зосередитися на найсуттєвіших інформаційних відомостях.

Список використаних джерел:

1. Варенко В.М. Інформаційно-аналітична діяльність: навч. посіб. Київ, 2014. 417 с.
2. Варенко В.М. Методичний аспект створення інформаційно-аналітичних документів: аналіз, технології, проблеми. *Вісник Книжкової Палати*. 2015. № 3. С. 46–48.
3. Вовк Н. Інформаційно-аналітичні документи: сфера використання та класифікація. *Вісник Книжкової палати*. 2016. С. 47–49.
4. Захарова І.В., Філіпова Л.Я. Основи інформаційно-аналітичної діяльності: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Центр учбової літератури, 2013. 335 с.
5. Костенко О. Інформаційно-аналітичний процес в управлінні *Економічний часопис*. XXI. 2013. С. 89–91.

6. Кузнякова Т.В. Сутність, завдання і місце інформаційноаналітичної діяльності в сучасному державному управлінні. *Теорія та практика державного управління: збірник наук. праць*, Харків: Регіон. Ін-т держ. Упр. Нац. Акад. Держ. Упр. При Президентові України. 2014. (№1). С. 37–46.

7. Мандзюк О.А. Методика підготовки аналітичних документів в інформаційній сфері. *Juridic National: Theorie si Practica*. 2015. №4 (14). С. 38–41.

8. Хромченко Л.Г., Раковська-Башмакова О.С., Шраєр А.С. Організація інформаційної діяльності (теоретичні основи): навч. посіб. Харків: «МСУ Харків», 2008. 352 с.

9. Яценко О. М. Укладання інформаційно-аналітичних документів: методичні рекомендації. Київ, 2010. 78 с.

Хар М.І.

аспірант кафедри публічного управління та економіки,
*Таврійський національний університет
імені В.І. Вернадського,
м. Київ, Україна*

ФУНКЦІЇ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ У СФЕРІ МІСТОБУДУВАННЯ

Містобудування виступає ціленаправленою діяльністю органів публічної влади, підприємств, організацій, а також громадськості. Головна мета такої діяльності полягає у створенні та підтримці повноцінної життєдіяльності всього суспільства. Задля досягнення даної мети необхідно використовувати ефективні механізми, які сприяють зрівноваженню приватно-публічних інтересів, а також дозволяють громадськості здійснювати суттєвий вплив на прийняття важливих рішень та захищати власні права від свавілля та беззаконня. Беручи до уваги те, що протягом останнього часу в Україні все частіше виникають конфліктні ситуації між забудовниками, публічними органами влади та громадськістю, а також суспільну реакцію на такі конфлікти, слід відзначити, що вище наведені суб'єкти в даній галузі не достатньо ефективно здійснюють власні функції, що обумовлює актуальність даної роботи.

Обов'язкове врахування громадського інтересу при здійсненні містобудівної діяльності закріплене положеннями низки нормативно-правових актів. Згідно зі ст. 5 ЗУ «Про основи містобудування», врахування державних та громадських інтересів при плануванні та забудові територій є однією із основних вимог до містобудівної діяльності [1]. За ч. 1 ст. 2 ЗУ "Про регулювання містобудівної діяльності",

планування і забудова територій передбачає взаємоузгодження державних, громадських та приватних інтересів під час планування і забудови територій. Відповідно до ч. 2 ст. 17 ЗУ "Про регулювання містобудівної діяльності", генеральний план населеного пункту розробляється та затверджується в інтересах відповідної територіальної громади з урахуванням державних, громадських та приватних інтересів. Відповідно до ч. 11 ст. 17 ЗУ "Про регулювання містобудівної діяльності", матеріали генерального плану населеного пункту не можуть містити інформацію з обмеженим доступом та бути обмеженими в доступі [2]. На виконання вищезазначених положень, ст. 21 ЗУ «Про регулювання містобудівної діяльності» передбачає процедуру громадського обговорення, якій підлягають розроблені в установленому порядку проекти містобудівної документації на місцевому рівні: генеральні плани населених пунктів, плани зонування територій, детальні плани територій [2].

На нашу думку, поява організацій на саморегулівних засадах сприятливо вплинула на сучасні децентралізаційні процеси в нашій державі. Однак, зважаючи на неможливість галузевого нормативно-правового забезпечення повністю охопити всі проблеми у сфері діяльності даних організацій, варто погодитися з думкою більшості науковців, що на сьогоднішній день виняткової актуальності набуває питання прийняття спеціального Закону «Про самоврядні організації». Попри те, в практичній діяльності залучення громадськості у сфері містобудування виявилось недостатньо ефективним, що обумовлено:

– браком нормативно-правового визначення сутності та порядку проведення контролю зі сторони громадськості у сфері містобудування;

– нехтуванням суспільними інтересами і правами територіальних громад в процесі здійснення територіального планування та забудови;

– браком ефективних важелів громадського впливу на ухвалення рішень в процесі проведення громадських слухань;

– нехтуванням пропозиціями громадськості щодо проектної документації з територіального планування;

– забезпеченням участі громадськості на завершальному етапі розробки проектної документації з територіального планування;

– браком доступу громадськості до повної інформації щодо проектної документації у сфері містобудування;

– недостатнім рівнем публічності рішень та документації з територіального планування, браком потрібних публічних реєстрів та наявність помилок у їх наповненні;

– низьким рівнем ефективності роботи громадських рад, що зумовлено непрозорістю системи їх створення, що не дозволяє забезпечити їх достатню самостійність;

– низьким рівнем відповідальності органів публічної влади за нехтування процедурою залучення громадськості до процесів ухвалення рішень.

Всі вище наведені фактори суттєво послаблюють, а й подекуди і унеможливають виконання громадського контролю, що значно обмежує функції громадськості у сфері містобудування. Відтак, на даний час в роботі органів публічної влади досі лишають невирішеними проблеми, пов'язані із документальним забезпеченням територіальної забудови населених пунктів та його оновленням, а також наближення вітчизняного нормативного забезпечення до європейських законодавчих норм. Стосовно залучення

громадськості до прийняття рішень у сфері містобудування, то варто відзначити суттєво її обмеженість у процесі захисту власних інтересів. Дану проблему необхідно негайно вирішувати, оскільки її поглиблення призведе до виникнення подальших конфліктних ситуацій із забудовниками.

Список використаних джерел:

1. Про основи містобудування: Закон України від 16.11.1992 р. № 2780-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2780-12#Text>.
2. Про регулювання містобудівної діяльності: Закон України від 17.02.2011 р. № 3038-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text>.

СЕКЦІЯ 2.

ПРАВО

Романенко Є.О.

доктор наук з державного управління, професор,
Заслужений юрист України,
полковник,
*Генеральний штаб Збройних Сил України,
м. Київ, Україна*

КОМПАНІЇ МІЖНАРОДНІ СПОНСОРИ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Російське вторгнення в Україну - відкритий воєнний напад Росії на Україну почався 24 лютого 2022 року. Третій етап російсько-української війни, розв'язаної Росією 2014 року, участь у якій РФ намагалася заперечувати. З першого дня вторгнення Росія порушує правила ведення війни і масово чинить воєнні злочини. Крім того, російська влада веде активну інформаційну війну та застосовує шовіністичну пропаганду.[1]

«Міжнародні спонсори війни» - перелік, розроблений в Україні Національним агентством з питань запобігання корупції (НАЗК) та розміщено на порталі «Війна і санкції». Усі компанії, які співпрацюють з агресором і включені до реєстру «Міжнародні спонсори війни», вносяться до найбільшої в світі бази даних World-Check. Міжнародна компанія LSEG, власники Refinitiv, щоденно відстежує реєстр

#International Sponsors Of War. Усі включені до цього списку компанії вносяться до бази даних World-Check з метою захисту фінансового сектора від спонсорів російської війни.

НАЗК - орган, відповідальний за запровадження системи комплаєнсу у приватному секторі. Під час процедур комплаєнсу контрагенти мають пройти перевірку на доброчесність, у тому числі соціально відповідальне ведення бізнесу згідно зі стандартами ОЕСР. Проект “Міжнародні спонсори війни” є потужним репутаційним інструментом для досягнення доброчесності елементів глобальних ланцюжків постачання, виходу міжнародного бізнесу з росії. Це, своєю чергою, зменшить фінансову і технологічну спроможність росії вбивати українців.[2]

НАЗК внесло 1 вересня 2023 року дві провідні харчові корпорації PepsiCo та Mars до переліку міжнародних спонсорів війни. Як розповіли у НАЗК, попри заяви про скорочення свого бізнесу, припинення рекламної діяльності та виробництва своєї продукції, вони продовжують працювати в Росії, сплачуючи значні податки до її бюджету, тим самим підтримують економіку країни-агресорки.[3]

Перша компанія, PepsiCo, виробляє прохолоджувальні напої, соки, чіпси, закуски, молочні продукти та інші продукти харчування під основними марками Chester's, Chipсы, Lay's, Mirinda, Pasta Roni, Pepsi, Propel, Sandora, 7up, Simba, Snack a Jacks, Sonric's, Tropicana, «Агуша», «Чудо», «Слов'яночка», «Садочок», «Сандорик», «Машенька» тощо.

Компанія працює в Росії з 1974 року, має 19 заводів, близько 20 тис. співробітників та 40 тис. сільськогосподарських працівників. За показником чистого прибутку PepsiCo є четвертою за розміром компанією в галузі напоїв і харчових продуктів у Росії.

Компанія у перший рік повномасштабного вторгнення збільшила свої доходи Так, виторг ТОВ «Пепсико Холдингс» за 2022 рік виросла до 2,59 млрд доларів (або 176,5 млрд рублів) зокрема, чистий прибуток виріс на 333% до 525 млн доларів, порівняно з 2021 роком. Податків до бюджету РФ було сплачено на понад 115 млн доларів (або 8,29 млрд рублів).

У березні 2022 року компанія заявила про припинення рекламної діяльності та виробництва напоїв у Росії у зв'язку з повномасштабним вторгненням Росії в Україну. Проте, у серпні 2022 року виробництво напоїв «7Up» та «Mirinda» під брендами «Evervess» та «Frustyle» відновилося. У березні 2023 року, відновилося виробництво напою «Pepsi» під брендами «Evervess» (вищий ціновий сегмент) та «Любимый» (нижчий ціновий сегмент). Крім того, PepsiCo запустила в країні новий бренд лимонаду під назвою «російський подарок» на заміну попереднім продуктам. Компанія також продовжує виробництво та дистрибуцію інших товарів: чіпси, снеки та молочні продукти. За інформацією зі ЗМІ, чіпси Lay's компанії PepsiCo були знайдені в харчових пайках російських солдатів.

«На відсутність щирих намірів покидати російський ринок вказує також те, що на кар'єрній сторінці компанії перелічено понад 580 відкритих вакансій в Росії. Створюючи робочі місця іноземні компанії звільняють кремль від тягара виплат по безробіттю та пов'язаних із цим соціальних проблем», – переконані в НАЗК.

Друга компанія, Mars, також виробляє харчові продукти, відома шоколадними батончиками, але виробляє й корми для домашніх тварин, жувальні гумки, напої, їжу швидкого приготування, консервовані соуси. Основні торгові марки – Mars, Snickers, Milky Way, Twix, Bounty, M&M's, Whiskas,

Pedigree, Uncle Ben's. Також корпорації належить серія торгових марок Wrigley.

Mars працює в Росії понад 30 років, інвестувала в економіку країни-агресора 2,5 млрд доларів, створила понад 6 тис. робочих місць та має на території Росії 10 фабрик.

Компанія обіцяла скоротити бізнес на території РФ після початку повномасштабної агресії. Проте, фабрики продовжують працювати в Росії зі збільшенням доходів у 2022 році порівняно з 2021 роком. Виторг ТОВ «Марс» за 2022 рік виросла до 2,45 млрд доларів (або 176,5 млрд рублів), чистий прибуток виріс на 59% до 377 млн доларів (або 27,2 млрд рублів), податків сплачено до бюджету РФ на понад 93 млн доларів (або 6,76 млрд руб.).

На сайті з пошуку персоналу російська філія компанії ТОВ «Марс», як і PepsiCo, публікує оголошення про набір нового персоналу (понад 100 актуальних вакансій).[3]

24 серпня 2023 НАЗК внесло до списку іноземних спонсорів війни було додано дві великі світові компанії в тютюновій індустрії — Philip Morris International і Japan Tobacco International. Обидві ці організації продовжують активно діяти на території Росії, регулярно вносячи значні податкові платежі до бюджету країни у вигляді податків.

Компанія Philip Morris International, що базується в США, поширює свою продукцію в більш ніж 180 країнах усього світу. Серед найбільш впізнаваних брендів, що належать цій компанії, можна виділити Marlboro, Parliament, Bond, Chesterfield, L&M, Next, а також HEETS — це тютюнові стіки, призначені для використання в електронній системі нагріву тютюну під назвою IQOS.

На території Росії діяльність компанії Philip Morris International представлена через дві афілійовані організації:

АТ "Філіп Морріс Іжора", що включає фабрики в Ленінградській області, і філію АТ "Філіп Морріс Іжора" під назвою "Філіп Морріс Іжора Кубань", розташовану в Краснодарі. Також, організація ТОВ "Філіп Морріс Сейлз енд Маркетинг" здійснює діяльність у більш ніж ста містах Росії. Частка ринку торгових марок "Філіп Морріс Інтернешнл" в Росії в 2019 році склала 30,1%.

У НАЗК зазначають, що компанія є одним із найбільших платників податків до російського бюджету, за рахунок якого потім утримується і російська армія. Наразі загальний обсяг інвестицій компанії Philip Morris International у Росію перевищує 2 мільярди доларів. Згідно з даними, представленими у фінансовому звіті російського підрозділу Philip Morris, виручка компанії за перший рік активної фази вторгнення Росії в Україну збільшилася на 8%, досягнувши позначки в 140,3 мільярда рублів. Чистий прибуток також зріс на 45%, склавши 48,2 мільярда рублів, порівняно з результатами 2021 року. Важливо зазначити, що податок на прибуток, сплачений до бюджету країни, що перебувала в агресії, склав понад 136 мільйонів доларів.

Тютюновий гігант Philip Morris, який виробляє такі марки сигарет, як Marlboro, Parliament, Bond, Chesterfield, L&M і IQOS обіцяв піти з російського ринку до кінця 2022 року. Варто зазначити, що ще на початку повномасштабної війни Philip Morris заявив про намір продати свій російський бізнес, щоб зберегти свою репутацію. Однак усі спроби продати російський бізнес начебто не мали успіху, і корпорація досі залишається одним із найбільших платників податків до російського бюджету.

Japan Tobacco International (JTI) успішно займає лідируючу позицію на тютюновому ринку Росії, де її частка

становить приблизно 34,9%. Компанія також відзначається як одне з найбільших підприємств у секторі побутових товарів швидкого попиту (Fast-Moving Consumer Goods, FMCG) в Росії з високим обсягом продажів. До портфеля компанії на російському ринку входять міжнародні бренди Winston, LD, Mevius, Camel, Sobranie і російські марки "Донський тютюн", Kiss, Play, "Петр I", "Тройка" та інші.

За останні два десятиліття інвестиції Japan Tobacco International (JTI) в російську економіку склали понад 4,6 мільярда доларів. Важливо також зазначити, що податкові внески компанії 2020 року склали 1,4% від загального доходу федерального бюджету Росії. У 2022 році російський ринок генерував близько 2 млрд. доларів для JT групи, або приблизно 11% її консолідованого доходу за 2022 рік.

Незважаючи на те, що представники JTI заявляли, що JT Group призупинила нові інвестиції та маркетингову діяльність у РФ, компанія все ще продовжує виробляти і поширювати продукцію в Росії.[4],[5]

17 серпня 2023 року НАЗК внесло китайську групу компаній Alibaba Group Holding Limited до переліку міжнародних спонсорів війни.[6] Наголошується, що Alibaba Group не лише продовжує працювати в РФ, але й надає свої платформи для продажу товарів з вивезеної з окупованих територій України міді. Крім того, Alibaba вдається до цензурування українського контенту на своїх платформах.

Так, на території Росії поширення набула платформа онлайн-комерції AliExpress, якою керує дочірня російська компанія з групи Alibaba ТОВ «Алибаба.КОМ (РУ)». Власником ТОВ «Алибаба.КОМ (РУ)» є зареєстрована у Сінгапурі компанія Aliexpress Russia Holding Private Ltd. Станом на 2023 рік компанія продовжує ведення справ у Росії,

надаючи міжнародний майданчик для продажів закордонних товарів. Прибуток ТОВ «Алибаба.КОМ (РУ)» за 2022 рік склав 16,3 млрд рублів (близько 160 млн доларів).

Крім того, у квітні 2023 року стало відомо, на платформах Alibaba продаються товари, вироблені з вивезеної з окупованих територій України міді. Цей факт виявила агенція Reuters. З'ясувалося, що Alibaba продає товари китайської компанії Quzhou Nova. Остання в період з 8 жовтня 2022 року по 24 березня 2023 року закупала щонайменше 3220 тонн мідного сплаву на загальну суму 7,4 млн доларів у Дебальцевського заводу металургійного машинобудування, який контролюється росіянами. За даними митниці, відвантаження мідного сплаву з заводу здійснювалися через порт Новоросійськ.

НАЗК також наголошує, що Alibaba вдається до цензурування українського контенту на своїх платформах, пов'язаного з російською війною. Так, у березні 2022 року Alibaba заблокувала профіль українського стрімера, який мав на AliExpress понад 268 тис. підписників, за допис про війну. Водночас проросійські дописи на платформі не видаляються.[6]

НАЗК 23 червня 2023 року внесло китайську автомобільну компанію Zhejiang Geely Holding Group Co., Ltd, відома як Geely до переліку міжнародних спонсорів війни. Про це 23 червня повідомила прес-служба агентства.[7]

Geely продовжує сплачувати податки до бюджету Росії, активно підтримувати її економіку і, відповідно, спонсорувати агресію проти України у той час, коли більшість виробників автомобілів з Європи, Японії та Кореї припинили продажі на російському ринку після вторгнення в Україну. Geely належить приватному власнику китайського

підприємця-мільярдера Лі Шуфу та володіє такими брендами, як Geely Auto, Lynk & Co, Zeekr, Volvo Cars, Polestar, Lotus, London Electric Vehicle Company, Farizon Auto, SAO CAO Mobility.

У списку найбільших компаній світу Fortune Global 500 за 2022 рік посіла 229 місце. У НАЗК зазначили, що виконавчий директор холдингової компанії Geely Деніел Лі заявляв, що не хоче говорити своїм компаніям залишати ринок Росії. Крім цього, він особисто підтримав рішення автобренду Geely збільшити продажі автомобілів у РФ після того, як глобальні конкуренти пішли з ринку після початку великої війни. За перший квартал цього року продажі автомобілів під маркою Geely в РФ зросли більше ніж удвічі порівняно з минулим роком, з 5543 одиниць до 12673 одиниць. А виручка Geely Auto Group за 2022 рік становила понад 20 млрд дол.

Мережа офіційних дилерів Geely представлена в 89 російських містах і налічує 157 дилерських центрів. Жодних спроб засудити війну росії проти України від керівництва компанії не було.[7]

5 червня 2023 року НАЗК з питань внесло до переліку міжнародних спонсорів війни двох китайських виробників і постачальників обладнання для відеоспостереження – Hikvision та Dahua Technology. Про це повідомила прес-служба НАЗК.[8]

Таке рішення ухвалено через те, що обидві компанії активно працюють в РФ, наповнюючи російський бюджет та постачаючи обладнання подвійного призначення, яке може використовуватись у воєнних цілях.

Компанія Hikvision є китайським державним виробником і постачальником обладнання для відеоспостереження для

цивільних і військових цілей. Надає широкий спектр продуктів фізичної безпеки, включаючи відеозахист, контроль доступу та системи сигналізації. Hikvision створила одну з найрозгалуженіших маркетингових мереж у галузі, до якої входить 66 дочірніх компаній і відділень по всьому світу. Вони обслуговують різноманітні вертикальні ринки в понад 150 країнах.

Виторг Hikvision у РФ з початком повномасштабної війни у 2022 році зріс на 42%, чистий прибуток збільшився на 1526%, штат компанії був розширений вдвічі.

Dahua Technology – китайська державна компанія, що здійснює постачання продуктів та послуг для відеоспостереження та контролю доступу. Dahua має близько 16 тис. співробітників у всьому світі. Продукти та послуги Dahua використовуються більш ніж у 180 країнах та регіонах. Компанія має 54 закордонні філії, що охоплюють Азіатсько-Тихоокеанський регіон, Північну Америку, Європу, Африку та інші регіони.[8]

НАЗК 25 травня додало до переліку міжнародних спонсорів війни Росії проти України американську компанію Mondelez. Компанія виготовляє шоколад Milka, печиво Wagnі та Oreo, а також володіє українською маркою «Корона». [9] Компанія не тільки не вийшла з російського ринку від початку повномасштабної агресії Росії проти України, але і продовжує просувати свою продукцію в Росії, випускаючи нові товари для окупантів. Таким чином Mondelez продовжує сплачувати податки до російського бюджету, частина з яких іде на фінансування війни проти України.

«Після початку повномасштабної війни багато бізнесів, які дбають про свою репутацію, залишили Росію. Але це не про Mondelez International. Судячи з усього, її менеджерів

мало турбує той факт, що, сплачуючи чималі податки до держбюджету Росії, компанія робить свій внесок в забезпечення армії агресора», – повідомили у прес-службі НАЗК.

За даними агентства, американська компанія має щорічний дохід приблизно у 26 млрд доларів та працює у 160 країнах світу, включно з Україною та Росією. На території Росії Mondelez представляє ТОВ «Монделіс Русь», яке має три заводи. Йдеться про фабрики у Москві, Покрові та Великому Новгороді. Там випускаються продукти Oreo, Varni, Milka, Alpen Gold, Picnic, Dirol та Halls.

«Компанія є лідером ринку кондитерських виробів в категоріях шоколад, шоколадні цукерки та бісквіти, а також посідає друге місце в категорії жувальна гумка та карамельки. За підсумками воєнного 2022 року прибуток російського філіалу Mondelez International склав 339 млн доларів (+303% за рік), виторг – понад 1 млрд доларів (+38% за рік). Бюджет агресора компанія поповнила на понад 61 млн доларів податків», – повідомили у прес-службі НАЗК.

У НАЗК підкреслили, що попри публічну благодійну допомогу українським дітям, Mondelez розширює діяльність в Росії. Водночас філія компанії в Балтійському регіоні надіслала петицію генеральному директору компанії Дірку Ван де Путу з проханням припинити весь бізнес в Росії. Прохання вплинуло на діяльність Mondelez в Росії незначно – Mondelez оголосила про призупинення нових інвестицій та вкладень у рекламу в країні.[9]

Деякі місяці раніше НАЗК додало французьку мережу «Auchan Holding» до переліку міжнародних спонсорів війни. Під час повномасштабного вторгнення компанія відмовилась виходити з російського ринку, а її дочірня

російська філія «Ашан» постачала продукти російським окупантам, які воюють в Україні. Сама корпорація заперечила участь філії у допомозі росіянам, а рішення залишитися в Росії аргументувала допомогою для цивільного населення.[10]

Агенція додала корпорацію «Ашан» до переліку міжнародних спонсорів війни, посилаючись на скандальне розслідування закордонних медіа. «Ми хочемо, щоби будь-яким компаніям було соромно співпрацювати із вбивцями. Інститут репутації має діяти, тому ми внесли «Ашан» у перелік міжнародних спонсорів війни», — заявив голова НАЗК Олександр Новіков.

За результатами розслідування видань The Insider, Le Monde і Bellingcat, яке опублікували 17 лютого, «Ашан» надсилав поставки для російських військових, які перебувають на окупованих українських територіях. «За інформацією журналістів, списки товарів, які постачались на окуповані території нібито як «гуманітарна допомога» насправді склалися із чоловічих шкарпеток, цигарок (які не можуть постачатися як гуманітарна допомога), запальничок та бритв, що ставить під сумнів гуманітарну мету такої «допомоги»», – повідомила прес-служба НАЗК.

НАЗК заявила, що мережа гіпермаркетів причетна до мобілізації в Росії – за матеріалами розслідування, російський «Ашан» збирав та передавав до військкоматів дані про своїх працівників, після чого їх знаходили та мобілізували. «Ашан» продовжує платити податки Росії та є прямим спонсором війни проти України, підтримуючи бюджет країни-агресорки.

Для «Ашану» Росія є другим за значенням ринком збуту після Франції. Лише у 2020 році російський «Ашан» сплатив 167 мільйонів доларів до російського бюджету. За

підрахунками журналістів, це дорівнює вартості 15 літаків СУ-25, 42 танків, 222 ракет «Калібр», або 477 тисячам автоматів АК-74.

Мережа супермаркетів «Ашан» входить до десятки найбільших іноземних компаній Росії. У Росії французька мережа «Ашан» управляє 241 магазином, де працюють близько 30 тис людей. Ринок країни-агресора генерує для материнської Auchan Holding 11% доходів. Раніше гендиректор Auchan Ів Клод заявив, що мережа продовжить роботу в Росії, оскільки «діє в інтересах цивільного населення».

У квітні ритейлер скоротив інвестиції у російський підрозділ, однак результату це не дало. «Ашан» продовжує розвивати мережу супермаркетів в РФ, підігрувати окупантам в імпортозаміщенні та сплачувати податки на сотні мільйонів доларів. [10]

Висновки. Від початку широкомасштабного вторгнення росії в Україну Національне агентство з питань запобігання корупції внесло до переліку міжнародних спонсорів війни 25 провідних компаній світу. Наведена коротка характеристика відомих міжнародних компаній внесених нещодавно до переліку через те, що продовжують вести бізнес в росії, сплачувати там податки, фінансуючи вбивства українців. Мета НАЗК - зробити так, щоб таким компаніям було репутаційно не вигідно співпрацювати із агресором, вони закрили свій бізнес в росії та усвідомили позицію усього цивілізованого та демократичного світу.

Список використаних джерел:

1. Романенко Є.О. Російська федерація є державою-терористом //Moderní aspekty vědy: XXVII. Díl mezinárodní kolektivní monografie / Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2023. - str.10-22.

2. Міжнародні спонсори війни <https://sanctions.nazk.gov.ua/boycott/>

3. PepsiCo і Mars внесли до списку міжнародних спонсорів війни zaxid.net/pepsico_i_mars_vnesli_do_spisku_mizhnarodnih_sponsoriv_viyni_n1570098

4. НАЗК внесло дві провідні тютюнові компанії світу до переліку міжнародних спонсорів війни https://jurliga.ligazakon.net/news/221799_nazk-vneslo-dv-provdn-tyutyunov-kompan-svtu-do-perelku-mzhnarodnikh-sponsorv-vyuni

5. За співпрацю з РФ: НАЗК внесло до переліку спонсорів війни дві світові тютюнові компанії <https://focus.ua/uk/ukraine/588050-za-sotrudnichestvo-s-rf-napk-vneslo-v-perechen-sponsorov-voynu-dve-mirovye-tabachnye-kompanii>

6. НАЗК внесло власника AliExpress до переліку спонсорів війни https://zaxid.net/nazk_vneslo_vlasnika_alienexpress_do_pereliku_mizhnarodnih_sponsoriv_viyni_n1569282

7. НАЗК внесло китайського автовиробника Geely до списку спонсорів війни https://zaxid.net/nazk_vneslo_kitayskogo_avtovirobnika_geely_do_spisku_sponsoriv_viyni_n1566118

8. НАЗК внесло дві китайські компанії до списку спонсорів війни https://zaxid.net/nazk_vneslo_dvi_kitayski_kompaniyi_do_spisku_sponsoriv_viyni_n1564976

9. Виробник Milka потрапив до списку міжнародних спонсорів війни https://zaxid.net/virobnik_milka_potrapiv_do_spisku_mizhnarodnih_sponsoriv_viyni_n1564287

10. НАЗК внесло «Ашан» у перелік міжнародних спонсорів війни https://zaxid.net/nazk_vneslo_ashan_u_perelik_mizhnarodnih_sponsoriv_viyni_n1558536

Матеріали XXXVI-ої Міжнародної науково-практичної конференції
(07 вересня 2023 року, м. Софія (Болгарія), дистанційно)

СЕКЦІЯ 3.

ПЕДАГОГІКА, ОСВІТА, ФІЛОСОФІЯ ТА ФІЛОЛОГІЯ

Chornous V.P.

Candidate of Pedagogical Sciences
Associate professor of the department of social and
humanitarian sciences of
Municipal Establishment of Higher Education
“Rivne Medical Academy”
Rivne, Ukraine

THE WAYS OF DEVELOPING CREATIVE ABILITIES OF FUTURE PHARMACISTS IN FOREIGN LANGUAGE CLAUSES

The problem of forming the creative abilities of future specialists has always been and will remain one of the most urgent problems of the theory and practice of pedagogical science. The current stage of market transformations in Ukraine in all sectors of the national economy leads to a change in the paradigm of relations between the state and man, where the central element in this system is the creative personality.

The works of modern scientists of Ukraine are devoted to the development of creative abilities of students in practical foreign language clauses. Among them we highlight the following researchers: H. Bokshan, N. Volkova, V. Vostrikova, I. Dychivska,

S. Nikolaeva, M. Fitsula and others. In the scientific literature creativity is defined as the activity of creating a qualitatively new thing, which is distinguished by uniqueness, originality, social and historical uniqueness. The main product of an individual's creative work is the creation of something new that exists not outside of the individual, but within the individual, new value motives for activity, new abilities and skills, willpower and moral qualities. The main features of the creative personality are: intelligence, knowledge and experience; breadth of vision; independence and courage of thinking; the ability to critically assess previous experience and the surrounding reality; dialectical outlook; individuality and independence in decision making; alternative, the ability to fantasize; wide use of scientific approach in practical activities [1].

The important conditions for the formation and development students' creative abilities are a high level of pedagogical creativity as a system of special relations between a teacher and a student. The motive for serious educational activity of students depends on the creative abilities, skills and activity of the teacher. The task of the teacher is to actively include every student in practical types of creative activity in the institution of higher education, to create conditions for creative freedom in choosing the type of activity, sources and implementing one's findings [2].

Studying foreign languages in modern higher education opens great opportunities for the development of students' creativity. The entire educational process should be aimed at developing students' creative abilities, independent thinking, the ability to work independently and cover all types of speech activity.

The most effective method of situational learning is a case method. Information is presented in the form of facts and based on

a real life situation. Situational exercises are given in the form of business games or as an analysis of a professional problem or dilemma. A typical case is a story about a real problem or situation that may arise for the head of an enterprise or a certain administrative unit and, as a rule, requires the adoption of management decision. The task of the case method is not just transfer knowledge, but to teach the ability to cope with unique and non-standard situations that we usually deal with in a real life. The teacher's duty is to motivate students' interest: to create an environment in the classroom that encourages them to share their own ideas, knowledge and experience, to participate in the analytical process. It is the students' responsibility to bring his active attention to the educational process. The main value of the method lies in the fact that it allows to realize to the greatest extent the creative potential of both the teacher and the student [1, pp. 144–146].

Teaching a foreign language in a higher education institution should be aimed at creating such conditions for students' cognitive activity that would contribute to the accessible acquisition of knowledge, students' assimilation of the skills of independent work with educational material and information, formation of their informational and communicative competences. This direction of pedagogical activity corresponds to the use of a person-oriented approach in education, which is implemented with the help of such methods as cooperative learning, discussions, problem-oriented role-playing games, the project method [5, pp. 155-158].

The project method contributes to the realization of the goals of a personality-oriented approach to education, the basis of which is humanistic principles. This assumption is based on the fact that in the method of projects differentiated leaning is of a great importance, focusing on the needs and capabilities of the students, their personal characteristics. When learning a foreign language,

the project method gives students the opportunity to use language not only as an object of knowledge, but also as a means of this, a way of expressing one's own thoughts, perceiving and understanding the thoughts of other people. The project method is of a great didactic importance in the adaptation of educational institutions to modern social and economic realities. It should be noted that communicative competence in the field of a foreign language implies the ability and willingness of students to use a foreign language in various situations of interaction in accordance with the norms of the given language [5].

One of the common methods recommended for the formation of creative abilities in foreign language classes is a business game. The use of this method is explained by the fact that in the place of another person the student can afford other, unusual solutions which can be transferred to another situation. Therefore, games contribute to the formation of a different point of view on the situation, lead to its thinking. The main value of business games is to give students the opportunity to feel themselves in different situations. Thus, foreign language serves, on the one hand, as a goal – a role-playing game helps effectively assimilate the language material, improve already existing language skills and abilities and increase the level of English language proficiency. On the other hand, a foreign language is a tool useful for the development of creative abilities and creative communication.

The formation of students' creativity in the course of learning a foreign language is linked to the process of improving the teacher's professional competence, since a creative approach to education develops the professional abilities of both the teacher and the students who are learning a language.

So, we can conclude that the issue of using techniques and technologies in foreign language classes in the higher education

system is extremely relevant today. The work in the space of the educational environment requires the English language teacher to have developed information and communication competence, the ability to use, distinguish and adjust the didactic potential of various techniques.

Список використаних джерел:

1. Актуальні проблеми формування творчої особистості: зб. наук. праць доп. регіон. наук.-практ. конф., м. Брянка, Луганськ, 28 квітня 2010 р., ДЗ ЛНУ імені Тараса Шевченка, Луганськ, 2010. 147 с.
2. Волкова Н.П. Педагогіка: навч. посіб. 3-тє вид., стер. Київ: Академвидав, 2009. 616 с.
3. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: Навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2004. 352 с.
4. Оніщук І.І. Іншомовна освіта як невід'ємна складова сучасного освітнього процесу. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання: досвід, тенденції, перспективи* : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. інтернет-конфер з міжнародною участю. м. Вінниця, 9-10 листоп. 2017. № 1. Вінниця, 2017. С. 155-158.
5. Fragoulis, I. Project-Based Learning in the Teaching of English as a Foreign Language in Grec Primary Schools: From Theory to Practice. *English Language Teaching*. Vol. 2 (3). 2009. PP. 113–119.

Naila Huseynova
Dr, associate professor,
Azerbaijan State Pedagogical University

TYPES OF RHINOLALIA

It is possible to distinguish open and closed forms of rhinolalia. Each of the forms can be organic and functional. The classification of rhinolalia directly depends on the type and severity of the violation of the structure of the oropharynx and the nasal cavity. There are open and closed rhinolalia by design, organic and functional rhinolalia according to the causes of occurrence.

According to the time of onset, frank organic rhinolalia can be congenital or acquired. Congenital open rhinolalia in children with soft and hard palate clefts ("cleft palate"), splitting of the alveolar process of the upper jaw and upper lip ("cleft lip"), shortening, bifurcation or absence of the soft palate, small uvula, hidden (submucosal) clefts of the hard palate is observed with Open rhinolalia means the absence of a barrier between the oral and nasal cavities, which is necessary for the normal development of speech. When trying to speak, the air stream, which should come out of the mouth and be stronger, is simultaneously distributed and comes out of the nose, which causes nasal resonance. That is, open rhinolalia is characterized by the presence of a permanent open connection between the nasal and oral cavities, which leads to the simultaneous free passage of air through the nose and mouth during speech and the formation of nasal resonance during phonation. With open organic rhinolalia, the articulation of sounds and voice pronunciation are grossly impaired. The root of the tongue is always in a high position, and the tip of the tongue is in

a passive, low position, due to which most consonants get a "back tongue" shade and resemble the sound [x]. During open rhinalolaliy, the vowels **u, i, e, o** change more. Of the consonants, the timbre of sounds **f, v, ö, l b, t, k, q, l, r** is disturbed. (1, 111) In the case of open rhinolalia, sometimes there are certain defects on the bone base of the hard palate covered with mucous membrane - cracks called submucous. This cleft is revealed when the back edge of the hard palate is lightly pressed and the cleft is stretched in a triangular shape during the high-pitched pronunciation of the sound. With open rhinolalia, all sounds have a strong nasal tone, they are practically indistinguishable from each other; the sound is muffled and quiet. (3, 96-98)

Acquired open organic rhinolalia occurs as a result of cicatricial deformations caused by damage to the glossopharyngeal or vagus nerves or tumor compression, traumatic perforation of the palate, paralysis and paresis of the soft palate. Cases of open functional rhinolalia occur after removal of adenoids or with post-diphtheria paresis of the soft palate. At the same time, insufficient elevation of the soft palate and incomplete palatopharyngeal closure are possible during phonation.

Closed functional rhinolalia occurs with hypertonicity of the soft palate, which prevents the outflow of air through the nose. This condition can develop as a result of adenoidectomy, neurological disorders, and also against the background of repeating the nasal speech of others. The causes of closed organic rhinolalia are related to various anatomical changes in the nasal cavity or nasopharynx. Anterior closed rhinolalia can be associated with the curvature of the nasal septum, nasal polyps, hypertrophy of the mucous membranes, tumors of the nasal cavity. Posterior closed rhinolalia is observed with adenoids, polyps, nasopharyngeal fibromas, growth of unpaired pharyngeal tonsils, etc. Closed rhinolalia is

associated with the presence of an obstruction that blocks the flow of air through the nose. Depending on the level of anatomical obstruction (nasal cavity or nasopharynx), respectively, closed anterior and closed posterior rhinolalia are distinguished.

Closed organic rhinolalia is accompanied by a violation of the pronunciation of nasal sounds ([m], [m'], [n], [n'], replacing [m] with [b], [n] with [d]). At the same time, the timbre of the voice also suffers. Due to the impossibility of nasal breathing, children are forced to breathe through their mouths. Children with closed organic rhinolalia are prone to colds, the development of asthenic syndrome. With closed functional rhinolalia, the voice acquires a dull, unnatural, dead tone. (2, 101)

Also, in some cases there is a mixed type of rhinolalia (a combination of factors characteristic of both open and closed rhinolalia). That is, mixed rhinolalia is observed when the first two types are combined - there is both a deficiency of the palatopharyngeal ring and nasal congestion. This condition is characterized by the simultaneous absence of nasal discharge and nasal sounds.

Organic rhinolalia can be congenital or acquired. It is observed at birth in children with the following anomalies:

- cleft palate, palatolalia; cleft lip;
- shortening of the soft palate;
- hidden clefts of the hard palate;
- the absence of a small tongue in the throat;
- bifurcation of the lesser uvula.

Literature:

1. Sadiyev S. "Logopedia". Baku, 2006. 213 p.

2. Ermakova I.I. Correction of speech in rhinolalia in children and adolescents. - M.: Enlightenment, 1984. 140 p.

3. Lavrova E.V., Kopteva O.D., Uklonskaya D.V. Voice disturbance. M.: Academy, 2006.128 p.

Pozharytskyi O.P.

PhD in Chemistry, Associate Professor,
Odesa State Agrarian University
Odesa, Ukraine

Piesarohlo O.H.

PhD in Chemistry, Associate Professor,
Odesa State Agrarian University
Odesa, Ukraine

Beldii M.H.

Senior lecturer,
Department of Horticulture, Viticulture,
Biology and Chemistry,
Odesa State Agrarian University
Odesa, Ukraine

THE ROLE OF CHEMICAL DISCIPLINES FOR ENVIRONMENTAL EDUCATION IN HIGHER AGRARIAN EDUCATION

Environmental education is an important component of modern educational process and is aimed at raising people's awareness of human impact on the environment, as well as the importance of preserving and protecting natural resources and biodiversity. The main goal of environmental education is the formation of citizens' conscious attitude to nature, the development of sustainable consumption and resource management skills, and the preservation of natural resources for future generations.

Environmental education and the role of chemistry in it were studied by Bondar O.I., Baranovska V.E., Yeresko O.V. [1],

Harkovych O.L. [2], Pak M. S. [3] and others. The topicality of this problem is indisputable and stems from the key importance of chemistry for understanding and solving many environmental problems that modern society faces now. Therefore, the cycle of chemical disciplines remains a relevant and necessary component of environmental education, especially in agricultural higher education institutions, which contribute to the formation of a conscious and responsible attitude to the environment.

The purpose of this research is to identify approaches, directions, goals of environmental education and outline the general importance of chemical disciplines for environmental education of youth in agricultural institutions of higher education.

The environmental education process involves emotional, cognitive, and behavioral aspects that need to be tailored to various age groups, ensuring a balanced integration of these elements to suit their respective levels of comprehension. [4]. R. Locatelli emphasizes that incorporating environmental concerns into education should align with the ecological criteria across all academic disciplines. This should serve as a pivotal element in shaping a transformative paradigm for overhauling the education system, serving as the sole means to cultivate individuals with a distinctive mindset, one that integrates ecological and economic considerations. These individuals can then foster the sustainable development of society in synergy with the natural world [5].

Broadly speaking, environmental education involves, amongst other things, fostering the organizational skills of young individuals. In agricultural institutions of higher education, information and educational initiatives are implemented in different ways. At Odesa State Agrarian University, these efforts take on diverse formats, such as discussions, presentations, and youth-produced films or projects addressing environmental issues

and the importance of environmental conservation. Additionally, students are engaged in environmental presentations and participate in discussions within and outside various extra-curricular clubs where they attempt to propose solutions to environmental problems, including those linked to chemistry.

It should be noted that environmental education is at the centre of discussions today, therefore there are many approaches to developing environmental concepts, which can be divided into the following areas: environmental education as part of educational process in general, with the development of an educational concept related to the environment in the entire educational sector and based on the development of a new philosophy of education; ecopedagogy as an independent educational field, formed on the basis of a specially developed methodical platform, which allows formulating the goals and objectives of this field, working out a conceptual and categorical apparatus, methodical and didactic tools, defining target groups, etc.; the construction of a set of relatively autonomous educational paradigms based on different philosophical, cultural and pedagogical traditions, oriented at specific target groups or at solving specific problems of nature conservation and environmental improvement [6].

According to our analysis findings, the primary objectives of environmental education in agricultural higher education institutions include: instilling fundamental environmental knowledge in students; cultivating ecological thinking; developing an understanding of environmental issues on various scales (global, national, regional, and sector-specific); fostering environmental responsibility through comprehensive knowledge of contemporary environmental challenges and the principles of sustainable development, modern civilization, and the environment; equipping students with research-oriented

knowledge and skills, enabling them to approach environmental issues creatively; motivating and nurturing a desire for environmentally friendly and rational actions; promoting an awareness of the necessity to make knowledgeable and responsible environmental decisions, including the ability to provide comprehensive assessments (legal, economic, chemical, moral, etc.) of environmental situations.

In contemporary education, the acquisition of environmental knowledge plays a crucial role in shaping individuals' life perspectives and value systems. As noted by M. Versteijlen, P. Salgado, J. Groesbeek, A. Counotte, ecological competence arises in a deformed environment, where the ecological situation leaves much to be desired [7]. In Ukraine, currently suffering from military aggression and is actually a theater of hostilities, the level of environmental security has significantly decreased, which emphasizes the need to improve young people's understanding of the entire importance of environmental problems, especially among agricultural students. At the same time, it can be emphasized that environmental education is not just part of the general educational process, but an integral and a most important one. Environmental education in higher educational institutions aims to teach young specialists to independently and creatively solve complex environmental problems within the framework of production activities, without harming the environment, to form an active life position that prompts a specialist to atke an ecovitalistic approach, which is the cornerstone for future agrarians

The key role played by chemistry in environmental education is accounted for by the following considerations:

1. Understanding chemical processes in nature: Chemistry helps to understand what chemical processes occur in the environment, what reactions occur in water, air, soil and living

organisms. This helps future farmers understand how pollution and other chemical processes can affect nature.

2. Ways to reduce the negative impact: Chemical disciplines teach methods and technologies that can help agrarians reduce the negative impact of humans on the environment. For example, studying the processes of water purification, soil restoration, as well as the development of environmentally friendly materials and technologies can result in a more ecologically developed country in the course of a few years.

3. Development of environmental awareness: Studying and teaching chemical disciplines with the involvement of the principles of environmental education will contribute to the development of a conscious attitude to the choice of chemicals and products both in everyday life and during agricultural activities. People who understand the chemical nature of substances and their effects on health and the environment can make more informed decisions that will contribute to the development of an ecologically healthy nation.

4. Supporting environmental initiatives: Chemical disciplines help understand the importance of initiatives aimed at reducing pollution, preserving nature reserves and developing environmental technologies in the agricultural sector.

Summing up, the following conclusion can be made. Chemical disciplines play a crucial role in the formation of environmental education of agricultural specialists, contributing to the understanding and development of skills, necessary for preserving nature and creating a more sustainable and ecologically clean world. Environmental education should be a long-term interdisciplinary process that addresses important environmental issues, allows students to apply the knowledge gained, and helps students learn about the nature of environmental functions as a

whole. Therefore, special attention should be paid to training specialists in the agricultural sector within the field of chemical disciplines. The latter are basic and fundamental in agrarians' environmental education for their future career activities and help them acquire an ecological outlook, realize their professional responsibility for making decisions in their future profession and for the development of our country in general.

References:

1. Бондар, О. І., Барановська, В. Є., Єресько, О. В. та ін. Екологічна освіта для сталого розвитку у запитаннях та відповідях: наук.- мет. посіб. Херсон: Грінв Д.С., 2015. 228 с.
2. Гаркович О.Л. Формування екологічної компетентності при вивченні хімічних дисциплін у вищих навчальних закладах. *Хімічна та екологічна освіта: стан і перспективи розвитку: збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної інтернетконференції*. Вінниця: ТОВ «НіланЛТД», 2017. С. 25-27.
3. Пак М. С. Хімічна та екологічна освіта: аспекти комплексно безпеки. *Хімічна та екологічна освіта: стан і перспективи розвитку: збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної інтернетконференції*. Вінниця: ТОВ «НіланЛТД», 2017. С. 48-51
4. Мандрик О., Мальований М., Орфанова М. Екологічна освіта для сталого розвитку. *Екологічна безпека та збалансоване ресурсокористування. Науково-технічний журнал*. № 1 (19). 2019. С. 130-139. DOI: 10.31471/2415-3184-2019-1(19)-130-139.
5. Locatelli R. Education as a public and common good: reframing the governance of education in a changing context – UNESCO Digital Library. UNESCO. 2018. Retrieved from: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000261614>.

6. Francis L., Jorge M., Oswaldo M., Buitrago S., Javier J. & Escobar V. Environmental Sustainability in Higher Education: Mapping the Field. *Revista Electronica de Investigacion Educativa*. 2021. DOI: 10.24320/redie.2021.23.e09.4053 Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/3520_23648_Environmental_Sustainability_in_Higher_Education_Mapping_the_Field.

7. Versteijlen, M., Salgado, P., Groesbeek, J. & Counotte, A. Pros and cons of online education as a measure to reduce carbon emissions in higher education in The Netherlands. *Current Opinion in Environmental Sustainability*, Vol. 28. 2017. P. 80–89. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/322336985_Pro Pros_and_cons_of_online_education_as_a_measure_to_reduce_carbon_emissions_in_higher_education_in_the_Netherlands

8. Pozharytskyi Oleksandr, Iliencko Olena, Vlasenko Nataliia, Krasnova Yuliia, Borysenko Olha, Future Prospects for the Development of Pro-Environmental Higher Education. *Ad Alta*. 2022. June. Vol. 4. P. 58-64. https://www.magnanimitas.cz/ADALTA/120228/papers/A_24.pdf

Бесседіна А.А.

доцент кафедри фізіології і патофізіології
з курсом медичної біології,
*Сумський державний університет
м. Суми, Україна*

ПРАКТИКО-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД ТА ПРОФОРІЄНТАЦІЯ

Профорієнтаційна робота займає чинне місце в нашому житті, в суспільстві і економіці в цілому. Вона сприяє особистому розвитку, самореалізації та задоволенню від праці, а також сприяє ефективному використанню людського потенціалу і забезпечує стабільність та прогрес у суспільстві.

Профорієнтаційна робота, як зазначає О. Коропецька, є складовою частиною цілісної системи шкільної навчально-виховної роботи, метою якої є підготовка учня до обґрунтованого вибору професії, що задовольняє потреби і особистості, і суспільства. Отже, метою професійної орієнтації є пошук оптимального співвідношення між здібностями, особистими бажаннями, можливостями людини, як суб'єкта діяльності та потребами суспільства і на цій основі надання допомоги у здійсненні самостійного і виваженого професійного вибору [1, С. 10]. Згідно з даними дослідників, правильний вибір професії в 2-2,5 рази зменшує плинність кадрів, на 20-40 % збільшує продуктивність праці, і в 1,5-2 рази знижує вартість навчання фахівців [1, С. 14; 2, С. 21].

Інформатизація розвитку професійної профорієнтаційної роботи зумовлена вимогами сучасної практики, насамперед, потребами суспільства щодо підвищення якості загальноосвітньої й професійної підготовки особистості в

суспільстві. Вивчення окремих аспектів профорієнтаційної роботи з учнями старших класів в сучасних умовах і специфіки управління нею в контексті цих вимог завжди спирається на певну педагогічну позицію, в якій розглядається сучасний тип учителя та здійснюється аналіз профорієнтаційної компетентності як складової його професійної компетентності інформаційного суспільства [3].

Практико-орієнтованої діяльності кафедри фізіології і патофізіології ведеться з трьох дисциплін: медичної біології, фізіології і патофізіології. Основні напрями роботи: проведення екскурсій до лабораторії молекулярно-генетичних досліджень та музею з паразитології; демонстрація практичних робіт у групових і індивідуальних проектах, розв'язання практичних завдань, проведення лабораторних робіт у віртуальних лабораторіях Labster; ознайомлення з роботою комп'ютерних програм з дисциплін.

Екскурсії дають можливість школярам познайомитися з принципами молекулярної біології і генетики. Вони можуть побачити реальні лабораторні процеси, обладнання та методи дослідження, що допомагає усвідомити складні концепції та технічні аспекти наукової роботи. Ці процеси створюють можливість зрозуміти, як генетика і молекулярна біологія впливають на наше повсякденне життя та сучасну медицину. Вони сприяють популяризації наукових досягнень і допомагають залучити більше людей до вивчення науки. Також екскурсії дають можливість учасникам спілкуватися з досвідченими науковцями та лабораторним персоналом. Це може створити можливість для обміну знаннями, досвідом та відповідей на запитання. Для осіб, які вже зацікавлені в науці, екскурсії можуть поглибити їхнє розуміння та стимулювати додатковий інтерес у генетиці та молекулярній біології.

Молекулярно-генетичні лабораторії займаються дослідженнями, які можуть мати важливі практичні застосування, такі як лікування генетичних захворювань, визначення причини генетичних захворювань тощо. Екскурсії дозволяють показати ці досягнення громадськості, мають значення для освіти, популяризації науки, стимулювання наукового інтересу та сприяння взаємодії між науковцями та широкою громадськістю.

Велике значення у практико-орієнтованій діяльності у профорієнтаційній роботі має клас-музей з медичної біології, який може стати додатковим інструментом для навчання, надихаючи та поглиблюючи розуміння медичних та біологічних аспектів серед широкої аудиторії. Клас-музей з медичної біології є інноваційним підходом до навчання, який поєднує освіту та популяризацію медичної біології через інтерактивні експозиції та взаємодію зі студентами, школярами та відвідувачами.

Клас-музей з медичної біології має макро-, та мікропрепаратами з паразитології, а саме найбільш поширеними збудниками трематодозів та цестодозів людини, особливості життєвих циклів розвитку гельмінтозів, особливості їх передачі, патогенез та діагностика. Школярі не лише бачать, який вигляд мають паразити, а й вивчають, наскільки ці невеличкі створіння можуть бути небезпечними для людини. Акцентується увага, що основним у профілактиці здоров'я людини є проведення дегельмінтизації та дотримання правил особистої гігієни. Паразити здатні поселятися в організмі людини і проникати у різні тканини, внутрішні органи та спричиняти зміни і порушення їх функцій.

Не менш важливе значення мають віртуальні лабораторії. Labster – це платформа для віртуальних

лабораторних робіт, яка надає можливість студентам вивчати наукові концепції та проводити експерименти в віртуальному середовищі. Цей підхід має декілька переваг та може бути дуже корисним для навчання: Labster може бути цінним доповненням до традиційних методів навчання, дозволяючи студентам вивчати та експериментувати з науковими концепціями у віртуальному середовищі.

Ознайомлення з роботою комп'ютерних програм є важливою частиною сучасної освіти, оскільки у сучасному світі комп'ютерні програми використовуються в усіх галузях. Комп'ютерні програми є потужним інструментом для вирішення реальних проблем і завдань. Ознайомлення з ними допомагає розвивати навички, які можуть бути корисними в їхній майбутній професійній діяльності. Комп'ютерні програми дозволяють автоматизувати складні процеси, що сприяє збільшенню продуктивності та ефективності; створювати моделі та симуляції для дослідження різних сценаріїв та прогнозування результатів; можуть допомагати візуалізувати складні дані, що допомагає зрозуміти та аналізувати їх. Ознайомлення з роботою комп'ютерних програм може підготувати школярів до сучасних викликів і допомогти їм розвинути навички, які будуть корисними в різних сферах діяльності.

Ефективність практико-орієнтованої діяльності у профорієнтаційній роботі медичних інститутів полягає в: 1) самоусвідомленні; 2) виборі кар'єри (коли людина має чітке уявлення про свої здібності і інтереси, вона може зробити осмислений вибір професії, що відповідає її потребам і задоволенню); 3) ефективності освіти (може допомогти учням обрати правильні предмети і спеціалізації, що відповідають їх майбутній професії); 4) професійному розвитку (допомагає

людям розбудувати успішну кар'єру); 5) економічному розвитку (коли люди займаються професіями, які відповідають їхнім здібностям і цінностям, вони більш мотивовані, задоволені та продуктивні; це сприяє підвищенню якості праці, інноваціям та конкурентоспроможності економіки); 6) зменшенню безробіття (уникання неправильного вибору професії, який часто призводить до безробіття); 7) задоволенню життям (професія не лише забезпечує матеріальні потреби, але й принесе задоволення).

Практико-орієнтована діяльність у профорієнтаційній роботі медичних вузів сприяє фективному використанню ресурсів суспільства у розвиток медицини, зменшенню захворюваності та збільшення якості обслуговування, зменшенню безробіття, підвищенню продуктивності праці, економічному розвитку, зниженню стресу та незадоволення в роботі. Практико-орієнтована діяльність дозволяє виробити важливі навички самостійності та самоорганізації. Школярі навчаються планувати свою роботу, виконувати експерименти та аналізувати результати незалежно. Це розвиває їх критичне мислення, рефлексію та вміння працювати самостійно. Крім того, профорієнтаційна робота може допомогти уникнути неправильного вибору професії, який може мати негативний вплив на життя людини. Вона допомагає індивідам зрозуміти реалістичні перспективи, вимоги та виклики різних професій, що допомагає їм зробити обґрунтовані рішення щодо майбутньої кар'єри.

Список використаних джерел:

1. Коропецька О. М. Психологічні основи професійної орієнтації та самореалізації особистості. Навчальний посібник. – К. : КНТ, 2016. – 438 с.

2. Тименко М. П. Педагогічне управління професійним самовизначенням учнівської молоді. Посібник / За ред. М. П. Тименка. – К., 2001. – 152 с.

3. Сагадіна О. Ю. Консультативна профорієнтаційна освіти для учнів старшої школи: сучасні підходи / О. Ю. Сагадіна // Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки» (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя); за заг. ред. проф. Є. І. Коваленко. – Ніжин : НДУ імені М. Гоголя, 2017. – № 2. – С. 42-49.

*Матеріали XXXVI-ої Міжнародної науково-практичної конференції
(07 вересня 2023 року, м. Софія (Болгарія), дистанційно)*

Білай Д.В.
аспірант кафедри
педагогічної майстерності та менеджменту
імені І.А. Зязюна,
*Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка
м. Полтава, Україна*

Жданова-Неділько О.Г.
доктор педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри
педагогічної майстерності та менеджменту
імені І.А. Зязюна,
*Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка
м. Полтава, Україна*

ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПРАЦІВНИКА СФЕРИ ПОСЛУГ ЯК ЗАВДАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Однією з проблем сучасного українського суспільства бачимо дисбаланс між нинішньою та перспективною потребою ринку праці в кваліфікованих робітниках і перенасиченням його в реальності фахівцями з вищою освітою. Найбільш очевидна причина цього стану речей полягає в прагненні переважної кількості випускників закладів загальної середньої освіти здобути вищу освіту, а відтак – опанувати більш престижну професію.

Водночас, результатом загострення цієї суперечності є та обставина, що, з одного боку, суспільство потерпає від

дефіциту фахівців низки спеціальностей, зокрема, сфери обслуговування, а з іншого – чимало колишніх студентів не можуть знайти роботу за фахом, змушені «шукати себе» в інших галузях, приходячи туди без необхідних навичок і часто залишаючись на нижчих соціальних та економічних щаблях, ніж ті, які б їм забезпечила затребувана в сучасному суспільстві професійна (професійно-технічна) освіта. Тому, вважаємо, є сенс наполегливо підвищувати не лише якість останньої, а й її суспільний престиж.

Одним із вагомих кроків до вирішення цього завдання бачимо увагу до формування в учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти загальнокультурної компетентності як засобу орієнтації та активізації особистості в світовому культурному просторі, а відтак – набуття нею характеристик, що сприяють визнанню не лише в професійній сфері, а і в соціумі загалом.

Як відзначає С. Зубчевська, «загальнокультурна компетентність – це інтегративна якість особистості, яка характеризується знаннями щодо національної та світової культурної спадщини, вміннями їх аналізувати та оцінювати; володіє культурою міжособистісних відносин та дотримується принципів толерантності у взаємодії з іншими людьми» [2, с. 4]. На наш погляд, така сукупність характеристик є для молоді людини необхідною з огляду на завдання успішної адаптації в суспільстві, створення позитивного особистісного іміджу, а також – і для більш надійних позицій на ринку праці. Водночас, коли йдеться про професії сфери послуг, загальнокультурна компетентність фахівця має розглядатися як необхідна для професійної успішності й визнання. Адже тут, зазвичай, відбувається безпосередня взаємодія майстра й клієнта, в ході якої останній

прагне не лише отримати послугу, але вдовольнити запит на обслуговування у прийнятній психоемоційній атмосфері, з відчуттям поваги до себе та своїх проблем, що досягається в тім числі й завдяки дотриманню етичних норм комунікації, а також – її змістовому наповненню.

Дуже вагомою в цьому аспекті є думка О. Квітки, згідно з якою «компетентна в культурному плані людина здатна привнести у власну систему особистісних якостей безліч різних моделей поведінки, підходів і стратегій та ефективно працювати в міжкультурному середовищі для досягнення кращих результатів» [3, с. 16]. Хочемо акцентувати в наведеному твердженні саме думку про культурно-розвивальну самоврядність як наслідок сформованості загальнокультурної компетентності і наголосити на її значенні для перукаря, кравця, візажиста, тобто, фахівця, що працює в контексті швидкозмінної моди і повинен орієнтуватися в змінах, які вона привносить до сфери послуг. Такий фахівець повинен не просто якісно виконати замовлення, що в своїй основі вимагає правильного сприйняття запиту, розуміння його навіть тоді, коли він висловлений не досить чітко (наприклад, клієнтка просить перукаря зробити їй «сучасну зачіску, але не надто молодіжну», чи хотіла б «вкоротити волосся спереду, але позаду хай залишається таке, як є»), тобто, фактично, потрібно змодельовати об'єкт, який існує тільки в уяві замовника). Майстрові потрібна також здатність зорієнтуватися в естетичних аспектах завдання, уявити той чи інший результат, оцінити його переваги й недоліки, за необхідності викласти свої міркування замовникові, а часом і переконати його в доречності певного варіанту, дотримуючись не тільки норм ввічливості, а й орієнтуючись на індивідуальні якості співрозмовника.

Всі ці можливості набуваються майбутнім фахівцем сфери послуг під час навчання і знаходять належний розвиток лише тоді, коли переходять із абстрактних настанов до розряду особистих цінностей, виокремлюються ним у ситуаціях взаємодії, набувають варіативності у власному досвіді. Їх не можна відокремлювати від власне фахового навчіння, але водночас варто пам'ятати, що учень закладу професійної (професійно-технічної) освіти – це підліток, особистість якого перебуває в стані активного формування і який не сконцентрований виключно на професійних проблемах. Тому загальнокультурна компетентність майбутнього фахівця сфери послуг передбачає в своєму формуванні різнобічний педагогічний супровід, що стосується як навчальних занять, так і організації побуту і, що важливо, дозвілля.

В останні десятиліття саме в формах організації дозвілля сталися кардинальні зміни, яких не може не враховувати педагог закладу професійної (професійно-технічної) освіти. Йдеться про зміщення акценту з середовища реального на середовище віртуальне, якому учні присвячують все більше часу і яке є набагато менш відкритим для педагога, ніж зовнішній образ повсякденного життя його вихованців. Разом із тим, дослідники зазначають, що нині «молодь все більше занурюється у Інтернет-простір (який має такі переваги як доступність, глобальність, інтерактивність та інші) реалізуючи там власні потреби у освіті та самоосвіті, дозвіллі, комунікації, роботі тощо. Таке занурення у віртуальну соціальну реальність може спровокувати розвиток егоїстичності, споживацтва, девіантної поведінки, почуття безкарності, зацикленості на собі тощо» [1, с. 5].

З огляду на сказане, бачимо необхідність створення інтернет-спільнот за участю учнів і педагогів, де не тільки наявні широкі інформативно-просвітницькі можливості, а й особистісний вклад учнів до їхнього наповнення становить цінний матеріал для визначення особливостей формування загальнокультурної компетентності майбутнього фахівця сфери послуг, а відтак, дозволяє робити педагогічний вплив на цей процес більш ефективним.

Список використаних джерел:

1. Вегеріна А.В. Інтернет як платформа для прояву соціальної активності молоді. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2019. № 1 (324). Ч. I. С. 5-12.

2. Зубчевська С. В. Формування загальнокультурної компетентності студентів аграрного коледжу у позааудиторній діяльності. Дис. кандидата педагогічних наук 13.00.07 – теорія і методика виховання. Умань: УДПУ імені Павла Тичини, 2015. Режим доступу до дж. <https://nauka.udpu.edu.ua/dysertatsiya-7/>

3. Квітка О. Зміст і структура загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей. *Український педагогічний журнал*. 2020. № 1. С. 14-20.

Галущенко В.І.

доцент кафедри дефектології та фізичної реабілітації,
кандидат педагогічних наук,
*Державний заклад
ПНПУ ім. К.Д.Ушинського»
м. Одеса, Україна*

Барда К.Р.

магістр II року навчання
*Державний заклад
ПНПУ ім. К.Д.Ушинського»
м. Одеса, Україна*

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ЗАСОБІВ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ У ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Навчальний процес виховання в цілому слід розглядати як соціологічну категорію, яка розглядається в трьох аспектах: як теорія, як відносини і як окремий вид діяльності. Це має генетичний зв'язок із розвитком особистості, який відбувається в будь-яких соціальних умовах. З часом змінювалися конкретна мета, зміст і характер освіти, але вона була і залишається суспільною необхідністю. У цьому відношенні виховання особистості, що характеризується психофізіологічним розвитком, є особливим типом, особливим якісним станом, який визначається специфікою дефіциту, його впливом на психофізіологічний стан людини [1; 3; 5]

Навчання осіб з особливостями фізичного і розумового розвитку відноситься до освіти в цілому, так само, як спеціальна освіта - до загальної педагогіки. Те ж саме

стосується навчання людей з вадами слуху, мови, зору, руховими чи фізичними вадами. Загальні завдання спеціальної освіти збігаються з конкретними завданнями, що визначаються характером порушення. Це, головним чином, всебічний розвиток особистості на основі мобілізуючої компенсаторної здатності та повне подолання впливу дефектів на розвиток фізичного та психічного здоров'я; використання формування мови, як засобу спілкування, мислення та пізнання. здобувати науково-технічні знання.[4]

У процесі спеціального виховання необхідно враховувати індивідуальні та вікові особливості людини, спираючись на її збережені, позитивні якості. Людину з особливими потребами, але з повноцінним інтелектом, необхідно навчити працювати якомога краще, розуміючи і знаючи, що в цьому віці можливо для людини, яка нормально розвивається. Насамперед необхідно розвивати особистість з особливими якостями, що вимагають самостійності, самообслуговування, культурної поведінки, вчити її жити і працювати в колективі на відміну від своїх нормально розвиваючихся однолітків [2; 5]

У спеціальних навчальних закладах необхідно попереджати та запобігати неналежній поведінці учнів. Цьому має сприяти чітка організація діяльності, визначення обов'язків кожної дитини, добір ефективних методів виховної роботи. Основним методом навчання дітей з особливостями психофізіологічного розвитку є комплексний підхід до спеціального навчання та виховання.

Формування духовного світу особистості, створення умов для її соціального становлення є надзвичайно актуальною, важливою та складною проблемою, яка потребує складного та комплексного багаторівневого навчання. Освіта

для молоді сьогодні дуже відрізняється від того, що було десятки років тому. З одного боку, складний процес політичного та соціально-економічного реформування країни призвів до помітного зниження рівня життя, вирівнювання звичної системи цінностей і відносин, духовної кризи та криміналізованого суспільства. З іншого боку, активізація євроінтеграційних процесів, розвиток патріотизму, відродження національної культури, формування ринкових відносин все — це вимагає пошуку нових, більш ефективних способів навчання. Формування таких цінностей (особистісних, громадянських, моральних, гуманістичних тощо), активно реалізовувати власну життєву стратегію: будувати кар'єру та досягати успіху на основі особистої, професійної та громадської самореалізації. Поряд з методами і способами виховання ефективним засобом виховання характеру є, насамперед, педагогічні технології. Відрізняючись від окремих методів, чи прийомів і систематичних пропозицій, щодо всіх аспектів навчання, методики завжди спрямовані на досягнення конкретних цілей навчання, спираючись на певні концептуальні положення, охоплюючи весь процес від визначення цілей і завдань до реалізації конкретних результатів. Не всі сучасні педагоги погоджуються з тим, що можливо, чи варто технологізувати навчальний процес і, отже, помістити його в певні рамки, технічні рішення та алгоритми. [1; 3; 5]

Таким чином, технологія навчального процесу – це алгоритм, певна сукупність методів, прийомів і засобів, які дозволяють педагогу вирішувати конкретні навчальні завдання в конкретних або спеціально створених умовах. Освітня технологія є невід'ємною частиною загального навчального процесу. Вони реалізуються у навчально-

виховному процесі, включаючи завдання, що виконуються послідовно в певній системі навчання навчальних закладів у цілому, чи окремо для дітей, чи груп учнів. Розглянемо найбільш відомі та визнані ефективні методики та засоби в сучасному навчальному процесі, які успішно застосовуються педагогами загальноосвітніх та спеціальних навчальних закладів. Так, наприклад, технології стали всепроникними в навчальній діяльності сучасних учителів: колективне творче виховання І. Іванова, гуманне колективне виховання В. Сухомлинського, створення успішних ситуацій А. Белкіна, педагогічний супровід О. Газмана, організація самовиховання особистості О. Кочетова та ін.

У практиці виховання педагогів до творчої праці використовуються такі елементи, як прийоми вирішення творчих завдань С.Альтшуллера, загальнонавчальні ігрові прийоми, різноманітні форми проектної діяльності, прийоми взаємодії та тренінги. Діалог, бесіда традиційно проводяться педагогом, як засіб невимушеного впливу на дитину. Цей вид роботи стає особливо ефективним, коли залучаються досвідчені фахівці. У навчально-виховній роботі сучасного педагога все більшої популярності набувають різноманітні види проектної діяльності, що правда в садочках вони несуть саме творчий характер, створення малюнків та виробів на обрану тему, спираючись на уяву дитини, що готує дитину до школи. Адже в школі проект має бути вже певною мірою описаний, а не лише створення якогось продукту праці. Тематика проекту в садочках звичайних та спеціальних садочках, може бути різноманітною з урахуванням особливостей дітей, завдань батьківства тощо: «Тато, мама, я – дружна сім'я», «Садок – наш дім, ми керуємо», « Ми – твоя дитина, Україно» тощо. Загальновідомо, як подібні досвіди

дозволяють сформувати у підростаючої людини базові компетенції, необхідні для сучасного життя, а саме: соціалізацію, полікультурність, комунікацію, інформацію, саморозвиток і самоосвіту. Тренінгові методики, тобо тренінг використовують, як засіб впливу на дитину (« Що таке толерантності», «Я і моя група», «Сенс життя»), важливу роль у вихованні сучасної молоді відіграють інтерактивні технології (інформаційні хвилинки-цікавинки, флешмоби), ІКТ (презентація, в садочках, це може бути в форматі мультиплікованих слайдів, або ж навіть ілюстрації до книжки).

Велику роль у вихованні гуманістичної особистості вихованців відіграли участь у різноманітних благодійних акціях («Годівничка для пернатих друзів», «Врятуй довкілля»). Все це і є новими підходами та засобами, якими може користуватися педагог, що неабияк допоможе в роботі та підвищить ефективність у роботі з особливими дітьми.

Список використаних джерел:

1. Галущенко В.І. Застосування інноваційних логопедичних технологій у корекційній роботі з дітьми з порушеннями мовлення / В.І.Галущенко // *Актуальні питання корекційної освіти* (педагогічні науки): збірник наукових праць: вип. 7, у 2 т./ за ред. В.М. Синьова, О.В. Гаврилова.– Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2006, 2016. – Т.1. – 452 с.

2. Галущенко В.І. Аспекти побудови корекційно-стимулюючого середовища дітей раннього віку з порушеннями психо-мовленнєвої та рухової сфери *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2021. Vol. IX (100), Issue 256. P. 11-15.

3. Дубич М.В. Розвиток пізнавальних та творчих здібностей дошкільників із вадами мовлення та порушенням психічного розвитку засобами орігамі-мозаїки / М. В. Дубич // Логопед. 2017. №11. С.11-20.

4. Калмикова Л.О. Перспективність і наступність в навчанні мови й розвитку мовлення дітей дошкільного і молодшого шкільного віку: психолінгвістичний і лінгвометодичний виміри. К.: Слово, 2017. 447 с.

5. Калмикова Л.О. Формування у дітей старшого дошкільного віку мовленнєвої діяльності: діагностико-розвивальний комплекс. К.: Слово, 2016. 384 с.

6. Нагорна О.Н. Особливості корекційно-виховної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами :навчально-методичний посібник / Н.О.Нагорна. – Рівне 2016 – 141.с. Друге видання.

Глуховська Н.А.

старший викладач кафедри Англійської мови,
Держ авний університ ет інформаційно-комунікаційних т ехнологій
м. Київ, Україна

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

Сучасній стан міжнародних зв'язків України в різноманітних сферах, вихід її у європейський і світовий простір, нові політичні, соціально-економічні та культурні реалії потребують певних трансформацій і у сфері освіти, в тому числі й у галузі навчання іноземних мов.

Підготовка кваліфікованих спеціалістів у різних галузях суспільної діяльності, здатних орієнтуватися в необмеженому інформаційному просторі та використовувати здобутки науково-технічного прогресу, має велике значення для сучасного суспільства. Інтеграційні процеси вимагають від сучасного фахівця не тільки професійних знань, а й володіння іноземною мовою як засобом професійної комунікації для повноцінного обміну науковою інформацією, ознайомлення з новими технологіями викладання.

Необхідність задовольняти сучасні потреби суспільства зумовлює пошук науковцями та викладачами нових ефективних форм і засобів навчання, зокрема у немовних ЗВО. Удосконалення підготовки майбутніх фахівців неможливе без оптимізації навчального процесу і впровадження новітніх освітніх й інформаційних технологій та інтерактивних методик у процес профільного навчання іноземної мови.

Сьогодні, як ніколи раніше, роль іноземної мови постійно зростає, що зумовлює необхідність упровадження

сучасних освітніх інформаційних технологій у практику вищої школи, подальшого аналізу можливостей використання інтерактивних технологій і дидактичних особливостей технологій навчання з використанням мультимедійних засобів у процесі викладання дисципліни “іноземна мова”.

Більшість науковців, розглядаючи різні аспекти проблеми використання новітніх інформаційних технологій у навчальному процесі, зазначають збільшення ролі електронних засобів навчання на всіх ступенях процесу освіти та доходять висновку, що інноваційні технології викладання іноземних мов передбачають поєднання інтерактивних методів викладання з використанням технічних засобів навчання (комп’ютерних, мультимедійних, мережі Internet)[1].

Формується тенденція до посилення комунікативної спрямованості навчального процесу, його наближення до реального процесу спілкування.

Для більшості фахівців у сфері викладання іноземних мов інноваційність розглядається як комунікативність. Отже, методичним змістом сучасного заняття з іноземної мови має бути комунікативність та формування у студентів відповідної комунікативної компетенції, яка визначається як уміння ефективно застосовувати знання в різноманітних умовах професійного спілкування з різними комунікантами та здатність користуватися мовою залежно від конкретної ситуації [2].

Інноваційні методи навчання іноземних мов, які базуються на гуманістичному підході, створюють передумови для ефективного поліпшення навчального процесу у вищих навчальних закладах. Основними принципами сучасних методів є: рух від цілого до окремого, орієнтація занять на

студента (learner-centered lessons), цілеспрямованість та змістовність занять, їх спрямованість на досягнення соціальної взаємодії при наявності у викладача віри в успіх своїх учнів, інтеграція мови та засвоєння її за допомогою знань з інших галузей наук. У сучасній методиці існують різні варіанти цього напрямку - “Whole Language Content Approach”, “Cognitive Approach”, “Content-Based ESL Program”, “Cognitive Academic Language Approach”, “Co-operative Learning”, “Interactive training” та інші. Важливо, що інтерактивні методи навчання можна застосовувати практично для всіх видів навчання: аудиторного, заочного, дистанційного, в Інтернеті тощо. Під час інтерактивних занять викладач і студент знаходяться в рівних умовах, на одному рівні, викладач не викладає матеріал, а стає активним учасником дискусії, направляючи її у потрібне русло. Будь-які інтерактивні заняття корисні, оскільки вчать висловлювати свої думки і відстоювати свою точку зору.

Формування іншомовної професійної компетенції в умовах глобальної комп'ютеризації неможливе без використання Інтернету, що дозволяє приєднатися до світової інформаційної спільноти, ознайомитися з останніми науковими дослідженнями, матеріалами наукових конференцій, провести пошук статті, реферату, поспілкуватися з носіями мови у режимі реального часу, використати мультимедійні програми для практичних занять та дистанційного навчання. Інтернет є найбільш популярним серед новітніх технологій завдяки швидкості та зручності пошуку необхідної інформації. Існує багато форм та можливостей організації занять з використанням ресурсів Інтернету, які роблять процес оволодіння іноземною мовою інтерактивним і цікавим. Серед методів, які активно

використовуються у навчальному процесі, слід зазначити так зване комбіноване навчання (Blended Learning), що об'єднує інтерактивні методики з інформаційними технологіями. Цей метод навчання з використанням комп'ютера, підручників та різних додаткових матеріалів стає все більш популярним у вітчизняних вищих навчальних закладах і досить вдало впроваджується в навчальний процес. Популярністю серед студентів користується робота з блогами або вебсайтами, що висвітлюють актуальні події у порталах відомих видань, де можна ознайомитися з потрібною інформацією, розмістити коментар [3]. Перспективи використання інформаційних технологій навчання передбачають участь у міжнародних відео-конференціях, мультимедійних презентаціях, фахових проєктах, дистанційне навчання тощо.

Таким чином, інноваційні технології навчання, інтенсифікуючи процес здобуття знань, модернізуючи форми проведення занять, є важливою складовою формування професійної іншомовної комунікативної компетенції. Вони відкривають доступ до нових джерел інформації, активізують процеси ментальної обробки іншомовної інформації, надають нові можливості для формування професійних та лінгвістичних навичок, дозволяють реалізувати інтерактивні методи навчання.

Застосування інтерактивних освітніх та мультимедійних технологій, професійно-орієнтованого та проблемного підходів до навчання з досягненням комунікативних цілей через фахову інтерактивну діяльність сприятиме подальшому вдосконаленню процесу навчання іноземної мови професійного спрямування та формуванню іншомовної професійної компетенції студентів немовних вищих навчальних закладів.

Список використаних джерел:

1. Андрущенко О. Англомовне професійне спілкування з використанням ІТ / О. Андрущенко // Відкритий урок. - 2012. - № 1. - С. 56-60.
2. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології / І.М. Дичківська. - К. : Академвидав, 2004. - 352 с.
3. Плугатарьова О.І. Використання Інтернет-контенту під час вивчення іноземної мови / О.І. Плугатарьова // Англійська мова та література. - 2011. - № 11. - С. 14.
4. Пометун О. І. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко. - К. : А.С.К., 2004. - 192 с.
5. Черемська О. Формування мовної і комунікативної компетенції мовної особистості у вищій школі / О. Черемська // Вища освіта. - 2010. - № 12. - С. 63-72.

Грищук Ю.В.

ад'юнкт навчально-наукового центру іноземних мов,
Національний університет оборони України
м. Київ, Україна

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ДІАГНОСТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ ВВНЗ

Вступ. В умовах динамічних соціально-політичних зрушень великого значення набуває підготовка кваліфікованих фахівців Збройних Сил (далі – ЗС) України у сфері військової освіти, що сприяє досягненню взаємосумісності України зі стандартами країн-членів НАТО, що актуалізує важливість розвитку іншомовної професійної компетентності (далі – ІПК) військовослужбовців (офіцерів, курсантів).

Якісна підготовка викладачів іноземних мов вищих військових навчальних закладів (далі – ВВНЗ), їхнє професійне зростання сприяють ефективному формуванню ІПК військових фахівців (офіцерів, курсантів) ЗС України. З огляду на зазначене вище, важливої ролі набуває розвиток діагностичної компетентності викладачів іноземних мов ВВНЗ, особливо їхнє вміння критично мислити у процесі проведення діагностичних заходів, забезпечення діагностичного супроводу, під час підбору та розроблення діагностичного інструментарію. Адже саме розвинене критичне мислення викладачів іноземних мов ВВНЗ є запорукою забезпечення таких основоположних процесів діагностування, як-от: аналіз, синтез, узагальнення, оцінювання, аргументація.

Феномен критичного мислення у педагогічній теорії та практиці досліджували іноземні (Дж. Браус (J. Braus) A.Wood., D., Д. Вуд (D.Wood), Дж. Дьюї (J. Dewey), А. Кроуфорд (A. Crawford), М. Ліпман (M. Lipman, M.), К. Л. Срондал (K. L. Thorndahl), D. Stentoft (Д. Стентофт)) та українські (І. Бондарчук, Л. Велитченко, Т. Воропай, С. Максименко, В. Осьодло, О. Пометун, М. Починкова, Л. Рибак, О. Рибчук, Л. Терлецька, С. Терно, О. Тягло, Т. Хачумян, Н. Цьома) вчені.

Мета. Дослідження критичного мислення викладачів іноземних мов ВВНЗ як важливої складової їхньої діагностичної компетентності.

Суть дослідження. Сучасні українські та іноземні вчені визначають критичне мислення як інтелектуальний процес, що передбачає здатність аналізувати, синтезувати, узагальнювати, оцінювати через спостереження, досвід, міркування, комунікацію, рефлексію, висування альтернативи, вибір способу розв'язання проблеми, надання власної позиції щодо неї з метою надання об'єктивного, точного, справедливого, аргументованого діагностичного судження та логічного висновку [1, 3, 5]. Викладачі іноземних мов ВВНЗ межах своєї діагностичної функції повинні бути здатними коректно та ефективно діагностувати рівень розвитку ПК військовослужбовців (офіцерів, курсантів), що дозволяє адаптувати навчальний процес до потреб та можливостей кожного військовослужбовця (офіцера, курсанта), тим самим забезпечуючи якісну підготовку фахівців відповідно до сучасних вимог. Якісне та результативне діагностування рівня розвитку ПК військовослужбовців (офіцерів, курсантів) покладається на викладачів іноземних мов ВВНЗ, у яких розвинуте критичне

мислення. Підвищення рівня діагностичної компетентності викладачів іноземних мов, зокрема рівень їхнього критичного мислення відіграє важливу роль у процесі аналізу викладачами іноземних мов ВВНЗ різних діагностичних інструментів, підборі тих, які дають об'єктивну та ретельну оцінку в залежності від етапу та мети діагностування рівня розвитку ІПК військовослужбовців (офіцерів, курсантів). Зазначене вище уможлиблює здатність і готовність викладачів іноземних мов ВВНЗ виявляти та усувати можливі неточності діагностичних інструментів з метою забезпечення максимальної ефективності процесу навчання. Використання різноманітних діагностичних інструментів сприяє комплексному діагностуванню рівня розвитку ІПК військовослужбовців (офіцерів, курсантів). Викладачі іноземних мов ВВНЗ повинні бути здатним самостійного розробляти якісні діагностичні інструменти, обирати діагностичні інструменти, які найкраще визначають рівень розвитку ІПК військовослужбовців (офіцерів, курсантів), а також забезпечують можливість для надання конструктивного зворотного зв'язку, покращення їхньої успішності та підвищення їхньої мотивації до вивчення іноземних мов. Окрім цього, критичне мислення допомагає викладачам іноземних мов ВВНЗ виявляти та враховувати індивідуальні потреби та можливості військовослужбовцям під час діагностування розвитку їхньої ІПК.

Висновок. Отже, розвиток критичного мислення викладачів іноземних мов ВВНЗ є важливою складовою діагностичної компетентності, яка розвивається у процесі підвищення кваліфікації та є необхідною для забезпечення якісної та об'єктивної діагностики ІПК військовослужбовців (офіцерів, курсантів). Критичне мислення дає змогу

викладачам іноземних мов ВВНЗ здійснювати аналіз, синтез, оцінювання діагностичних даних, синтезувати, конструювання об'єктивні, логічні, аргументовані висновки щодо рівня розвитку ПК військовослужбовців (офіцерів, курсантів), а також визначати їхні сильні та слабкі сторони з метою створення для них індивідуальних траєкторій навчання. Отже, критичне мислення відіграє важливу роль під час вибору діагностичних інструментів для визначення рівня знань студентів у іноземній мові.

Список використаних джерел:

1. K. L. Thorndahl, D. Stentoft. Thinking. Critically About Critical Thinking and Problem-Based Learning in Higher Education. A Scoping Review. IUScholarWorks Journals. Vol. 14 №. 1. 2020. DOI: <https://doi.org/10.14434/ijpbl.v14i1.28773>.

2. D. Snider. Critical Thinking in the Foreign Language and Culture Curriculum. The Journal of General Education. № 66. 2017 (1-2): 1–16. <https://doi.org/10.5325/jgneeduc.66.1-2.0001>.

3. Пометун О. І. Критичне мислення як педагогічний феномен. *Український педагогічний журнал*. 2018. № 2. 89-98.

4. Починкова М. М. Дефініція “критичне мислення” в науковому педагогічному дискурсі. *Освіта та педагогічна наука*, 2019. № 1 (170). С. 37-48. DOI: 10.12958/2227-2747-2019-1(170)-37-48.

5. Рибчук, О. Критичне мислення як предмет філософських та психологічних досліджень. *Вісник Національного університету оборони України*. 2023. № 72(2). С. 128–135. <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2023-72-2-128-135>.

6. Цьома Н. С. Розвиток критичного мислення майбутніх кваліфікованих робітників у процесі вивчення інформатичних дисциплін : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Суми, 2020. 276 с.

Грітченко Т.Я.

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри фахових методик та
інноваційних технологій у початковій школі,
*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини,
м. Умань, Україна*

ДО ПРОБЛЕМИ ЦІННОСТЕЙ І ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ

Проблема цінностей і ціннісних орієнтацій особистості за останні десятиліття як у нашій країні, так і за кордоном набула особливої актуальності. Нині теорія цінностей переживає етап удосконалення у зв'язку з новими соціальними, політичними, науково-технічними реаліями.

Аналіз сучасних досліджень з питання відбору цінностей у процесі навчання та виховання (В. Андрущенко, І. Бех, І. Д'яконов, І. Зязюн, В. Кремень, К. Островська, О. Поліщук, Н. Пташник, Г. Пустовіт, О. Савченко, О. Сухомлинська, Л. Хомич та ін.) показує, що вченими та педагогами позначені системи цінностей; проведено дидактичні підстави їх відбору у зміст освіти; розроблено механізм виховання та критерії ефективності виховного процесу; обґрунтовано необхідність та реалізується принцип педагогічної підтримки у вихованні дитини.

Динамізм перетворень, що відбуваються в освіті, вимагає принципово інших вимог до початкової загальної освіти та її результатів, які представлені у Державному стандарті початкової освіти. Ключова ідея Концепції «Нова українська школа» – виховання на цінностях, формування

ціннісних ставлень і суджень, які слугують базою для щасливого особистого життя та успішної взаємодії з суспільством. Виховний процес є невіддільним складником всього освітнього процесу й орієнтується на загальнолюдські цінності, зокрема, морально-етичні (гідність, чесність, справедливість, турбота, повага до життя, повага до себе та інших людей), соціально-політичні (свобода, демократія, культурне різноманіття, повага до рідної мови й культури, патріотизм, шанобливе ставлення до довкілля, повага до закону, солідарність, відповідальність) [3].

Категорія «цінність» є однією з найуживаніших у галузі гуманітарного знання та має методологічне значення для проблем педагогіки. Етимологічно це поняття бере свій початок від терміна «цінне», отже, позитивне. Цінність – об'єкт різноманітних устремлінь та бажань [1, с. 1588].

Єдиної класифікації цінностей у сучасних наукових дослідженнях не існує. Одні характеризують цінність як об'єктивну суть речей, інші – як власне цінність, грошову вартість предмета, треті – ототожнюють із поняттям блага, корисності для особистості, четверті – пов'язують із суб'єктивною значущістю цього предмета для життєдіяльності людини, п'яті – з його властивостями задовольняти потреби, інтереси, бажання. Саме тому дослідники класифікують цінності по-різному: 1) за об'єктом засвоєння – матеріальні, морально-духовні; 2) за метою засвоєння – егоїстичні, альтруїстичні; 3) за рівнем узагальненості – конкретні, абстрактні; 4) за способом вияву – ситуативні, стійкі; 5) за роллю в діяльності людини – термінальні, інструментальні; 6) за змістом діяльності – пізнавальні, предметно-перетворювальні (творчі, естетичні, наукові, релігійні та ін.); 7) за приналежністю – особистісні

(індивідуальні), групові колективні, суспільні, загальнонародні (національні), загальнолюдські [5, с. 28].

Найпоширенішою класифікацією цінностей на філософському рівні вважається розподіл на релігійні, етичні, естетичні, логічні й економічні. У соціологічному аспекті цінності розглядаються як нормативи або регулятори діяльності. Тут їх доцільно розділяти на цінності-норми, цінності-ідеали, цінності-цілі, цінності-засоби. У психологічному аспекті існують класифікаційні моделі, у яких цінності структуруються за предметом або змістом об'єктів, на які вони спрямовані (соціально-політичні, моральні, економічні тощо); за суб'єктом ставлення (суспільні, цінності соціальних груп, колективні, індивідуальні) [2, с. 34].

Згідно з класифікацією цінності поділяють на: 1) абсолютні – доброта, любов, правда, справедливість, гідність, свобода, чесність; 2) національні – патріотизм, національна гідність, державотворчі прагнення, історична пам'ять, змагання до єдності; 3) громадянські – права і свободи, обов'язки, соціальна гармонія, повага закону; 4) родинні – подружня вірність, турбота про дітей, стосунки у сім'ї, пам'ять предків; 5) особистісні – риси характеру, поведінка, стиль приватного життя.

Педагогічна наука розглядає цінності в контексті основних педагогічних категорій – освіти, навчання, виховання, розвитку. Таким чином у педагогічній науці цінності: пов'язані з утвердженням особистістю своєї ролі у соціумі; сприяють створенню індивідуального комунікативного простору; орієнтують на самоактуалізацію та саморозвиток [4, с. 13].

Для педагогічної науки важливо, що система цінностей особистості створюється під час освітньої діяльності. Це

пов'язано з тим, що в будь-якій діяльності людина вибудовує задум, ідею, план, а також загалом осмислює необхідність діяльності та її кінцеву мету; так створюється ціннісне підґрунтя діяльності особистості.

Отже, цінності – це, з одного боку, властивість того чи іншого суспільного предмета, явища, які задовольняють потреби, інтереси, бажання. Інакше кажучи, це соціально значущі уявлення про те, що таке добро, справедливість, патріотизм, любов, дружба тощо. Вони, зазвичай, не піддаються сумніву, але видозмінюються, є еталоном, ідеалом для людей. З іншого боку – це ставлення суб'єкта до предметів та явищ реальності, яке виражається ціннісними орієнтаціями, соціальними установками, якостями особистості.

Список використаних джерел:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
2. Долинська Л. В., Максимчук Н. П. Психологія ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя : навч. посіб. Кам'янець-Подільський : ФОП Сисин О. В., 2008. 124 с.
3. Концепція Нової української школи / Міністерство освіти і науки України. URL: mon.gov.ua (ua) (дата звернення: 24.08.2023).
4. Левківська К. В. Ціннісні засади діяльності освітніх закладів: навч.-метод. посіб. Житомир : Вид-во ЖДУ, 2017. 136 с.
5. Матяж С. В., Березянська А. О. Класифікація цінностей та ціннісних орієнтацій особистості. *Наукові праці. Соціологія*. Випуск 213. Том 225. С. 27–30.

Лавронець Ю.М.

студентка 2 курсу магістратури
факультету дошкільної, початкової освіти і мистецтв,
*Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка
м. Чернігів, Україна*

ФОРМИ ТА МЕТОДИ НАЦІОНАЛЬНО- ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Актуальність дослідження. Умови сьогодення можуть створювати додаткові виклики для національно-патріотичного виховання молодших школярів, але також надають можливість використовувати нові форми та методи для зміцнення патріотичних цінностей. Ефективність патріотичного виховання дітей забезпечується єдністю дій усіх суб'єктів виховного процесу, що допоможе протистояти різноманітним деструктивним впливам тощо.

Особливе значення у формуванні патріотичних почуттів має початкова ланка загальноосвітньої школи, де відбувається становлення особистості дитини, розвиток її інтелектуальних і творчих здібностей, досвіду спілкування й співпраці, що формуються основи культурного спілкування, моральної та естетичної вихованості, закладаються первинні цінності і орієнтації особистості [1].

Для вирішення цих проблем важливо розробити адаптовані підходи, що враховують психологічні та розвивальні особливості дітей початкової школи. Розробка цікавих та змістовних навчальних програм, використання інтерактивних методів навчання, залучення батьків та

використання позитивних прикладів національних героїв і досягнень може сприяти більш успішному формуванню національно-патріотичного виховання в учнів початкової школи.

Молодший шкільний вік є особливим періодом щодо набуття досвіду соціальної поведінки, почуттєвої, морально-етичної та естетичної сфери як основи для подальшого формування високої національної самосвідомості, активної громадянської позиції, готовності до захисту національних інтересів, що спрямоване на формування у молодших школярів національної свідомості та любові до України.

Національно-патріотичне виховання молодших школярів може бути реалізоване через різноманітні форми та методи. Їх використання допоможе забезпечити комплексний та ефективний підхід щодо формування в учнів початкової школи почуття національної ідентичності, гордості за свою культуру та історію.

Зупинимося на обраних формах та методах реалізації соціально-педагогічних умов національно-патріотичного виховання молодших школярів в умовах сучасних викликів. Важливо пам'ятати про виховні (активні) методи, які ґрунтуються на діалогізації, демократичному стилі взаємодії, спрямовані на самостійний пошук істини, сприяють формуванню критичного системного мислення, ініціативності, творчості. Із традиційних методів, що мають неабиякий виховний потенціал, в освітній діяльності доцільно застосовувати бесіди, диспути, лекції, семінари, роботу з книжкою та іншими джерелами знань, а також дослідницькі, пошукові, творчі, ігрові, ситуаційні тощо [1].

Серед традиційних форм національно-патріотичного виховання і виховних заходів відносять гурткову науково-

дослідницьку роботу, історичне краєзнавство, архівно-пошукову роботу, патріотичні клуби, тематичні вечори й літературно-мовні композиції, участь у міжнародних конкурсах з української мови; здійснення творчого пошуку на українськомовній джерельній базі; формування через зміст навчальних предметів особистісних якостей, що засвідчують ціннісне ставлення до Батьківщини.

Ефективність національно-патріотичного виховання, за визначенням Василя Сухомлинського, вимірюється тим, наскільки глибоко ідея Батьківщини проникає в духовний світ школяра періоду його становлення як людини й громадянина, наскільки глибоко він бачить світ і самого себе очима патріота [1].

Для молодших школярів педагог має створити таке виховне середовище, де пануватиме доброзичлива творча емоційно позитивна атмосфера, що стимулюватиме різноманітну цікаву пізнавальну діяльність учнів для розкриття потенціалу особистості, розвитку, вияву й застосування кращих моральних і громадянських якостей. Тобто необхідно розробити дієві способи мотивації учнів, дібрати красномовні неспростовні факти, приклади, аргументи, забезпечити школярам можливість вільно висловлювати свою думку, обстоювати власну позицію щодо обговорюваних питань.

Кардинальна зміна виховної парадигми не може не позначитися й на написанні учнями творчих робіт, що потребують глибоких і серйозних роздумів про життя, його сенс, своє місце в суспільстві, про ставлення до війни, до людей, вчинків, стосунків, фактів, їх оцінки. Власні висловлювання учнів є своєрідним проміжним підсумком і результатом виховної роботи школи. Як матеріал для

підготовки учнів до написання творів і виховних бесід слід залучати періодику, інтернет-ресурси та інші джерела інформації, де можна знайти цікавий оперативний фактаж, оригінальні найсучасніші теми.

Результатом національно-патріотичного виховання молодших школярів є національно-патріотична вихованість, яку трактуємо як «інтегративну властивість, яка характеризується рівнем сформованості патріотичних знань, якостей, почуттів, широким словниковим запасом національно-патріотичного змісту, що є виявом національної свідомості особистості» [3].

Організація екскурсій з метою відвідування визначних історичних місць, ознайомлення з пам'ятками історії та культури рідного міста або ж онлайн-екскурсій в інші регіони країни. Спільний перегляд патріотичних мультфільмів, які розкажуть наймолодшим глядачам про Україну, її історію, найбільші здобутки та досягнення українців, спрямовані на творчий, патріотичний, суспільний та особистісний розвиток дитини.

Проведення тематичних інформаційно-просвітницьких та освітньо-виховних заходів, а саме: круглих столів, диспутів, брейн-рингів, вікторин, переглядів презентацій та відеоматеріалів з подальшим обговоренням. Результативність національно-патріотичного виховання значною мірою залежить від того, наскільки ті чи інші форми, методи і засоби освітнього процесу мотивують молодших школярів до розвитку самоорганізації, самоуправління, самовиховання.

Однім важливим питанням необхідно наголосити про те, що сучасні технології та Інтернет дають багато можливостей для розвитку молодших школярів, проте можуть створювати певні виклики, пов'язані з поширенням дезінформації та

зловживанням інформацією. Вбачаємо за необхідність навести деякі форми та методи, що можуть бути ефективними в умовах інформаційних викликів.

Контекст сучасності: використання актуальних та інтерактивних методів, таких як медіаосвіта, розгляд сучасних викликів, допомагає дітям розуміти, як національна ідентичність взаємодіє з сучасним світом.

Критичне мислення: важливо вчити дітей аналізувати інформацію, виявляти фейкові новини та дезінформацію. Необхідно розробити ситуації, де діти можуть обговорювати новини, порівнювати джерела та ділитися своїми думками.

Проектна діяльність: залучати дітей до створення проектів, що пов'язані з вивченням історії, культури та досягнень своєї країни. Бажано використовувати інтерактивні методи навчання, такі як обговорення, групові завдання, інтерактивні вправи (користування мультимедійними презентаціями та іншими засобами для наочності та візуалізації важливих подій та фактів), щоб зробити навчання цікавим та залучаючим.

Спільні проекти з іншими школами: організація спільних проектів або змагань з іншими школами для поглибленого дослідження історії та культури країни.
Відвідування вебінарів та онлайн-курсів: запрошення фахівців для проведення вебінарів з національно-патріотичної тематики або використовуйте готові онлайн-курси для поглибленого вивчення.

Висновок. Національно-патріотичне виховання молодших школярів є важливою складовою їхнього розвитку, особливо в умовах сучасної інформаційних викликів сьогодення, коли питання національної ідентичності, цінностей та гордості за свою країну вимагають особливої

уваги. Використання різноманітних форм і методів національно-патріотичного виховання допомагає забезпечити комплексний та ефективний підхід до формування у молодших школярів почуття національної ідентичності, гордості за свою культуру та історію. Зокрема, важливими є медіаосвіта, сприяння критичному мисленню та аналізу інформації, дискусії, ігри та рольові ігри, участі в культурних заходах і реалізація проєктів, які активно залучають дітей до процесу вивчення та розуміння національних цінностей.

У цей час надзвичайно важливо дбати про становлення національної ідентичності українських школярів, ідеалів свободи й рівності, усвідомлення цінності людської гідності молодого покоління; повагу та любов до української мови; медіаосвіту та інформаційну безпеку учнів; залучати дітей до різноманітних проєктів; здоров'язбережувальних, фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходів, що сприяють національно-патріотичному вихованню особистості молодшого школяра.

Список використаних джерел:

1. Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Національно-патріотичне виховання у контексті сучасних викликів: методичні рекомендації [для вчителів, методистів, авторів програм і підручників, науковців, викладачів, студентів закладів професійної й вищої освіти, управлінців, політиків]. Київ: Фенікс, 2022. 64 с.

2. Киричок В. А. Інноваційні форми і методи патріотичного виховання молодших школярів у позаурочній діяльності. URL: <http://www.ukrreferat.com/index.php?referat=81434&pg=0> (дата звернення: 16.08.2023).

3. Матяшук В. П. Сучасне патріотичне виховання в школах України / В. Матяшук. Тернопіль: Мандрівець, 2014. 384 с.

Пежинська О.М.

доцент кафедри романо-германської філології,
*Тернопільський національний педагогічний університет
імені В. Гнатюка
м. Тернопіль, Україна*

Кулик С.А.

викладач кафедри романо-германської філології,
*Тернопільський національний педагогічний університет
імені В. Гнатюка
м. Тернопіль, Україна*

СИСТЕМА ВНУТРІШНЬОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ (ПРИКЛАД ФРАНЦІЇ)

Система внутрішнього забезпечення якості є важливим інструментом регулювання якості вищої освіти в університетах. Вищі школи, які є специфічними французькими закладами вищої освіти (далі ЗВО), що були засновані паралельно з університетською системою освіти на початку XIX століття, забезпечують професійну освіту найвищого рівня, що дозволило якісно розвинути внутрішню систему забезпечення якості освіти. В цьому напрямку університети Франції мають два основних організаційних рівні: національний і місцевий.

Національний рівень забезпечення якості освіти у Франції включає національні органи забезпечення якості, такі як Комісія з оцінки та атестації навчальних закладів (Commission d'évaluation et d'attribution des crédits d'enseignement, CEVU), Агентство забезпечення якості вищої

освіти (Agence d'évaluation de la recherche et de l'enseignement supérieur, AERES), та Рада вищої освіти (Conseil national de l'enseignement supérieur et de la recherche, CNESER). Зазначені органи забезпечують нагляд за якістю освіти в університетах Франції та оцінюють їх роботу згідно з встановленими стандартами.

Місцевий рівень забезпечення якості освіти у Франції залежить від кожного університету і включає місцеві органи забезпечення якості, такі як Рада забезпечення якості (Conseil d'Assurance Qualité, CAQ), Рада забезпечення якості в навчанні (Conseil de la Formation et de la Vie Universitaire, CFVU), та Рада забезпечення якості досліджень (Conseil Scientifique, CS). Ці органи забезпечують нагляд за якістю освіти та досліджень на місцевому рівні та забезпечують взаємодію з національними органами забезпечення якості.

Для якісного внутрішнього забезпечення якості освіти, університети Франції здійснюють внутрішні оцінки та аудити якості.

Встановлені стандарти та критерії дозволяють оцінити якість навчального процесу, наукової роботи, та інфраструктури.

Для забезпечення високої якості навчального процесу, у французьких ЗВО увага спрямована на кількість студентів у групі, рівень знань та кваліфікацію викладацького складу, рівень інфраструктури та доступність додаткових ресурсів для студентів; з метою забезпечення якості наукових досліджень, увага зосереджена на кількості та якості наукових публікацій, рівні наукового досвіду викладацького складу та студентів, наявності необхідної інфраструктури та дослідницьких ресурсів. Важливим фактором успіху університету є оцінка задоволення студентів та їх батьків. Для цього здійснюються

різноманітні опитування та анкетування студентів та їх батьків щодо якості навчання та досліджень.

Стандарти та критерії щодо якості освіти можуть відрізнятися в залежності від країни та рівня освіти, проте в загальному розумінні, вони визначають набір очікуваних результатів та якості в певній області, такі як, наприклад, навчальний процес, викладання, наукова робота, або інфраструктура.

Ключовими критеріями забезпечення якості освіти, на наш погляд, є:

- Рівень знань та навичок студентів, які мають бути досягнуті після закінчення курсу чи програми навчання;
- Відсоток студентів, які успішно закінчують курс чи програму навчання;
- Рівень знань та кваліфікації викладацького складу;
- Якість освітніх програм та навчальних планів;
- Рівень доступності та якості навчальної та дослідницької інфраструктури;
- Результати наукових досліджень та публікацій;
- Рівень задоволеності студентів та викладацького складу.

Переважно стандарти та критерії встановлюються національними органами забезпечення якості, такими як Міністерство освіти, або місцевими органами, такими як регуляторні органи, що відповідають за вищу освіту у конкретних регіонах або провінціях (приклад Франції).

У Франції забезпечення якості освіти в університетах регулюється законом про вищу освіту, який було прийнято в 2013 році. Цей закон передбачає створення Національної комісії з оцінки та акредитації вищої освіти (Commission nationale d'évaluation et d'accréditation - CNEE), яка відповідає

за забезпечення якості навчальних програм, процесу викладання та науково-дослідної роботи університетів.

Крім того, в університетах Франції існує система внутрішньої оцінки та забезпечення якості, що передбачає встановлення внутрішніх комісій з якості, які мають на меті контролювати якість навчального процесу, викладання та наукової діяльності в університеті.

Внутрішня оцінка та забезпечення якості базується на встановленні певних критеріїв, таких як:

- Результати студентів та їхній рівень знань та навичок, отриманих після закінчення курсу;
- Рівень задоволеності студентів якістю навчання;
- Рівень кваліфікації та професійної експертизи викладацького складу;
- Результати наукових досліджень та публікацій;
- Якість навчальної та дослідницької інфраструктури.

Університети Франції також можуть піддаватися зовнішній оцінці якості відповідно до процедур, які встановлені Національною комісією з оцінки та акредитації вищої освіти. Оцінка здійснюється незалежними експертами, які оцінюють якість навчальних програм, процесу викладання та науково-дослідної роботи університетів на підставі визначених критеріїв. Результати зовнішньої оцінки допомагають університетам вдосконалити свої навчальні програми та відповідно забезпечити високу якість навчання.

Система ранжування університетів відіграє важливу роль у забезпеченні якості освіти. Найбільш відомим рейтингом у Франції є рейтинг університетів Times Higher Education (THE), який оцінює університети за такими критеріями, як наукові дослідження, якість навчання, міжнародна співпраця та інші.

Підтримуються ініціативи, спрямовані на забезпечення якості навчання та розвитку студентської спільноти. Виокремимо центри підтримки студентів, які надають різноманітні послуги студентам, такі як технічна та академічна підтримка, консультування, організація заходів тощо; різноманітні клуби та організації, які сприяють розвитку талантів та інтересів студентів.

Отже, забезпечення якості освіти в університетах Франції передбачає використання як внутрішніх, так і зовнішніх механізмів контролю та оцінки якості навчання, а також розвиток ініціатив та програм, спрямованих на підвищення якості навчання та розвитку студентської спільноти.

Встановлення стандартів та критеріїв щодо якості освіти є важливим етапом в забезпеченні якості навчання та допомагає забезпечити високоякісну освіту та наукову роботу.

Список використаних джерел:

1. L'assurance qualité externe des universités, LC 237, juin 2013 [article] Revue internationale de droit comparé Année 2013 65-4 pp. 976-980. URL: https://www.persee.fr/doc/ridc_0035-3337_2013_num_65_4_20292
2. Maria J. R., Amaral. A. Quality Assurance in Higher Education: Contemporary debates. Springer, 2014, 255 p.

Синиця А.
старший викладач,
*Бердянський державний педагогічний університет
м. Запоріжжя, Україна*

Кітаєва Г.
магістрантка 1 курсу
Кафедри прикладної психології та логопедії,
*Бердянський державний педагогічний університет
м. Запоріжжя, Україна*

РОЛЬ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ

Питання розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку привертає увагу дослідників різних поколінь, зокрема розвиток зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовленням (далі - ЗНМ). Це пов'язано із збільшенням дітей даною мовленнєвою патологією в Україні. У період дошкільного дитинства відбувається становлення та розвиток зв'язного мовлення в силу особливої чутливості до мовленнєвих явищ, інтересу до осмислення мовленнєвого досвіду, спілкування. Згідно нормативно-правовим документам, а саме «Базовий компонент дошкільної освіти», «Концепція стандарту спеціальної освіти дітей дошкільного віку з порушенням мовленнєвого розвитку» наголошують на обов'язковій логопедичній допомозі дітям із ЗНМ [1; 3]. Ми вважаємо, що саме ігрові технології можуть бути ефективним засобом

розвитку та корекції зв'язного мовлення у комплексі логопедичної допомоги дітям дошкільного віку із ЗНМ.

Особливостям розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку, присвячені роботи вітчизняних науковців в області спеціальної педагогіки (Б.Гриншпун, Т.Волосовец, І. Зиміна, Г. Жаренкова, Н. Жукова, Р. Левіна, Е. Мастюкова, С. Міронова, Є. Соботович, В.Тарасун, В.Тищенко, Т. Філічева, Г. Чіркїна та ін.). Спонтанний мовленнєвий розвиток дітей з ЗНМ має уповільнений та своєрідний характер, через що окремі ланки мовленнєвої системи довгий час залишаються несформованими (Л. Виготський, А. Лурія, Л. Халілова та ін.). Проблема розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку із ЗНМ достатньо досліджена, проте пошук ефективних засобів продовжується досі.

Загалом у вітчизняній логопедії загальне недорозвинення мовлення (ЗНМ) розглядається як різні складні мовленнєві розлади у дітей із нормальним слухом і первинно збереженим інтелектом [логопедія підручник]. При загальному недорозвиненні мовлення у дитини порушене формування всіх компонентів мовленнєвої системи (словниковий запас, граматична будова мовлення, зв'язне мовлення, фонематичні процеси та вимова звуків) внаслідок порушення сприймання та вимови фонем при нормальному слухові та відносно збереженому інтелекті, вказує вітчизняна дослідниця Р. Левіна [4].

Психолого-педагогічна характеристика дітей із ЗНМ представлена в працях Р.Левіної, Т. Філічевої, Г. Чиркіної, О. Грибової і ін. Як відомо зі спеціальної літератури, найбільш частими в структурі порушення у дітей з мовленнєвими патологіями є труднощі комунікації, негативні емоційні переживання при усвідомленні обмежень пов'язаних зі станом

здоров'я (К. Лебединська, О. Мастюкова, І. Левченко, Г. Грибанова). При загальному недорозвиненні мовлення спостерігаються різні складні мовленнєві розлади, при яких у дітей порушено формування всіх компонентів мовленнєвої системи, що відносяться до звукової і смислової сторін.

Загальне недорозвинення мовлення має різні ступені прояву. В межах психолого-педагогічного підходу виділяють три рівні мовленнєвого розвитку:

I рівень – лепетне мовлення. Він характеризується повним невмінням правильно вимовляти звук або групу звуків. Дитина не володіє загальнозживаними засобами спілкування. Для вираження прохання, думки вдається до міміки і жестів, окремих комбінацій і звуконаслідування. Цей рівень обумовлений нестійкою артикуляцією і низькими можливостями слухового розпізнавання фону.

II рівень – обумовлений початком розвитку фразового мовлення. Для мовлення на цьому рівні характерні численні спотворення звуків, заміни, змішання, уподібнення складів. Діти з другим рівнем ЗНМ можуть правильно відтворювати слова різної складової структури. Проте, у них часто спостерігається випадання звуків, неправильна вимова.

III рівень – розгорнуте фразове мовлення з елементами недорозвинення лексики, граматичної будови і фонетики. Діти з таким рівнем мовленнєвого розвитку використовують найчастіше прості речення, не користуються способами словотворення, майже не вживають складних мовленнєвих конструкцій [4].

Питаннями розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку займалися А. Бородіч, Т.Ладиженська, М.Лаврік, Ф.Сохіна, Т.Філічева та ін. В.Глухів, М.Ілляшенко, О.Ушакова, Є.Смирнова та ін. дослідники вважають, що

необхідна умова мовленнєвого розвитку та підготовки дітей до майбутнього шкільного навчання є формування усвідомленого, логічного, граматично правильного, послідовного мовлення у дітей дошкільного віку, тобто зв'язного мовлення [2].

Період дошкільного віку є одним із найбільш значимих періодів розвитку дитини взагалі, зокрема формування та розвитку мовлення, зокрема зв'язного мовлення дитини із ЗНМ. Провідним видом діяльності у цей період вчені-психологи та педагоги (Л.Виготський, О.Лурія, О.Корнєв, Є.Соботович та ін.) визначають ігрову діяльність. Спираючись на це ми можемо передбачити, що саме використання ігрових технологій у логопедичній роботі з дітьми дошкільного віку ЗНМ, матиме позитивний результат.

Ігрові технології є складовою частиною педагогічних технологій, які активно застосовуються під час організації лого-корекційного процесу. Проблема застосування ігрових технологій в освітньому процесі в педагогічній теорії і практиці не нова. Розробкою теорії гри, її методологічних основ, з'ясуванням її соціальної природи, значення для розвитку учня займалися Л. Виготський, А. Леонтьєв, Д. Ельконін та ін. В даний час ігрові технології викликають величезний інтерес. Ігрова форма піднесення матеріалу найбільше відповідає психологічним можливостям дошкільнят, зокрема дітей дошкільного віку із ЗНМ. Вправи, які репрезентують дітям під час гри, не втомлюють їх, не викликають негативних реакцій та відмови від виконання у разі невдачі. Ігрова форма допомагає тривалий час утримувати інтерес дитини, підвищує мотиваційну готовність дітей, підтримує позитивний емоційний настрій дитини [5].

Отже, проблема розвитку мовлення у дітей дошкільного віку із ЗНМ вимагає пошуку нових засобів впливу на дитину, що сприятиме розвитку та корекції зв'язного мовлення такої дитини. Вважаємо ігрові технології ефективним засобом корекції мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку із ЗНМ роль яких неможливо переоцінити. Застосування ігрових технологій повністю відповідають особливостям розвитку дитини у період дошкільного дитинства та забезпечують врахування усіх викликів, що виникають перед логопедом, який працює з дитиною із ЗНМ. Роль ігрових технологій у лого-корекційній роботі з дошкільниками з ЗНМ на нашу думку не можливо переоцінити.

Дослідження не претендує на вичерпність і його перспективу вбачаємо у поглибленні змісту напряму дослідження стосовного застосування ігрових технологій як засобу розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку із ЗНМ.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти [Електронний ресурс] // Законодавство. – Режим доступу : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>
2. Воробйова, В.К. Методика розвитку зв'язного мовлення у дітей з системним недорозвиненням мови: К: Транзит книга, 2010. 158с.
3. Концепція розвитку інклюзивної освіти : затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 1 жовтня 2010 р. № 912 [Електронний ресурс] // Законодавство. – Режим доступу : http://osvita.ua/legislation /Ser_osv/9189/

4. Логопедія: підручник / За ред. М. К. Шеремет. Вид 3-тє, перер. та допов. Київ: Видавничий дім “Слово”. 2015. 776 с.

5. Рібцун Ю. В. Сучасні ігрові технології логопедичної допомоги дітям із порушеннями мовлення // Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах СНД : зб. наук. пр. – ПереяславХмельницький, 2013. – С. 132–133.

Цинтар Н.В.
асистент кафедри іноземних мов
для природничих факультетів,
*Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна*

ПОРІВНЯННЯ АНГЛІЙСЬКОГО РОМАНТИЗМУ ТА ПОСТМОДЕРНІЗМУ

Зв'язок романтизму з постмодернізмом встановлюється новітніми американістами лінгвістами як у художній прозі, так і в самому дискурсі. Літературні «линьки» йдуть від класичних естетичних надбань романтизму: багатозначність алегорії, невичерпність символу, множинність смислів, що формує притчевий рівень, є безумовним підґрунтям усіх видів художнього релятивізму та будь-якої невизначеності, на якій конструюється постмодерністський текст. Що ж до теорії та її наближення до постмодерністських постулатів, то надзвичайно великого значення набувають відкриття маргіналій романтичної доби (фактів та феноменів мультикультуральної словесності) [1].

Романтизм в Англії сформувався раніше, ніж в інших країнах Західної Європи і не був явищем раптовим. Романтичні тенденції, духовний космос, в якому народжувалися нові романтичні ідеї суспільно-художнього характеру довгий час існували таємно. В цей час встановилася перевага лірики, ліро-епічних форм і роману, який виділявся своєю емоційною мовою, новими інтригуючими сюжетами та неординарними персонажами.

Ідеологія романтизму спирається на культ індивідуалізму, на підкреслену, загострену увагу до людської особистості, до

психологічних проблем її внутрішнього «Я». У центрі уваги письменників-романтиків не просто людське «Я», його індивідуалізована суть, а особистість, яка протиставляє себе всьому іншому світові, особистість, яка в своїй неповторній, яскравій особистості немовби підноситься над сірою масою. Особистість у творах романтиків розвивається й усвідомлює себе в конфлікті і з Богом, і з суспільством, і з самою собою. Його душа, як правило, роздвоєна між світом реальності і світом мрій, а його доля найчастіше трагічна. Розумом, вважали вони, не можна збагнути і внутрішню природу людини. Цього можна досягти лише через почуття. Пріоритет почуття, почуттєвої сфери перед розумом широко знаходили свій відбиток у сюжетах та характерах героїв. Романтики шукали в чуттєвому світі людини її особистісно єдине і неповторне, не «ми», а «Я». Ідеологія, епіцентром якої було гіпертрофоване «Я», загострене відчуття своєї особистості, визначила й основні художні принципи романтизму, що і лягло в основі певної специфічної лексико-семантичної структури тексту [3].

Крім цього, романтики не дотримувались обмежень мовного стилю творів, тобто автори не визнавали вимоги залежно від «висоти» теми твору вживати в ньому слова високого, низького або нейтрального мовного стилю. У межах одного твору, а інколи й суміжних речень, романтики змішували ознаки різнопланових стилів, досягаючи цим незвичайних стилістичних ефектів. У цілому ж специфіку мови романтиків визначала настанова на підкреслену індивідуальність уживаних лексичних одиниць [1].

Постмодернізм у широкому розумінні позначаються явища, що час від часу виникають в історії літератури як втілена у художні форми реакція на кризу тієї чи тієї

світоглядної системи. У цьому випадку під терміном «постмодернізм» розуміють духовний стан, який характеризується настроями «вичерпання утопічних енергій» [2], розчарування в ідеалах та сумніву у світоглядних цінностях, критичним ставленням до раціональних засад буття, усвідомленням неоднозначності та суперечливості світу тощо. Д. Затонський так узагальнив сутність постмодерністського світобачення: «Немає у підмісячному світі нічого остаточного, цілком завершеного: ані морального вироку, який не може бути переглянутий, ані морального заохочення, яке ніколи й нікому не здаватиметься незаслуженим. Усіляка брехня приховує у собі частинку істини, і будь-яка істина таїть у собі краплину отрути, отож слава і ганьба нерідко є взаємоперехідними, навіть "взаємозамінними". Однак не тому, що все у житті до безнадійності відносне, а відтак і життя є безпросвітним. Просто... немає ні в кого монополії на добро, на справедливість, на влаштування чужого щастя» [2]. З огляду на розуміння постмодернізму у широкому значенні видатний італійський письменник, культуролог і літературознавець У. Еко [1] стверджував, що «будь-якому епосі притаманний її власний постмодернізм».

Ознакою постмодерністської літератури є так званий пастіш. Він є специфічним варіантом пародії, яка у постмодернізмі змінює свої функції. Від пародії пастіш відрізняється тим, що тепер нема що пародіювати, немає серйозного об'єкта, який можна піддати висміюванню. Пастіш розуміють також як самопародіювання. Американський дослідник постмодернізму І. Хассан [4] визначив самопародію як засіб, за допомогою якого письменник-постмодерніст стикається з «брехливою за своєю

природою мовою”. Він пропонує нам “імітацію роману його автором, що, у свою чергу, імітує роль автора... пародіює сам себе в акті пародії”.

Мистецтво постмодерну за своєю природою є фрагментарним, дискретним, еkleктичним. Звідси — така його ознака, як колаж. Постмодерністський колаж може здатися новою формою модерністського монтажу, однак він суттєво відрізняється від нього. Як стверджує Тео Д’Ан [2], у модернізмі монтаж, хоча й був складений з неспівставних образів, усе таки об’єднаний у певне ціле єдністю стилю, техніки; він був “аранжований”, як урівноважена і продумана композиція, передавав відчуття симультанності, бачачи одну й ту саму річ з різних точок зору. У постмодерністському колажі, навпаки, різні фрагменти зібраних предметів залишаються незмінними, нетрансформованими в єдине ціле; кожен з них зберігає свою відокремленість.

Важливим для постмодернізму є принцип гри. Класичні моральноетичні цінності переводяться в ігрову площину. Як зауважує М. Ігнатенко, “вчорашня класична Культура, її духовні цінності живуть у Постмодерні мертвими — його епоха ними не живе, вона у них грає: вона їх знедійсноє” [2].

Серед інших характеристик постмодернізму — невизначеність, деканонізація, карнавалізація, театральність, гібридизація жанрів, співтворчість читача, насиченість культурними реаліями, “розчинення характеру” (повна деструкція персонажа як психологічно й соціально детермінованого характеру), ставлення до літератури як до “першої реальності” (текст не відображає дійсність, а творить нову реальність, навіть багато реальностей, часто незалежних одна від одної) [3].

Найголовнішою ознакою літератури англійського постмодернізму – її гіперрецептивність - яскраво виражена

схильність до рецепції будь-яких фактів із культурно-історичного дискурсу всього людства; передовсім і найактивніше - із творів світової літератури, різних елементів їхньої форми і/або змісту: сюжетів, мотивів, образів, концепцій, жанрів, сцен, цитат, міфів [3].

Лінгвістичний аналіз реалізації категорії емотивності в тексті, на нашу думку, ґрунтується на визначенні стильової та жанрової приналежності тексту, розумінні світоглядної позиції автора та його ідейно-художнього задуму, а також системності дослідження, що включає комплексний аналіз вербальних засобів емотивності та емотивних концептів.

Список використаних джерел:

1. Еко У. Роль читача. Дослідження з семіотики текстів. Львів: Літопис, 2004. 652 с.
2. Лук'янець В. С., Кравченко О. М., Озадовська Л. В. Сучасний науковий дискурс. Оновлення методологічної культури. Київ, 2000. 304 с
3. Русанівський В. М. Енциклопедія / редкол.: В. М. Русанівський, О. О. Тараненко (співголови), М. П. Зяблюк та ін. 3-тє вид., зі змінами і доповн. Київ: «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2007. С. 177.
4. Hassan I. The Dismemberment of Orpheus: Toward a Postmodern Literature. Medison: The University of Wisconsin Press, 1982. 272 p.

СЕКЦІЯ 4.

ТЕХНІЧНІ НАУКИ

Smetankina N.

Doctor of Technical Sciences,
Head of Department of Vibration and Thermostability Studies,
*Anatolii Pidgorny Institute of Mechanical Engineering
Problems of the National Academy of Sciences of Ukraine
Kharkiv, Ukraine*

Misiura S.

Candidate of Technical Sciences,
Senior Researcher of Vibration and Thermostability Studies,
*Anatolii Pidgorny Institute of Mechanical Engineering
Problems of the National Academy of Sciences of Ukraine
Kharkiv, Ukraine*

Misiura Ie.

Candidate of Technical Sciences,
Associate Professor of Department of
Higher Mathematics, Economic and Mathematical Methods,
*Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics
Kharkiv, Ukraine*

ANALYSIS OF STABILITY OF STRUCTURAL ELEMENTS UNDER THERMOMECHANICAL LOADS

The loss of stability of structural elements is dangerous because it leads, as a rule, to no less catastrophic consequences

than the exhaustion of the structure's safety margin in terms of static strength [1, 2]. At the same time, if the change in the last factor can be traced by the change in the kinematic characteristics of the structure, then the loss of stability occurs suddenly, without any previous signs that may indicate it [3, 4]. That is why it is important to be able to predict this phenomenon, based on theoretical and numerical calculations [5, 6]. This issue is especially relevant in such responsible branches of technology and industry as energy [7, 8], aircraft [9, 10] and rocket engineering [11, 12].

In this work, the phenomenon of loss of stability of the ring when it is heated is investigated. It is assumed that the ring is planar, that is, its axis is a circle and the cross section of the ring is constant. It turns out that if such a ring is heated strongly enough from the inside, it can lose its stability, leaving the plane of its previous location [13]. At the same time, the temperature field inside the ring can depend only on the radial coordinate and not at all on the axial and circular coordinates [14, 15]. At first glance, it seems that there is no reason for the ring to move out of the plane of its original location. Since ring elements are often found in engineering, for example as stiffeners or plates of flange connections, this phenomenon deserves a detailed study.

The paper considers a problem for a ring with a rectangular cross-section. As a load, the temperature field at the points of the ring was set, which varied linearly along the inner to outer radius. Research was carried out using the finite element method. Depending on the ratio of geometric parameters (inner and outer radii of the ring, thickness of the ring in the radial and axial directions), a critical temperature was found, which corresponds to the loss of stability of the flat shape of the ring. Elements are made of steel.

According to the research results, it was established that the critical temperature depends significantly on the ratio of ring

thicknesses and increases rapidly with its increase. It is established that the corresponding non-planar shape of the ring is stable. The torque required to turn the ring to a given angle is directly proportional to the moment of inertia of the cross section of the ring relative to the radial axis. This explains the sharp increase in the critical temperature with an increase in the axial thickness of the ring.

The developed method can be used in the study of composite structures under thermal force loading [16, 17], as well as their optimal design [18], taking into account the effects of temperature fields.

References:

1. Carrera E., Fazzolari F.A. Thermal stress analysis of beams, plates and shells: computational modeling and applications. 2016. Academic Press, London.
2. Smetankina N.V. Non-stationary deformation, thermal elasticity and optimisation of laminated plates and cylindrical shells. Kharkiv: Miskdruk Publishers, 2011. 376 p.
3. Сметанкіна Н.В., Шупіков О.М., Угрімов С.В. Математичне моделювання процесу нестационарного деформування багатошарового оскління при розподілених та локалізованих силових навантаженнях. Вісник Херсонського національного технічного університету. Херсон. 2016. № 3(58). С. 408–413.
4. Misura S., Smetankina N., Misiura Ie. Optimal design of the cyclically symmetrical structure under static load. Lecture Notes in Networks and Systems. Integrated Computer Technologies in Mechanical Engineering-2020. Springer, Cham, 2021. Vol. 188. P. 256–266.

5. Smetankina N.V., Sotrikin S.Yu., Shupikov A.N. Theoretical and experimental investigation of vibration of multilayer plates under the action of impulse and impact loads. *International Journal of Solids and Structures*. 1995. Vol. 32, No 8/9. P. 1247–1258.

6. Shupikov A.N., Smetankina N.V. Non-stationary vibration of multilayer plates of an uncanonical form. The elastic immersion method. *International Journal of Solids and Structures*. 2001. Vol. 38, No 14. P. 2271–2290.

7. Misura S.Y., Smetankina N.V., Misiura Ie.Iu. Rational modelling of hydroturbine cover for a strength's analysis. *Bulletin of the National Technical University "KPI". Dynamics and Strength of Machines*. 2019. No 1, P. 34–39.

8. Smetankina N.V., Postnyi O.V., Misura S.Yu., Merkulova A.I., Merkulov D.O. Optimal design of layered cylindrical shells with minimum weight under impulse loading. In: *2021 IEEE 2nd KhPI Week on Advanced Technology (KhPIWeek)*. 2021. P. 506–509.

9. Smetankina N., Malykhina A., Merkulov D. Simulating of bird strike on aircraft laminated glazing. *MATEC Web of Conferences*. 2019. Vol. 304. P. 01010-01016.

10. Smetankina N., Semenets O., Merkulova A., Merkulov D., Misura S. Two-stage optimization of laminated composite elements with minimal mass. *Smart Technologies in Urban Engineering. STUE-2022. Lecture Notes in Networks and Systems*. Springer, Cham, 2023. Vol. 536. P. 456–465.

11. Гонтаровський П.П., Сметанкіна Н.В., Гармаш Н.Г., Глядя А.А., Клименко Д.В., Сиренко В.Н. Дослідження напружено-деформованого стану паливного бака вафельної конструкції ракети-носія. *Проблеми обчислювальної механіки і міцності конструкцій*. Дніпро, 2019. Вип. 29. С. 91–102.

12. Gontarovskiy P., Smetankina N., Garmash N., Melezhyk I. Numerical analysis of stress-strain state of fuel tanks of launch vehicles in 3D formulation. Lecture Notes in Networks and Systems. Integrated Computer Technologies in Mechanical Engineering-2020. Springer, Cham, 2021. Vol. 188. P. 609–619.

13. Malykhina A.I., Merkulov D.O., Postnyi O.V., Smetankina N.V. Stationary problem of heat conductivity for complex-shape multilayer plates. Bulletin of V.N. Karazin Kharkiv National University. Series “Mathematical modeling. Information technology. Automated control system”. 2019. Vol. 41. P. 46–54.

14. Smetankina N.V., Postnyi O.V., Merkulova A.I., Merkulov D.O. Modeling of non-stationary temperature fields in multilayer shells with film heat sources. In: 2020 IEEE KhPI Week on Advanced Technology (KhPIWeek). 2020. P. 242–246.

15. Smetankina N., Merkulova A., Merkulov D., Misura S., Misiura Ie. Modelling thermal stresses in laminated aircraft elements of a complex form with account of heat sources. ICoRSE 2022. Lecture Notes in Networks and Systems. 2023. Vol. 534. Springer, Cham. P. 233–246.

16. Sierikova O., Koloskov V., Degtyarev K., Strelnikova O. The deformable and strength characteristics of nanocomposites improving. Materials Science Forum. Switzerland, 2021. Vol. 1038, P. 144–153.

17. Alyokhina S., Kostikov A., Smetankina N., Gontarovskiy P., Garmash N., Melezhyk I. Methodology for determining the thermal and thermal-stress states of a concrete storage container for spent nuclear fuel for assessment of its service life. Nuclear and Radiation Safety, 2021. Vol. 4, N 92. P. 33–39.

18. Шелудько Г.А., Шупіков О.М., Сметанкіна Н.В., Угрімов С.В. Прикладний адаптивний пошук. Харків: Око, 2001. 191 с.

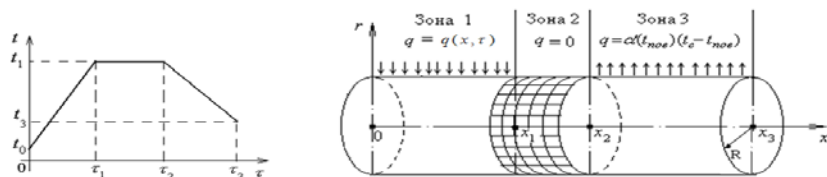
Вернигора Д.В.

аспірант кафедри прикладної та вищої математики,
Дніпровський державний технічний університет
м. Кам'янське, Україна

МОДИФІКОВАНИЙ МЕТОД ЕЛЕМЕНТАРНИХ ТЕПЛОВИХ БАЛАНСІВ В УПРАВЛІННІ ПРОЦЕСАМИ МІСЦЕВОЇ ТЕРМООБРОБКИ

Місцева термообробка великогабаритних конструкцій, виготовлених методом електрошлакового зварювання, відноситься до прогресивних енергозберігаючих технологій. Порівняно з загальною термообробкою в термічних печах вона дає можливість суттєво зменшити витрати енергоресурсів, раціональніше використовувати обладнання термічних цехів, скоротити тривалість виготовлення конструкцій [1]. Для проектування відповідної технології та обладнання необхідне моделювання теплового стану виробів в процесі місцевої термообробки з визначенням параметрів зовнішнього теплообміну, які забезпечували б раціональне проведення процесу.

Типовий графік термообробки та тепла схема місцевого нагріву виробу циліндричної форми в рамках так званої трьохзонної моделі наведені на рис. 1.

Рис. 1. Графік термообробки та трьохзонна модель місцевого нагріву

Математична модель процесу при відомому законі розподілу щільності теплового потоку $q(x, \tau)$ фактично зводиться до крайової задачі теплопровідності, для розв'язання якої можуть бути використані різні методи [2]. При цьому аналітичні методи слід відразу відкинути, оскільки задача є суттєво нелінійною (теплофізичні властивості виробу залежать від температури, закони теплообміну в зонах 1 і 3 – також нелінійні). Отже, необхідно використовувати чисельні методи, зокрема, різницеві методи, при реалізації яких похідні в рівнянні теплопровідності замінюють скінченними різницями [3-5].

З різницевих методів розв'язання крайових задач теплопровідності на особливу увагу заслуговує метод елементарних теплових балансів (МЕТБ), розроблений свого часу А.П. Ванічевим [4-5]. Особливістю методу є виведення різницевих рівнянь не з диференціального рівняння теплопровідності, а з відношення балансу теплоти для елементарних об'ємів навколо розрахункових точок за певний проміжок часу $\Delta \tau$. Такий підхід більш фізичний і надійний, ніж метод скінченних різниць, особливо в граничних точках. В своєму початковому вигляді МЕТБ був орієнтований на виведення явних різницевих схем і не витримав конкуренції з іншими різницевиими методами, особливо з економічними різницевиими схемами для двовимірних та тривимірних випадків [3]. Однак, незабаром автори стали використовувати так званий модифікований метод елементарних теплових балансів (ММЕТБ), який по суті є симбіозом методу А.П. Ванічева і економічного локально-одновимірного методу [4-6]. Суть модифікації полягає в тому, що при складанні теплового балансу для розрахункових елементів теплові потоки через грані елементарних об'ємів вважаються

пропорційними кінцевому в межах $\Delta \tau$ градієнту температури, а зміна ентальпії розрахункового елемента розглядається як послідовність кількох (залежно від кількості просторових змінних) змін кожного разу в одному з напрямків [5].

Зауважимо, що при проектуванні місцевої термообробки найбільш важливою є задача визначення параметрів закону розподілу щільності теплового потоку $q(x, \tau)$, при реалізації якого в точці $(0, R)$ температура виробу змінюється відповідно до заданого графіку термообробки (див. рис. 1). Використання ММЕТБ дає можливість розв'язувати такі задачі. Фактично, на кожному часовому кроці потрібно спочатку відшукати за допомогою явного різницевого рівняння параметри закону $q(x, \tau)$, які забезпечують температуру в точці $(0, R)$ відповідно до графіку термообробки, а потім за допомогою економічного ММЕТБ визначити температури в усіх інших розрахункових точках. Таким чином, задача визначення функції управління процесом місцевої термообробки може вважатися повністю вирішеною [7].

Список використаних джерел:

1. Манусов И.Н., Беляев Н.М. Местная термическая обработка крупногабаритных сварных изделий в тяжелом машиностроении: Обзор - М: ЦНИИТЭИтяжмаш, 1985.- 24 с.
2. Тихонов Н.А., Самарский А.А. Уравнения математической физики. – М.: Наука, 1972. – 735 с.
3. Самарский А.А. Введение в теорию разностных схем. – М.: Наука, 1972. – 512 с.
4. Беляев Н.М., Манусов И.Н., Каримов И.К. Применение метода элементарных тепловых балансов к решению задач теплопроводности со сложными граничными условиями: учеб. пособие. – Днепропетровск, ДГУ, 1985. – 128 с.

5. Огурцов А.П., Мамаев Л.М., Каримов И.К. Математические методы и модели в расчетах на ЭВМ: учеб. пособие. – К.: ИСМО, 1997. – 192 с.

6. Манусов И.Н., Каримов И.К. Моделирование теплового состояния крупногабаритных изделий при местном нагреве/ *Теплофизические процессы в энергетических установках* – Минск, 1982. - С.119-123.

7. Каримов И.К. Конечно-разностный алгоритм управления нагревом металла/ *Юбилейный сборник научно-технических трудов* – Днепродзержинск, ДГТУ, 1995. – С. 322-328.

СЕКЦІЯ 5.

ПСИХОЛОГІЯ

Александров Ю.В.

кандидат психологічних наук, доцент,
член Національної психологічної асоціації України,
асоціації професійних психологів м. Харкова
м. Харків, Україна

ПРОБЛЕМА САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ У ПСИХОЛОГІЇ

Під час переходу сучасного суспільства від тоталітарної, монокультурної системи управління до демократичної помітно збільшилася кількість мір свободи у виборі способу життя, мислення і діяльності кожної людини. Стикаючись з великою кількістю можливих варіантів існування свого життя, людина вимушена інтенсивно усвідомлювати свій життєвий досвід і шукати власний шлях розвитку. У таких умовах стають особливо актуальними такі категорії людського існування як свідомість буття, індивідуальність самовираження, креативність, автентичність, розвиток своїх можливостей, самоіснування або самоактуалізація

Поняття «самоактуалізація» означає стійкі позитивні зміни в особистості, реалізацію її природного потенціалу: прагнення людини стати такою, якою вона може стати (А. Маслоу); силу, яка змушує людину розвиватися на

найрізноманітніших рівнях — від оволодіння моторними навичками до вищих творчих злетів (К. Роджерс); повну реалізацію справжніх можливостей (К. Хорні). Самоактуалізацію розглядають як багатомірний феномен, що охоплює всебічний і безперервний розвиток творчого та духовного потенціалу людини, максимальну реалізацію її можливостей, адекватне сприйняття навколишнього світу і свого місця в ньому, багатство емоційного й духовного життя, високий рівень фізичного здоров'я та моральності (Л.Я. Гозман, М.В. Кроз, М.В. Латинська) [1, с. 5].

Поняття «самоактуалізація» за психологічним наповненням близьке до поняття «особистісне зростання». У науковому світі його трактують як активний процес становлення, в якому людина бере на себе відповідальність за свій майбутній життєвий шлях. І хоча традиційно теорію самоактуалізації асоціюють з іменем А. Маслоу, термін цей запозичено ним у К. Гольдштейна, який трактував його з нейрофізіологічних позицій. На його думку, організм на певний час може відкласти сон, споживання їжі, інші біологічні потреби, якщо виникають важливіші для життєдіяльності мотиви. За К. Гольдштейном, функціонування організму має три вияви: процес вирівнювання (організм прагне розподілити енергію рівномірно); самоактуалізація (основний мотив організму); узгодження із середовищем (адекватним для процесу самоактуалізації) [2, с. 315].

Термін «самоактуалізація» не є принципово новим. Вперше він був сформульований К. Гольдштейном в 1939 році. Він розглядав самоактуалізацію як фундаментальний процес в кожному організмі, який може мати як позитивні, так і негативні наслідки для індивідуума.

Самоактуалізація - складний психологічний феномен, що характеризує прагнення людини до можливо повнішого

виявлення і розвитку своїх особистісних можливостей, є складовою частиною системи відносин особистості, визначає загальний підхід людини до світу, до себе, що додає сенс і напрям особистісним позиціям, поведінці, вчинкам. Особливе значення для конструктивної взаємодії з соціумом має прийняття особистістю відповідальності за власне життя. Так, у процесі самоактуалізації відбувається формування внутрішнього локусу контролю як стійкої особистісної якості.

Проаналізувавши роботи науковців (А. Маслоу, До. Роджерс, Ст. Франкл, Е. Фромм, А. Адлер) можна зробити висновок, що поняття самоактуалізації інтегрально: воно включає адекватне сприйняття навколишнього світу і людей, свого місця в ньому, багатство емоційної сфери і духовного життя, високий рівень психічного здоров'я і моральності, усесторонній і безперервний розвиток творчого і духовного потенціалу.

Якщо мислити життя як процес виборів, то самоактуалізація означає: у кожному виборі вирішувати на користь зростання. У кожен момент є вибір: просування або відступ. Або рух до ще більшого захисту, безпеки, боязні, або вибір просування і зростання. Вибрати розвиток замість страху десять разів на день - означає десять разів просунутися до самоактуалізації. Самоактуалізація - це безперервний процес; вона означає багатократні окремі вибори: брехати або залишатися чесним, красти або не красти. Самоактуалізація означає вибір з цих можливостей можливості зростання; Актуалізуватися - означає ставати реальним, існувати фактично, а не тільки в потенційності.

Чесність і ухвалення відповідальності за свої дії - істотні моменти самоактуалізації. Процес самоактуалізації тісно переплітається з процесом життєтворчості, виступаючи часом передумовою, а часом - результатом останньої.

Самоактуалізація - це процес актуалізації людиною власних потенціалів та використання їх як засобів реалізації сенсу життя. Актуалізація потенціалів визначається як усвідомлення та прийняття (інтеграція до "Я"- концепції) раніше неусвідомлюваних власних можливостей та психічних змістів (думок, почуттів, моделей поведінки, властивостей, здібностей та ін. - як суб'єктивно приємних, так і суб'єктивно неприємних, як соціально схвалюваних, так і соціально не-схвалюваних). Тією мірою, якою ці змісти актуалізуються, вони стають психологічними ресурсами, доступними свідомому вольовому контролю та використанню суб'єктом. Актуалізація потенціалів є природним процесом, проте в умовах розвитку сучасної людини він легко блокується.

З точки зору стилю життя в цілому у процесі самоактуалізації відбувається усвідомлення наявних складових свого стилю та власних потреб, а також збагачується уявлення про існуючі соціально-прийнятні моделі. Таким чином формується реалістичний та конструктивний ідеал - образ бажаного стилю. Його втілення веде до суб'єктивно задовольняючої інтеграції особистості в суспільство.

Процес самоактуалізації людини повинен розглядатися і описуватися «з середини» життя людини, із її точки зору, як певний, свідомий вибір життєвих цілей і шляхів їх досягнення.

У науковій психологічній літературі пропонуються різні варіанти моделювання процесу самоактуалізації особистості в різних вікових та професійних групах, майбутніх фахівців різної професійної спрямованості. Серед наявних моделей можна виявити універсальні та секторальні моделі, останні розкривають самовиявлення особистості у одному з секторів життєдіяльності [3, с. 60].

Самоактуалізація це процес, суть якого полягає в як найповнішому розвитку, розкритті і реалізації здібностей і можливостей людини, актуалізації його власного особистісного потенціалу. Термін самоактуалізація є центральним для гуманістичної психології, що розглядає особистість як унікальну цілісну систему, що є не щось задалегідь дане, а відкриту можливість самоактуалізації, властиву тільки людині. Потреба в самоактуалізації виступає як вища людська потреба, головний мотиваційний чинник.

Дослідження особливостей взаємозв'язку самоактуалізації та сенсо-життєвих орієнтацій осіб з різною локалізацією контролю дозволяє зробити певні висновки, які свідчать про те, що:

- самоактуалізація - складний психологічний феномен, що характеризує прагнення людини до можливо повнішого виявлення і розвитку своїх особистісних можливостей, є складовою частиною системи відносин особистості, визначає загальний підхід людини до світу, до себе, що додає сенс і напрям особистісним позиціям, поведінці, вчинкам;

- самоактуалізація не є чимось абсолютно впорядкованим і нерухомим, вона суперечлива і динамічна, відображає як головні, істотні, стрижньові зміни взаємозалежності особистості зі світом, так і зміну поточних життєвих ситуацій.

Список використаних джерел:

1. Старинська Н.В. Особливості самоактуалізації майбутніх психологів у процесі професійної підготовки: монографія. Київ : «Інтерсервіс», 2015. 178 с

2. Боднар М. Самоактуалізація як чинник психічного здоров'я студентської молоді. *Освіта регіону. Політологія, психологія, соціальні комунікації*. 2011. № 2. С. 315-319

3. Грабіщук С., Безверхий О. Моделі самоактуалізації в сучасній психології. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Психологічні науки: збірник наукових праць / за ред. Ірини Савенкової*. 2017. квітень № 1 (17) 2017. 246 с.

СЕКЦІЯ 6.

МЕНЕДЖМЕНТ

Trushkina N.

Ph.D. (in Economics), Senior Researcher,
Doctoral Candidate, Senior Research Officer,
*Research Center for Industrial Problems
of Development of the NAS of Ukraine
Kharkiv, Ukraine*

LEGAL BASIS OF IMPLEMENTATION OF PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP AS A MECHANISM FOR ENSURING OF THE CRITICAL INFRASTRUCTURE DEVELOPMENT IN UKRAINE

In recent years, public-private partnership has been recognized as an effective mechanism and model for the development of critical infrastructure facilities. According to experts' calculations, in the countries of the world the largest number of public-private partnership projects were implemented in 2010-2018 for the functioning of the energy network (56% of the total amount of investments in the development of critical infrastructure); construction of highways (21.8%), airports (9%), ports (4.3%); modernization of the water supply and drainage system (3.5%).

According to the World Bank, in 1990-2018, 7205 agreements based on public-private partnership models were

concluded in the countries of the European Union and projects worth 1788 billion dollars were implemented for infrastructural support of the development of transport and logistics [1-3], housing and communal services, energy industry [4].

If we consider Ukraine, it is worth noting some positive attempts to implement public-private partnership [5-6] as a financial mechanism for ensuring the development of critical infrastructure [7-14]. Based on the generalization of the current legislative and regulatory framework, it was found that the main principles of state policy in the field of critical infrastructure protection include the introduction of public-private partnership, the interaction of business entities and the population on issues of ensuring the protection and stability of critical infrastructure. In Article 6 of the Law of Ukraine “On Critical Infrastructure”, the main principles of the functioning of the national critical infrastructure protection system include public-private partnership.

The Law of Ukraine “On Public-Private Partnership” specifies that public-private partnerships are used in the construction and/or operation of highways, roads, railways, airfield runways, bridges, overpasses, tunnels and subways, sea and river ports and their infrastructure.

The Concept of creating a state system of critical infrastructure protection refers to the implementation of public-private partnership in the field of critical infrastructure protection. The comprehensive definition of the legal basis for the activities of state bodies and business entities in the field of critical infrastructure protection consists in the development of public-private partnerships in the field of critical infrastructure protection to increase safety and ensure the stability of critical infrastructure with the determination of the obligations of the state and owners (managers) of critical infrastructure facilities. At the same time, the

formation of the foundations of public-private partnership in the field of critical infrastructure protection on the basis of mutual trust, information exchange, creation of incentives for investment in the implementation of measures aimed at the protection of critical infrastructure, introduction of unified approaches to requirements for increasing the level of protection.

Currently, a number of strategic documents have been adopted, the implementation of which is aimed at ensuring the national security of the state [15-17]. For example, the National Security Strategy states that the state should create an effective system of security and stability of critical infrastructure, based on a clear division of responsibilities of its subjects and public-private partnership.

The Cybersecurity Strategy of Ukraine emphasizes that the state, in cooperation with private sector entities, the academic community and the public, will ensure the strengthening of national cyber preparedness and cyber defense by developing the National Response Plan for Emergency (Crisis) Situations in Cyberspace, which will determine the mechanisms for responding to cyberattacks of a national scale in relation to objects of critical information infrastructure and measures for further recovery. At the same time, it was noted that Ukraine will develop a national cyber security system, based on cooperation and inclusive dialogue of all cybersecurity entities, strengthening of trust, in particular within the framework of public-private partnership.

In the Energy Security Strategy, priority tasks include the introduction of effective mechanisms of public-private partnership to ensure energy security, as well as the implementation of a mechanism for cooperation and interaction between the state and operators of critical infrastructure of the energy sector in case of crisis situations, in particular with regard to the involvement of

state representatives in the participation and control of implementation of crisis response plans.

In the State Security Strategy, the development of public-private partnership, taking into account the priority of the state's interests in the system of state security, is included in the directions of state policy. For the implementation of this Strategy, it is necessary to take such a measure as the preparation and adoption of legislative and other normative legal acts related to the protection of critical infrastructure objects.

In the National Transport Strategy of Ukraine for the period until 2030, among the key tasks, the improvement at the legislative level of the mechanism for the use of public-private partnership during the implementation of transport infrastructure development projects is defined; improvement of the financial model for supporting the development of aviation infrastructure and the implementation of strategic projects by regional airports, including through public-private partnerships and complex international programs with preferential financing conditions.

At the same time, despite some positive legislative initiatives to create a national system for the protection of critical infrastructure in Ukraine on the basis of public-private partnership, some discrepancies in legislative documents and certain problems of insufficiently effective legal support in this direction were revealed. Thus, the Information Security Strategy does not say anything about public-private partnership, but only talks about stimulating innovation and ensuring the comprehensive development and protection of the national information infrastructure.

The Strategy of Economic Security of Ukraine for the period until 2025 mentions only: 1) development of quality infrastructure, attraction of domestic and foreign investments in the

modernization and development of critical (engineering, information, energy) infrastructure; 2) development of a mechanism and implementation of state support for the introduction of the latest technologies developed in Ukraine in sectors of strategic importance for the national security of the state and its critical infrastructure; 3) ensuring comprehensive verification of the origin of foreign investments in strategic objects of state importance and other objects of critical infrastructure. But there is nothing about the implementation of public-private partnership as a mechanism for rebuilding and modernizing critical infrastructure.

It should be noted that the Food Security Strategy of Ukraine has not yet been approved. Work on the preparation of this program document was carried out in 2020. However, the draft of this Strategy did not mention the development of critical infrastructure using public-private partnership mechanisms. Therefore, these issues currently require special attention from educators, scientists, representatives of state authorities, the business environment, and public organizations.

Thus, as a result of the study, it was established that it is expedient to introduce changes and additions to the laws of Ukraine “On critical infrastructure”, “On public-private partnership”, concept of creation of a state system of protection of critical infrastructure, Strategy of national security of Ukraine, Strategy of ensuring state security, Strategy cybersecurity of Ukraine, Information Security Strategy, Economic Security Strategy, Energy Strategy of Ukraine, National Transport Strategy of Ukraine in terms of creating appropriate legal, institutional, organizational, and financial conditions for the development of critical infrastructure on the basis of public-private partnership in the context of post-war reconstruction of the national economy. It

is necessary to develop a National Strategy for the Development of Critical Infrastructure and a Plan for its Implementation, which will define financial mechanisms, one of which should be a public-private partnership.

In the future, it is planned to substantiate the conceptual provisions and develop practical recommendations for the improvement of public-private partnership as a mechanism for the post-war reconstruction of Ukraine's critical infrastructure, taking into account foreign experience.

References:

1. Khaustova, V. Ye., Boiko, O. V., & Trushkina, N. V. (2022). Vectors of Increasing the Level of Innovation and Investment Attractiveness of the Transport and Logistics Infrastructure of the National Economy of Ukraine. *The Problems of Economy*, 3, 84-97. <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2022-3-84-97>.
2. Liashenko, V., Khaustova, V., & Trushkina, N. (2022). Cross-border transport and logistics cluster as a tool for territorial development of Ukraine and Poland: institutional basis. *Journal of European Economy*, 21(4(83)), 503-521. <https://doi.org/10.35774/jee2022.04.503>.
3. Remyha, Y., Zaiarniuk, O., Lozova, T., Trushkina, N., Yakushev, O., & Korovin, Y. (2023). Energy-saving technologies for sustainable development of the maritime transport logistics market. *IOP Conf. Series: Earth and Environmental Science*, 1126, 012037. <https://doi.org/10.1088/1755-1315/1126/1/012037>.
4. Trushkina, N., Pahlevanzade, A., Pahlevanzade, A., & Maslennikov, Ye. (2021). Conceptual provisions of the transformation of the national energy system of Ukraine in the context of the European Green Deal. *Polityka Energetyczna – Energy Policy Journal*, 24(4), 121-138. <https://doi.org/10.33223/epj/144861>.

5. Trushkina, N. (2023). Organizational and management ensuring the critical infrastructure development on the basis of public-private partnership. *Integration mechanisms of management of innovative processes in the economy: collective monograph* (pp. 43-50). Boston: Primedia eLaunch. <https://doi.org/10.46299/ISG.2023.MONO.ECON.3.3.1>.

6. Trushkina, N., & Zhukova, I. (2023). Derzhavno-pryvatne partnerstvo yak kliuchovyi pryntsyf funktsionuvannia natsionalnoi systemy zakhystu krytychnoi infrastruktury v Ukraini [Public-private partnership as a key principle of functioning of the national critical infrastructure protection system in Ukraine]. *Naukovi innovatsii ta peredovi tekhnolohii – Scientific innovations and advanced technologies*, 7(21), 11-26. [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-7\(21\)-11-26](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-7(21)-11-26) [in Ukrainian].

7. Kyzym, M. O., Khaustova, V. E., & Trushkina, N. V. (2022). Sutnist poniattia «krytychna infrastruktura» z pozytsii natsionalnoi bezpeky Ukrainy [The essence of the concept of “critical infrastructure” from the standpoint of national security of Ukraine]. *Biznes Inform – Business Inform*, 12, 58-78. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-12-58-78> [in Ukrainian].

8. Khaustova, V., Tirlea, M. R., Dandara, L., Trushkina, N., & Birca, I. (2023). Development of Critical Infrastructure from the Point of View of Information Security. *UNIVERS STRATEGIC – Revistă de Studii Strategice Interdisciplinare și de Securitate*, 1(53), XIV, 170-188.

9. Bezpartochnyi, M., Trushkina, N., & Birca, I. (2023). Critical infrastructure development management mechanism: theoretical aspects. *Current issues of the management of socio-economic systems in terms of globalization challenges: scientific monograph* (pp. 612-628). Košice: Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7799542>.

10. Kwilinski, A., Hnatyshyn, L., Prokopyshyn, O., & Trushkina, N. (2022). Managing the Logistic Activities of Agricultural Enterprises under Conditions of Digital Economy. *Virtual Economics*, 5(2), 43-70. [https://doi.org/10.34021/ve.2022.05.02\(3\)](https://doi.org/10.34021/ve.2022.05.02(3)).

11. Bezpartochnyi, M., & Trushkina, N. (2023). Infrastructural provision for the managing of agricultural enterprises' international logistics activities in the context of food security. *Food security: modern challenges and mechanisms to ensure*: scientific monograph (pp. 7-24). Košice: Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7859003>.

12. Trushkina, N. (2023). Bezpekovi zasady rozvytku krytychnoi infrastruktury Ukrainy u kryzovykh sytuatsiiakh [Security principles of the critical infrastructure development of Ukraine in crisis situations]. *Moderní aspekty vědy: XXXII. Díl mezinárodní kolektivní monografie* (str. 419-432). Česká republika, Jesenice: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o. [in Ukrainian].

13. Zhukova, I., & Trushkina, N. (2023). Sutnist poniattia "mekhanizm derzhavnoho rehuliuвання rozvytku krytychnoi infrastruktury" [The essence of the concept "government regulation mechanism of the critical infrastructure development"]. *Věda a perspektivy*, 6(25), 8-23. [https://doi.org/10.52058/2695-1592-2023-6\(25\)-8-23](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2023-6(25)-8-23) [in Ukrainian].

14. Khaustova, V., Zhukova, I., & Trushkina, N. (2023). Zakordonnyi dosvid finansovoho zabezpechennia vidbudovy ta modernizatsii krytychnoi infrastruktury [Foreign experience of financial support for reconstruction and modernization of critical infrastructure]. *Věda a perspektivy*, 7(26), 178-192. [https://doi.org/10.52058/2695-1592-2023-7\(26\)-178-192](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2023-7(26)-178-192) [in Ukrainian].

15. Bezpartochna, O., Pushak, Ya., & Trushkina, N. (2022). Current issues of information security management during the state of martial. *Current issues of security management during martial law*: scientific monograph (pp. 8-19). Košice: Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach.

16. Trushkina, N. (2023). Kontseptualni pidkhody do vyznachennia poniattia “mizhnarodna bezpeka” [Conceptual approaches to defining the concept of “international security”]. *Věda a perspektivy*, 4(23), 37-51. [https://doi.org/10.52058/2695-1592-2023-4\(23\)-37-51](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2023-4(23)-37-51) [in Ukrainian].

17. Pushak, Ya., & Trushkina, N. (2023). Mekhanizm stratehichnoho upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu derzhavy v umovakh Industrii 4.0 [The mechanism of strategic management of the economic security of the state in the conditions of Industry 4.0]. *Efektivna ekonomika*, 8. <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.8.3> [in Ukrainian].

Yan youzhi

Master of Administration,
Sumy National Agrarian University
Sumy, Ukraine

APPLICATION ANALYSIS OF ENTERPRISE HUMAN RESOURCE INFORMATION MANAGEMENT

Along with the continuous progress of China's science and technology level, it has entered the information age, the application of advanced science and technology in human resources management, in line with the social progress and enterprise development of the new requirements, in line with the objective law of enterprise development. Enterprise human resource information management, that is, HR, mainly based on information technology, designed a human resource information management system, which covers a number of contents, including performance appraisal, recruitment, daily affairs, personnel training and other contents [1].

Problems existing in the construction of enterprise human resource management informatization. At present, many enterprises implement the information management model of human resources, but there are many problems in the practical application process. First, the understanding is not in place, and the role of the information of human resources management in enterprises is not recognized. The lack of professional talents in the process of enterprise human resource information construction; In the process of building the management system, there are unreasonable phenomena, which weaken the enthusiasm of the enterprise human resource management department. [2]

In order to improve the core competitiveness of enterprises, talent is an indispensable basic guarantee. The application of enterprise human resource information management can not only effectively help the human resource department to standardize the existing business process, but also realize the more reasonable allocation and utilization of enterprise resources. The managers of enterprises can start from improving the understanding of human resources informatization, so that the human resources system and system can better meet the needs of talents in the new era, and at the same time, they should adopt appropriate policies to adjust the enthusiasm of the human resources department, so as to strive for the enterprise to get more excellent talents.

References:

1. Liu Jinge. Application Research of Enterprise Human resource Management Informatization [J]. Human Resources, [J]. 2020, (08):33-33.
2. Yang Ming. Application of Information Technology in Enterprise Human Resource Management [J]. Modern Marketing (Business Edition),2020(5).

Yan youzhi

Master of Administration

Sumy National Agrarian University

Sumy, Ukraine

THE IMPROVEMENT STRATEGY ANALYSIS OF ENTERPRISE HUMAN RESOURCE MANAGEMENT INFORMATIZATION

With the popularity of Internet big data, the traditional enterprise management mode has been unable to meet the requirements of modern enterprise development, and the application of Internet technology has become an important part of enterprise reform. At the same time, with the process of global economic integration, enterprises are facing increasingly heavy pressure of market competition, and the fundamental strategy of enterprise development is to attach importance to the management of human resources. The most critical link of human resource management is to integrate information technology and effectively promote the informatization of enterprise human resource management.

The main problems existing in the construction of enterprise human resources informatization. [1] 1. Insufficient attention is paid to the information management of human resources. When many enterprises integrate internal human resources, they only adjust the personnel department on a case-by-case basis, ignoring the overall management of human resources, and lack of understanding of the reform of the internal structure of the enterprise. The biggest problem is the lack of understanding of information construction. 2. Quality of managers. With the development of Internet data technology, the introduction of

talents is the top priority of enterprise development, and the continuous expansion of professional management personnel can enable enterprises to use the platform and technology of information technology

The overall strategy of enterprise human resources information construction. [2] Enhance the importance of enterprise human resource information management. Improve the quality of human resource managers.

The management of human resources also needs the support of science and technology, and informatization must be the only way for enterprises to occur. Using data information to manage human resources is not only the needs of the survival and development of the enterprise, but also the inevitable trend of the entire social and economic development. Within the enterprise, only by attaching importance to the human resource management of the enterprise and carrying out information-based human resource management can the overall quality of the enterprise employees be improved and the enterprise can be in an invincible position in the market competition.

References:

1. Li Bo. Research on Informatization Construction of Human Resource Management in Small and Medium-sized Enterprises [D]. Changchun: Jilin University,2015. (in Chinese)
2. Hu Xia. Research on Driving Mechanism and Model Selection of Enterprise Informatization [D]. Beijing: China University of Mining and Technology,2013.

*Матеріали XXXVI-ої Міжнародної науково-практичної конференції
(07 вересня 2023 року, м. Софія (Болгарія), дистанційно)*

Івахненко І.С.

професор кафедри менеджменту в будівництві,
Київський національний університет будівництва і архітектури
м. Київ, Україна

Біденко Д.В.

аспірант кафедри менеджменту в будівництві,
Київський національний університет будівництва і архітектури
м. Київ, Україна

Мовчан М.М.

аспірант кафедри менеджменту в будівництві,
Київський національний університет будівництва і архітектури
м. Київ, Україна

Мухін А.А.

аспірант кафедри менеджменту в будівництві,
Київський національний університет будівництва і архітектури
м. Київ, Україна

Тура Є.Д.

аспірант кафедри менеджменту в будівництві,
Київський національний університет будівництва і архітектури
м. Київ, Україна

ПРОЦЕС ПРОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМСТВА НА РИНОК ТА ВИЗНАЧЕННЯ ЙОГО КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ

Згідно із Законом України «Про інноваційну діяльність»,
інноваційна діяльність – це діяльність, спрямована на

використання й комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробку, випуск на ринок нових конкурентоспроможних товарів і послуг [4].

Процес просування інноваційної продукції на ринок включає також її фізичне переміщення від виробника до споживача, що визначає іншу мету просування – постачання конкретної виробленої продукції в потрібне місце, в потрібний час із мінімальними витратами. Так, процес просування інноваційної продукції на ринок є сукупністю послідовних дій (етапів), що забезпечують перехід потенційних споживачів інноваційної продукції у розряд наявних шляхом передачі виробником права власності на неї (або права користування) з метою отримання економічної вигоди в майбутньому.

Насичення ринку певними товарами зменшує підприємницький дохід фірми. Це підштовхує підприємців відшукувати нові можливості для його отримання, які можуть критися у зміні напрямку діяльності, в освоєнні виробництва нового продукту, у нових способах використання традиційних ресурсів, у залученні принципово нової техніки і технології, яка радикально поліпшує властивості товару. Все це інновації, які можуть забезпечити підприємству конкурентні переваги, створити умови для зміцнення його ринкових позицій, стабільного розвитку [1].

Доцільно виявити й проаналізувати ринкові позиції конкурентів і виробленої ними продукції, що дасть змогу визначити, які конкурентні переваги (цінові чи нецінові) має інноваційна продукція, яку просуваємо, що в результаті зумовить формування ринкової ніші для неї. Існує декілька основних підходів до визначення конкурентних переваг:

Традиційний - базується на теоріях абсолютних і порівняльних переваг, які розробили ще наприкінці XVIII – початку XIX ст. А. Сміт та Д. Рікардо. Перевагу одержують ті країни, які виробляють продукцію з меншими витратами.

Ресурсний - конкурентна перевага підприємства як на внутрішньому, так і на світовому ринку, залежить в основному від факторів, що сформувалися в країні. Були виділені такі фактори, як наявність робочої сили, достатність природних ресурсів, розходження в практиці управління підприємствами.

Компаративний - головне це перевага над конкурентами, тобто прояв властивості відносності конкурентної переваги, що є очевидним, тому що висвітлює сутність досліджуваного поняття й виходить із назви самої категорії. Конкурентна перевага носить порівняльний характер, тому що може бути оцінена тільки шляхом порівняння окремих характеристик різних виробників.

Ціннісно-компетентний - розуміється певна ексклюзивна цінність, властива системі, яка надає їй перевагу над конкурентами. Конкурентна перевага системи означає перевагу, високу компетентність фірми у будь-якій сфері діяльності [3].

Формування стійких конкурентних переваг, а також їх розвиток дає підприємству можливість нарощувати свій стратегічний потенціал. Конкурентна перевага інтегрує конкурентоспроможність і конкурентний потенціал підприємства. Так, наявність у підприємства нового обладнання, що дозволяє виробляти продукцію високої якості з найменшими витратами, приводить: до розвитку виробничого потенціалу; застосування нових технологій, матеріалів тощо, тобто укріплення інноваційного потенціалу.

Конкурентні переваги є наслідком або результатом конкуренції, конкурентоспроможності, стратегічного потенціалу, конкурентної стратегії і одночасно виступають засобом подальшого ефективного розвитку стратегічного потенціалу та на основі конкурентних переваг. Одним зі шляхів досягнення конкурентної переваги є успішна диференціація товару, а іншим – це лідирування за питомими витратами завдяки кращій продуктивності й управління витратами. Зниження цих витрат на одиницю продукції може бути забезпечено або на основі ефекту масштабу, або через економію за рахунок накопиченого досвіду [2].

Інноваційні конкурентні переваги в ринковій боротьбі дозволяють активно брати участь у формуванні світової економічної системи завдяки досягненню інноваційної конкурентоспроможності на національному рівні. При цьому нездатність до здійснення інновацій породжує значний ризик опинитися на позиціях аутсайдера, адже, у кінцевому наслідку, це призводить до обмеження можливостей розвитку та використання наявного потенціалу.

Формування якісно нових джерел економічного розвитку дозволяє протистояти натиску глобальної конкуренції та належним чином відповідати на всезростаючі вимоги світового господарства, надає можливість створювати унікальні конкурентні переваги. Щоб бути конкурентоспроможним на динамічних ринках в довгостроковій перспективі, підприємство повинно володіти саме унікальними конкурентними перевагами, основою яких є інтелектуалізація факторів суспільного виробництва.

Важливим напрямком формування конкурентних переваг стає розробка підприємством ефективної стратегії розвитку, яка ґрунтуватиметься на результатах інтелектуальної

діяльності і виявлятиметься в продукуванні унікальних видів продукції та впровадженні у виробничий процес унікальних видів техніки та технологій, базуватиметься на унікальному позиціонуванні підприємства та орієнтації на унікальні види діяльності тощо. Варто зауважити, що за сучасних умов ефективною для підвищення конкурентоспроможності може стати інноваційна стратегія «нарощування», яка ґрунтується на розвитку інноваційного потенціалу підприємства, що передбачає розробку та впровадження радикальних (базових) інновацій. З метою захоплення лідерства на ринку та стабільного економічного зростання може використовуватись інноваційна стратегія випереджального розвитку [3].

Утримання конкурентних позицій на ринку та відповідних їм переваг за умов жорсткої конкуренції стає можливим тільки шляхом безперервних удосконалень існуючих інновацій та виведення на ринок нових модифікацій, що вимагає постійної уваги до внутрішніх інноваційних процесів та відповідних ринкових тенденцій. Значний потенціал конкурентоспроможності підприємство може забезпечити шляхом формування певного набору унікальних конкурентних переваг у поєднанні з оптимальною стратегією їх розвитку, що забезпечить господарюючому суб'єкту стійку конкурентоспроможність на ринку та можливості для економічного зростання в довгостроковій перспективі.

Варто зауважити, що у світовому господарстві відбувається поступовий перехід до нової форми конкурентних відносин, так званої інноваційної конкуренції, що вказує на інноваційний характер конкурентних переваг, визначає пріоритетну роль накопичення знання, забезпечення інноваційної діяльності для досягнення ринкового успіху; на противагу – неконфліктний інтегративний характер конкурентної взаємодії учасників.

Список використаних джерел:

1. Безтелесна Л. І., Паламарчук О. С. Інноваційний розвиток будівельних підприємств на локальному рівні: бізнес інформ. Рівне: 2020. 193-202с.

2. Білоусов О.М, І., Імшеницька І.Г., Єфремов А.М. Стратегія підвищення конкурентоспроможності підприємств у регіонах на зовнішньому та внутрішньому: Бізнес-навігатор. 2017. с. 18-23.

3. Єпіфанова І.Ю. Innovation and Sustainability: *Вінницький національний технічний університет*. 2022. №3. 203 с. URL: <https://ins.vntu.edu.ua/index.php/ins/issue/view/4/17>

4. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 4 липня 2002 р. № 36, ст.266. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>

Кобржицький В.В.

професор кафедри менеджменту,
*Міжрегіональна академія управління персоналом,
м. Київ, Україна*

НОВІ ВИКЛИКИ ТА ЗАВДАННЯ УКРАЇНСЬКОГО ТУРИСТИЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Сучасне туристичне підприємство є «відкритою» системою, через це його розвиток напряму залежить від зовнішнього середовища, з яким воно постійно взаємодіє. А це середовище за рахунок своєї багатокомпонентності є бурхливо-мінливим. Тому керівники, менеджери туристичних фірм повинні розглядати зовнішні чинники не ізольовано, а враховувати їх взаємозалежність і зміни, а також можливості впливу на них.

Знаний гуру менеджменту й маркетингу Ф. Котлер вважає [1], що зовнішнє середовище складається з шести основних чинників: демографічних, економічних, природних, науково-технічних, політичних і чинників культурного середовища. Для роботи туристичної фірми важливими є врахування та взаємодія з усіма складовими зовнішнього середовища, але не всі вони однаково активно впливають на підприємство туристичної галузі. Не кожна група чинників створює безпосередні переваги окремим країнам, регіонам чи DESTINATIONAM. Уже чимало було сказано про вплив економіки на туризм у всьому світі та в окремих країнах. Але важливими є й інші чинники зовнішнього середовища.

Навіть в умовах війни з лютим підлим жадібним людиноненависницьким ворогом, рф, слід думати про

відновлення всієї нашої чарівної країни. І міст, і сіл, і промисловості та сільського господарства, і багатогранної сфери послуг.

Сьогодні туризм є не лише типовим, але й особливо важливим представником українського сервісу. Мало того, що він зазнав значних втрат від пандемії Covid-19, та ще й повномасштабна агресія східних сусідів за підступної підтримки північних знищують значну кількість культурних і природних об'єктів, котрі викликали великий інтерес українських і зарубіжних мандрівників. Перед повоєнними туристичними менеджерами постане досить складне завдання обрати серед уцілілих туристичних об'єктів безпечні та водночас цікаві для відвідування.

Але така позиція є дещо пасивною, а життя вимагає активних дій. Мабуть, слід визначити умови та обсяги реального впливу на туристичні ресурси (у тих випадках, коли це можливо). Навряд чи туристичні фірми України зможуть відновити пошкоджені пам'ятки старовини чи унікальні об'єкти нової доби, зруйновані загарбниками. Хтось зможе допомогти фінансово, задонативши на відбудову, відновлення нашої спадщини. Але є й інший, не менш важливий шлях подолання руйнації та підтримання туристично привабливих місць в належному стані.

Кожний сучасний турист прагне отримати такий турпродукт, що відповідає меті його подорожі та вартості туру, і має належну якість. А це поняття є неоднозначним з огляду на десяток показників [2], що мають враховуватись туристичним менеджментом, який хоче створювати й реалізовувати свій турпродукт. До цих показників належать, серед інших, безпечність туристичної подорожі та її екологічність.

Показники всіх встановлених груп якості туристичної послуги забезпечуються персоналом різних фірм, які об'єднують свої зусилля в кінцевому продукті, на таких етапах її життєвого циклу: маркетингових дослідженнях, розробці нової туристичної послуги, технологічної підготовки виробництва, виробництві послуг і комплектації турпродуктів, контролі, просуванні й продажі на ринку та обслуговуванні споживачів.

Показники безпеки описують ступінь безпечних умов під час отримання туристичної послуги. Ці показники можуть бути оцінені за такою шкалою: висока безпека, середня безпека і регіон підвищеної зони ризику. Як правило, туризм усередині країни забезпечує більш високу безпеку в порівнянні з поїздками в країни з проблемною ситуацією, істотними культурними і релігійними відмінностями.

Екологічні показники характеризують стан довкілля в регіонах, куди здійснюються туристичні подорожі. Сьогодні стану екології надається все більше значення. Туристичні потоки в екологічно чисті регіони мають стійку позитивну динаміку.

Відомо [3], що переважна кількість туристів нашого часу є жителями міст, переважно великих. Зрозуміло, що вони особливо високо цінують не лише безпеку своїх мандрівок, але й спілкування з природою. Дикою чи окультуреною, але чистою, несплюндрованою людською повсякденною діяльністю, красивою у всіх своїх проявах. У містах цього зазвичай недостатньо, тому туристи залюбки намагаються значну частину своїх подорожей проводити якщо не на конкретних туристичних об'єктах, то на природі. Або відвідувати визначні місця природного походження.

У цьому випадку туристичним менеджерам доцільно звернути свій погляд на довкілля, на екологію та її вплив на туристичну галузь. Не секрет, що давно існує проблема взаємодії туристів (особливо якщо йдеться про туристичні потоки) і довкілля. Люди не завжди дбайливо ставляться до природи. Туристи нерідко сприймають її як щось стале й підпорядковане їх потребам та інтересам. Таку позицію треба міняти за допомогою роз'яснень і навчання мандрівників правил поважного поводження з довкіллям, яке ми маємо передати своїм нащадкам у повному обсязі й красі, та без втрат рідкісних представників флори й фауни, яким туристи можуть навіть ненавмисне зашкодити своєю присутністю.

Не слід забувати також про негативний техногенний вплив на довкілля. Україна має досвід страшної аварії на Чорнобильській АЕС, але кропітка робота з поступового зменшення її шкідливого впливу на природу, включаючи й людей, призвела до зростання інтересу туристичної спільноти до відвідання зони відчуження, проведення екскурсій по території ЧАЕС. Можна сподіватись, що короткочасне перебування армії РФ на цьому об'єкті не додало значних проблем нашому суспільству та майбутнім туристам екстремалам. Якою буде безпекова ситуація на ЗАЕС після її звільнення - прогнозувати складно.

У червні ц. р. додалась жахлива екологічна проблема через підрив агресорами дамби Каховської ГЕС. Найбільше водосховище України зникло, а на його місці утворилось болото, котре підсохло і на його поверхні з'явилась досить рясна рослинність. Водночас на замуленому дні штучного озера показала велика кількість історико-археологічних об'єктів, які потребують фахового вивчення.

Туристичним менеджерам, в очікуванні зростого інтересу вітчизняних і зарубіжних туристів до нових локацій, слід включити до їх оновленого списку не лише Бучу, Ірпінь, Ізюм, Маріуполь, Харків (цей перелік, на превеликий жаль, може бути дуже довгим), а й місця, що демонструють і екологічні злочини окупантів, і нашу роботу по відновленню та збереженню довкілля.

Українські міста й села, Національні парки, заповідники, зоопарки, незорі поля й густі ліси, гори та водойми чекають на конструктивну допомогу суспільства, включно з працівниками туристичної галузі. Адже навіть незначна кількість мандрівників, які відвідають перелічені локації, зробить свій внесок у їх відновлення та подальшу популяризацію.

Когнітивно-емоційно-ціннісний підхід туристичних менеджерів до довкілля дозволить їм краще взаємодіяти з клієнтами щодо використання природних об'єктів у створенні сучасних цікавих туристичних продуктів.

Динамічний розвиток усієї сфери туризму в сучасних умовах життя людського суспільства гостро ставить низку нових проблем, інноваційне розв'язання яких дозволить вітчизняному туризму забезпечити економічне зростання, а туристичним підприємствам - стати конкурентоспроможними на світовому ринку.

Список використаних джерел:

1. Kotler Ph. Marketing for Hospitality and Tourism / Ph. Kotler, J. Bowen, J. Makens, S. Baloglu. – 7th ed. – Harlow : Pearson, 2017. – 688 p.

2. Охота В.І., Брич В.Я. Показники якості послуг (продуктів) туристичної індустрії (методичний та емпіричний аспект). // Економіка та держава. – 2020. - №4, С. 68-73.

3. <https://www.unwto.org>

Лазебний В.О.
аспірант кафедри менеджменту організацій,
*Одеський національний економічний університет,
м. Одеса, Україна*

ОСНОВНІ МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ У СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ: СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ

Питання формування та розвитку людських ресурсів аналізувалися у роботах У. Боуена, М. Мелоуна, П. Страссмана та ін. Особливу складність представляє собою управління персоналом в ІТ-компаніях, де швидка зміна кадрів, формат роботи та часто дистанційна співпраця накладають свій відбиток на специфіку персоналу та організацію його праці [1, С. 215-216]. Представлена робота ставить собі метою проаналізувати основні методи управління персоналом у галузі ІТ.

Необхідно відзначити, що управління персоналом взагалі - це комплекс методів на працівників організації з метою досягнення успіху компанії та її ефективного функціонування [2, С.54].

Проведений нами аналітичний аналіз дозволив виокремити три групи методів управління персоналом організації у сфері інформаційних технологій:

- економічні методи;
- адміністративні чи організаційно-розпорядчі методи;
- соціально-психологічні методи.

Економічні методи

До економічних методів відносяться всі методи матеріальної стимуляції працівників організації, до яких належать:

- участь працівників у розподілі прибутку підприємства. Наприклад, у деяких ІТ-компаніях, особливо у стартапах, де працівники вкладають у розвиток проекту власні кошти, прибуток також розподіляється між працівниками у рівних долях або в залежності від вкладеної суми чи зробленої роботи;

- система заохочень у вигляді підвищення заробітної плати, виплати премій за якість праці та її ефективність. У галузі інформаційних технологій такі методи є менш популярними через загальну тенденцію не підкреслювати «таланти» у колективі матеріально. Фактично фахівців прийнято наймати на певну заробітну плату, підвищення якої часто ініціюється самим працівником. При цьому, маленькі «стимули» типу подарунків до свят або речей з логотипом компанії роздаються усім працівникам без винятку;

- елементи соціального забезпечення працівників підприємства, такі як: оплата харчування працівникам організації, надання медичного страхування, оплата проїзду громадським транспортом. У сфері інформаційних технологій це є типовою стимуляцією працівників залишатися у межах конкретної компанії. Так, навіть Google надає своїм фахівцям особливо вигідні умови особистого страхування себе та родини та можливість, наприклад, мешкати на території компанії чи користуватися певним транспортом останніх моделей типу Tesla безкоштовно. Українські компанії ІТ також використовують вечірки, безкоштовні подорожі чи харчування, страхування для приваблення працівників. При цьому, зазвичай нема жодного значення на якій саме посаді працює людина;

- система покарань у вигляді відрахувань із заробітної плати працівників організації та нарахування штрафів. Система зазвичай менш популярна в аналізованій галузі.

Адміністративні чи організаційно-розпорядчі методи

Адміністративні чи організаційно-розпорядчі методи засновані насамперед на застосуванні керівництвом підприємства влади, примусу та використанні нормативних актів у галузі трудового законодавства. Адміністративні методи реалізуються у вигляді видання наказів, розпоряджень чи вказівок, спрямованих на необхідність дотримання трудової дисципліни та передбачають відповідальність за допущені порушення [3; 4]. Адміністративні методи відрізняються прямим характером впливу. Тобто будь-який наказ чи розпорядження керівництва організації мають бути обов'язково виконані.

У сфері інформаційних технологій здебільшого панує дружелюбна атмосфера. Адміністративні та організаційно-розпорядчі методи є загалом менш типовими, ані ж серед державних організацій через більшу гнучкість системи та можливість не продовжувати контракт з працівником, що не виконує потрібні обов'язки.

Соціально-психологічні методи управління персоналом дозволяють виявити неформальних лідерів, визначити місце кожного працівника у робочому колективі та ефективно вирішувати будь-які виробничі конфлікти між працівниками організації [5, С.458]. Соціально-психологічні методи та інтереси особистості чи колективу засновані на законах психології та соціології. Результатом застосування соціально-психологічних методів є мінімізація прояву особистісних конфліктів у трудовому колективі. Крім цього, за допомогою соціально-психологічних методів можна формувати корпоративну культуру та керувати кар'єрою кожного співробітника.

Зрозуміло, що даний тип методів управління широко використовується у всіх галузях, пов'язаних з людськими

ресурсами, і інформаційні технології не є виключенням. У сфері ІТ ці методи управління широко популярні серед спеціалістів HR та проєкт-менеджерів, а також є одним з засобів впливу керівника компанії на свою команду.

Таким чином, можна зробити висновок про різну ефективність різних методів управління у галузі інформаційних технологій та провідну роль економічних та соціально-психологічних методів керівництва, що сприяє меншій психологічній напрузі працівників та їх більшій мотивації залишатися у межах певної компанії попри загальну глобалізацію у даній сфері.

Список використаних джерел:

1. Молодцова С.П. Проблемы управления персоналом в условиях дистанционной занятости. *Алея науки*. Херсон, 2020. № 11(50). С. 214–218.
2. Крушельницька О.В., Мельничук Д.П. *Управління персоналом: навч. посібник*. К.: Кондор, 2015. 308 с.
3. Изменить мир – заработать кучу денег. Топ-20 лучших стартапов Украины. 2021. URL: <https://focus.ua/ratings/478494-luchshie-startapy-ukrainy-rejting-fokusa> (дата звернення 3 лютого 2023)
4. Кривошеєва В.В., Васюренко Л.В. Мотивуюча компонента за дистанційної форми зайнятості персоналу. *Економіка та управління АПК*. 2020. № 1. С. 93–100.
5. Дьомкіна О.В. Ризики при інвестиціях у розвиток персоналу сфери інформаційних технологій. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 5(167). С. 454–461.

СЕКЦІЯ 7.

МЕДИЦИНА

Voronko A.A.

associate Professor of the Department of
Military General Practice – Family Medicine,
Ukrainian Military Medical Academy
Kyiv, Ukraine

Voronko O.A.

intern at the Department of Military Surgery,
Ukrainian Military Medical Academy
Kyiv, Ukraine

ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN MILITARY MEDICINE

For many years, arterial hypertension has been a leading cause of morbidity, temporary disability, mortality, and discharge for health reasons among servicemen in the Armed Forces of Ukraine [1]. Comorbid pathology is often detected in patients with arterial hypertension in military personnel participating in modern armed conflicts. The overall comorbidity score according to the CIRS cumulative disease scale is higher in them compared to the group of servicemen who did not participate in combat operations [2]. Therefore, it is important to study the role and place of hypertension in the loss of professional longevity of combatants at the present stage, to identify the main factors that affect their category of fitness for military service and its extension.

In recent years, due to the rapid development of surgical techniques and materials for prosthetics in craniofacial surgery, the incidence of odontogenic maxillary sinusitis has increased significantly [4]. It has a significant impact on the temporary disability of participants in modern armed conflicts. Therefore, it is important to study the leading factors that influence the occurrence of odontogenic maxillary sinusitis as a significant factor in the temporary disability of this category of servicemen.

Recently, there has been a trend toward the impossibility of classical statistical analysis to predict certain events based on the data obtained. Therefore, mathematical tools for intellectual processing, the so-called artificial intelligence, are gaining popularity. Artificial neural networks are a classic tool for intelligent data processing [3].

The aim of the study was to determine the factors influencing the prognosis and prolongation of the fitness for military service of combatants with hypertension, taking into account their comorbidities.

Another task of the study was to determine prognostic factors (predictors) for the development of odontogenic maxillary sinusitis, taking into account the radiological features of the structure of the upper jaw and maxillary sinus.

A statistical method with artificial intelligence was used to predict the category of fitness for military service by health status and preventive measures to prolong the fitness for military service of patients with hypertension with comorbid pathology of combatants – neural networks (classification) STATISTICA 10.0 and neural networks (multilayer perceptron) IBM SPSS Statistics 23.0 (USA). 213 male combatants aged 27-59 years, with an average age of 45.0 ± 6.8 years, were examined. The subjects underwent inpatient treatment during 2018-2021 in military

medical institutions in Kyiv and were diagnosed with arterial hypertension.

To determine the prognostic factors (predictors) of odontogenic maxillary sinusitis, taking into account the radiological features of the structure of the upper jaw and maxillary sinus, the above statistical methods with artificial intelligence STATISTICA 10.0 and IBM SPSS Statistics 23.0 (USA) were used. The computed tomography scans of 57 patients with odontogenic maxillary sinusitis of male combatants, aged 29-58 years, mean age 40.2 ± 10.9 years, who underwent inpatient treatment in military hospitals in Kyiv were studied.

For the first time, using scoring models by artificial neural networks (multilayer perceptron), a model was created and scientifically substantiated, and factors for predicting and prolonging the fitness for military service based on the health status of patients with hypertension of combatants were identified, taking into account the peculiarities of the prevalence, course and treatment of comorbid pathology.

The artificial neural networks generated by standard statistical packages STATISTICA 10.0 and IBM SPSS Statistics 23.0 have high sensitivity, specificity, and accuracy (87.0% – 91.8% correct classifications, area under the ROC curve AUC 0.971-0.992).

The most important predictors influencing the change in the category of fitness for military service based on the health status of patients with arterial hypertension in combatants with comorbidities were identified. These predictors are age, cumulative CIRS score, and stage of hypertension.

The most important prognostic factors for prolonging the professional longevity of combatants with arterial hypertension have been identified. These factors are timely diagnosis and secondary prevention of atherosclerotic cardiovascular diseases,

reduction of total cholesterol and triglycerides, prescription of lipid-lowering and antiplatelet therapy, normalization of carbohydrate metabolism disorders, reduction of overweight and smoking cessation (100% correct classifications of generated artificial neural networks, area under the ROC curve AUC 1.0).

Based on the data obtained, an “Algorithm for predicting the category of fitness for military service based on the health status of patients with hypertension in combatants with comorbid pathology” and an “Algorithm for determining preventive measures to prolong fitness for military service based on the health status of patients with hypertension in combatants with comorbid pathology” were developed.

The most important prognostic factors (predictors) influencing the development of odontogenic maxillary sinusitis in combatants at the present stage have been established. Such predictors are the presence of foreign bodies in the maxillary sinuses, the dental cause of odontogenic maxillary sinusitis (lesions of certain teeth), alveolar-apical dental position of the teeth and dental causation of sinusitis (61.7% - 88.02% of correct classifications of the generated artificial neural networks, area under the ROC curve AUC 0.699).

It is promising to use artificial intelligence (artificial neural networks) directly in combat conditions. This will significantly reduce the time required for medical triage of the wounded and the time required to provide them with adequate medical care, especially when they arrive en masse at the stages of medical evacuation.

Список використаних джерел:

1. Ткачук І.М. Медико-соціальне обґрунтування оптимізації функціонально-організаційної моделі профілактики серцево-судинних захворювань у військовослужбовців Збройних Сил України: автореф. дис. ... доктора мед. наук: 14.02.03. Київ, 2019. 42 с.

2. Воронко А.А. Коморбідність у хворих на артеріальну гіпертензію військовослужбовців – учасників операції Об'єднаних сил. *Проблеми військової охорони здоров'я: зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. Київ.* 2019. Вип. 52. С. 26-37. URL: http://uvma.mil.gov.ua/files/zbirnyk_nauk_prac.pdf.

3. Lorencin I., Anđelić N., Španjol J., Car Z. Using multi-layer perceptron with Laplacian edge detector for bladder cancer diagnosis. *Artificial Intelligence in Medicine.* 2020. Vol. 2. P. e101746. Doi: 10.1016/j.artmed.2019.101746.

4. Simuntis R., Kubilius R., Vaitkus S. Odontogenic maxillary sinusitis: a review. *Stomatologija.* 2014. Vol. 16, № 2. P. 39-43.

СЕКЦІЯ 8.

МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА

Войцех В.О.

Аспірант,

Ukrainian American Concordia University

ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА БІЗНЕС- СЕРЕДОВИЩЕ

Інфекційні захворювання є однією з головних причин смерті, що спричиняє від чверті до однієї третини смертності в усьому світі. Незважаючи на значні зміни у фармацевтичній промисловості, поширення інфекційних захворювань зростає через глобалізацію, збільшення подорожей і торгівлі, урбанізацію, густонаселені міста, зміни в поведінці людей, відродження патогенів і неправильне використання антибіотиків (Verikios, 2020). Недавній спалах вірусу Covid-19 показує, що інфекційні захворювання легко поширюються завдяки відкритій економіці та легко загрожують економічній стабільності націй. Попередні інфекції, такі як чорна смерть, SARS, грип H1N1 і свинячий грип, спричинили схожий економічний вплив у всьому світі. У світлі далекосяжного впливу COVID-19 на всі сфери життя, а особливо на економіку та бізнес-сектор, метою цього дослідження було дослідити вплив пандемії на масштаби діяльності та доходи малого бізнесу в галузях промисловості, а також те, якою мірою було внесено коригування або зміни в бізнес-діяльність, щоб впоратися з новими викликами цього періоду.

Пандемія коронавірусу підкреслила дисфункцію капіталізму, яка, як вважається, частково базується на тому, що пріоритет надається прибутку, а не потребам людей. Фармацевтичні компанії давно б почали розробляти вакцину від коронавірусу, якби суспільство не було капіталістичним. Можна було почати пошуки вакцини проти коронавірусу та методів лікування вже давно, щоб можна було певною мірою запобігти останньому спалаху коронавірусу. Але фармацевтичні компанії не почали це дослідження, оскільки лікування не здавалося достатньо прибутковим (Henderson, 2020). Натомість ми дочекалися наслідків пандемії і як засіб для боротьби було використано уникання масових скупчень та робота з дому, де це можливо.

Економічні наслідки

Спалах пандемії COVID-19 змусив 43% підприємств тимчасово призупинити свою діяльність, що призвело до безпрецедентного збою в торгівлі в більшості галузей промисловості (PNAS, 2020). Роздрібні продавці та бренди зіткнулися з багатьма короткостроковими проблемами, такими як ті, що стосуються охорони здоров'я та безпеки, ланцюга постачання, робочої сили, грошових потоків, споживчого попиту, продажів і маркетингу.

Деякі країни вирішили підтримати бізнес, щоб допомогти йому зберегти робочу силу, але інші з меншою фінансовою спроможністю не можуть зробити те саме. Країни також безпосередньо підтримували своїх громадян різними способами. Існує величезна кількість цікавої інформації, яку дослідники можуть зібрати, щоб визначити найкращі підходи щодо того, коли та чи станеться велика катастрофа в майбутньому. Розглянемо нижче три основних приклади відповіді керівництва країни на останню пандемію.

Корея поєднує в собі низку характеристик, які сприяють ефективній відповіді, наприклад, традиція носити маски для обличчя, щоб запобігти поширенню застуди та інших захворювань. Законодавство вже створило всеохоплюючу основу для боротьби з інфекційними захворюваннями та координації відповідних заходів уряду та нижчого рівня, зокрема щодо того, як розподіляти ресурси та збирати дані. Також було розроблено додаток, що оповіщав про гарячі точки інфекції та місцеві випадки, що допомогло людям уникати таких місць. Додатково використовували мобільний додаток для підтримки тестування та відстеження контактів хворого, він сповіщав користувачів про будь-якого пацієнта з діагнозом Covid-19 у радіусі 100 метрів разом із датою діагнозу, національністю, віком, статтю та попереднім місцем розташування пацієнта (Huang Y, 2020). Плани Південної Кореї не поклалися на національний карантин, і школи в основному залишалися відкритими, хоча було застосовано соціальне дистанціювання. Країна зробила висновки після епідемії 2015-го року і в березні 2020-го року вона мала найвищий відсоток протестованого населення у світі (Adler, 2022).

Великобританія зі свого боку не поспішала вводити жорсткі міри і на початку пандемії сподівалась на здобуття колективного імунітету людьми. Однак після стрімкого зростання випадків в Італії та Іспанії ввела рішучіші заборони такі як локдаун, закриття шкіл та розважальних центрів. Схожа політика була використана і у Франції. Жорсткі міри були введені лише після того як кількість випадків почала стрімко зростати (Chen, 2021). В Південній Кореї носіння масок вважалось нормою з 2015-го року, що разом з використанням сучасних технологій дало змогу швидко

контролювати кількість випадків. В той час як в Європі реакція послідувала лише як наслідок стрімкого зростання поширення вірусу.

Останньою розглянемо Швецію, яка виділяється порівняно з іншими країнами Європи. Ця країна не запроваджувала жорстких мір для боротьби з пандемією а натомість користувалась лише рекомендаціями для населення, такими як обмеження соціальної дистанції, віддалена робота, обмежити подорожі в межах країни та самоізолюватися у випадку симптомів хвороби. Захисники такого підходу стверджували, що вірус це марафон а не спринт і що такі міри дадуть результат у майбутньому і що не потрібно обмежувати права і свободи жителів (PreventionWeb, 2022). Дійсно, відсоток смертності у Швеції виявився одним з найменших у Європі згідно статистичних даних, менший він був лише у сусідньої Норвегії, однак ця країна застосовувала жорсткіші міри для боротьби з вірусом (Eurostat, 2023). В Швеції населення має рекордно високу довіру до влади і саме це пояснюють як причину чому країні вдалося впоратися з вірусом без запровадження жорстких мір. Жителі самі обмежували коло спілкування, зменшували кількість поїздок, уникали публічного транспорту та скупчень людей. Понад 70% учасників дослідження в обох країнах пишалися тим, як вони впоралися з ситуацією. (Helsingen et al., 2020).

Covid-19 серйозно вплинув на глобальні ланцюжки створення вартості по всьому світу, особливо на сільськогосподарські та промислові форми за останні 30 років (Barrientos, 2019). Пандемія спричинила серйозний дефіцит поставок товарів, вироблених у Китаї, особливо дефіцит медичних товарів вплинув на стан здоров'я багатьох країн.

Через зростання націоналізму та протекціонізму задля промислової незалежності, понад 80 країн в квітні 2020-го року запровадили заборону на експорт, що призвело до дефіциту медичних товарів, таких як фармацевтичні препарати, засоби індивідуального захисту та інші медичні вироби (WTO, 2020). У результаті посилювався тиск на внутрішні ланцюжки створення вартості, і виникло явище деглобалізації.

В той же час позитивним впливом COVID-19 на економіку країн третього світу стало зростання цифровізації. Зі зростанням загрози передачі інфекції через фізичний контакт набув популярності віртуальний простір транзакцій (Huang Y et al., 2020). З онлайн-транзакціями та цифровими платформами для роботи є можливість розробити централізовану базу даних, яка може служити економічним активом. Успішна зміна бізнес-моделей, особливо неключових фірм, включала адаптацію продуктів і послуг для нових клієнтів і надання більш доступних пропозицій, наприклад, пропонуючи онлайн-платформи або хостинг веб-сервісів, орієнтованих на інші підприємства (Manolova et al. 2020).

У зв'язку з цією глобальною кризою у сфері охорони здоров'я та щоб уникнути зупинки економічної діяльності, використання деяких технологій, які не вважалися важливими малими підприємствами, стало вирішальним, щоб уникнути повної зупинки глобальної економіки (Ting et al., 2020). Відтоді багато компаній будь-якого розміру впровадили такі технології, як віртуальні зустрічі Zoom, використання хмарних технологій, віддалена робота, онлайн магазини та інші онлайн методи (Ting et al., 2020; Webster, 2020). Ці технології стали однією зі стратегій виживання під час блокування громад різними рівнями влади, щоб стримати

поширення пандемії COVID-19 і забезпечити дистанційне керування операціями та проектами, або для проведення ділових зустрічей без фізичного контакту між співробітниками. Підприємствам, які влада визначила як необхідні для продовження господарської діяльності, було дозволено продовжувати свою діяльність із обмеженнями, такими як дотримання дистанції між працівниками, робота позмінно, обов'язкова вакцинація, тощо. З іншого боку, епідемія та пов'язане з цим обмеження прискорили та посилили вплив технологій на бізнес-моделі деяких організацій. Багато малих підприємств також змогли використовувати нові методи для адаптації та імпровізації своїх бізнес-моделей, такі як ведення бізнесу онлайн та використання безконтактної доставки. Вони сприймаються як важливий драйвер зростання в економіці та в постійно мінливому економічному середовищі, їхні переваги виражаються в гнучкості, швидкому реагуванні, адаптивності до змін ринку та швидкому прийнятті рішень (OECD, 2018).

Цікаво, що 1,8% малих підприємств повідомили, на відміну від більшості, що пандемія мала великий позитивний ефект. (Statista, 2022) Наслідки відчули в усіх галузях, причому одні постраждали більше, ніж інші. Аналіз на галузевому рівні показує, що сектори розміщення та харчування, мистецтва та розваг, освітніх послуг і транспорту опинилися серед секторів, які найбільше постраждали, тоді як професійні послуги, страхування, фінансові послуги мали менші втрати. Серед найменш постраждалих державний і будівельний сектори (CBIZ, 2020).

Також більшість малих підприємств змушені були звільнити принаймні одного працівника через пандемію, згідно з даними Zen Business (2020). Втрата прибутку змусила

підприємства вжити рішучих заходів, щоб скоротити витрати, щоб вони могли продовжувати працювати, і це включало скорочення персоналу.

Згідно з опитуванням, 27,4% малих підприємств звільнили 2-5 співробітників, а 14% звільнили більше 11. Лише близько чверті малих і середніх підприємств не повідомили про звільнення через пандемію. Пандемія призвела до впровадження віддаленої роботи в усьому бізнесі, і багато малих підприємств почали визнавати переваги віддаленої роботи. Віддалена робота може зрости в малому бізнесі на 16,5% (Zen Business, 2020). Також відомо, що 85% малих підприємств у США скористалися перевагами державної допомоги для бізнесу. Тисячі малих підприємств по всьому світу не змогли б подолати пандемію без допомоги державних служб.

Висновки

Таким чином, Covid-19 вимагає глобальної перспективи розвитку, а не міжнародної парадигми розвитку, оскільки глобальна перспектива розвитку може ефективно протистояти викликам. Вона надає пріоритет співпраці на глобальному рівні, а не зосередженню на національних і державних проблемах, оскільки проблеми країн вимагають далекоглядного підходу. Порівняли підходи керівництва різних країн під час пандемії, які рішення приймалися та які результати це принесло. Країни, що мали схожі проблеми у минулому як Південна Корея виявились краще підготовлені до таких викликів ніж країни Заходу. Також варто відмітити Швецію, яка показала як населення може самостійно дотримуватися рекомендацій влади.

Сектори розміщення та харчування, мистецтва та розваг, освітніх послуг і постраждали найбільше від пандемії, в той

час як будівельний та державний сектори зазнали найменших втрат. Міжнародний туризм значно постраждав за час пандемії, однак зараз обмеження скасовані і він починає відновлюватися. Наразі бракує досліджень щодо того, як кризи можуть змінити різні галузі та як вони адаптуються до змін за допомогою інноваційних технологій. Малі підприємства зазнали найвідчутнішого впливу і багато з них втратили прибутки та були вимушені звільнити працівників. В той же час пандемія дала поштовх для розвитку хмарних технологій, безконтактних рішень та віддаленої роботи.

Список використаних джерел:

1. Verikios G. (2020) *The dynamic effects of infectious disease outbreaks: the case of pandemic influenza and human coronavirus*. Socio Econ Plann Sci. 71:100898. doi: 10.1016/j.seps.2020.100898
2. Henderson R. (2020). *Reimagining capitalism in the shadow of the pandemic*. Harvard Business Review. Available online at: <https://hbr.org/2020/07/reimagining-capitalism-in-the-shadow-of-the-pandemic>
3. Barrientos S. (2019). *Gender and Work in Global Value Chains: Capturing the Gains?* Cambridge: Cambridge University Press
4. Huang Y, Sun M, Sui Y. (2020). *How digital contact tracing slowed Covid-19 in East Asia*. Harvard Business Review. Available online at: <https://hbr.org/2020/04/how-digital-contact-tracing-slowed-covid-19-in-east-asia> (accessed September 18, 2020).
5. Manolova, T., Candida G., Edelman L., Elam A. (2020). *Pivoting to Stay the Course: How Women Entrepreneurs Take Advantage of Opportunities Created by the COVID-19 Pandemic*. International Small Business Journal 38 (6): 481–91.

6. PNAS (2020). *The impact of COVID-19 on small business outcomes and expectations* <https://www.pnas.org/doi/10.1073/pnas.20069911117>

7. WTO (2020). *Export Controls and Export Bans over the Course of the Covid-19 Pandemic*. https://www.wto.org/english/tratop_e/covid19_e/bdi_covid19_e.pdf

8. Chen Haiqian et al, (2021). *Response to the COVID-19 Pandemic: Comparison of Strategies in Six Countries*. URL: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpubh.2021.708496/full#B14>

9. Ting D. S. W., Carin L., Dzau V., Wong T. Y. (2020). *Digital technology and COVID-19*. *Nature Medicine*, 26(04), 459–461.

10. Webster P. (2020). *Virtual health care in the era of COVID-19*. *The Lancet*, 395(10231), 1180–1181.

11. PreventionWeb (2022). *Did Sweden’s controversial strategy pay off? In many ways it did – but it let the elderly down*. URL: <https://www.preventionweb.net/news/did-swedens-controversial-covid-strategy-pay-many-ways-it-did-it-let-elderly-down>

12. Eurostat (2023). *Excess mortality – statistics*. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Excess_mortality_-_statistics

13. Helsingen M. Lise, et al(2020). *The COVID-19 pandemic in Norway and Sweden – threats, trust, and impact on daily life: a comparative survey*. URL: <https://link.springer.com/article/10.1186/s12889-020-09615-3>

14. Zen Business (2020). *Small business statistics during COVID-19*. URL: <https://www.zenbusiness.com/blog/small-business-statistics-during-covid-19/>

15. Statista (2022). “COVID-19 Impact on Small Businesses in the U.S. as of April 2022.” *Statista*, 30 Sept. 2022, www.statista.com/statistics/1220920/us-covid-19-impact-small-businesses.

СЕКЦІЯ 9.

ЕКОНОМІКА Й УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Романенко Є.О.

доктор наук з державного управління, професор,
Заслужений юрист України,
полковник,
*Генеральний штаб Збройних Сил України,
м. Київ, Україна*

Жукова І.В.

кандидат наук з державного управління, доцент,
Лауреат премії Президента України для молодих вчених,
директор,
*Видавнича група «Наукові перспективи»,
м. Київ, Україна*

ІНФЛЯЦІЯ І ДАЛІ СПОВІЛЬНЮВАТИМЕТЬСЯ, А ЕКОНОМІКА ВІДНОВЛЮВАТИМЕТЬСЯ

В Україні йде війна, в якій українська нація веде небачену у 21-му сторіччі битву за своє існування. Російське вторгнення в Україну 2022 року - відкритий воєнний напад Росії на Україну, розпочатий 24 лютого 2022 року. Частина російсько-української війни, розв'язаної Росією 2014 року, участь у якій РФ намагалася заперечувати. Росія

заперечує, що веде проти України загарбницьку війну на її території та називає це «спеціальною операцією». Москва, попри численні докази, також заперечує свої атаки на цивільних в Україні. В умовах повномасштабної збройної агресії РФ проти України продовжується потужне відродження Української нації. [1]

В 2022 році в Україні інфляція зросла до 26,6% із 10% 2021 року, а базова інфляція - до 22,6% із 7,9%.

Споживчі ціни в Україні в липні 2023 року знизилися на 0,6% після зростання на 0,8% у червні, 0,5% у травні та 0,2% у квітні, повідомила Державна служба статистики (Держстат) у середу.

Водночас у липні-2022 було зафіксовано інфляцію 0,7%, тому в річному вимірі за підсумками липня-2023 вона знизилася до 11,3% із 12,8% за підсумками червня, 15,3% за підсумками травня і 17,9% - за підсумками квітня.

Крім того, Держстат у липні зафіксував базову інфляцію на нульовому рівні після дефляції 0,1% у червні та інфляції 0,3% у травні й 0,5% у квітні.

З урахуванням того, що в липні-2022 базова інфляція становила 1,2%, у річному вимірі за підсумками липня-2023 вона також знизилася до 12,3% з 13,7% за підсумками червня, 15,6% - за підсумками травня і 16,9% - за підсумками квітня.

Як повідомлялося, наприкінці липня Нацбанк України знову поліпшив прогноз інфляції на цей рік із 14,8% до 10,6%. [2]

Національний банк України опублікував аналіз інфляції у поточному Інфляційному звіті (липень 2023 року), який ґрунтується на наявних даних на дату його підготовки, тому період аналізу для окремих індикаторів може бути різним. [3] Підходи до виконання пріоритетних функцій НБУ, завдання

та принципи реалізації монетарної політики зазнали вимушених змін, що було закріплено Основними засадами грошово-кредитної політики на період воєнного стану.[4]

За аналізом НБУ інфляція знижувалася швидше, ніж прогнозувалося, через вплив чинників пропозиції. Вона і надалі сповільнюватиметься, попри виклики війни. У II кварталі 2023 року сповільнення інфляції тривало (до 12.8% р/р у червні). Фактичні темпи зростання цін були нижчими за квітневий прогноз НБУ, передусім унаслідок достатньої пропозиції харчових продуктів та пального, стабільної ситуації в енергетиці. Інфляцію також стримували ефекти від зміцнення готівкового курсу гривні та мораторій на підвищення тарифів на окремі послуги ЖКГ. Ці чинники переважили ефекти від вищих витрат бізнесу, понесених унаслідок війни, та підвищення тарифів на електроенергію для населення. Руйнування Каховської ГЕС поки не мало суттєвого впливу на інфляцію. Однак, за оцінками НБУ, цей теракт усе-таки матиме незначний вплив на споживчі ціни в поточному році передусім через ускладнення діяльності низки підприємств регіону та часткову втрату врожаїв (детальніше – у вставці "Наслідки руйнування Каховської ГЕС" на стор. 21).

Пропозиція с/г продукції залишалася достатньою для забезпечення внутрішніх потреб, попри низькі торішні урожаї та наслідки руйнування Каховської ГЕС. Крім того, тривало зниження світових цін на ці товари, а експортні ціни на українське збіжжя та іншу с/г продукцію були ще нижчими через логістичні труднощі та високі ризики, зокрема через перебої в роботі "зернового коридору". Додатковим чинником стала невизначеність, пов'язана з обмеженням транзиту продовольства через сусідні країни ЄС. У результаті знижувалися ціни на борошно та крупи, а подорожчання

молочних продуктів та соняшникової олії сповільнилося. У результаті повільніше зростав індекс цін на сирі продукти харчування (18.2% р/р у червні). Це обмежувало зростання цін і на оброблені продукти харчування (14.7% р/р).

Водночас високими темпами дорожчали овочі борщового набору (зокрема капуста, цибуля, морква) внаслідок більш раннього, ніж зазвичай, вичерпання торішніх запасів та пропозиції раннього урожаю в Україні. Швидше дорожчало м'ясо внаслідок недостатньої внутрішньої пропозиції та слабого імпорту на тлі підвищення світових цін. Зберігалися високі темпи подорожчання яєць через ефекти бази порівняння та збільшення експорту.

Ці чинники, а також ефекти від подорожчання палива в другому півріччі стримуватимуть падіння продовольчої інфляції в цьому році. Обмежена пропозиція овочів і фруктів із південних регіонів підтримуватиме інфляцію сирих продуктів на двознаковому рівні до наступного врожаю. Після очікуваного зниження безпекових ризиків продовольча інфляція сповільниться завдяки відновленню виробництва на постраждалих від війни територіях, а також збільшенню врожайів в інших областях. Вагомим чинником буде й очікуване на прогнозованому горизонті зниження світових цін на продовольство та енергоносії. Із надходженням на ринок нової продукції у 2024 році інфляція сирих продуктів знизиться до однознакового рівня. У 2025 році вона знизиться приблизно до 3% за умови, що не буде нових шоків пропозиції. Лише повернення мігрантів і відновлення споживчого попиту стримуватиме інфляцію сирих продуктів від суттєвішого зниження.

Значні запаси, зниження світових цін на нафту, посилення конкуренції на роздрібному ринку та висока база

порівняння зумовили падіння ціни на пальне (на 20.3% р/р у червні). Проте у III кварталі зростання цін відновиться внаслідок повернення довоєнного рівня оподаткування пального, що додасть приблизно 0.7 в. п. прямого внеску в зміну ІСЦ у 2023 році. Крім того, це чинитиме непрямий вплив на інфляцію через перенесення вартості пального на ціни інших товарів та послуг, зокрема транспортних. З наступного року ціни на пальне стабілізуються завдяки поступовому зниженню світових цін на нафту.

Важливим чинником стримування інфляції залишався мораторій на підвищення тарифів на окремі послуги ЖКГ, зокрема газ, гарячу воду та опалення. Тарифи на електроенергію для домогосподарств у червні підвищилися дещо більше, ніж очікував НБУ, однак це не завадило подальшому зниженню адміністративної інфляції. Річні темпи зростання адміністративно регульованих цін знизилися до 12.5%. Через зменшення тиску з боку виробничих витрат і стриманий попит сповільнилося зростання вартості алкогольних напоїв, ліків, хліба, транспортних послуг. Темпи подорожчання тютюнових виробів зменшилися, що відображало вплив курсового чинника та, ймовірно, тиск з боку тіньової пропозиції.

На прогнозованому горизонті адміністративна інфляція залишатиметься високою. У 2024 році вона зросте до 15% насамперед через подальше подорожчання тютюнової продукції (внаслідок підвищення акцизів) та окремих послуг ЖКГ. У 2025 році адміністративна інфляція пришвидшиться до 19% передусім на тлі завершення дії мораторію на підвищення тарифів на газ, гарячу воду та теплопостачання та об'єктивної необхідності їхнього підвищення. З огляду на високу соціальну значущість цього питання очікується, що

підвищення тарифів буде поетапним і триватиме впродовж кількох років разом із розширенням соціальної підтримки

Фундаментальний інфляційний тиск очікувано послаблювався і надалі знижуватиметься завдяки жорстким монетарним умовам та зменшенню безпекових ризиків. Зростання базового ІСЦ сповільнилося до 13.7% р/р у червні 2023 року. Це відображало передусім поліпшення інфляційних⁵ та курсових очікувань. Цьому сприяло стале зниження інфляції в попередні місяці, зміцнення готівкового курсу гривні, у тому числі завдяки вжитим НБУ заходам, розбудова каналів постачання, зменшення тиску з боку витрат в умовах стійкої енергетичної ситуації, збереження незмінних тарифів на газ та опалення. Ще одним джерелом оптимістичних настроїв була відмова від монетизації дефіциту бюджету у 2023 році.

Завдяки сприятливій ситуації на валютному ринку та поліпшенню очікувань повільніше порівняно з попередніми кварталами зростали ціни на товари особистого догляду, одяг та взуття, електроніку, іграшки, меблі, побутову техніку, товари для дому, автомобілі, імпорتنі продукти харчування. Ці самі чинники на тлі ефектів бази порівняння гальмували подорожчання медичних, ветеринарних та спортивних послуг, оренди, послуг з установами вікон, закладів громадського харчування та обслуговування автомобілів. У результаті діапазон оцінок основного інфляційного тренду звужився, однак все ще залишається широким і нижче офіційного показника базової інфляції (графік 2.1.1).

Підтримував високі темпи інфляції нерівномірно розподілений за товарами та послугами споживчий попит. Наприклад, пришвидшилося подорожчання послуг салонів краси та готелів, ймовірно, під впливом подальшого

відновлення попиту на тлі обмеженої пропозиції. Зберігалися й значні регіональні диспропорції в темпах зростання цін. У прифронтових областях ціни зростали порівняно швидше внаслідок вищих безпекових ризиків та ускладненої логістики, а в Херсонській області – ще й через наслідки підриву Каховської ГЕС. В окремих західних регіонах та столиці інфляція була вищою внаслідок вищого попиту, в тому числі на тлі більшої концентрації ВПО.

Незважаючи на збереження значних безпекових ризиків, у поточному році інфляція знизиться майже до 10%, а базова – опуститься нижче 9% під впливом жорстких монетарних умов, послаблення світового цінового тиску та слабого внутрішнього попиту. Це узгоджується з результатами опитувань щодо ділових очікувань підприємств у II кварталі 2023 року. Зокрема послабився вплив на формування очікувань щодо цін на їхні товари та послуги більшості основних чинників, зокрема "курсу гривні до іноземних валют", "цін на енергоносії", "проблеми з логістикою". Це, серед іншого, стало результатом високої адаптивності українського бізнесу до складних умов. Натомість підвищилися оцінки впливу чинників "ціни на сировину та матеріали" та "вартість трудових ресурсів". Ці чинники підтримують високі темпи зростання цін на окремі товари та послуги, а також будуть вагомим проінфляційним джерелом на прогнозному горизонті. Диспропорції на ринку праці зумовлюватимуть посилення фундаментального тиску, за який безпосередньо відповідальна монетарна політика.

Очікуване зменшення безпекових ризиків із середини наступного року сприятиме зниженню інфляційних очікувань та подальшому згасанню проінфляційного ефекту шоків пропозиції. Відновлення оптимальних логістичних зв'язків та

виробничих потужностей зумовить зменшення витрат бізнесу та зростання пропозиції (зокрема за рахунок вищих урожаїв). Це послаблюватиме інфляційний тиск навіть в умовах зростання економіки. Споживчий попит відновлюватиметься поступово (детальніше – в розділі "Попит та випуск" на стор. 18), що також стримуватиме зростання цін. Відповідно загальна та базова інфляція надалі знижуватимуться, хоча у 2024 році залишатимуться значними через вторинні ефекти шоків пропозиції, пов'язаних з війною. Крім того, інфляцію стимулюватимуть фундаментальні чинники, пов'язані з відновленням економіки та підвищенням внутрішнього попиту. Водночас таке відновлення буде нерівномірним за секторами через структурні зміни, що тиснутиме на окремі компоненти інфляції. Зокрема посиляться інфляційний тиск з боку окремих послуг: ремонтів житла, туристичних подорожей, транспортних перевезень тощо. Однак збереження жорстких монетарних умов на тлі від'ємного розриву ВВП дасть змогу знизити базову інфляцію до майже 3% у 2025 році та повернути загальну інфляцію до цільового діапазону.[3]

Висновки. Споживча інфляція стрімко знижувалася. Цьому сприяли достатня пропозиція продовольства та пального, стабільна ситуація в енергетиці, а також заходи НБУ з підвищення привабливості гривні та зниження тиску на готівковому валютному ринку. Інфляція надалі знижуватиметься під впливом дії жорстких монетарних умов, стриманого відновлення попиту та сповільнення світової інфляції. Дезінфляційні процеси пришвидшаться після зниження безпекових ризиків, оптимізації логістики та збільшення врожаїв. Інфляційний тиск у наступні роки зберігатиметься через значні витрати бізнесу, спричинені

війною, потребу коригування адміністративних цін і тарифів, а також нерівномірне відновлення споживчого попиту.

Список використаних джерел:

1. Романенко Є.О. Російська федерація є державою-терористом //Moderní aspekty vědy: XXVII. Díl mezinárodní kolektivní monografie / Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2023. - str.10-22.

2. Інфляція в Україні в річному вимірі впала до 11,3% після дефляції 0,6% у липні – Держстат <https://interfax.com.ua/news/economic/927812.html>

3. Національний банк України. Інфляційний звіт. Липень 2023 року <https://bank.gov.ua/ua/news/all/inflyatsiyniy-zvit-lipen-2023-roku>

4. Основні засади грошово-кредитної політики на період воєнного стану. Схвалено рішенням Ради Національного банку України від 15 квітня 2022 року. <https://bank.gov.ua/ua/news/all/osnovni-zasadi-groshovo-kreditnoyi-politiki-na-period-voennogo-stanu>

Kukhtin Yu.

postgraduate student of the department of economics and business
*State Biotechnological University
Kharkiv, Ukraine*

ON THE ISSUES OF ASSESSMENT OF THE EFFICIENCY OF LAND RESOURCES MANAGEMENT IN UTC

At the current stage, the main problems of land management lie in the area of public administration reform, namely, in the processes of decentralization, which have not yet been completed and have more questions than answers, since in essence a new entity has appeared in public administration - the United territorial community (hereinafter referred to as UTC). Therefore, the issues of assessing the effectiveness of management in the newly created UTCs, in particular regarding the management of land resources, remain relevant.

Kharkiv region joined the decentralization reform rather late: only six years after its introduction, namely in 2020, UTC were formed and elections of people's deputies to local councils were held at the end of 2020 and in 2021. Therefore, the issue of summarizing and evaluating the effectiveness of land resource management in the region is now extremely relevant for scientific research.

The management of land resources in the UTC is related to differences in historical, social and economic conditions. The functional system of land resource management in a particular region differs from others, but it is based on a typical model of the management structure in the field of land resource use and protection, taking into account a system of certain criteria and

indicators. The systematic approach makes it possible to better understand what is needed to achieve effective management of land resources and helps to find out how to achieve it [1, p. 143-146]. In addition, a number of reasons hinder the quantitative assessment of management effectiveness: there is a problem of assessing results that cannot be reduced to a single measure; it is difficult to attribute the obtained results to a specific subject or type of management [2, с. 91].

Usually, a number of economic indicators are used to assess the effectiveness of management, which show the results of economic activity, and therefore also show the result of management: profit or loss, saving resources, efficiency of land use. However, in our opinion, the effectiveness of land management cannot be limited to the analysis of economic indicators. This applies even more to UTC, so we have developed a concept of effective management of land resources to assess the effectiveness of management, which should consist of several subsystems forming a modern management system, namely: financial and economic, social, organizational and informational subsystems. In each of the subsystems, a number of indicators should be selected that would comprehensively and objectively characterize the management of land resources (effective or ineffective) in UTC.

For the analysis, we used the data of the government authorities of the Zmiiv UTC, namely the Zmiiv City Council. The assessment of the financial and economic subsystem (Table 1) showed that the land resources of the Zmiiv City Council are used intensively, and the production of gross products in comparative prices of 2010 has increased, which confirms the economic efficiency of land resource management.

Table 1.

Indicators of evaluating the effectiveness of land resource management of the Zmiiv City Council

Indicator	2021 year	2022 year
Financial and economic subsystem indicators / Показники фінансово-економічної підсистеми		
The degree of economic use of land	0,543	0,543
Plowing level	0,741	0,741
Specific gravity of intensive crops	0,523	0,523
Production of gross products in comparative prices of 2010 per 100 ha land	214,7	275,2
Profitability of the main products:	x	x
cereals and pulses	32,2	24,8
sunflower	12,4	7,6
meat	-850	-420
Social subsystem indicators / Показники соціальної підсистеми		
The coefficient of the level of qualification of employees	1,0	1,0
Staff turnover rate	0,18	1,0
Passive staff turnover	0	0
Cohesion coefficient of the team of the land department	0,76	0,89
Coefficient of team integration	n/a	n/a
Staff stability coefficient	0,23	0,93
Organizational subsystem indicators / Показники організаційної підсистеми		
Centralization coefficient of management functions	0,87	0,63
Formalization coefficient	0,46	0,37
Indicator of hierarchical management structure	3	3
The coefficient of job connections that require attention from the manager	13973,7	-
The specific weight of the administrative personnel of the enterprise	28,0	27,4
Average number of employees per functional unit	9	9

Information subsystem indicators / Показники інформаційної підсистеми		
Coefficient of efficiency of passing information	0,87	0,89
Coefficient of completeness of information when making management decisions	0,77	0,76
The coefficient of filtering (distribution) of information at different levels of management	0,33	0,49

n/a - it is impossible to determine, because there was no such employee and the calculation algorithm results in division by zero.

The study of the social subsystem showed that now in the Zmiiv City Council there is a constant tendency to improve the results of the team's work, during the full-scale invasion there was greater cohesion of personnel, higher conscientiousness in the implementation of decisions, understanding of the general goal and goals of management.

As a result of the evaluation of the organizational subsystem, it was found that the management structure of the Zmiiv City Council consists of three levels that optimally interact with each other and achieve consistency in making management decisions. There is a high ratio of job connections that require attention from the department head. The management structure is quite centralized, but there is a process of expanding the independence of department heads.

The information subsystem of management is extremely important and, in our opinion, there is always an opportunity to improve the information component of decision-making. In the department of land relations and land management of the Zmiiv City Council, information support is at a sufficient level. The tasks of the department of land relations and land management include providing people's deputies with reliable information for them to make informed decisions. Therefore, within the framework of the

land resources management information system, we have proposed:

- to ensure obtaining complete and comprehensive information about land plots for the maintenance of the state land cadastre;
- to regulate the use of territories by creating and implementing urban planning documentation;
- carry out measures for the actual survey of land plots and, on the basis of this data, planning the use and protection of lands with the aim of determining the long-term or short-term perspective of their rational use.;
- within the limits of the local budget - to improve the technical means of processing, accumulating, storing, protecting and transmitting information.

Work in these areas is already being conducted: the Zmiiv City Council is carrying out a large amount of work on data clarification and improvement of the management information subsystem. Further research by us will be aimed at the development and testing of a comprehensive indicator of management efficiency assessment, taking into account both economic and social, organizational and informational subsystems.

In our opinion, the effectiveness of land resource management in UTC should be evaluated not only by economic parameters, but also cover other areas, in particular, social, organizational and information management subsystems. Only with such an approach is it possible to form a comprehensive picture of the quality of management in the regions. To confirm this thesis, we conducted an assessment of the specified subsystems in the administrative bodies of the Zmiiv city territorial community.

References:

1. Movchan T.V. (2009) Systema pokaznykiv otsinky upravlinnia v haluzi vykorystannia ta okhorony zemelnykh resursiv [System of management evaluation indicators in the field of use and protection of land resources]. *Visnyk ahrarnoi nauky Prychornomia*. Vol. 4 (51). p. 143–147.

2. Dolishnia T.I. & Dolishnii B.S. (2012) Osoblyvosti metodiv otsinky efektyvnosti upravlinnia diialnistiu pidpriemstva [Peculiarities of methods of assessing the effectiveness of enterprise management]. *Naukovi visti pryvatnoho vyshchoho navchalnoho zakladu «Halytska akademiia»*. Ivano-Frankivsk, №1(20). p. 90-95.

Бутко Б.О.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародної економіки,
*Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна*

МОНІТОРИНГ СУЧАСНОГО СТАНУ РИНКУ НАНОТЕХНОЛОГІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ

Центральне місце серед різноманітних технологій, що формують шостий технологічний уклад, посідають нанотехнології [1]. Нанотехнології – це галузь фундаментальної і прикладної науки та техніки, що має справу із теоретичним обґрунтуванням, практичною апробацією, технологією виробництва продукції з визначеною атомною структурою шляхом контрольованого маніпулювання окремими атомами і молекулами.

Нанотехнології застосовуються у такій сферах: лікарські препарати, тонкоплівкові і гетероструктурні компоненти мікроелектроніки і оптоелектроніки, негорючі нанокompозити на полімерній основі, нанопористі матеріали, інтегровані мікроелектромеханічні пристрої, магнітом'які та магнітотверді матеріали, паливні елементи, електричні акумулятори, біосумісні тканини для трансплантації, нанокристалічні й аморфні матеріали [2].

Міжнародний ринок нанотехнологій, як один із сегментів світового ринку високотехнологічної продукції, розвивається швидкими темпами. Розвиток цього напрямку є пріоритетом економічної політики країн-лідерів світової економіки та закономірним результатом еволюції глобальної економічної системи, підставою та імпульсом

технологічної революції. Застосування нанотехнологій у різних галузях, міжгалузевих і територіальних комплексах, функціонування сферах, що їх обслуговують (фінансовій, інформаційній та ін.), сегментах відповідних ринків економічної системи дає синергетичні і кумулятивні ефекти, стимулюючи процеси переходу людства на якісно вищий рівень розвитку.

Понад шістдесят країн протягом 2000-2020 рр. розробили власні нанотехнологічні програми. Цей процес розпочався зі створення у США Національної нанотехнологічної ініціативи. У цей же час програму в сфері нанотехнологій прийняли у Швеції. Справжній вибух національних нанотехнологічних програм відбувся, коли відразу за цими країнами, дванадцять країн ухвалили ті чи інші національні програми. У 2009 році Кабінетом Міністрів України затверджена Державна цільова науково-технічна програма «Нанотехнології та наноматеріали» на 2010-2014 роки [3].

У 2013 році світовий ринок нанотехнологічної продукції оцінювався у 22,9 млрд доларів США. У 2014 році він зріс приблизно до 26 млрд доларів. Глобальний ринок нанотехнологій у 2021 році досяг 90,5 млрд доларів порівняно з 39,2 млрд доларів у 2016 році. У 2016-2021 рр. сукупний середньорічний темп зростання спостерігався на рівні 18,2% [4].

У 2016 році світовий ринок нанотехнологій продемонстрував вражаюче зростання внаслідок збільшення фінансування на НДДКР державного та приватного секторів, посилення партнерства та укладення стратегічних альянсів, збільшення попиту на менші та потужніші пристрої за доступними цінами. У даний час охорона здоров'я є однією з галузей, в яких нанотехнології зробили великий прорив у

діагностиці та лікуванні хронічних захворювань. Важливі події відбуваються і в інших сферах, таких як електроніка, сільське господарство та енергетика. Впродовж останніх 10 років уряди в усьому світі інвестували більше 67,5 млрд доларів США на фінансування нанотехнологій [4].

Глобальний ринок нанотехнологій має зрости за період 2021-2026 років з 5,2 мільярда доларів США у 2021 році до 23,6 мільярда доларів США до 2026 року при середньорічному темпі зростання (CAGR) 35,5% [5].

Загалом динамічний розвиток нанотехнологій притаманний сьогодні багатьом країнам світу і прогнози подальшого їх розвитку в світовій економіці достатньо оптимістичні (табл. 1).

Таблиця 1

Ключові показники розвитку нанотехнологій у світі і в США

Світ / США	Кількість зайнятих працівників	Наукові публікації	Патентні заявки	Ринок кінцевої продукції	Фінансування досліджень і розробок (державне + приватне)
1	2	3	4	5	6
2000 (факт)	60000 / 25000	18085 / 5342	1197 / 405	\$30 млрд / \$13 млрд	\$1,2 млрд / \$0,37 млрд
2008 (факт)	400000 / 150000	65000 (15 000)	12776 (3 729)	\$200 млрд / \$80 млрд	\$15 млрд / 3,7 млрд
2000-2010 (середнє зростання)	25%	23%	35%	25%	35%
2015-2020	2000000 / 800000	35%	-	\$4 млрд	-

Сформовано автором за [6].

У сучасній економіці наноіндустріалізація формує: глобальні фінансові потоки та ринки відповідних товарів і послуг; центри досліджень зі створення нанотехнологій і концентрації профільної індустрії; глобальні мережі та вузли комунікацій, інформації та інфраструктури; глобальні інститути та організації для ефективних трансформацій і трансакцій у сфері наноіндустрії.

До першочергових здобутків сфери нанотехнологічної продукції можна віднести: трансформацію технологічної структури виробництва; фундацію технологічного міждисциплінарного базису для спектру сфер застосування, зокрема біомедицини, екології, фармакології та електроніки; уможливлення проведення операцій на атомізованому рівні з можливістю чіткого визначення параметристики опрацьовуваних об'єктів; відкриття перспективи повної міждисциплінарності науки та потужної конвергенції техноструктури виробництва; ініціювання революційних змін у технології загалом.

Список використаних джерел:

1. Фесенко О. М., Ковальчук С. В., Нищик Р. А. Проблеми та перспективи розвитку нанотехнологій в Україні та світі. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2017. № 1. С. 170-179.
2. Матюшенко І. Ю. Нанотехнології в електроніці та інформаційних технологіях. *Бізнес Інформ*. 2012. № 7. С. 32-39.
3. Про затвердження Державної цільової науково-технічної програми «Нанотехнології та наноматеріали» на 2010-2014 роки. Постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2009 р. № 1231. *Офіційний вісник України*. 2009. № 90. С. 30-43.

4. World Economic Forum. Nanotechnology Funding: A Global Perspective: report. Scientifica. edited by T.Harper. URL: https://www.nano.gov/sites/default/files/pub_resource/global_funding_rsl_harper.pdf. (дата звернення: 9.08.2023).

5. Global Nanotechnology Market. Report. Dec 2021. URL: <https://www.bccresearch.com/market-research/nanotechnology/global-nanotechnology-market.html> (дата звернення: 9.08.2023).

6. Roco M. The long view of nanotechnology development: the National Nanotechnology Initiative at 10 years. *Journal of Nanoparticle Research*. 2011. Vol. 13. P. 427–445. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11051-010-0192-z>. (дата звернення: 9.08.2023).

Дмитришин В.С.
кандидат юридичних наук, доцент,
старший науковий співробітник
*Державна наукова установа
«Науково-практичний центр профілактичної
та клінічної медицини» ДУС
м. Київ, Україна*

ТЕХНОЛОГІЇ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ІННОВАЦІЙНІЙ ДЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Всесвітня організація інтелектуальної власності визначає штучний інтелект (далі – ШІ), як галузь інформатики, метою якої є створення машин і систем, що здатні до виконання задач, для яких необхідна виключна присутність людського розуму (творчі та креативні, які неможливо, або вкрай складно алгоритмізувати), при обмеженій присутності людини або й без такої. Наразі для ШІ використовують більш «вузьке» тлумачення, яке трактує його як програму (або сукупність програм) для вирішення певних індивідуальних задач, основними складовими частинами якої є машинне та глибинне навчання [1]. У широкому значенні кінцевий продукт технології ШІ – це система, яка здатна не імітувати, а «думати» самостійно, виходячи з програмування на автономні дії (його також називають «сильний ШІ»).

Технології ШІ зараз широко проникають в усі сфери суспільної діяльності. Не є виключенням й медична галузь. Перше застосування у медицині ШІ було зафіксовано та описано у 1976 р., при використанні комп'ютерного алгоритму для виявлення причин гострого болю в животі [2].

Особливого поширення застосування таких технологій набуло у прогнозуванні моделей захворювань, яскравим прикладом чого є алгоритми на основі МН, розроблені під час пандемії COVID-19.

Наразі, за оцінками фахівців, застосування інформаційних систем у медицині дасть можливість скоротити кількість медичних помилок, пов'язаних з неправильним призначенням медикаментів, у середньому на 70–75 %. До 50 % робочого часу лікаря витрачається на пошук необхідної інформації та ведення документації. Однак головне призначення інформаційного забезпечення пов'язано з підтримкою безпосередньо лікувально-діагностичного процесу. Нині активно використовуються близько чотирьох тисяч лікарських препаратів, між якими мають місце більше двох тисяч взаємодій, що визначають можливість їх спільного застосування. Очевидно, що лікар не в змозі утримувати в голові необхідний обсяг інформації, отже, необхідний активний розвиток систем комп'ютерної підтримки лікарських призначень [3].

Встановлюючи зв'язки між мільярдами зовні не пов'язаних один з одним елементів інформації, системи ШІ в змозі забезпечувати підвищення точності діагностики захворювань, передбачати епідемії та підвищувати продуктивність праці медичного персоналу. У міжнародній практиці, у рамках впровадження інноваційних методів профілактики, лікування та діагностики, особлива увага приділяється процесу вибору необхідної медичної технології. Наприклад, в умовах Національної системи охорони здоров'я Великобританії вибір тієї чи іншої медичної технології визначається на основі наявних доказів її клінічної ефективності та економічної доцільності [4]. Саме застосування

III дозволяє максимально автоматизувати, прискорити та спростити зазначений процес.

Хоча, використання III вже саме по собі є інноваційною діяльністю, проте, основними напрямками інноваційного процесу в системі охорони здоров'я є наступні:

1) Інновацій в управлінський процес – це інноваційні методики, інструменти, заходи щодо удосконалення управління системою охорони здоров'я в цілому та окремими її складовими. В зазначених напрямках III може використовуватись для планування діяльності медичних закладів, раціонального використання їх ресурсів, ведення управлінської документації, тощо.

2) Інновацій в процес організації медичної послуги – це інноваційні підходи до організації медичної послуги (медичної допомоги) в закладах охорони здоров'я та налагодження інформаційно-комунікаційних зв'язків для лікувальних цілей між ними. В цьому контексті, III може використовуватись для:

1. Виявлення та діагностики захворювань. Так моделі машинного навчання можна використовувати для спостереження за життєво важливими показниками пацієнтів, які отримують невідкладну допомогу і попередження клініцистів, якщо певні фактори ризику збільшуються. У той час як медичні пристрої, як-от монітори серця, можуть відстежувати життєво важливі показники, III може збирати дані з цих пристроїв і виявляти більш складні та загрозові стани.

Виробники медичного обладнання активно досліджують та розробляють програми, за допомогою яких III аналізує зображення з комп'ютерної томографії (КТ), для вдосконалення КТ-зображень, а також для лабораторних аналізів

крові, збору даних з вимірювачів артеріального тиску, електрокардіографів та інших пристроїв, навіть вивчення ДНК пацієнтів, щоб підібрати найбільш коректні методи лікування [5].

2. В медичній візуалізації. Дослідження показали, що штучний інтелект на основі штучних нейронних мереж може бути настільки ж ефективним, як і лікарі - рентгенологи, у виявленні ознак раку грудей, а також інших захворювань. Окрім допомоги клініцистам виявляти ранні ознаки захворювання, ШІ також може допомогти зробити вражаючу кількість медичних зображень, які клініцисти мають відстежувати, більш керованими, виявляючи життєво важливі частини історії пацієнта та представляючи їм відповідні зображення.

3. У лабораторній медицині. ШІ можна використовувати для прийняття оперативних рішень, а також для автоматизації або розширення людських робочих процесів. Конкретні програми включають автоматизацію приладів, виявлення помилок, прогнозування, інтерпретацію результатів, використання тестів, геноміку та аналіз зображень [6].

3) Інновацій в медичній допомозі (лікувальний процес) – усі види інноваційного та експериментального лікування, новітніх медичних технологій та нових медичних препаратів. У цій галузі ШІ може використовуватись:

1. Для персоналізації лікування. Зважаючи на те, що різні пацієнти по-різному реагують на ліки й схеми лікування, застосування ШІ для індивідуалізації лікування має величезний потенціал для підвищення ефективності лікування та збільшення тривалості життя пацієнтів. Іноді лікарям досить складно визначити, які чинники повинні вплинути на

вибір лікування. ШІ може автоматизувати цю складну статистичну роботу та допомогти виявити, які характеристики вказують на те, що в пацієнта буде певна реакція на конкретне лікування. Алгоритм може передбачити ймовірну реакцію пацієнта на лікування. Система дізнається це, порівнюючи схожих пацієнтів (їхні симптоми та особливості організму), їхнє лікування та результати. Отримані прогнози результатів дозволяють лікарям скласти правильний план лікування.

2. Індивідуалізація доступу до медичних послуг. Впровадження точної медицини може стати простішою за допомогою віртуальної допомоги штучного інтелекту. Оскільки моделі штучного інтелекту можуть вивчати та зберігати переваги, ШІ має потенціал надавати пацієнтам персоналізовані рекомендації в режимі реального часу цілодобово шляхом надання цілодобового доступу пацієнтів до віртуального помічника зі штучним інтелектом, який міг би відповідати на запитання на основі історії хвороби, уподобань та особистих потреб пацієнта.

3. Застосування ШІ у телемедицині. Телемедицина – це використання цифрових інформаційних і комунікаційних технологій, як-от комп'ютери та мобільні пристрої, для віддаленого доступу та управління медичними послугами [7]. Популярність онлайн-консультацій у наш час значно зросла, особливо під час пандемії. Штучний інтелект створив безліч можливостей для віддаленої перевірки стану пацієнта, імітуючи особисте спілкування між пацієнтами та лікарями: вдалося організувати віддалений зв'язок та скоротити контакти, аби уникнути розповсюдження інфекційної хвороби. Онлайн-консультації, крім зручності, дозволяють пацієнтам зекономити час і спростити доступ до лікарської допомоги, а також уникнути зайвого відвідування лікарні.

Завдяки розширенню застосування ІІІ у телемедицині лікарям буде простіше аналізувати, перевіряти та діагностувати різні стани пацієнтів віддалено.

3). Інновації в розробці новітніх лікарських засобів, їх дослідження та впровадження у практику, що надає можливості:

1. Прискорення розробки ліків. ІІІ може допомогти знизити витрати на розробку нових ліків, перш за все, двома способами: створення кращих дизайнів ліків і пошук нових перспективних комбінацій ліків. Суть розробки ліків полягає в тому, що перед впровадженням майбутні препарати проходять безліч етапів, на яких вчені проводять скринінг тисяч або навіть мільйонів молекулярних сполук, потім методом проб і помилок підбирають «кандидатів» на включення до складу лікарського засобу. Далі проводять підбір відповідних пацієнтів для проведення клінічних досліджень і перевіряють реакцію організму на ліки. Усе це робиться допоки не буде досягнутий оптимальний результат.

Багато аналітичних процесів, пов'язаних із розробкою ліків, можна зробити ефективнішими за допомогою машинного навчання. Це може заощадити роки роботи та сотні мільйонів інвестицій.

ІІІ допоможе автоматизувати велику частину ручної роботи, прискорити розробку клінічних випробувань, автоматично визначаючи відповідних кандидатів, а також фільтрувати мільйони потенційних молекул до їхніх найкращих варіантів – тих, які мають мінімальні побічні ефекти [8]. Усе це дозволить точніше моделювати препарати та заощадити багато часу на їхню розробку.

2. Підвищення ефективності клінічних випробувань. Під час клінічних випробувань витрачається багато часу на

присвоєння медичних кодів результатам пацієнтів та оновлення відповідних наборів даних. ШІ може допомогти прискорити цей процес, забезпечуючи швидший і розумніший пошук медичних кодів. Так, наприклад, два клієнти IBM Watson Health нещодавно виявили, що за допомогою штучного інтелекту вони можуть зменшити кількість пошуків медичних кодів більш ніж на 70% [9].

Список використаних джерел:

1. Government response: AI and IP call for views <https://www.gov.uk/government/news/government-response-ai-and-ip-call-for-views>

2. Aung Y.Y.M., Wong D.C.S., Ting D.S.W. (2021) The promise of artificial intelligence: a review of the opportunities and challenges of artificial intelligence in healthcare. *Br. Med. Bull.*, 139(1): 4–15. doi: 10.1093/bmb/ldab016.

3. Мочалов Ю. Інноваційна діяльність у роботі закладів охорони здоров'я. Практика управління медичним закладом. № 3/2014. С. 28-37.

4. Rosen R. The impact of the UK NHS purchaser-provider split on the 'rational' introduction of new medical technologies / R. Rosen, N. Mays // *Health Policy*. –1998. – Vol. 43. – P. 103-123.

5. Nikkei Staff Writers (2018) Japan plans 10 «AI hospitals» to ease doctor shortages. asia.nikkei.com/Politics/Japan-plans-10-AI-hospitals-to-ease-doctor-shortages.

6. Haymond S., McCudden C. (2021) Rise of the Machines: Artificial Intelligence and the Clinical Laboratory. *J. Appl.*

7. Гаррі Андреасян. Штучний інтелект у медицині. Електронний ресурс: https://bit.ua/blog_columns/shtuchnyj-intelekt-v-medytyni/

8. Свінцицький А.С., Висоцька О.І. Актуальні питання щодо впровадження медичних інноваційних технологій у закладах охорони здоров'я / Практикуючий лікар. №1, 2015 р. с. 7 – 13.

9. Висоцький А.А., Суріков О.О., Василюк-Зайцева С.В. Розвиток штучного інтелекту у сучасній медицині / Український медичний часопис 2 (154) – III/IV 2023 с. 1-4.

Мельник В. В.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки
та соціально–поведінкових наук,
Уманський державний педагогічний університет
м. Умань, Україна

ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РЕСУРСІВ В УКРАЇНУ

Сучасний стан інвестиційного клімату в Україні іноземними інвесторами оцінюється як незадовільний. Сектор кредитних і банківських послуг також не виявляє активного інтересу до проєктів інвестицій, що в умовах слабorozвиненого лізингу призвело до ситуації, коли основним джерелом фінансування інвестицій є власні кошти підприємств та організацій. Масштабне зростання інвестицій можлива тоді, коли у інвесторів з'явиться впевненість у тому, що регіональна влада розуміє необхідність розробки цілеспрямованої інвестиційної політики, пов'язаною із адекватної правовою базою, і робить серйозні заходи, спрямовані на поліпшення інвестиційного клімату та збільшення притоку інвестицій через розширення пільг і гарантій. [2, с. 71-73]

Цікавим для України може бути досвід створення спеціальних економічних зон у Китаї. У цих зонах встановлено пільгові податки на прибуток, а також пільгові митні тарифи на імпорт устаткування та експорт готової продукції, розроблено чітке законодавство, що регулює діяльність іноземних інвесторів (їх права та обов'язки) і захищає інвесторів від свавілля чиновників. Іноземні

інвестори не відчувають глибокої симпатії до комуністичного уряду Китаю, проте вони впевнені, що він повністю контролює ситуацію, а тому з ним можна мати справу [4, с. 162-163].

У системі інвестиційного кредитування розвинених країн домінуюче місце займають кредити на придбання нової техніки і впровадження прогресивних, ресурсозберігаючих технологій. Так, у Франції Credit Agricoli (один з найбільших банків країни) до 70% кредитів видає на придбання техніки. Для прискорення процесу модернізації сільського господарства і випуску конкурентоздатної продукції уряди країн з розвинутою ринковою економікою передбачають спеціальні пільгові умови кредитування. Зокрема, відсоткова ставка пільгових кредитів залежно від умов ведення аграрного виробництва складає від 3,1 до 8,9%. Привілейовані позичальники (кооперативи по використанню техніки) користуються пільговим кредитом з відсотковою ставкою від 4,1 до 4,35% [5, с. 12-13].

Ефективним способом державного регулювання інвестиційної діяльності Польщі є системне застосування таких організаційно-економічних заходів, як забезпечення дотримання діючих норм регулювання інвестиційної діяльності, створення сприятливого інвестиційного середовища в країні для іноземних інвесторів, використання коштів маркетингового «просування» для створення позитивного інвестиційного іміджу держави, система фінансової підтримки інвестицій Польщі, що стосується як інвесторів (у вигляді субсидій) так і місцевих органів влади (допомога в організації (поліпшенні) регіональної інфраструктури) [8].

У Польщі застосовується практика надання підприємствам з іноземними інвестиціями податкових пільг,

метою яких є подолання регіональних диспропорцій і структурного безробіття, впровадження новітніх технологій, переорієнтація підприємств на експорт тощо. В основу регулювання іноземних інвестицій, що надходять у Польщу, покладено національний принцип з врахуванням регіональних особливостей, що виключає будь-яку дискримінацію щодо іноземних вкладників [9, с. 112-113].

Відкритою для іноземних інвестицій є економіка Угорщини - діяльність зарубіжних інвесторів дозволена майже у всіх її галузях. Угорщина приєдналася до антидискримінаційних заходів Європейського Союзу, тому ніяких спеціальних пільг для іноземних інвесторів не існує. Податкові пільги надаються для інвестицій в науку. Всі витрати в сфері науково-дослідницької діяльності вилучаються з бази оподаткування [8].

Масштаби іноземних інвестицій, інтенсивність їх потоку залежать від цілого комплексу чинників – «інвестиційного клімату», який включає в себе стан економіки, соціально-економічну стабільність, розвиток інфраструктури, рівень розвитку підприємництва, які оцінюються іноземними інвесторами при ухваленні рішення, що стосується масштабів і напрямів інвестицій. [1, с. 10-13].

Дефіцит бюджетних асигнувань у загальному обсязі інвестицій в АПК породив масове банкрутство агропромислових товаровиробників [3, с. 14-19]. Перехід до ринкової економіки, розвиток різноманітних форм власності, необхідність активізації товарно-грошових відносин, демократизація інвестиційної діяльності вимагають сьогодні вироблення нових, адекватних ринковим умовам підходів до інвестування та обслуговування аграрного сектора. В даний час в результаті аграрних перетворень радикально

змінилися відносини інвесторів і сільськогосподарських товаровиробників [6, с. 26-37].

Щодо перспектив залучення прямих іноземних інвестицій зазначимо, що повномасштабне вторгнення росії в Україну уже зумовило значні негативні наслідки для світової економіки, що накладаються на наслідки пандемії COVID-19. Усі показники макроекономічної діяльності, а також залучення інвестицій в національну економіку будуть розглядатися через призму війни. В Україні є значні руйнування промислової та цивільної інфраструктури, завдано надвеликої шкоди довкіллю та екології; зруйновані чи пошкоджені сотні мостів, тисячі кілометрів доріг, лікарні та освітні заклади, у багатьох регіонах пошкоджено об'єкти енергетики, водо-, тепло- та газопостачання. Непоправними втратами є загибель людей (у т. ч. на сьогодні внаслідок збройної агресії росії постраждало уже понад 1330 дітей, більше 450 дітей загинуло; без повного врахування з місць активних військових дій) [7].

Тоб то на сьогодні завдає Україні величезних гуманітарних, соціальних та економічних збитків і має серйозні глобальні наслідки війна. Вражають потреби України на відновлення та реконструкцію протягом наступного десятиліття, при тому, що важливою передумовою та орієнтиром для стратегічних інвесторів має бути наявність чіткої програми відбудови економіки.

Список використаних джерел:

1. Бондарчук В. Д. Функціонування механізмів державного управління інвестуванням інноваційної діяльності регіону. *Інвестиції: практика та досвід*. 2010. № 5. С. 10-13.

2. Жила І. В. Організація обліку інвестиційної діяльності інститутів спільного інвестування. *Інвестиції: практика та досвід*. 2012. № 11 (черв.). С. 71-73.

3. Захарін С. В. Перспективи фінансування інвестиційної інноваційної діяльності у галузях промисловості споживчого сектору економіки. *Проблеми науки*. 2012. № 2. С. 14-19.

4. Іваницька Г.Б. Формування регіональної інвестиційної стратегії. *Вісник ЛДАУ: Економіка АПК*. 2001. №8. С. 161-166.

5. Ключко Л. А. Транснаціональні банки: позитивний вплив і негативні наслідки для національних банківських систем. *Актуальні проблеми економіки*. 2010. № 8(110). С. 257–264.

6. Крупка М. І. Аналіз формування й використання фінансового потенціалу інвестиційної діяльності в Україні . *Фінанси України*. 2012. № 2. С. 26-37.

7. Офіс генерального прокурора України. URL: <https://www.gp.gov.ua>

8. Руденко О.А. Особливості регулювання інвестиційних процесів та дослідження інвестиційного потенціалу в постсоціалістичних країнах. *Економіка і організація управління*, 2019, № 1 (33), с.85-91.

9. Черевко Г.В., Гарасим П.М., Калитка Г.Б. Закордонні інвестиції в економіку Польщі. *Регіональна економіка*. 1998. №1. С. 111-117.

СЕКЦІЯ 10.

КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО

Кріпак О.Л.

Кандидат мистецтвознавства, старший викладач
кафедри Фортепіано факультету Музичне мистецтво,
Харківська державна академія культури
м. Харків, Україна

РОБОТА НАД ФАКТУРОЮ ФОРТЕПІАННИХ ТВОРІВ Ф.ШОПЕНА: АНАЛІТИКО- ВИКОНАВСЬКІ АСПЕКТИ

Актуальність зазначеної теми даного дослідження визначається необхідністю систематизованого впровадження методики виконавського аналізу до навчальної та творчої практики, пов'язаної з шопенівською спадщиною. Шопенізм як знакове явище світової фортепіанної культури потребує особливої уваги з боку виконавського музикознавства – галузі, яка знаходиться на межі між практикою фортепіанної гри та музикознавчою теорією. Недостатньо вивчений аспект роботи над фортепіанними творами Ф.Шопена, який стосується фактури є головною художньо-технологічною новацією шопенівського фортепіанного стилю і відрізняється унікальністю у своїй побудові та розвитку. Встановленню алгоритму фактурно-текстового аналізу фортепіанних творів Ф.Шопена необхідно приділяти увагу, починаючи з перших

етапів навчання, що у подальшому відкриє шлях до повноцінної художньої інтерпретації творів цього великого композитора-піаніста. У роботі піаніста на всіх її трьох етапах – адаптаційному, репетиційному, демонстраційному – велике значення має осягання їм фактури виконуваного твору. Видатні піаністи роблять це переважно інтуїтивно, враховуючи свій багатий досвід в інтерпретації музики різних епох і стилів. Але здебільшого робота над фактурою фортепіанного твору, особливо такого, як шопенівський, потребує процедури «підбірки» певних, так би мовити «кодів доступу», що унаочнюється через методику аналізу фактури твору з усіма її атрибутами оснащення виконавця як інтепретатора – динаміки, артикуляції, агогіки.

Наслідком такої аналітичної роботи над фактурою стає її звукове відтворення, у якому виконавець повинен враховувати всі три параметри викладу – вертикальний, горизонтальний, глибинний. У шопенівській фортепіанній фактурі особливого значення набуває останній, на основі якого виникають плани звукової інтенсивності, спрямовані на досягнення стереофонічного ефекту (об'ємного повноакустичного звучання) Його реалізація – невід'ємна складова пізнаваної стильної гри, як синоніму гри надвиразної, що і є кінцевою метою виконавських озвучень шопенівської фортепіанної фактури. Фактура в музиці – особливе художньо-стильове явище, яке повністю не збігається з етимологією цього терміну, хоча її в цілому і відображує. Латинське *facio* (робити, те, що зроблено) передбачає доволі вузьке значення цього слова, яке здебільшого означає обробку поверхні, характер покриття. Музика як мистецтво звуків у часі відтворює фактуру у

звукопросторовій формі, що відображено у дефініціях цього поняття, серед яких ключовими на сьогоднішній день видаються наступні три: 1) розуміння фактури як художньо доцільної просторової конфігурації звукової тканини, що об'єднує та диференціює по вертикалі, горизонталі та глибині всю сукупність компонентів [1]; 2) уявлення про фактуру як рухливу вертикаль музики, яка в процесі свого розвитку створює особливу горизонталь – послідовність змін своєї будови, які взаємодіють з синтаксичними структурами, але не зводяться до них [1]; 3) трактування фактури як будови звучання музичного твору, що відображує її тісний зв'язок з виконавством [2].

Будучи стильовим явищем, фактура здатна відображувати всю палітру музичних стилів – від історичного (не випадково глобальні періоди еволюції музичного мислення зветься іменем фактури – епохи монодії, поліфонії, гармонії), жанрового (фактура є завжди зовнішнім знаком відповідного жанру) – стилю того чи іншого виду музики, серед яких і стиль інструменту, той же фортепіанний та стилів творчих особистостей – композиторів та виконавців. У триадному сполученні від музиканта до слухача в центрі знаходиться інструмент і він постає у значенні музичного твору (творіння, процесу творчості): він є його супутником і виступає одночасно як артефакт другої, рукотворної природи, диктуючи музиканту, насамперед, виконавцю, свої умови, пов'язані, перш за все, з фактурою.

Фортепіанна фактура, у якій унаочнюються важливі складові стилю цього інструмента, має цілий ряд специфічних особливостей, серед яких слід відзначити наступні: 1) відображуючи оркестр чи хор, вона завжди зберігає свою

специфіку, навіть поглиблює її з метою подальшої універсалізації, прикладом чого є творчість таких композиторів-піаністів, як Ф.Шопен; 2) сучасне фортепіано, вдосконалене механізмом подвійної репетиції, є здатним до відтворення двох своїх виконавських звукообразів [4] – реально-безпедального та ілюзорно-педального [3]; Базовою основою виявлення закономірностей фортепіанної фактури Ф.Шопена є поліжанровість, що визначає стилістичний зміст його творів. Ознаки останнього групуються за тими ж параметрами, що й фактурні координати – горизонталь, вертикаль, глибина [1]. Наразі виникає наступна тривимірна система, у якій: 1) у горизонталі здійснюється чергування різних жанрово-стилістичних елементів, що у сукупності дають розгортання умовного музичного сюжету; 2) у вертикалі можливі репрезентації одночасно декількох жанрово-стилістичних знаків, які у фортепіанній фактурі можуть бути розподіленими між партіями рук піаніста; 3) за глибинною координатою фактурна стилістика являє собою композиторсько-виконавське проникнення стильових пластів більш високого порядку, зовні представлених через стилістичну манеру автора музики (наприклад, ознак стилю *brilliant* у фортепіанній фактурі Ф.Шопена).

Шопенівське фортепіанне письмо (це поняття є рівнозначним фактурі, вираженій нотно) виступає як універсальне і специфічне водночас. Відзначаючи цей факт, слід мати на увазі злиття того і іншого у поняттях «піаністичність» та «піанізм». Мова йде не лише про зручність фортепіанного твору для виконання, але й про особливу фортепіанну інтонацію, неперевершеним майстром якої був Ф.Шопен. Стилістичною ознакою його творів є оригінальність інтонаційних тяжінь, що складають основу

мелодики композитора, завжди в межах чисто піаністичних тембрів, а тому його розуміння засобів виразності фортепіано як інструменту не мало собі подібних. Окрім тембрів, що моделюються Ф.Шопеном засобами фортепіанної реєстровки, його фактура наскрізь пронизана мелосністю, що визначає основний акцент у роботі над творами композитора, зосереджений на інтонуванні мелодії. Тут необхідно враховувати два моменти – авторський, що визначає «силует» мелодичної структури, та виконавський, який є розподілом її на окремі мотиви та фрази. Реальна мотивно-фразувальна структура в творах Ф.Шопена відтворюється як архітектоніка мотивів, закономірно спрямованих ладо-гармонічними тяжіннями, реалізованими лінійно, але без зайвої деталізації. А також за рахунок використання обох педалей інструмента вибудовується динаміка розгортання мотивів та фраз, що у Ф.Шопена майже ніколи не буває терасоподібною, а створюється шляхом крещендо чи димінундо.

До цього додається агогіка – мікротемпові зрушення в межах синтаксичних побудов – знамените шопенівське рубато. Агогічні коливання у виконанні шопенівських горизонтальних структур створюють ефект «життя» мелодичної лінії, яка не зводиться до метризованого розподілу за тактами і постає більш інтонаційно виразною, вільною. Проте користуватися цим прийомом мають досвідчені піаністи, які прагнуть не лише більш-менш адекватно проінтонувати шопенівський твір, але й надати йому власного інтерпретаційного тлумачення. Для відтворення правильного мелодичного рел'єфу шопенівської фактури можна запропонувати деякі методичні поради, які узагальнюють точки зору видатних знавців та виконавців шопенівської музики. Це: 1) гнучка мелодизована

піаністичність всього ігрового апарату; 2) закінчення фразувальних ліг незначною амплітудою вивільняючого руху руки, що означає природне послаблення сили звуку при сполученні з динамічними відтінками; для кожного пальця необхідно знайти індивідуальний спосіб атакування клавіші; 3) шопенівське туше повинно бути схожим на староіталійську техніку *mezza voce* (спів упівголоса); 4) виконання віртуозних пасажів у шопенівській фактурі виключає зовнішню ефектність, але потребує рел'єфної озвученості всіх інтонаційних ланок, які складають фігураційний комплекс; 5) м'якість і стилістична специфічність виконання шопенівського фактурного малюнку відноситься до звучання будь-яких рівнів динаміки; 6) часовому оформленні фактурної тканини (мається на увазі *rubato*) агогічні коливання у виконанні шопенівських горизонтальних структур створюють ефект «життя» мелодичної лінії.

Навички виконавського аналізу як особливого жанру музикознавчих досліджень формуються на перших етапах навчання під керівництвом педагога, але поступово набувають статусу індивідуальних, притаманних даній творчій особистості. Головною відмінною ознакою виконавського аналітичного процесу є його спрямованість на кінцевий результат – акт виконання музичного твору, що і відрізняє його від музикознавчого дослідження, у якому головним виступає науковий дискурс. Для відтворення закономірностей такого роду композиторської фактури необхідні відповідні виконавські засоби – як власне художньо-інтерпретаційні, так і суто технологічні, що стосуються динаміки, артикуляції, агогіки, педалізації, аплікатури. У навчальній практиці (достильовий етап виконання) робота над адекватним відтворенням

шопенівської фортепіанної фактури здійснюється у напрямі від репродукції (вказівки педагога, копіювання версій відомих майстрів) до самостійної творчої інтерпретації, базовою основою якої слугує фактурно-текстовий аналіз твору – переклад фактури нотного тексту з усіма її атрибутами на фактуру звучання.

Список використаних джерел:

1. Ігнатченко, Г.І. (1984). *Про динамічні процеси в музичній фактурі (на матеріалі творів українських радянських композиторів)*: автореф. дисс....канд.мистецтвознавства, 25с., Київ.
2. Москаленко, В.Г.(2000). Художня функція фактури (до визначення поняття). *Науковий вісник най.муз.акад. ім.П.І. Чайковського*, 7, 56-65, Київ.
3. Сирятський, В.О. (2003). Модест Мусоргський як реформатор фортепіанного мистецтва: *навч. посібник*,144с., Харків:Факт.
4. Рябуха, Н.О. (2014). Звукообраз в виконавському мистецтві (етимологічний дискурс). *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти:зб. Наук. Ст.* / Харків, нац. у-т мистецтв ім. І.П.Котляревського, 40,71-84, Харків.

Шевченко Н. С.

викладач кафедри виконавського мистецтва,
*Навчально-науковий інститут мистецтв
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна*

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ МУЗИЧНОГО ТВОРУ ЯК СПОСІБ РОЗШИРЕННЯ СЛУХАЦЬКОЇ АУДИТОРІЇ

Варто розпочати з того, що сьогодні на теренах України відбуваються страшні, неочікувані події пов'язані зі знищенням всього вартісного, національно-ідентичного, українського. У цьому контексті розглядаємо українську пісенну культуру (народну й авторську), як фундаментальний чинник, рушійну силу у формуванні істинної громадянської свідомості, розумінні значення традицій, мови, тощо. Звідси, й актуальність огляду популярних інтерпретацій музичних творів у котрих оспівується боротьба українського народу проти свавілля і поневолення.

За основу взято класичні зразки патріотичного твору, гімну січових стрільців «Ой, у лузі червона калина» у виконанні Національного заслуженого академічного українського народного хору України імені Григорія Верьовки, Національної заслуженої капели бандуристів України імені Григорія Майбороди, а також яскраві сучасні інтерпретації композиції лідером гурту «Бумбокс» Андрієм Хливнюком та українською поп-співачкою Христиною Соловій. Бачимо, що це абсолютно різні виконавські форми, а звідси й відмінності у презентації музичного матеріалу.

Відомо, що до створення пісні причетні Володимир Антонович, Василь Пачовський, Степан Чарнецький, Володимир Трух, проте, в основному відбувалася робота над текстом. Пісня була представлена у виставі «Сонце Руїни» у 1914 році. Власне, звучання її у вказаній постановці сприяло неабиякій популяризації, особливо, серед молоді. З того часу відбулися зміни у тексті та музичному матеріалі, пісня «Ой, у лузі червона калина» набула популярності, а народну мелодію взялися опрацьовувати видатні композитори.

Тут, варто відзначити варіант пісні «Ой, у лузі червона калина» в обробці Анатолія Авдієвського [1] – багаторічного керівника Національного заслуженого академічного українського народного хору України імені Григорія Верьовки. Виразною особливістю цієї версії, є вступна частина твору у виконанні оркестру (фанфароподібне, оркестрове tutti), далі велично вступає хор (tutti) і на перший план виходить сольне проведення основної теми (альт). Уже початок твору цілком відрізняє його від інших відомих обробок. Загалом, слід відзначити куплено-варіаційну форму цієї композиції (друге проведення – унісон жіночих партій; третє – виконує увесь хор). Дослідниця творчості А. Авдієвського, Драгомирецька О. зауважує наступне: «...Він відмовляється від традиційної повторності куплетів і знаходить для кожного куплету особливі виразові деталі, перетворюючи, таким чином, куплетну пісню у своєрідну хорову поему» [2, С. 88]

«Ой, у лузі червона калина» в обробці В. Марунича з репертуару Національної заслуженої капели бандуристів України імені Григорія Майбороди також відноситься до традиційних зразків, оскільки виконана у рамках класичної гармонії, аранжування [3]. Цей варіант окрім загального

маршового характеру, відрізняється ще й жвавим темпом, що додає оптимістичного забарвлення. Перше і друге проведення не містить яскравих відмінностей, а третій куплет – звучить а саpella, і тільки у приспіві додається супровід. По особливому звучить і четвертий куплет – модуляція та підкреслений акцентами на кожній долі маршовий хід. Загалом, твір витриманий у куплетній формі, звучить піднесено та оптимістично.

Наступний варіант – «Ой, у лузі червона калина» у виконанні Андрія Хливнюка, лідера гурту «Бумбокс» [4]. Ми не можемо його залишити поза увагою, адже на сьогоднішній день це чи не найпопулярніша версія пісні, особливо серед користувачів соціальних мереж, зокрема дітей, молоді. Виконавець дещо змінив ритм, мелодичну лінію, змістив акцент уже у першому куплеті та приспіві, на словах «А ми тую червону калину підійmemo!», наголос, саме у формі вигуку падає на останній склад останнього слова. Подібно й вигуки «Гей! Гей!» наголошені й виступають у ролі центру, своєрідної кульмінації.

Своєрідно і цікаво звучить композиція й у виконанні української співачки Христини Соловій [5]. На відміну від попередньої інтерпретації, виконавиця використовує класичну мелодію, однак з переважанням пунктирного ритму додаючи мелізматичні вокальні прийоми. Перше проведення – а саpella, але, з дотриманням піднесеного, маршового характеру та темпу, притаманного усім наступним куплетам. Одразу після закінчення останньої строфи, активно вривається інструментальний програш у стилі, наближеному до рок-музики. І, надалі, усі куплети звучать ритмічно точно, у співдії із супроводом.

Таким чином, розглянувши тільки чотири варіанти інтерпретації відомої української пісні, гімну січових

стрільців «Ой, у лузі червона калина», бачимо неймовірні можливості подання музичного матеріалу шляхом дотримання класичних прийомів в обробках, чи абсолютного виходу за рамки усталених музичних законів, що, беззаперечно, сприяє розширенню слухацької аудиторії, особливо це стосується залучення молодих людей до слухання і виконання давніх музичних творів.

Список використаних джерел:

1. Хор ім. Г. Верьовки - Ой, у лузі червона калина. URL: <https://youtu.be/-oqeFwRhKf4?si=ihK5kJq5CmnHUBuO> (дата звернення: 31.08.2023)
2. Драгомирецька О. С. Творчість Анатолія Авдієвського в контексті української хорової культури : дис...канд. мист-ва: 17.00.03 / Львівська національна музична академія ім. М. В. Лисенка. Львів, 2016. 206 с.
3. «Ой, у лузі червона калина» – Національна капела бандуристів України. URL: <https://youtu.be/kGMKa92QaDI?si=77jVZUoHaHkyJLmh> (дата звернення 31.08.2023)
4. Андрій Хливнюк (Бумбокс) – Червона калина URL: <https://youtu.be/SCGhRdgtidM?si=Kn114UoCm529L-IG> (дата звернення 1.09. 2023)
5. Христина Соловій – Ой, у лузі червона калина, live. URL: <https://youtu.be/UDRuYvaCqT0?si=rg3XXv5Om-cKB30p> (дата звернення 31.08.2023)

СЕКЦІЯ 11.

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

Романенко Є.О.

доктор наук з державного управління, професор,
Заслужений юрист України,
полковник,
*Генеральний штаб Збройних Сил України,
м. Київ, Україна*

МІЖНАРОДНІ СПОНСОРИ ВІЙНИ

Вступ. Російське вторгнення в Україну — відкритий воєнний напад Росії на Україну почався в четвер 24 лютого 2022 року. Третій етап російсько-української війни, розв'язаної Росією 2014 року, участь у якій РФ намагалася заперечувати. Генеральна Асамблея ООН у своїй резолюції від 2 березня 2022 року засудила дії Росії та назвала їх агресією проти України. Міжнародний суд ООН в Гаазі 16 березня 2022 року зобов'язав Росію припинити розпочаті 24 лютого 2022 року воєнні дії в Україні. З першого дня вторгнення Росія порушує правила ведення війни і масово чинить воєнні злочини. Крім того, російська влада веде активну інформаційну війну та застосовує шовіністичну пропаганду.[1]

«Міжнародні спонсори війни» — перелік, розроблений в Україні Національним агентством з питань запобігання корупції та розміщено на порталі «Війна і санкції». Усі

компанії, які співпрацюють з агресором і включені до реєстру «Міжнародні спонсори війни», вносяться до найбільшої в світі бази даних World-Check. Міжнародна компанія LSEG, власники Refinitiv, щоденно відстежує реєстр #International Sponsors Of War. Усі включені до цього списку компанії вносяться до бази даних World-Check з метою захисту фінансового сектора від спонсорів російської війни.

Виклад основного матеріалу. НАЗК - орган, відповідальний за запровадження системи комплаєнсу у приватному секторі. Під час процедур комплаєнсу контрагенти мають пройти перевірку на добросовісність, у тому числі соціально відповідальне ведення бізнесу згідно зі стандартами ОЕСР. Проект “Міжнародні спонсори війни” є потужним репутаційним інструментом для досягнення добросовісності елементів глобальних ланцюжків постачання, виходу міжнародного бізнесу з росії. Це, своєю чергою, зменшить фінансову і технологічну спроможність росії вбивати українців.

Мета проекту «Міжнародні спонсори війни» та інструменти її досягнення:

- скорочення ресурсів Росії для ведення війни через позасанкційні інструменти (не залучаючи ресурси країн-союзників);

- привертання уваги в глобальному медійному просторі до компанії, яку оголошено «Міжнародним спонсором війни», і до війни в цілому;

- припинення бойових дій та наближення перемоги України.

Критерії для визначення компанії «Міжнародним спонсором війни». Формальних критеріїв відбору немає, однак на практиці розглядається:

- іноземне (неросійське) походження компанії;
- міжнародний характер бізнесу (як правило - відомий бренд), присутність у різних юрисдикціях;
- надання непрямой підтримки військовим зусиллям росії (наприклад, податки, постачання важливого (але на який не поширюються санкції) товару, сприяння російській пропаганді, мобілізаційній кампанії);
- (опційно) Відсутність заяв про вихід з російського ринку та/або навпаки заяви на обґрунтування рішення залишатися в росії;
- (опційно) Наявність ознак збільшення присутності на росії та/або зростання прибутку від початку повномасштабного вторгнення (за рахунок послаблення конкуренції внаслідок виходу конкурентів з ринку, збільшення інвестицій тощо).

Юридичні наслідки внесення. Позначення "Міжнародним спонсором війни" є лише репутаційним. Україна не контролює виконання: саме світова спільнота діє як суддя, присяжні та кат. [2]

Від початку широкомасштабного вторгнення росії в Україну Національне агентство з питань запобігання корупції внесло до переліку міжнародних спонсорів війни 25 провідних компаній світу. 24 серпня 2023 НАЗК внесло до списку іноземних спонсорів війни було додано дві великі світові компанії в тютюновій індустрії — Philip Morris International і Japan Tobacco International. Обидві ці організації продовжують активно діяти на території Росії, регулярно вносячи значні податкові платежі до бюджету країни у вигляді податків.

Компанія *Philip Morris International*, що базується в США, поширює свою продукцію в більш ніж 180 країнах

усього світу. Серед найбільш впізнаваних брендів, що належать цій компанії, можна виділити Marlboro, Parliament, Bond, Chesterfield, L&M, Next, а також HEETS — це тютюнові стіки, призначені для використання в електронній системі нагріву тютюну під назвою IQOS.

На території Росії діяльність компанії Philip Morris International представлена через дві афілійовані організації: АТ "Філіп Морріс Іжора", що включає фабрики в Ленінградській області, і філію АТ "Філіп Морріс Іжора" під назвою "Філіп Морріс Іжора Кубань", розташовану в Краснодарі. Також, організація ТОВ "Філіп Морріс Сейлз енд Маркетинг" здійснює діяльність у більш ніж ста містах Росії. Частка ринку торгових марок "Філіп Морріс Інтернешнл" в Росії в 2019 році склала 30,1%.

У НАЗК зазначають, що компанія є одним із найбільших платників податків до російського бюджету, за рахунок якого потім утримується і російська армія. Наразі загальний обсяг інвестицій компанії Philip Morris International у Росію перевищує 2 мільярди доларів. Згідно з даними, представленими у фінансовому звіті російського підрозділу Philip Morris, виручка компанії за перший рік активної фази вторгнення Росії в Україну збільшилася на 8%, досягнувши позначки в 140,3 мільярда рублів. Чистий прибуток також зріс на 45%, склавши 48,2 мільярда рублів, порівняно з результатами 2021 року. Важливо зазначити, що податок на прибуток, сплачений до бюджету країни, що перебувала в агресії, склав понад 136 мільйонів доларів.

Тютюновий гігант Philip Morris, який виробляє такі марки сигарет, як Marlboro, Parliament, Bond, Chesterfield, L&M і IQOS обіцяв піти з російського ринку до кінця 2022 року. Варто зазначити, що ще на початку

повномасштабної війни Philip Morris заявив про намір продати свій російський бізнес, щоб зберегти свою репутацію. Однак усі спроби продати російський бізнес начебто не мали успіху, і корпорація досі залишається одним із найбільших платників податків до російського бюджету.

Japan Tobacco International (JTI) успішно займає лідируючу позицію на тютюновому ринку Росії, де її частка становить приблизно 34,9%. Компанія також відзначається як одне з найбільших підприємств у секторі побутових товарів швидкого попиту (Fast-Moving Consumer Goods, FMCG) в Росії з високим обсягом продажів. До портфеля компанії на російському ринку входять міжнародні бренди Winston, LD, Mevius, Camel, Sobranie і російські марки "Донський тютюн", Kiss, Play, "Петр I", "Тройка" та інші.

За останні два десятиліття інвестиції Japan Tobacco International (JTI) в російську економіку склали понад 4,6 мільярда доларів. Важливо також зазначити, що податкові внески компанії 2020 року склали 1,4% від загального доходу федерального бюджету Росії. У 2022 році російський ринок генерував близько 2 млрд. доларів для JT групи, або приблизно 11% її консолідованого доходу за 2022 рік.

Незважаючи на те, що представники JTI заявляли, що JT Group призупинила нові інвестиції та маркетингову діяльність у РФ, компанія все ще продовжує виробляти і поширювати продукцію в Росії.[3],[4]

Нижче наведений повний список, Національного агентства з питань запобігання корупції, компаній внесених до переліку міжнародних спонсорів війни.

Alibaba Group Holding Limited - група компаній, що займаються бізнесом в Інтернеті. Основними видами діяльності є торгові операції між компаніями за схемою B2B, роздрібна онлайн-торгівля.

Bacardi Limited – найбільша приватна міжнародна алкогольна компанія у світі, є сімейною власністю протягом семи поколінь і налічує понад 8000 співробітників із продажами приблизно в 170 країнах. Bacardi Limited – це група компаній, яка включає Bacardi International Limited.

DP World (Dubai Port World) – один з найбільших світових портових операторів. Спеціалізується на логістиці вантажів, роботі портових терміналів, морських послугах і зонах вільної торгівлі. DP World обробляє 70 мільйонів контейнерів, які щорічно привозять близько 70 000 суден, працює в понад 69 країнах і на всіх континентах.

Zhejiang Geely Holding Group Co.,Ltd, широко відома як *Geely*, є китайською багатонаціональною автомобільною компанією зі штаб-квартирою в Ханчжоу.

Dahua Technology - є другою за величиною компанією з виробництва обладнання для відеоспостереження у світі за доходами.

Kerui Group є найбільшою промисловою групою у Китаї, що займається дослідженнями, розробкою та виробництвом нафтового та газового обладнання. Kerui Group займає лідерські позиції на глобальному ринку виробників нафтогазового обладнання. Продукція Kerui постачається на нафтові та газові родовища у більш ніж 80 країн і регіонів світу. Клієнтами компанії є такі глобальні бренди, як Saudi Aramco, Shell та інші.

Hikvision є китайським державним виробником і постачальником обладнання для відеоспостереження для цивільних і військових цілей, надає широкий спектр продуктів фізичної безпеки, включаючи відеозахист, контроль доступу та системи сигналізації.

Mondelez International – американська транснаціональна компанія з виробництва кондитерських виробів, продуктів харчування, напоїв і закусок, має річний дохід близько 26 млрд. дол. США і працює в 160 країнах.

СК Birla Group — це індійський багатонаціональний конгломерат, група включає такі бренди, як Orient Electric, Orient Cement, NBC Bearings, Aerocon і Технологічний інститут Бірла, Месра. Група СК Birla працює в трьох різних галузях промисловості: технології та автомобільна промисловість, будинки та будівництво, охорона здоров'я та освіта.

ОТП Банк входить до числа 50 найбільших банків росії, а по ряду напрямків входить до лідерів ринку. *ОТП Банк* обслуговує понад 2,2 млн. клієнтів і представлений більш ніж в 1850 населених пунктах росії, що підкреслює його важливість для економіки росії, яка бореться з санкціями Заходу. *ОТП Банк* займає 2 місце на ринку POS-кредитування (надання кредитів в пунктах продажу товарів) з часткою цього ринку 15,3%. *ОТП Банк* також не лише офіційно визнає так звані Донецьку та Луганську «народні республіки», а й надає пільгові умови кредитування російським військовим, тобто фактично винагороджує їх за вчинені воєнні злочини. Чистий прибуток російського банку склав 37,6 млрд форинтів, або 7,6% від сукупного прибутку групи.

Після повномасштабного російського військового вторгнення в Україну багато міжнародних компаній вирішили залишити російський ринок, натомість *Great Wall Motor* заявляє, що не має найближчих планів виходу з росії та розглядає довгострокову перспективу своїх інвестицій у цей ринок в розмірі понад 3 мільярди юанів (\$472 млн.).

Станом на 2023 рік для Great Wall рРосія є найбільшим ринком збуту за межами Китаю. Минулого року на росію припало близько 30% доходів Great Wall за кордоном. На даний момент на росії діють 115 дилерських центрів та завод із повноцінного виробництва автомобілів «Хавейл Мотор Мануфакчурінг Рус» у місті Тула. Таким чином, Great Wall Motor продовжує сплачувати податки до бюджету росії, активно підтримувати її економіку і, відповідно, спонсорувати агресію проти України.

Xiaomi Corporation – китайська корпорація, заснована Лей Цзюнем в 2010 році. У 2021 році стала лідером за обсягом виробництва смартфонів, також виробляє побутову техніку, планшети, смарт-годинники, ПЗ, електросамокати, електровелосипеди та багато іншого.

Schlumberger - провідний світовий постачальник технологій для комплексної оцінки пласту, будівництва свердловин, управління видобутком та переробки вуглеводнів. Серед партнерів - російські "Газпром", "Роснафта", "Лукойл".

China State Construction Engineering Corporation (CSCEC) – найбільший китайський будівельний підрядник, що реалізує масштабні інвестиційні проекти в Росії. Його дочірня компанія ТОВ «Китайстрой» є одним із підрядників «Москва Сіті» та ряду інших ЕРС-контрактів у Росії.

Yves Rocher – одна з найвідоміших західних фірм, яка відмовилася бойкотувати росію та припинити там свою діяльність під час повномасштабного вторгнення військ рф до України. Таким чином, Yves Rocher продовжує спонсорувати військову агресію росії, яку, до того ж, Європарламент визнав державою-спонсором тероризму.

Фіктивні підприємства на Кіпрі, які входять до сфери впливу наближених до Кремля російських олігархів Аркадія

та Бориса Ротенбергів, тривалий час обслуговуються австрійською банківською групою *Raiffeisen Bank International*. Таким чином, *Raiffeisen Bank* продовжує спонсорувати військову агресію рРосії, яку, до того ж, Європарламент визнав державою-спонсором тероризму.

Buzzi Unicem працює на росії через ТОВ «СЛК Цемент» (SLK Cement). Незважаючи на заяву про відмову від будь-якої операційної участі в російському бізнесі, SLK Cement продовжувала розширюватись і у 2022 році після російського вторгнення в Україну. SLK Cement висловлює велику вдячність своїм мобілізованим співробітникам у російських соціальних мережах. Жоден акціонер публічно не засудив участь *Buzzi Unicem* у російській війні та не закликав компанію відмовитися від російського бізнесу. Таким чином, продовження діяльності *Buzzi Unicem* на росії сприяє фінансуванню військових злочинів рф.

У 2019 році російське *METRO* заявило, що сконцентрується на франчайзинговому проєкті мережі продуктових магазинів "біля дому" - "Фасоль" замість відкриття великих гіпермаркетів, і почало розвивати його у фінансовому партнерстві зі Сбербанком росії. Програма діє по теперішній час. У 2022 році Metro AG продовжило роботу на росії. Тоді як усі цивілізовані підприємства відмовилися співпрацювати з картками "Мир", випущеними Сбербанком, який перебуває під санкціями, турецька мережа *METRO* продовжувала приймати ці картки до оплати без будь-яких проблем. Німецька компанія Metro AG зберігає намір продовжувати працювати на росії.

Під час повномасштабного вторгнення військ рф до України 2022 року компанія "*Ашан*" відмовилась зупинити роботу на російському ринку та приєднатись до бойкоту росії.

Від початку повномасштабного вторгнення російська дочірня компанія французького "Ашану" сплачувала податки до бюджету країни-терориста, постачала товари російським військовим на окупованих українських територіях під виглядом гуманітарної допомоги цивільним, а також допомагала військкоматам набирати мобілізованих.

Comnav Technology Ltd. постачала в рф навігаційне та радіолокаційне обладнання. При цьому COMNAV TECHNOLOGY LTD є серед іншого виробником навігаційних модулів із підтримкою російської системи ГЛОНАСС. Такі модулі можуть застосовуватися у російських та іранських дронах, а також ракетних системах. Таким чином, російські БПЛА, а також іранські БПЛА "Шахед", як і пуски ракет по території України, потребують зв'язку із системою ГЛОНАСС для вчинення ракетного терору та ведення війни проти України. Використання системи ГЛОНАСС у російській бойовій техніці практично повністю залежить від модулів іноземного виробництва, одним із постачальників яких, за умов санкцій, стала Comnav Technology Ltd. З 24 лютого по 30 грудня 2022 року компанія здійснила 73 поставки на територію рф, загальна сума поставок склала 2,1 млн доларів США. Річний обсяг виробництва 10 мільйонів доларів США - 50 мільйонів доларів США.

P&G - американська транснаціональна корпорація, одна з лідерів світового ринку споживчих товарів. P&G торгується на Нью-Йоркській фондовій біржі. До невичерпного переліку брендів компанії P&G належать Gillette, Ariel, Tide, Lenor, Comet, Fairy, Mr.Proper, Pampers та ін.

Bonduelle — транснаціональна компанія французького походження, що спеціалізується на промисловій переробці овочів: консервованих, заморожених і готових до вживання

свіжих продуктів. Її продукція під власними торговими марками або приватними торговими марками продається переважно через традиційні канали розподілу (гіпермаркети та міні-маркети). Котирується на Паризькій фондовій біржі. Компанія Bonduelle не планує йти з російського ринку та продовжує сплачувати податки, збори та інші внески до російського бюджету, тим самим фінансуючи війну.

Ліберійський міжнародний судновий і корпоративний реєстр. Передбачуваний річний дохід LISCR в даний час становить 79 мільйонів доларів США в рік.

Екассир - російський виробник програмного забезпечення для банкоматів, терміналів та іншого банківського обладнання, що після виходу іноземних компаній забезпечує безперебійну роботу обладнання підсанкційних банків рф (Сбербанк, ВТБ та ін). Материнською компанією Екассир фактично є естонська Ekassir Osäühing..

Монді Груп. На росії Mondі володіє комбінатом з виробництва целюлози, пакувального паперу та високоякісного некрейдованого паперу (ВАТ «Монді СЛПК»), а також трьома переробними підприємствами (ТОВ «Монді Араміль», ТОВ «Монді Переславль», ТОВ «Монді Лебедаць»). Після початку повномасштабного вторгнення росії в Україну компанія не пішла з російського ринку, хоча ініціювала продаж одного заводу у Сиктивкарі. Завод у Сиктивкарі планується продати інвестиційній компанії російського олігарха Віктора Харитоніна. Олігарх, який знаходиться у списку потенційних санкційних таргетів, ідентифікованих Агентством, добре відомий своєю плідною співпрацею з кремлівським режимом у розробці вакцини від COVID-19 «Спутник V». Інші три заводи, що належать компанії Mondі на росії – ТОВ «Монді Араміль», ТОВ «Монді Переславль», ТОВ «Монді Лебедаць» – продовжують працювати та набирають нових працівників.

«*Danieli & C. S.p.A. («Danieli») є італійським постачальником обладнання та установок для металургійної промисловості. Це одна з компаній, які потрапляють у фокус уваги Агентства, оскільки доступна інформація свідчить про те, що Danieli співпрацює, прямо чи опосередковано, з російськими підприємствами ОПК. До списку клієнтів Danieli також входять ВАТ «Северсталь» (під санкціями разом із власником Олексієм Мордашовим), Evraz plc (під санкціями разом із власниками Романом Абрамовичем і Олександром Абрамовим) і ВАТ «Магнітогорський металургійний комбінат» (під санкціями, як і його власник Віктор Рашніков). Крім того, лише сплата податків, зборів та інших внесків до російського бюджету є достатньою підставою для того, щоб внести компанію до лістингу міжнародних спонсорів війни. Наразі нічого не свідчить про те, що після повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну Danieli обмежує подальші інвестиції, згортає свої бізнес-операції або взагалі йде з російського ринку.*

ОупенУей Груп. Історія присутності OpenWay Group на російському ринку вражає. Після анексії Криму російською федерацією у 2014 році, коли Visa та Mastercard припинили надання послуг російським банкам в цьому регіоні, OpenWay Group була залучена до розробки альтернативної платіжної системи «Мір» щоб заповнити прогалину, яка утворилася. Задля ухилення від міжнародних санкцій OpenWay Group заснувала, як повідомляють, низку компаній-прокладок, через які підтримувала зв'язок з підсанкційними клієнтами. Нині, після повномасштабного вторгнення російської федерації до України, наступної хвилі міжнародних санкцій та виходу Visa та Mastercard з російського ринку, «Мір» стала російською загальнонаціональною платіжною системою. OpenWay Group

заявляє, що з квітня 2022 року вийшла з російського ринку і припинила обслуговувати своїх клієнтів. Однак компанія не може ані юридично, ані технічно завадити своїм колишнім клієнтам у використанні придбаного ними програмного забезпечення, тому що їхні «стандартні ліцензійні угоди щодо програмного забезпечення є безстроковими та не вимагають періодичного оновлення ліцензії, на відміну від угод, які укладають деякі [їхні] конкуренти». Така заява сприймається лише як димова завеса, оскільки OpenWay Group зберігає свою присутність на російському ринку та продовжує підтримувати російську національну платіжну систему.

Леруа Мерлен. Французька компанія, один із найбільших європейських ДІУ ритейлів. Заснована в 1923 році, входить до групи Adeo, яка належить "Асоціації сім'ї Мюльє". На російський ринок в особі дочірнього підприємства Leroy Merlin Vostok компанія вийшла в 2004 році, має найбільшу мережу ДІУ-магазинів і є лідером за показником «виручка з одного квадратного метра торгової площі». Системоутворююче підприємство рф, що забезпечує високу дохідну частину бюджету рф і значне джерело доходів уряду рф, чим підтримує дії, спрямовані на насильницьку зміну, повалення конституційного ладу, захоплення державної влади, зміни кордонів території або державного кордону України, зазіхання на територіальну цілісність та недоторканність України, чим підриває демократичні процеси та інституції в Україні, загрожує їй миру, стабільності, безпеці, суверенітету та незалежності. Виручка за 2021 рік склала 456,6 млрд руб.

11 березня Leroy Merlin оголосила, що не планує скорочувати свою діяльність у Росії, де вона управляє 143 магазинами. 17 березня вони відключили український офіс від корпоративного зв'язку і заявили, що збільшать поставки в РФ.

Dynacom Tankers Management (DTM) була заснована в 1991 році для управління нафтовими танкерами. З тих пір автопарк був значно розширений і модернізований, і компанія розвинула міцну мережу зв'язків із клієнтами та заслужила репутацію високоякісної транспортної компанії серед клієнтів, чутливих до якості. DTM представляє сильну присутність у нафтовій промисловості, з суднами, що заходять у понад 1000 портів на рік на всіх 7 континентах, з'єднуючи міжнародні економіки та обслуговуючи клієнтів у всьому світі.

Delta Tankers - це грецька судноплавна компанія, яка активно працює в секторах *suezmax* і *VLCC*.

Thenamaris -, компанія з управління судами майбутнього, доставляє різноманітні вантажі по всьому світу, керуючи флотом океанських суден світового рівня.

Minerva Marine була заснована в 1996 році Андреасом Дж. Мартіносом і донині залишається приватною та незалежною компанією.

Minerva швидко виросла з танкерного менеджера 6 суден до відданого операційного керівника *Aframax*, яким вона є сьогодні. *Minerva* розширила свою діяльність, включивши від *MR* до *VLCC* (перевозки хімічних продуктів і сирої нафти) у сегменті танкерів і *Capsize* у сегменті балкерів.

Сьогодні *Minerva* налагодила бізнес з усіма великими нафтовими компаніями, а також стала цінним льодовим партнером для більшості балтійських чартерних компаній. Компанія продовжує брати участь у нових ділових партнерствах, маючи на передньому плані потреби клієнтів, які постійно змінюються.

TMS Tankers надає комплексні послуги з управління судном, включаючи технічне управління та нагляд за

технічним обслуговуванням, перевітками та ремонтами, безпекою, якістю та екологічною відповідністю, управління та навчання екіпажу, а також закупівлі. Крім того, TMS Tankers надає послуги з комерційного управління, включаючи операційну діяльність, адміністрування після закріплення, бухгалтерський облік, виставлення рахунків-фактур і страхування.[2]

Висновки. Від початку широкомасштабного вторгнення росії в Україну Національне агентство з питань запобігання корупції внесло до переліку міжнародних спонсорів війни 25 провідних компаній світу. Від виробників жіночої косметики та харчових продуктів до банків та нафтоперевізників потрапили до переліку через те, що продовжують вести бізнес в росії, сплачувати там податки, фінансуючи вбивства українців. У НАЗК пояснюють, що, окрім податків, які надходять до бюджету рф, за які потім у тому числі утримується російська армія, за російським законодавством такі корпорації змушені сприяти призову працівників до армії та бути залученими ресурсами до мобілізаційних заходів. Мета НАЗК — зробити так, щоб таким компаніям було репутаційно не вигідно співпрацювати із агресором, вони закрили свій бізнес в росії та усвідомили позицію усього цивілізованого та демократичного світу. У НАЗК пояснюють, що всі внесені до переліку міжнародних спонсорів війни компанії потрапляють до відомої бази даних World-Check, що здійснює облік осіб і організацій із підвищеним ризиком та використовується в усьому світі для виявлення та управління фінансовими, регуляторними та репутаційними ризиками. Цією базою даних користуються міжнародні інвестори та інші компанії.

Список використаних джерел;

1. Романенко Є.О. Російська федерація є державою-терористом //Moderní aspekty vědy: XXVII. Díl mezinárodní kolektivní monografie / Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2023. - str.10-22.

2. Міжнародні спонсори війни <https://sanctions.nazk.gov.ua/boycott/>

3.НАЗК внесло дві провідні тютюнові компанії світу до переліку міжнародних спонсорів війни https://jurliga.ligazakon.net/news/221799_nazk-vneslo-dv-provudn-tyutyunov-kompan-svtu-do-perelku-mzhnarodnikh-sponsorv-vyni

4.За співпрацю з РФ: НАЗК внесло до переліку спонсорів війни дві світові тютюнові компанії <https://focus.ua/uk/ukraine/588050-za-sotrudnichestvo-s-rf-napk-vneslo-v-perechen-sponsorov-voyny-dve-mirovye-tabachnye-kompanii>

СЕКЦІЯ 12.

ТУРИЗМ

Пеняк П.С.

доцент кафедри туризму,
*ДВНЗ «Ужгородський національний університет
м. Ужгород, Україна*

Кривенкова Р.Ю.

доцент кафедри туризму,
*ДВНЗ «Ужгородський національний університет
м. Ужгород, Україна*

АРХЕОЛОГІЧНІ АРТЕФАКТИ ІРШАВЩИНИ (ЗАКАРПАТСЬКА ОБЛАСТЬ) ЯК ОБ'ЄКТ ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ

Іршавський район – це колишня адміністративно-територіальна одиниця у центральній частині Закарпатської області. У зв'язку з проведенням адміністративно-територіальної реформи в липні 2020 р. район був ліквідований, а його територія поділена поміж трьома новоутвореними укрупненими районами: Берегівським, Мукачівським й Хустським [8]. За своїм історико-культурним потенціалом Іршавщина займає не останнє місце на Закарпатті. Тут на порівняно невеликій території зосереджено значну частину пам'яток історії, архітектури й містобудування,

добре збереглися своєрідний фольклор, народні звичаї, обряди, художні промисли. На жаль, історико-культурні ресурси (особливо це стосується археологічних старожитностей) практично не використовуються для цілей рекреації, але, як показує міжнародний досвід, вмiла організація їх показу та широка інформація дали б значний економічний ефект.

Старожитності стародавнього кам'яного віку (палеоліту) представлені трьома стоянками в Малому Раковці, датування яких ученими визначено у межах приблизно 800 тис. – 100 тис. років тому, тобто це період раннього палеоліту (ашель-мустье) [4, с. 6; 3]. Ашельські комплекси Малого Раковця разом із артефактами Королева і Рокосова складають єдину у територіальному і техніко-типологічному відношенні групу пам'яток, найближчі аналогії яким простежуються у Чехії та Словаччині.

Сучасна територія Малого Раковця, як про це свідчать результати обстежень, була довготривалим місцем проживання давніх людських колективів. Крім місцезнаходжень раннього палеоліту, тут зафіксовано також стоянки пізнього палеоліту (приблизно 40 – 12 тис. років тому) і мезоліту (приблизно 11 – 8 тис. років тому). Поодинокі знахідки палеоліту виявлено у Богаревиці, Ільниці, Кам'янському, Сільці [2, с. 184, 186]. Для виготовлення кам'яних знарядь праці первісні люди використовували переважно сировину вулканічного походження, зокрема, кремінну гальку темного кольору.

Доба неоліту та енеоліту представлена неолітичними поселеннями у Вільхівцях та Осої (тут знайдено вісім шліфованих кам'яних сокир), поселенням культури Баден (енеоліт, кінець III тис. до н.е.), яке відкрив Ф.Потушняк [4, с. 7; 5]. Характерним для мідно-кам'яного віку було співіснування мідних, кам'яних й кістяних знарядь праці.

Епоха бронзи (поч. II – поч. I тис. до н.е.) на території району представлена в основному бронзовими скарбами, які, як правило, виявлені випадково. Наприклад, скарб із Колодного, який нараховував 28 предметів. Серед них знаряддя праці, зброя, прикраси. Його було датовано кінцем XV ст. до н.е., тобто віднесено до доби середньої бронзи. Інші скарби, виявлені у Білках (13 предметів), Загатті (24 предмети), Імстичеві (8 предметів), Іршаві (3 предмети), Негрові (7 предметів), Хмільнику (16 предметів), Чорному Потоці (22 предмети), містили знаряддя праці, зброю, прикраси, речі побуту, тощо [2, с. 186 – 187]. Їх було віднесено до доби пізньої бронзи й раннього заліза (XIII – VIII ст. до н.е.). Така значна кількість скарбів свідчить про інтенсивне заселення Іршавщини в добу бронзового віку.

У перехідний період від бронзи до раннього заліза виникають ряд могутніх оборонних споруд, серед яких Арданівське й Іршавське городища [6, с. 94]. Поява останніх була викликана вторгненням у Карпатську улоговину войовничих племен кіммерійців. Городище в Арданові відкрив у третій чверті XIX ст. основоположник закарпатської археології Т. Легоцький. Він вважав, що його завоювали ранні слов'яни і на честь своєї перемоги назвали «Богуслав». Учений натрапив на ряд поховань, які знаходилися біля городища, розкопав декілька з них. Тут разом із скелетами з сильно зітлілими кістками знаходилася зброя: меч, вістря списів, кілька ножів, стріли, умбон (центральна частина щита). Розкопками, що були проведені у другій половині XX ст., доведено, що Арданівське городище існувало в VIII – VII ст. до н.е. і належало місцевому північно-фракійському населенню. Стосовно тілопального некрополя, то на ньому було здійснено поховання носіїв пшеворської культури, які наприкінці II - на початку III ст. н.е. вклинилися у Верхнє Потисся.

Городище в Іршаві (Стремтура) відкрив наприкінці XIX ст. Т.Легоцький. Протягом 1981 – 1982 років Закарпатська новобудівна експедиція Інституту археології АН УРСР провела тут розвідувальні роботи. Встановлено, що городище поділялося на верхню й нижню частину, займало площу у 8 га, мало могутні укріплення у вигляді валів й ровів, а також п'яти в'їздних воріт [4, с. 8]. Конструкція валу включала дерев'яні кліті, що були заповнені перепаленою глиною, а з внутрішньої сторони він був укріплений кам'яною кладкою. У слабо вираженому культурному шарі було виявлено фрагменти чорнолискованих корчаг, тюльпаноподібних горщиків, мисок, шматки перепаленої глини. У верхній частині городища було зафіксовано виробничий майданчик з 30-ма розвалами горнів-печей. Вони використовувалися для добування заліза з болотної руди так званим сиродутним способом. На городищі Стремтура засвідчено існування двох горизонтів: ранньозалізного віку (VIII – VII ст. до н.е.) та середньовіччя (X – XII ст.) [4, с. 8]. Нині земляні вали відносно добре збереглися й можуть використовуватись для потреб туризму в екскурсійній діяльності. До двошарових городищ належить також Білківське, відоме під назвою Городище [1, с. 23; 7, с. 6]. У культурному шарі було виявлено уламки кераміки ранньозалізного віку та середньовіччя (гончарний посуд, прикрашений хвилястими і горизонтальними лініями) (X – XI ст.).

Подальший розвиток північнофракійської етнокультурної групи у східній частині Карпатської улоговини, кераміку якої було виявлено на городищах Іршавщини (VIII – VII ст. до н.е.), призвів до формування окремих локальних груп. Однією з таких стала куштановицька культура (VI – IV ст. до н.е.). До цієї групи пам'яток належать ряд курганних могильників з території Іршавщини. Це Дунковиця, Білки, Колодне, Осій,

які нараховували від 15 до 30 могил, що свідчить про інтенсивне заселення району в ранньозалізний вік [6, с. 130]. Розкопки курганів показали, що основним ритуалом поховання носіїв культури було тілоспалення поза місцем поховання, останки якого збирали в урни, після чого насипали курган.

У I ст. н.е. в східній частині Карпатської улоговини панували могутні племена даків. Для захисту багатств Боржавської долини вони на рубежі нашої ери спорудили між сучасними містами Мукачево й Іршава та селами Собатин-Лоза невелике городище площею 65 x 65 м, яке укріпили земляним валом висотою 1,2 – 1,5 м [4, с. 9]. У подальшому воно використовувалось в добу середньовіччя (X – XI ст.), вірогідно, руським (українським) населенням. Про це свідчить виявлена під час розкопок піч-кам'янка та уламки середньовічної кераміки, виготовленої на гончарному крузі та характерним орнаментом. У XIII – XIV ст. після включення сучасної території Закарпаття, в тому числі й Іршавщини, до складу Угорського королівства на городищі був споруджений спостережний пункт з кам'яними стінами, фундаменти якого дійшли до нашого часу [4, с. 9]. Що стосується проблеми заселення Іршавщини давніми слов'янами VI – IX ст., то поки що таких артефактів тут не виявлено. Ймовірно, такий стан пояснюється відсутністю проведення широкомасштабних археологічних досліджень.

Іршавщина володіє доволі значним археологічним потенціалом, тут представлені ряд епох стародавньої історії краю. На часі все більш широке залучення археологічної спадщини району до туристично-рекреаційної сфери. Для організації пізнавального та наукового туризму старожитності давніх епох мають виключне значення.

Список використаних джерел:

1. ВасиLINEць М.М. Білки, село над Боржавою. Ужгород: Карпати, 2007. 344 с.
2. Винокур І.С., Гуцал А.Ф., Пеняк С.І., Тимошук Б.О., Якубовський В.І. Довідник з археології України. Хмельницька, Чернівецька, Закарпатська області. Київ: Наукова думка, 1984. 223 с.
3. Керечанин В. Село Малий Раковець. *Нове життя*. 1991. 17.08.
4. Кузан В., Ньорба В., Пеняк П. Іршавщина. Край зачарованої долини. Ужгород: Краєвиди Карпат, 2006. 72 с.
5. Мазурська М. Осій - село, де люди жили завжди. *Світ Карпат*. 2008. № 14. С. 62 – 63.
6. Пеняк С.І., Пеняк П.С. Археологія Закарпаття: історія дослідження. Ужгород: Краєвиди Карпат, 2013. 256 с.
7. Федака С. Населені пункти і райони Закарпаття. Історично-географічний довідник. Ужгород: Поліграфцент «Ліра», 2014. 264 с.
8. Іршавський район. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>

Харчук О.Г.
доцент кафедри менеджменту,
публічного управління та адміністрування,
Державний університет інфраструктури та технологій
м. Київ, Україна

ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА УКРАЇНИ ЯК ПОТЕНЦІАЛ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ

Україна зберігає історичні та інші пам'ятки, бо вони становлять культурну цінність для майбутніх поколінь, а також вживає заходи щодо повернення культурних цінностей, що знаходяться за її межами, народу. Це все і є надзвичайним духовним й соціальним капіталом, запасами сталого розвитку народу України.

Історичні культурні пам'ятки, яких налічується близько 170 тис. є важливою складовою туристичного потенціалу України. З них 57,2 тис. являються пам'ятками археологічних розкопок, 142 з яких національного значення, 5,9 тис. є пам'ятками монументального мистецтва, 16,3 тис. є пам'ятками архітектури, містобудування, садового та паркового мистецтва та ландшафтні, з яких 3,5 тис. національного значення.

На 2021 рік понад 15 тис. пам'яток національного (1167 об'єктів) і місцевого значення внесені до Державного реєстру нерухомих пам'яток України, решта – до списків пам'яток до 2000 року (тобто до радянського законодавства) [1].

Туристи України захоплюються такими історичними пам'ятками як:

- розкопками таких античних міст Північного Причорномор'я як Тіра, Ольвія, Херсонес, Пантікапей;

- пам'ятками Київської Русі IX - XII сторіччя Києва, Чернігова, Канева, Овруча, Володимира-Волинського;
- пам'ятками оборонної архітектури - фортеці в Луцьку, Меджибожі, Кам'янці-Подільському. Саме ці пам'ятки займають третє місце в Україні після Києва та Львова.

За історичними документами магдебурзьке право, а саме звільнення міста від управління, судової та адміністративної влади та переведення його на самоврядування, в Україні отримали такі міста як: місто Сянок (1339р.), Львів (1356р.), Кам'янець-Подільський (1374р.), Луцьк (1432), Київ (1494-1497рр.) тощо [2]. Магдебурзьке право дало можливість зростанню господарського та культурного життя міст.

Взагалі Україна зберегла більше 100 палаців, замків та замкових споруд. На пам'ятки культурної архітектури багаті такі міста як Київ, Львів, Івано-Франківськ, Почаїв, Міжгір'я, Мукачево, Чернівці, багаті дерев'яною культовою та цивільною архітектурою Карпати.

Трускавець – це найвідоміший бальнеологічний курорт України, що знаходиться у передгір'ї Карпат на висоті 350 м над рівнем моря. В ньому сконцентровані величезні резерви підземних мінеральних вод, що знамениті такими назвами як «Нафтуся», «Софія», «Марія» та лікувального озокериту.

Відпочивальників в Україні приблизно 200 тис. чоловік в рік і більшість з них це туристи з Німеччини, Ізраїлю, Польщі, Канади та США, де саме знаходиться представництво ЗАТ «Трускавецькурорт».

Чудовим кримським містом є Судак, в якому знаходиться Генуезька фортеця, що побудована з 1371 по 1460 роках, і з якого ще з давніх часів розходилися в різних географічних напрямках гілки Шовкового шляху [3].

В Україні особливе місце належить Нікопольщині, що Дніпропетровської області, яка багата на історичні пам'ятки. Місто засноване в 1639 році як козацька фортеця, що розташована на правому березі Дніпра. За словами фахівців, це саме та територія, яка відіграла важливу роль у встановленні як держави, так і розвитку світової культури, комунікацій розвитку цивілізацій, бо саме тут в давнину жили індоарійські кочові племена скотарів, які вперше приручили коня, збудували дерев'яний віз та легку бойову колісницю. Після них залишилися скіфські усипальниці - Довга Могила, курган Чортмлик, Товста Могила, в якій в 1971 році було знайдено золоту пектораль, Соболева Могила, Солоха, Огуд та інші як пам'ятки їхньої культури.

Є докази, що ця територія була зайнята царськими скіфами та скіфами-кочівниками, які сформували першу державність ще в IV сторіччі до нашої ери. Цю подію у Великій Скіфії пов'язують з іменем царя Атея, де у половині XVI сторіччя з'явилася Запорізька січ (на Нікопольщині). Це місто-фортеця, центр воєнних та політичних дій запорізького козацтва, де є меморіальний комплекс-могила кошового отамана Івана Сірка, який в свій час супроводжував запорожців до Парижа.

На сьогодні історико-культурна спадщина міста також складається з таких визначних пам'яток як: Державний краєзнавчий музей ім. М. Ломоносова, Музей-аптека, Музей підземель, Художня галерея «Арліс», міські палаци, будинки культури та інше [4].

Історики вважають, що в епоху становлення християнства розвиток комунікаційних цивілізацій нинішньої території України зв'язаний з Інкерманською долиною, де в свій час знаходився Андрій Первозваний - перший Апостол Тавриди.

Останнім часом в Україні розпочато роботи з відновлення історичної столиці - гетьманського Чигирина, на Рівненщині відроджуються історичні та культурні пам'ятки Острога, який ще у XVI-XVII сторіччях мав назву «волинські Афіни», його всесвітньо відомої академії. Тому всі ці об'єкти можуть бути центральними для відвідувань та вивчення міжнародним історико-культурним та етнографічним туризмом.

Варто згадати і релігійний туризм, зокрема щодо відвідувань єврейськими хасидами Умані (Черкаська область), Меджибожа (Хмельницька область), куди десятки тисяч прочан приїждить на могилу свого вчителя Баал-Шев-Това та інші.

Це далеко не весь перелік культурних цінностей України.

Культурна спадщина України потребує в подальшому збереження та охорони, а також повинна бути відкритою для людей, що зацікавлені в її збагаченні та популяризації.

Отже, розглянуто історичні культурні пам'ятки України, що становлять цінність для майбутніх поколінь та є центрами для відвідування міжнародного історико-культурного та етнографічного туризму.

Список використаних джерел:

1. Культурна спадщина України. URL:https://vue.gov.ua/Культурна_спадщина_України
2. Магдебурзьке право на українських землях. URL:<https://studies.in.ua/shpora-hukr/274-18-magdeburzke-pravo-na-ukrayinskih-zemlyah.html>

*Матеріали XXXVI-ї Міжнародної науково-практичної конференції
(07 вересня 2023 року, м. Софія (Болгарія), дистанційно)*

3. Характеристика середземноморського, альпійського, північно-європейського, причорноморського рекреаційного регіону URL: https://studwood.net/1140712/turizm/harakteristika_seredzemnomorskogo_alpiyskogo_pivnichno_yevropeyskogo_prichornomorskogo_rekreatsiynogo

4. Нікополь. URL: <https://mistoua.com.ua/nikopol>

СЕКЦІЯ 13.

СУЧАСНІ АВІАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Романенко Є.О.

доктор наук з державного управління, професор,
Заслужений юрист України,
полковник,
*Генеральний штаб Збройних Сил України,
м. Київ, Україна*

ПРИВЕДЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ АВІАЦІЇ ДО СТАНДАРТІВ НАТО

Завдання прийняття і впровадження стандартів НАТО стояли перед Україною ще у 1997 році, після підписання Хартії про особливе партнерство між Україною та Організацією Північно-Атлантичного договору (підписана сторонами 9 липня 1997), яка залишається основним документом що визначає взаємовідносини України та Альянсу.[1] Стаття 3 Хартії зазначає, що “Україна підтверджує свою рішучість продовжувати військову реформу, зміцнювати демократичний та цивільний контроль над збройними силами та підвищувати їхню оперативно-технічну сумісність зі збройними силами НАТО та країн-партнерів”. Суттєвим поштовхом на цьому шляху став Уельський саміт НАТО 2014 року, на якому було започатковано Ініціативу з питань розвитку взаємосумісності з операційними партнерами. Впровадження стандартів НАТО в Україні підтримувалося

Альянсом через Трастовий фонд НАТО з реформування систем логістики і стандартизації Збройних сил України, а також Річними національними програмами під егідою Комісії Україна — НАТО, Дорожньою картою Україна - НАТО з оборонно-технічного співробітництва та цілями партнерства

У 2015 році Україна оголосила амбітну мету, яка увійшла в усі стратегічні оборонні документи держави — перехід на стандарти НАТО до 2020 року. Так, Стратегія національної безпеки, ухвалена 2015 року, передбачає «приведення систем воєнної розвідки та військової контррозвідки у відповідність із стандартами НАТО, забезпечення максимальної взаємосумісності Збройних Сил України зі збройними силами держав-членів НАТО шляхом запровадження стандартів Північноатлантичного альянсу» до 2020 року.[2] Своєю чергою, Воєнна доктрина України визначала метою реформування ЗСУ «досягнення оперативної і технічної сумісності зі збройними силами держав- членів НАТО», а пріоритетним завданням поглиблення співпраці з НАТО — «досягнення до 2020 року повної сумісності Збройних Сил України з відповідними силами держав-членів НАТО».[3] Стратегічний оборонний бюлетень, розроблений за участі представників Спільної робочої групи Україна–НАТО з питань воєнної реформи та іноземних радників Офісу зв'язку НАТО в Україні, очікує як результат військової політики України та оборонної реформи «створення за принципами та стандартами, прийнятими в державах-членах НАТО, [...] сил оборони зразка 2020 року».

У червні 2019 року президент України Володимир Зеленський оголосив, що з 2020 року має розпочатися впровадження стандартів та процедур НАТО у діяльності ЗСУ.

6 червня 2019 року Верховна Рада ухвалила закон "Про оборону України" новими термінами: військова стандартизація, військовий стандарт, стандарт НАТО та стандарт у сфері оборони держави-члена НАТО, а також положеннями щодо надання Міністерству оборони повноважень із забезпечення нормативно-правового регулювання у сфері військової стандартизації та визначення органу військової стандартизації.[4]

Так чи інакше, в Україні не було здійснено системного обліку та оцінки стану реалізації цієї цілі. Натомість словосполучення «стандарт НАТО» перетворилося на політичну метафору. Дорожня карта оборонної реформи на 2016-2020 роки десятки разів посилається на стандарти НАТО, але лічені рази уточнює, про які саме стандарти йдеться.[5]

Стандартизація та взаємосумісність армій держав-членів НАТО є основою безпеки Альянсу, що визначено у Стратегічній концепції НАТО 2010 року[. Сам Альянс визначає стандартизацію як «розроблення та запровадження процедур, проектів і термінології для досягнення належного рівня взаємосумісності (interoperability) союзників, або рекомендування корисних практик для багатонаціонального співробітництва».[6]

Незважаючи на те, що політика стандартизації НАТО не відкриває дверей до членства, протягом останніх років більше ніж 70 країн світу виявили інтерес до цієї політики. Метою запровадження стандартів НАТО є забезпечення максимальної взаємосумісності Збройних сил України зі збройними силами держав-членів Альянсу. Впровадження стандартів НАТО в Україні є важливим елементом реформування сектору безпеки і оборони України, який вважається одним із найоптимальніших шляхів підвищення

рівня її боєздатності і, відповідно, обороноздатності всієї країни. Система стандартів НАТО об'єднана у складну систему нормативних документів, що стосуються стандартизації. Серед них можна виділити:

- союзні стандарти: власне стандарти НАТО (A...P — Allied Publications, M...P — Multinational Publications) та стандарти окремих держав-членів НАТО;
- супровідні документи: угоди зі стандартизації (STANAG — Standardization Agreement) та рекомендації зі стандартизації (STANREC — Standardization Recommendation);
- інші документи, які пов'язані із стандартами (SRD — Standardization Related Documents).

Стандарт НАТО (AP) - це документ, який встановлює сам стандарт і який призначено для безпосереднього застосування органами військового управління країн-учасниць НАТО, конкретними організаціями та підрозділами.

Угода зі стандартизації (STANAG) - це міжнародний договір, який регламентує уніфікацію адміністративних, технічних і оперативних питань збройних сил країн Альянсу і країн-партнерів. Власне, Угодами зі стандартизації підтверджується згода держав, що їх підписали, впроваджувати певний стандарт. При цьому Угода зі стандартизації охоплює один або декілька стандартів, саме тому стандартів НАТО існує близько 2000, а угод — близько 1200. Держави-члени НАТО зобов'язані ратифікувати STANAGs та впроваджувати закріплені у них стандарти.

Рекомендації із стандартизації (STANRECs) не є обов'язковими для запровадження. Вони лише пропонують державам-членам найкращі практики запровадження стандартів. STANRECs підлягають «прийняттю», а не «ратифікації».

Іншими документами, які пов'язані із стандартами (SRD), є настанови з впровадження, каталоги, довідники, тренувальні матеріали тощо.

Всього у базі даних стандартів (NATO Standardisation Documents Database, NSDD) існує близько 1200 угод і рекомендацій стандартизації, якими опікуються 93 робочі групи НАТО зі стандартизації. При цьому що три роки стандарти НАТО переглядаються самим Альянсом — одні стандарти додаються, інші втрачають чинність. Саме тому їхнє впровадження країнами-партнерами — це свого роду «рухома ціль» (про те, як це позначається на процесі впровадження, йтиметься нижче). Водночас НАТО розробляє власні стандарти тільки у тому випадку, коли не існує інших прийнятних для нього стандартів, наприклад, відповідні стандарти, що опрацьовані поза межами Альянсу (цивільні стандарти, національні оборонні стандарти тощо).

Під «переходом України на стандарти НАТО» варто розуміти насамперед реформу Збройних сил України, а саме: впровадження у національному законодавстві та нормативному полі України Угод зі стандартизації та інших нормативних документів НАТО. При цьому варто відрізнити стандарти, тобто систему нормативних документів, і практики НАТО: в українському політичному дискурсі стандартами часто некоректно називають і те, і інше.[7]

З метою удосконалення діяльності державної авіації України, приведення її до стандартів НАТО, Європейського оборонного агентства (військові стандарти) і Європейського Союзу існує необхідність внесення змін до Повітряного кодексу України з питань, які на цей час юридично не врегульовані, а саме:

- розроблення, прийняття та впровадження нормативно-правових актів та нормативних документів з питань державної авіації України з урахуванням специфіки авіаційної діяльності усіх центральних органів виконавчої влади, що експлуатують державні повітряні судна;

- впровадження в Україні системи забезпечення безпеки польотів та технічних розслідувань авіаційних подій і серйозних інцидентів у державній авіації;

- координації суб'єктів авіаційної діяльності державної авіації з питань організації, виконання та забезпечення польотів, підтримання льотної придатності повітряних суден, сертифікації авіаційного персоналу та допуску до виконання та забезпечення польотів, випробування, прийняття на озброєння або в експлуатацію нових типів повітряних суден, призначених для використання у державній авіації України;

- здійснення постійного нагляду за виконанням суб'єктами авіаційної діяльності вимог нормативно-правових актів з питань державної авіації України;

- сертифікації та допуску до експлуатації аеродромів і злітно-посадкових майданчиків державної авіації з виданням відповідних сертифікатів;

- сертифікації авіаційного персоналу державної авіації та схвалення організацій з підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації авіаційного персоналу державної авіації з виданням відповідних свідоцтв та сертифікатів;

- схвалення суб'єктів та об'єктів авіаційної діяльності цивільної авіації та інших юридичних осіб щодо здійснення діяльності в інтересах державної авіації з виданням відповідних сертифікатів;

- розвитку міжнародних зв'язків у сфері авіаційної діяльності (відповідні комітети штаб квартири НАТО,

Європейське оборонне агентство), участі в міжнародних конференціях і заходах з питань діяльності державної авіації.

12.06.2023 у Верховній Раді України було зареєстровано за №9370 проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо удосконалення діяльності в галузі державної авіації України.[8] Проект закону розроблено з метою вдосконалення системи регулювання діяльності державної авіації України та приведення її до стандартів НАТО (військові стандарти), Європейського Союзу. 10.08.2023 року проект Закону було прийнято за основу.

Депутати-ініціатори пропонують внести зміни до Повітряного кодексу України, а саме доповнити його статтями, які врегулюють:

- введення нових термінів стосовно державної авіації: авіаційний персонал державіації, безпека державіації, державне повітряне судно тощо;
- уточнення повноважень Міністерства оборони України у сфері державної авіації;
- визначення умов сертифікації суб'єктів та об'єктів державної авіації, сертифікації державних повітряних суден та обладнання;
- визначення умов реєстрації державних повітряних суден;
- встановлення вимог до авіаційного персоналу;
- запровадження системи добровільних і обов'язкових сповіщень про інциденти. Це має сприяти збору інформації про фактичні чи потенційні недоліки.

Висновки. Прийняття Закону в цілому дозволить удосконалити діяльність в галузі державної авіації України та сприятиме:

- ефективності при формуванні та реалізації державної політики в галузі державної авіації, єдиної стратегії її

розвитку і приведення державної авіації України до стандартів НАТО, Європейського оборонного агентства (військові стандарти) і Європейського Союзу ;

- підвищенню рівня безпеки державної авіації України (безпеки польотів);

- дієвій взаємодії та уникнення конфлікту інтересів у сфері державного регулювання між центральними органами виконавчої влади, що мають у своєму складі державну авіацію.

Список використаних джерел:

1. Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північно-Атлантичного договору Дата підписання: 09.07.1997 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_002#Text

2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року "Про Стратегію національної безпеки України" Указ Президента України №287/2015 <https://www.president.gov.ua/documents/2872015-19070>

3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року "Про нову редакцію Воєнної доктрини України" Указ Президента України №555/2015 <https://www.president.gov.ua/documents/5552015-19443>

4. Про внесення змін до деяких законів України щодо військових стандартів: Закон України 17.05.2018 № 8370 <https://ips.ligazakon.net/document/JH6GI00A>

5. Романенко Є.О., Мотренко Т.В. Україна змінює тактику вступу в НАТО//Сучасні аспекти модернізації науки в Україні: стан, проблеми,тенденції розвитку: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ; Мадрид, 07 грудня 2020 р. / за ред. Є.О. Романенка,І.В. Жукової. Київ; Мадрид: ФОП КАНДИБА Т.П., 2020. - с.70-73.

6. Strategic Concept For the Defence and Security of The Members of the North Atlantic Treaty Organisation. Adopted by Heads of State and Government in Lisbon. Active Engagement, Modern Defence. <http://www.nato.int/lisbon2010/strategic-concept-2010-eng.pdf>

7. Україна і стандарти НАТО: як влучити у «рухому ціль»? <http://neweurope.org.ua/analytics/ukrai-na-i-standarty-nato-yak-vluchyty-u-ruhomu-tsil/>

8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо удосконалення діяльності в галузі державної авіації України: проект Закону від 12.06.2023 №9379 <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/CardByRn?regNum=9379>

*Матеріали XXXVI-ої Міжнародної науково-практичної конференції
(07 вересня 2023 року, м. Софія (Болгарія), дистанційно)*

СУЧАСНІ АСПЕКТИ МОДЕРНІЗАЦІЇ НАУКИ: СТАН, ПРОБЛЕМИ, ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Підписано до друку 05 вересня 2023 р.
Формат 60х90/8. Папір офсетний.
Друк офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 8,2. Наклад 100 прим.

*Видавець: Громадська наукова організація «Всеукраїнська асамблея
докторів наук з державного управління» Свідоцтво серія ДК No4957 від
18.08.2015 р., Андріївський узвіз, буд.11, оф 68, м. Київ, 04070.*

Надруковано рекламним агентством
«GoToPrint» Адреса, Україна, Київська обл.,
м. Київ, вул. Льва Толстого, 63,
e-mail: gotoprint@gmail.com